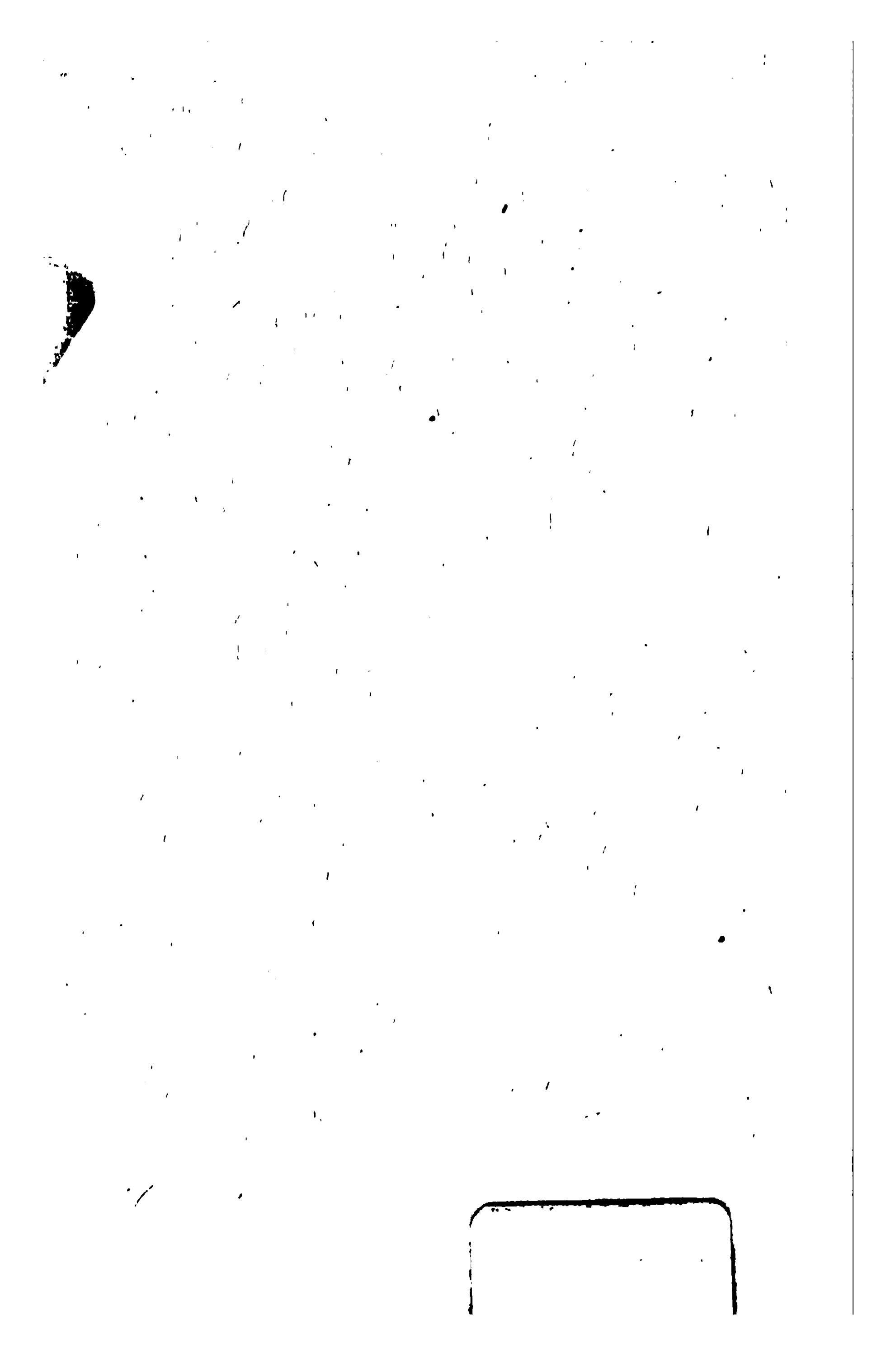

Antal-Opzoomer.

NHC

IN DAGEN VAN STRIJD.

III.

IN

DAGEN VAN STRIJD,

DOOR

(Real. Opzoomer, Adèle

A. S. C. WALLIS.

DERDE DEEL.

VIERDE OPNIEUW DOOR DE SCHRIJFSTER HERZIENE DRUK

ROTTERDAM. — D. BOLLE.
1889.

SNELPERSDRUK VAN H. C. A. THIEME TE NIJMEGEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

> Breathes there the man, with soul so dead,
> Who never to himself hath said:
> This is my own, my native land?
>
> W. Scott.

Eenige maanden waren sedert Edwards vertrek verloopen.

Door de straten van Brussel bewoog zich een ontelbare menschenschare en drong nieuwsgierig voor het paleis bijeen om den optocht te zien, die langzaam en plechtig de poort naderde. Het moest een meer dan gewone belangstelling zijn, die uit ieders oogen sprak; een deelneming die niet alléén door de schoonheid van het schouwspel werd verklaard, waarop de burgers der hoofdstad met zoo gespannen verwachting staarden.

In hun rijkste kleeding, de fluweelen mantels schitterend van goud, wuivende vederen op de sierlijke baretten, een schaar niet minder krijgshaftig om haar prachtig feestgewaad, trokken vierhonderd edellieden naar het paleis, door de luide opmerkingen der omstanders gevolgd. De plannen, sinds meer dan een jaar gekoesterd, waren in hen tot rijpheid gekomen; het was een vast verbond, dat zij gesticht hadden, en de vrucht daarvan gingen zij thans der landvoogdes aanbieden. Als smeekelingen wilden zij hun gebiedster naderen, om van haar een verandering in den zorgelijken toestand des lands te verkrijgen, maar als smeekelingen, die toonden dat in de

weegschaal der omstandigheden ..... hun bede ook het gewicht der macht rustte. Zij waren ongewapend, maar hun voorkomen drukte uit, dat zij goed de wapens zouden kunnen voeren, en het scheen dat men evenmin aan hun strijdlust twijfelde.

»Die zullen den Protestanten vrijheid geven!" riep een uit de menigte.

»En alle Katholieke tirannen verdrijven!" klonk het van een ander.

»Weg met de Paapsche bloedhonden!" riepen verscheiden stemmen. De menigte, kon men zien, was op de hand der bondgenooten, want, ontevreden en verbitterd, stemde zij gaarne met alles in, wat ook van ontevredenheid getuigde, al werden die kreten uit plannen geboren, veel stouter dan ten minste het meerendeel der zoo toegejuichte edelen koesterde. Enkelen mochten zeker ook tot dat uiterste, tot de wraak bereid zijn, die het getergde volk van hen wachtte, de meest aanzienlijke namen, die van de lippen der omstanders weerklonken, behoorden aan mannen, die alleen wilden, wat hun aanvoerder Brederode bij de overhandiging van hun smeekschrift zou te kennen geven: een regeering welke de bezworen rechten der natie wilde eerbiedigen en een door vreemden invloed geleide vervolging opgeven, eer bloei en kracht voorgoed uit het land geweken waren. Men had der landvoogdes om een gehoor laten verzoeken, en deze, hoewel aarzelend, had hierin bewilligd; zij wist niet, was aan weigeren of toegeven meer gevaar verbonden? Onrustig en misnoegd wachtte zij den stoet af, die in de stralen der Aprilzon met opgeheven hoofd, schitterend van licht en kleuren, zoo fier daarheen ging, in 't bewustzijn dat dit een beslissende dag was, maar nog vol illusies over den aard dier beslissing.

Het was in waarheid een dag waarvan de toekomst afhing, want het was de laatste gelegenheid tot een verzoening tusschen bewind en onderdaan, die de tijd zou aanbieden. Nog eens naderden de klachten der natie in smeekenden, eerbiedigen vorm den troon der Majesteit; weldra zou het fluweelen kleed

dezer mannen in een stalen rusting veranderen, en de menigte zou hen alleen als geboeide krijgsgevangenen, als strijders en vluchtelingen, enkelen helaas ! ook als afvalligen van de groote zaak weerzien.

Het lot dezer schaar zou zeker afwisseling genoeg bieden, maar het was alleen de afwisseling der smart.

Vooraan de ondernemer en leider van het geheele plan, de kloeke, onstuimige Hendrik van Brederode, de afstammeling der Hollandsche graven, op wien zich de oogen der toeschouwers met zooveel voorliefde richtten en die met zooveel minzaamheid hun groet beantwoordde, de echte vertegenwoordiger van den adel dier dagen, openhartig, hoffelijk en vrijgevig, vermetel meer nog dan dapper, uitspattend en hartstochtelijk, een man, die snel het woord sprak en snel de daad volbracht, maar haar gevolgen noch berekenen noch daarvoor staan kon. In zijn hoofd woelden de meest grootsche plannen, zijn droomen waren nog stout genoeg om zelfs de gravenkroon van Holland voor geen onmogelijk bezit te houden, en zijn blik, terwijl hij zoo fier en vroolijk rondzag, meende zeker op een glansrijke toekomst te zullen staren. Hij zag zich in alle schitterende toestanden — niet, zooals hij weinige jaren later zijn zou, een vluchteling, die in den vreemde tevergeefs onder wilde gelagen zijn kommer trachtte te verstrooien, om in den bloei van het leven, zonder roem of macht, met een hart, dat ongeluk en vernedering gebroken hadden, te sterven.

Ook die edeler, jeugdige gestalte aan zijn zijde zou men een blijder toekomst voorspeld hebben dan de werkelijkheid voor hem had weggelegd. Niet de grootste, maar de ridderlijkste en beminnelijkste van zijn geslacht, scheen Lodewijk van Nassau, de »bloem der ridderschap", tot een lot van eer en geluk uitverkoren. Een schitterende geboorte, schoonheid, deugd, heldenmoed, rijkdom en kennis, alle vereenden zich in hem om alle op een bloedig slagveld te eindigen, eer een eigen gevierde staat nog bereikt was, eer hij het zoet der liefde nog had gesmaakt, of het werk van zijn broeder, waarvoor hij leefde en stierf, verzekerd had kunnen zien. Zelfs

zijn lijk vond geen graf waarop de liefde haar bloemen kon neerleggen; verborgen onder hoopen van dooden, of uitgeplunderd door den vijand, werd het niet herkend, mocht geen oog weenend op zijn overschot rusten, geen vriend en krijgsmakker het de laatste eer bewijzen. Gelukkig, hij stierf voor een groote zaak, voor een volk dat zijner waardig was, in ééne daad alles volbrengend wat het leven edels volbrengen kon, — hij stierf een vrijen, eervollen dood.

Hoeveel anderen zouden dien op smartelijker wijze vinden. Door de hand van een zijner eigen oproerige soldaten viel de edele wapenkoning van 't gulden vlies, in wiens woning de bondgenooten hun bijeenkomsten gehouden hadden, Nikolaas de Hames, een man wiens beteekenis Margareta zoo juist begreep, dat zij, over een algemeene gratie denkend, hem daarvan wilde uitzonderen, en wiens aandenken nergens helderder schittert dan in de tranen, waarmee Willem van Oranje zijn verlies beweende. Hij had Spanje met zooveel heldenmoed bestreden, dat een beter einde dan de kogel van een Duitschen huurling zijn leven had mogen kronen.

De jongeling in zijn nabijheid, op wiens bevallige trekken een meer dan gewone ernst rustte, deed eveneens niet vermoeden, hoe nog binnen den loop van een enkel jaar het merk van een vreeselijken dood op zijn bloeiend gelaat zou staan. De naam van zijn grooteren broeder, wien het vergund was een lang edel leven aan zijn vaderland te wijden, heeft hem in vergetelheid gebracht, en toch schenen weinigen tot zoo groote verwachtingen recht te geven. In de eerste kracht zijner jeugd, maar als scholier van Genève reeds om zijn kennis met roem bekend, lag het leven vol beloften voor hem — vol onvervulde beloften helaas. De taak, die het belang eener partij, welke zijn geestdrift met fiere opoffering gekozen had, hem oplegde, was te zwaar voor den negentien-jarigen Marnix van Tholouze, des onsterflijken Aldegonde's broeder; hij was niet voor haar plichten berekend — en nog minder voor het loon, dat zij hem zou schenken.

Deze beiden vielen in den strijd; voor de meesten zou het

schavot worden opgeslagen eer zij den kamp nog hadden kunnen voeren. De bekwame Bakkerzeelen, Egmonds secretaris, wiens doorzicht in staatszaken zelfs Oranje prees, zou na ongehoorde folteringen onder den bijl sterven, omdat hem geen verraad van zijn meester te ontlokken was, en met hem zouden zijn vrienden, die beide krachtige Noordsche gestalten, de graven van Batenburg sterven, op 't zelfde schavot waarop zóó velen hun vrijheidszin boetten, dat hun namen nauwelijks meer afzonderlijk kunnen vermeld worden. Er waren bijna geen aanzienlijke geslachten in de Nederlanden onvertegenwoordigd in dat bond, en bijna geen of het zou zijn daad met bloed bezegelen; het zou zijn leden op den brandstapel, zooals Van Utenhove, of onder 't zwaard des beuls, zooals Galama en Waroux, van hun geloof zien getuigen, en op martelaars bogen, benijdenswaardiger nog dan een De Villiers, die door geen verraad van eigen zaak zijn leven bewaren kon, maar met dat verraad bevlekt zou heengaan; benijdenswaardiger dan een jonge graaf Mansfeld, die door slaafsche onderwerping aan het bestuur, dat hij nu beleedigde, eens zijn vergeving zou koopen. In die lange rij was er schier geen enkele figuur, die niet later de held van een treurspel worden zou, 't zij een van snellen bloedigen dood, 't zij een van langzaam verkwijnen, van teleurstelling en hartbrekende smart, of van nog bitterder zedelijk verval. Nog maar een korte tijd, en de ijzeren sikkel der tirannie zou de bloem dier geheele schaar, die de gedenkwaardige zesde April nog in al haar kracht en levenslust aanschouwde, onverbiddelijk hebben weggemaaid.

»De slachtoffers van den prins van Oranje," zeide Reinout spottend tegen Viale, terwijl beiden uit een der bij het paleis gelegen woningen den stoet zagen voorbijtrekken, »hij triomfeert vandaag."

De graaf knikte: »ik althans heb geweigerd bij de aanbieding van hun fraai smeekschrift tegenwoordig te zijn, en bij te wonen, hoe het bestuur zich vernedert door met deze kwaadstokers en werktuigen te onderhandelen."

»De landvoogdes schijnt overigens die plechtigheid ook zonder veel getuigen te willen verrichten, want bij mij zou haar uitnoodiging geen weigering gevonden hebben, al ware het slechts om Oranje's gelaat te zien, als zijn poppen hun rol opzeggen. Gelukkig, ze schijnen ten minste niet te vermoeden, in welk gevaar hun veilige leider hen zendt."

Reinout had altijd, ook toen hij er nog over dacht zich bij den prins aan te sluiten, op een toon van vijandschap over hem gesproken; er was dus in de scherpe woorden, die nu een werkelijke bitterheid ingaf, niets dat Viale bevreemdde, want staatkundige list had ze altijd zoo ongunstig doen klinken, en ze werden met een overtuiging geuit, die niet geveinsd was. Meerwoude geloofde volkomen aan de waarheid van zijn oordeel. Het is een zonderling verschijnsel, dat naturen van veel geringer zedelijke waarde in zaken van ondergeschikt belang dikwijls meer doorzicht kunnen ontwikkelen dan hooger begaafden; zonderling vooral, omdat hun blik toch, waar het een groot geheel geldt, zooveel minder ver reikt; ook Reinout vertoonde een dergelijke tegenstrijdigheid. Hij had het geheim van Oranje's brieven met een beleid doorgrond, dat diens gedrag bijna als onvoorzichtigheid stempelde; hij had alle latere pogingen om hem te winnen met een kouden hoogmoed beantwoord, die haar bedoeling juister schatte, dan de prins vermoed had, en toch bewees zijn oordeel hoe weinig hij in staat was een karakter als Oranje te doorgronden. Hij beschouwde alle daden uit het oogpunt van berekening, en hij had te veel cijfers bestudeerd om, waar het eene som gold, die niet juist te kunnen oplossen; maar hij rekende niet met die elementen waarvoor geen cijfers voldeden, niet met een grootheid, die zich onder geen formule van belangzucht liet brengen. De middelen van Oranje's staatkunde kon hij uitvorschen, niet het doel zijner staatkunde; hij kon in den prins den eerzuchtige beoordeelen, niet den man, die met opoffering van goed en bloed het land zou redden.

Viale was niet de persoon om hem van zijn dwaling te genezen, hij stemde gereedelijk met dat oordeel in. »Oranje

is de hoofdschuldige, gij hebt gelijk, maar zijn raad geldt meer dan die van alle trouwe dienaars; hoe ben ik tegen het aannemen van dit smeekschrift geweest! de landvoogdes zal nog aan mij denken; dit is het begin van het einde."

»Van haar einde, meent gij?"

»Ja."

»Zou de prins van Eboli....?"

»Eboli," de graaf sprak den naam bijna verwonderd uit, »ik geloof niet dat hij kans heeft; mij dunkt, de hertog van Alva is voor den strijd, waartoe de aanmatiging dezer edelen het zeker zal doen komen, de aangewezen man."

Reinout beet zich op de lippen, maar hij antwoordde luchtig: »ik hoorde Ré y Gomez als opvolger der landvoogdes noemen, doch men hoort zóóveel namen, dat men meer staatkundige kennis, dan ik bezit, moet hebben om te weten welke naam van gewicht is."

»Laat mij u gelukwenschen, heer van Meerwoude; ik heb vernomen, dat velen hun best doen om Eboli tot een ambt te roepen, waarvoor hij noch geschiktheid noch kans bezit, en ik denk dat dit hun niet tot aanbeveling strekken zal, als hertog Alva in deze landen mocht komen." Viale richtte zijn blik scherp op Meerwoude's gelaat, terwijl hij deze woorden op een toon sprak, die verried dat zij niet zonder bedoeling waren.

Reinout bleef zeer kalm. »Dan is het voor die velen te hopen, dat de hertog zich nog wachten laat, en vooreerst is dit gelukkig het geval; ik twijfel niet, of ieder loyaal onderdaan zou de landvoogdes met diepe smart zien vertrekken." — Meerwoude's oogen rustten vol belangstelling op den stoet en schenen niet te bemerken, hoe Viale zich thans op zijn beurt de lippen beet, om dan met nog meer tegenzin de voorbijtrekkenden gade te slaan, en zijn bittere aanmerkingen over hen te maken.

»Is dat niet de heer van Dalvilliers, met wien gij zoo druk omgaat?" vroeg hij; »ik hoor dat zijn ijver bijzonder levendig is."

Als de graaf een verloochening gewacht had, bedroog hij

zich; Reinout trachtte zijn bekendheid met een zoo schuldig man niet te bedekken. »Ja," zeide hij, »arme Dalvilliers! hij is een dier dwepers, die altijd gemakkelijk verleid worden."

»En kunnen zelfs vrienden als gij hen niet terughouden?"

»Ik zou aan mijn raad zulk een vermogen niet durven toekennen, doch hij is niet eens gegeven. Ik ben eerst sedert twee dagen weer in Brussel."

»Dat is zoo, gij waart afwezig; waar hebt gij zoolang vertoefd?"

»Zoo wat overal, ik heb ons land leeren kennen."

»Een politieke reis dus?"

»Neen, alleen om familieaangelegenheden; ik moest een huwelijk nasporen, dat om zijn ongelijkheid niet erkend was, — een edelman die een burgermeisje gehuwd had, — de zaak heeft mij veel last bezorgd."

»En gij zijt geslaagd?"

»O ja, volkomen." Een zoo eigenaardige triomf klonk in Reinouts stem, dat Viale zich snel naar hem toekeerde, maar hij ging ongedwongen voort: »dergelijke verbintenissen leveren altijd stof tot pijnlijke indrukken; de stand van den echtgenoot voert hem als van zelf tot trouweloosheid, en waar hij die begaat, is hij een laaghartige, van wien ieder man van eer zich met verachting zal afwenden."

Viale staarde strak naar buiten, maar met een blik die niets scheen te zien; zijn gelaat, tot zelfs de lippen, waren vaal bleek, terwijl hij eindelijk hernam: »zouden de vele drijfveeren, die hem tot zijn trouweloosheid aanzetten, niet ook zijn verontschuldiging zijn?"

»Ik meen van niet, daar ze meestal reeds te voren gekend werden; wie zou zulk een huwelijk sluiten, en niet weten, waaraan het hem blootstelde? mij dunkt," hij hield plotseling op, alsof hem de verandering in Viale's trekken nu eerst trof, en vroeg met zeer natuurlijke verwondering: »scheelt u iets, heer graaf?"

Viale schudde het hoofd en trachtte eenige onverschillige woorden te vinden, onverschilliger dan bij zijn gelaat pasten;

Reinout echter scheen daarmee volkomen voldaan. Hij vroeg niet verder, en daar de stoet in het paleis verdwenen was, verwijderde hij zich spoedig. Men had hem altijd in een vriendschappelijke verhouding tot Viale gezien, het bleek uit zijn kalm voorkomen duidelijk, dat hij niets van den indruk vermoedde, door zijn gezegden teweeggebracht, en de uitdrukking van boosaardig, hatelijk genoegen, die een oogenblik zijn trekken eensklaps deed veranderen, zóu door niemand in verband met den smartelijken zucht zijn gebracht, die aan de borst van den graaf ontsnapte, terwijl hij dezen vaarwel zeide, maar het was zulk een snel voorbijgaande verandering, dat zij zelfs niet bemerkt werd.

Hij mengde zich onder de toeschouwers, schijnbaar achteloos naar hun gesprekken luisterend en zich met enkele bekenden onderhoudend, tot de verbonden edelen uit het paleis terugkeerden. Terwijl zij zich weder in de vroegere volgorde schikten, en hun bij de audiëntie verbroken rijen sloten, trad Dalvilliers op hem toe.

»Nu, welk antwoord hebt gij van de landvoogdes ontvangen ?" vroeg Reinout.

»Zij heeft bedenktijd gevraagd, en zal ons later haar gevoelen meedeelen."

»Dat was te wachten. Er is hier veel gebeurd tijdens ik weg was."

»Het doet mij leed u niet bij ons te zien ; ons verzoekschrift had door alle weldenkenden moeten geteekend worden."

»Heeft de prins van Oranje het bekrachtigd ?" Reinout wist dat dit niet het geval was, want hij had afschriften van het compromis gezien, maar hij wist ook waarom hij juist Oranje's naam, niet dien van Egmond, die evenmin geteekend had, noemde, en waarom hij dit zoo hoorbaar deed.

Een aarzelend neen kwam van de lippen der omstanders ; er was een duidelijke ontmoediging in die bekentenis hoorbaar, welke zelfs Brederode, die in Dalvilliers' nabijheid stond, trof, zoodat hij zich tot Reinout wendde, om den indruk der ironische vraag weg te nemen. »Als gij uw naam alleen in

dát gezelschap zetten wilt, wees dan gerust: jonker Willem is onze bondgenoot, maar mij dunkt, dat ónze namen waarborg genoeg zijn; of houdt gij ons ook voor een hoop Geuzen, zooals Barlaimont?"

»Gij zult u vergist hebben, hij zal iets anders bedoelen," viel Dalvilliers hem vergoelijkend in de rede.

»Vergist? ik stond in Margareta's onmiddellijke nabijheid; neen, het was juist een uitdrukking voor dien geldzuchtigen schraper."

»Wat is er gebeurd?" vroeg Reinout, »wie noemde Barlaimont zoo?"

»Ons allen; toen wij binnenkwamen en voorbij den troon der landvoogdes trokken, was zij zoo bleek en ontsteld, dat zij als een riet beefde en geen geluid geven kon, terwijl de tranen haar bij stroomen over de wangen liepen; ik had waarlijk medelijden met haar; doch wat denkt gij dat Barlaimont toen zeide? ne craignez pas, Madame, ce n'est qu'un tas de Gueux! Ik zal hem dien zet nog eens betalen."

Meerwoude lachte: »wil ik u mijn meening zeggen? keer de zaak ten beste, maak haar liever tot een scherts dan tot een beleediging."

»Zij was als een beleediging bedoeld."

»Te onaangenamer dan, wanneer gij haar als een grap opvat; ik ken niets verdrietigers dan met zijn éigen woorden het tegendeel te bereiken van wat men bedoelde."

»Gij hebt gelijk; ik ben ook niet recht in de stemming om beleedigd te zijn; wie weet of ik er niet nog een partijnaam van maak, dat zou het beste middel wezen om te toonen hoe wij hem verachten."

»Het is een noodlottige naam," zeide Dalvilliers.

»Wel, voor de afwisseling zou zulk een grijs bedelaarspak ons misschien zeer goed staan," hernam Brederode; hij drukte de baret vaster op het krullende, roodblonde haar, en wierp den fluweelen mantel met achteloozen zwier over zijn schouders; men kon hem aanzien hoe bewust hij zich van den glans was, dien hij zoo geringschattend verloochende;

»leve de armoede!" riep hij met overmoedige vroolijkheid.
Reinout zag hem half minachtend, half medelijdend aan; toen sprak hij zacht tot Dalvilliers: »laat die leus u nooit tot waarheid worden."

»Geeft gij al raad voor het geval dat onze goederen verbeurd zijn?" schertste Brederode; »nu dat heeft nog tijd."

»Wie weet?" zeide Dalvilliers ernstig, »maar al ware het zoo, ik twijfel niet of er is geen onder ons, die weigeren zou zijn vaderland dat offer te brengen. Als onze leus die van armoede moet zijn, laat die dan zoo luiden: getrouw aan het vaderland ook tot den bedelstaf."

De woorden van den edelman troffen Reinout, niet omdat zij voor hem een waarheid behelsden, maar omdat hij het edele er in voelde. Dalvilliers vertegenwoordigde in zijn oog geen ideaal beginsel, maar hij zag hier toch het streven naar een ideaal, dat wel nooit bereikt kon worden, maar dat hem nog als een herinnering uit vervlogen tijden lief was, als een aandrift die nooit in lage gemoederen zou wonen. Hij lachte met Brederode en behandelde de zaak als een scherts; toen de optocht echter weer voorttrok, prevelde hij op een toon, die bewees hoe volkomen hij den ernst der gebeurtenissen inzag: »mijn moedige, verblinde Dalvilliers, ik hoop dat gij voor het lot bewaard zult blijven, dat u boven het hoofd hangt; gij ten minste hebt beter verdiend."

Reinout bedroog zich niet omtrent de gevaren der toekomst; die woorden, en meer nog het bericht, dat hij eenige dagen later verzond, getuigden daarvan. Het was een voor Madrid bestemd schrijven, waarin hij zijn bij den optocht gedane waarnemingen met een nauwkeurigheid beschreef, die vreemd tegen de achteloosheid afstak, waarmee hij ze had schijnen te doen.

»Ik geloof niet," zoo luidde het in die mededeeling, »dat men de zaak hier juist opvat. Dit verbond der edelen laat zich noch met trotsche verachting wegcijferen, noch met onderworpen vrees bestrijden. Zulke vereenigingen zijn alles of niets; alles wanneer de natie ze steunt, niets wanneer het

volk zich er van afkeert. Wat hier het geval is, kan niet twijfelachtig zijn. Het volk is wars van langere onderwerping, en de handeling der edelen drukt een verzet uit; in die gemeenschap van denkbeeld schuilt het gevaar. Toch wordt ze voorbijgezien. Men zoekt in enkele uitdrukkingen van het smeekschrift hooggewichtige oplossingen van raadsels die er niet staan; men wil in de plichten, die ieder lid der vereeniging schriftelijk verklaart op zich te nemen, een zin lezen, die er niet in geschreven is, en hangt angstig aan elken belangrijken naam der onderteekenaars; kortom, men zoekt den steun des booms overal, behalve in zijn wortels. Namen zeggen weinig; ze zijn bij de minderen vaak op verlangen van hoogergeplaatsten, bij de meerderen door verleiding en lichtzinnigheid gezet, terwijl zij ten slotte ook nog maar op 't papier staan, en belofte en vervulling ver van elkaar verwijderd zijn. Velen gaan gaarne op de gladde trappen van 't paleis mee, maar niet over de ruwe steenen van een gevangenis. Datzelfde geldt van de plichten, die ieder der bondgenooten aanvaarden moet. Zij geven nu nog veel rechten, zij koopen de bewondering der menigte, en hun last is ver af; als hij eens op hun schouders drukt, zullen zij wel gereeder zijn om hem af te werpen.

Dat is geen zaak van belang; ja, zelfs het gevreesde smeekschrift bevat eigenlijk geen zoo gewichtige punten. Het zegt wat honderden elken dag zeggen, alleen in gematigden vorm. Dat de edellieden geen »gens de néant" willen zijn, hebben zij niet alleen nu in woorden, zij hebben het sedert jaren met der daad verklaard. Dat zij geen vreemdelingen in de ambten willen dulden, is een der hoofdartikelen van privilegies, lang vóór hun tijd met het bloed van Hugenet en Imbercourt bezegeld. Wat eindelijk de groote zaak, het ophouden der vervolging betreft, zoo is wat hier als bede geuit wordt door ontelbaren reeds als eisch gesteld. In den letterlijken inhoud van het smeekschrift is niets ongewoon dreigends gelegen, maar dat het den wensch van honderden, van duizenden zelfs uitdrukt, daarin moest men het gevaar zoeken, dat men nu

in eenige doode letters wil vinden. De stemming van het land is onheilspellend; in zulke dagen is het van onberekenbaar belang, wanneer zijn klachten een gelegenheid vinden om zich lucht te geven, en die gelegenheid hebben de edelen verschaft. Zij hebben aan de regeering gezegd wat het volk haar niet zeggen kon, en haar daardoor een groot voordeel ontnomen, zich onbekend met de grieven der natie te kunnen verklaren.

Nu de regeering zich hiervan onderricht moest toonen, was een krachtig antwoord op de haar gestelde vragen een geboden handelwijze. Dat de bondgenooten een ontwijkend, aarzelend antwoord ontvingen, beklagen zij; het is in waarheid een zegepraal, die zij met blijdschap moesten begroeten. Men had hen kunnen afwijzen; men had hen niet moeten aanhooren, om na hun vraag te verstommen. Het trotsche zwijgen let niet op de vordering; in weifelen en snikken na aangehoorden eisch, spreekt alleen machtelooze verlegenheid. Het hooghartigste neen, het meest onderworpen ja, zouden minder geschaad hebben dan deze tranen, deze aarzeling ten aanschouwe eener partij, die men iets later dorst minachten en beleedigen. Ik geloof niet dat de waardigheid van 't bestuur geleden zou hebben, als men op een afzonderlijk blad een krachtig antwoord op hun eischen gegeven had, instee van eenige onzekere, verre beloften op den rand van hun eigen smeekschrift te zetten, hetgeen de bondgenooten als een teeken van geringschatting van hun stuk hebben aangemerkt. Zij hebben een wrevel tegen de regeering opgevat en haar in oogenblikken van zwakheid gezien; wat het eerste gevoel hen doet willen, daartoe schijnt de ontdekking van het tweede hen ook in staat te stellen.

Ik geloof niet dat zij veel bereiken zullen; maar waar zij een overmoed hebben opgedaan, die hen te gronde zal richten, heeft het volk zich een moed verworven, die veel dreigender is. Het heeft gezien dat de grooten zijn eischen ondersteunen, en voelt zich door hun voorbeeld aangevuurd; het heeft een naam aan hen te danken, waaronder het nu

alle begrippen van ontevredenheid brengen kan, en de naam eener partij is haar halve kracht. Is hij eens op aller lippen, weet ieder wat in een enkel woord besloten ligt, voelt iedere verstrooide gedachte van wrok en tegenstand oogenblikkelijk waar haar middelpunt is en waarheen zij zich wenden moet om deelneming en medewerking te vinden, dan eerst is een vereeniging geducht geworden, want dan eerst is zij erkend. Zooals de menigte thans door de straten haar : leven de Geuzen ! klinken doet, heeft zij met die leus een bij haar vroeger in het wilde gedane stooten nooit bezeten wapen ; zij heeft een middel van aansluiting gevonden, en de naam is goed gekozen. Hij beantwoordt aan het karakter van het bond, en hij is met schranderheid en op het rechte oogenblik voorgesteld. Laat men niet met een vereeniging spotten, die zich bij een gelag met een schimpnaam doopte. Graaf Brederode wist wat hij deed, toen hij bij het feest na aanbieding van hun smeekschrift oprees en zijn gasten voorstelde een uiting, waarmee men op hen had willen smalen, tot eeretitel te maken, zich in waarheid tot bedelaars te verklaren, dat is tot menschen die bereid zijn, voor koning en vaderland ook hun laatste geldstuk te offeren. Er is zeker iets zeer belachelijks in deze edelen, die hun fluweelen kleed met een grijze pij verwisselen en een vilten bedelaarshoed op hun hoofden zetten, die penningen omhangen met het opschrift : fidèle au roi jusqu'à la bésace, maar — gesteld het volk sprak die leus eens na, en zette voor het woord r o i een minder loyaal woord. Er is thans meer dan ooit beleid en kracht noodig. De naam Geuzen klinkt vreemd, bespottelijk misschien, doch hij behaagt den smaak van het volk ; hij is wat het hebben wil, de schertsende uitdrukking voor een van zijn hoogste belangen, de lach dien deze geheele tijd op de lippen draagt als hij over toekomstige zorgen peinst, een leus als voor het Vlaamsche karakter geschapen, en vreemder namen dan deze zijn onsterfelijk geworden als men ze al te diep in een natie liet dringen. Met dit bond hebben de ontevredenen hun slag uitgespeeld, het zal goed zijn als de weerslag uit Spanje zich niet te lang wachten laat."

Reinout legde de pen neer. »Het zou jammer zijn als die wenken niet voor Eboli waren," prevelde hij peinzend; »Alva is meer soldaat dan staatsman, ik zou hem niet gaarne in het bezit der hoogste macht zien; die toomelooze, fanatieke vervolgingen, die dan zullen aanvangen en maar noodeloos bloed vergieten, staan mij tegen, en ik kan geen ja en amen op onverstandige daden zeggen. Daarenboven, ik heb zijn mededinger in de hand gewerkt, dat moet mij in zijn oogen hatelijk maken; Viale zal het verder in zijn gunst brengen." Hij zweeg en staarde nadenkend voor zich uit; de trek van wrevel op zijn gelaat loste zich echter weldra in een van ironie op. Hij sloot zijn brief, verzegelde hem en borg het onheilvolle blad in een pakket, dat meer dergelijke berichten inhield; toen nam hij een andere rol met papieren op. Zij waren niet van zijn hand, en evenmin van politieken aard.

Bovenop lag een, naar men nog duidelijk zien kon, uit een groot boek losgemaakt blad met gescheurden, beschadigden rand. Hij, die het had losgemaakt, moest van plan geweest zijn het geheel te vernielen, want het was reeds in tweeën gescheurd, maar weer aan elkaar gehecht, alsof de hand, die zulks ondernomen had, voor haar eigen werk was teruggedeinsd. De letters waren niet beschadigd, duidelijk kon men nog den inhoud lezen, die het huwelijk vermeldde, tusschen de personen gesloten, wier namen daarop onderteekend stonden: Karel de Brénis en Johanna Rovéne. Wie had dit bewijsstuk uit het kerkboek, waarin het moest hebben gestaan, losgerukt en willen vernietigen? Een ander, eerst kortelings geschreven blad, gaf daarvan rekenschap. Het was van dezen inhoud:

»Het is thans vier-en-twintig jaar geleden, dat ik, priester te. . . . . , een wettig huwelijk gesloten heb tusschen een jong edelman, met name Karel de Brénis, en een burgeres van Utrecht, Johanna Rovéne. Er is niets bij dien echt verzuimd, en ik verklaar hem ten aanschouwe van God en menschen voor rechtmatig, den hemel biddende dat het kwaad, door mij gepleegd, hersteld moge worden. Helaas, ik weet niet hoe ik ooit in een volgend leven de vergiffenis der jonge vrouw zal

verwerven, tegen wie ik misdeed. Haar gemaal wilde na korten tijd zijn huwelijk verbreken en ik, gewonnen door zijn beloften, zijn goud en mijn eigen booze begeerten, gehoorzaamde aan zijn wil. Mijn hand rukte het heilige blad, waarop zijn bond bezegeld was, uit het kerkboek, en scheurde het voor zijn oogen midden door. Ik wil mijn daad niet verontschuldigen; dat ik arm was, dat de zorg voor het dagelijksche brood mij alle genietingen des levens roofde, wil ik niet als verdediging aanvoeren, maar dat ééne kan ik nog na verloop van zooveel lange jaren zeggen: het berouw, waaronder mijn hart al dien tijd heeft gezucht, greep mij reeds in dat eigen oogenblik aan. Toen mijn verleider vertrokken was, nam ik het verscheurde blad op, en hield het bevend in de hand, ik durfde het niet verder vernietigen, vol schaamte en smart voegde ik de stukken aan elkander; ach, mijn verscheurde eer kon ik niet heelen. Herstel uw misdrijf, klonk het in mij, maar vrees en hoogmoed hielden mij terug. Ik had het geld aangenomen, de daad gepleegd, ik durfde haar niet bekennen, ik wilde niet veracht zijn, en zoo zweeg ik, ook toen men nasporingen deed, zweeg, met het bewijs van dien onzaligen echt in handen. Als een schat bewaakte ik het papier, nu eens hopend, dat de schuldige zelf zijn onrecht voelen en met blijdschap dit document van mij ontvangen zou, dan weer een andere reddende mogelijkheid uitdenkend, maar altijd eene die mij van schande vrijwaarde, een die nooit gekomen is. Jaar op jaar verliep; ik ben grijs geworden en sta op den rand van het graf; tevergeefs heb ik op het oogenblik gewacht, dat mij een verzoening brengen zou, die althans de gevolgen van mijn misdaad uitwischte. De valsche schaamte, die mijn bedrijf verbergen wilde, week van mij; reikhalzend zag ik naar den man uit die een bekentenis vorderen zou, doch niemand deed meer een onderzoek. Thans eerst is het eindelijk hernieuwd. Ik weet niet wie de vreemdeling is, die het instelt, en op wiens verzoek ik dit blad, mijn getuigenis, geschreven heb, maar moge hij, die met het verleden bekend schijnt, deze stukken ten zegen wenden en zoo de vele tranen drogen, waarmee een stervende aan al

de ellende denkt, die zij gesticht hebben en die zijn smart nooit verzoenen kan; het is mijn laatste bede, de beste die mijn zondig leven doen kan; moge zij verhoord worden!"

»De gewone ontboezeming van ijdel berouw," zeide Reinout het papier ter zijde leggend, »die behoeft men niet tweemaal te lezen. Het is intusschen goed, dat ik mijn onderzoek niet langer heb uitgesteld. Ik had niet gedacht, dat mijn reis naar dat dorp met zulk een gevolg zou bekroond worden. Karel de Brénis, ja die is in Duitschland gestorven, en de graaf van Viale had toevallig even goede aanspraken toen het dien titel gold, en vatte geheel zonder reden zulk een vaderlijke genegenheid voor iemand op wiens moeder Johanna Rovéne heette — nu, dan zal het bekend worden van deze stukken den gunsteling van hertog Alva wel niet schaden, zooals zijn vijanden misschien denken konden." Hij lachte en vervolgde: »de graaf van Viale heeft een bijzonder levendig gevoel voor de schuld van anderen; hij verbleekt reeds bij het verhaal er van; hoe jammer dat hij hen, die zulke verhalen doen kunnen, niet meer ontziet." Reinout doorliep nog eenige papieren, die op dezelfde zaak betrekking hadden. »Al te hoog zult gij niet stijgen, zelfs niet al werd uw wensch vervuld en zou de ijzeren hertog hier regeeren," prevelde hij; »onze edelen zijn niet streng, maar over een wettig huwelijk hebben zij toch zekere begrippen, die ook een Spaansche bevelhebber niet kan omstooten." De aangename gewaarwording, dat hij in Alva's macht altijd een grens zou vinden, weerklonk in die woorden, en daarenboven, hoe dringend hij hopen mocht den hertog nooit in de Nederlanden te zien, hij behoefde hem niet te vreezen. De Spaansche regeering zou hem niet opgeven, daarvoor wist hij te veel van haar geheimen; zelfs als Eboli's kansen onzeker begonnen te staan, was hij gedekt. Door dat denkbeeld weder gerustgesteld, sloot hij zijn papieren weg en luisterde naar den kreet, die buiten werd aangeheven, het reeds door geheel Brussel bekende »leven de Geuzen!" Eenige edellieden in de grijze bedelaarsdracht, die plotseling in zwang was gekomen, hun bondspenning met het opschrift van trouw

jegens den koning aan een rood lint om den hals, gingen, door de menigte luid toegejuicht, voorbij. »Hun oorlogsleus klinkt stout genoeg," zeide Reinout, »de stroom is ontboeid, laat de golven nu maar voortrollen ; het schip der fortuin heeft soms zulk een storm noodig."

TWEEDE HOOFDSTUK.

Wer heilet die Schmerzen dess, dem Balsam zu Gift ward?
Der sich Menschenhass aus der Fülle der Liebe trank?
Erst verachtet, nun ein Verächter, zehrt er heimlich auf
Seinen eignen Werth in ungenügender Selbstsucht.

GOETHE.

Reinout had gelijk, de golven waren ontboeid en de vloed van tegenstand rees al hooger en hooger.

Vroolijk weerklonk nog in de eerste weken na het smeekschrift de spotlach der edelen, als zij elkander in hun bedelaarsgewaad ontmoetten, maar langzamerhand verstomde die klank, en een onrustige blik kwam in de oogen die op zulk een dracht vielen; een bang voorgevoel, dat de rol, welke hun scherts had gekozen, in zeer bittere waarheid veranderen kon, maakte zich van hen meester, want de omstandigheden namen een geheel anderen keer, dan waarop zij gerekend hadden. Mocht de landvoogdes, bij al haar tegenzin, uit nog grooteren angst tot toegeeflijkheid te bewegen geweest zijn, in Spanje overwon de toorn om hun stoutheid elke vrees voor hun macht. Koning Filips was diep verontwaardigd bij de gedachte, dat zijn ontevreden adel hem dwingen zou, en bij zijn afschuw voor het woord »godsdienstvrijheid" voegde zich nog zijn huivering voor het daaraan verbonden begrip »volksrechten." Hij wilde niet toegeven; »wees strenger," klonk onveranderlijk zijn antwoord op de dringende vragen waarmee zijn zuster hem bestormde, vragen die zij tevergeefs met den raad tot

zachter gedrag hoopte beantwoord te zien, dat ieder, en ook zij, als noodig erkende. Arme Margareta! haar toestand bij die brieven was moeielijk.

Reinout oordeelde naar waarheid; zij had bij de aanneming van het smeekschrift alles gedaan, behalve datgene wat zij had moeten doen; maar was er voor haar handelwijze niet veel verontschuldiging te vinden? Verstandiger zou het geweest zijn, de bondgenooten dadelijk met kracht te bestrijden en hen nog in hun opkomst te onderdrukken; edeler, zich bij hun zaak te voegen en, door het rechtmatige in hun eischen te erkennen, hen voor het stellen van onrechtmatige vorderingen te behoeden; kon de landvoogdes echter éen van die beide wegen inslaan? De gebiedster, die een geest vol mannelijke kracht, aan vrouwelijke reinheid gepaard, bezeten had, zou met vaste hand die moeielijkheden uit den weg hebben kunnen ruimen door te doen wat billijkheid en waarheid wilden, maar in welk een school zou Margareta die eenvoudige grootheid geleerd hebben? hoe kon zij, die altijd in list geoefend was, plotseling begrijpen, dat haar eenige uitkomst in volkomen oprechtheid moest gelegen zijn? Wat de besten van haar geslacht zouden gedaan hebben, mocht het een maatstaf zijn voor haar, die door opvoeding, positie en natuurlijke gaven nooit tot die besten behooren kon? was zij van haar standpunt uit niet te verschoonen, toen het verzoekschrift der edelen haar den stroom van tranen ontlokte, waarin zich het gevoel der machteloosheid zoo onstaatkundig te kennen gaf? Zij kon de kracht der wapenen inroepen, en velen laakten haar wijl zij zulks niet deed, doch de soldaten, waarvan zij tegen de bondgenooten gebruik moest maken, stonden veelal juist onder het bevel dierzelfde mannen of onder dat hunner heimelijke beschermers en vrienden; er moest een rechtmatige vrees in haar borst wonen, dat zij met deze troepen een zeer gevaarlijke hulp inriep. Een bede om onderstand uit Spanje zou haar zeker in 't bezit van vertrouwbaarder manschappen gesteld hebben, doch, verklaarde zij zich terstond als vijand der edelen, dan zouden dezen, gedurende den langen tijd, die met het uit-

rusten en vervoeren dier troepen verloopen moest, in Duitschland en onder de Hugenoten veel sneller een leger kunnen werven; zij zouden den strijd beginnen eer de bijstand uit Spanje gekomen was, en de verantwoordelijkheid van een oorlog durfde Margareta niet op zich nemen. Kon zij dus de stoute taal, die een deel van den raad haar gaarne had zien bezigen, niet tegen de smeekelingen voeren, evenmin kon zij hun het beslist gunstige antwoord geven, dat een ander deel en de edelen zelf verlangden. Iets, wat als een toestemming op kettersche eischen luidde, zou men in Madrid nooit vergeven hebben, en de landvoogdes kende geen verschrikkelijker denkbeeld dan de koninklijke ongenade. Haar eigen onverdraagzaam Katholicisme deed haar met de godsdienstige tirannie, die te Segovia en in 't Escuriaal gepredikt werd, instemmen, maar waar de taal van haar verstand, en naar we hopen ook van haar hart, de zachter maatregelen, die men voorsloeg, billijkte, was een woord van haar koninklijken broeder genoeg om haar weder aan 't wankelen te brengen, en een tegenstand tegen wat men haar als 't belang der kerk had doen eeren vervulde haar met onoverwinnelijken afschuw. Aarzelen, tijd winnen en onzekere beloften doen, was bij den aard van haar omstandigheden en karakter al wat zij vermocht, en die middelen wendde zij getrouwelijk aan. Zij had den edelen een ontwijkend antwoord gegeven en bleef daarmee volhouden, hoe ook de bondgenooten een oordeel over hun daden zochten uit te lokken. »De tijd en hun verder gedrag zouden daarvan het best getuigenis afleggen," had zij op het driemaal herhaald verlangen geantwoord om openlijk te verklaren, hoe zij over de wijze dacht waarop de adel zich van zijn plicht kweet, en terwijl zij hiermee de ontevredenen in spanning hield, trachtte zij ook de koninklijke partij te voldoen, door diegenen van haar hofhouding, die aan het verbond hadden deelgenomen, uit haar dienst te ontslaan en zich zeer gunstig voor allen te toonen, die het bestreden. Gedurende ongeveer twee maanden werd van den kant der regeering zoowel als der edelen een schaakspel gespeeld, waarbij

iedere partij de tegenstanders zocht te verschalken en inmiddels haar doel te verwezenlijken: hier de onderdrukking der hervormden en het beletten van hun prediking, daar hun vrijheid en het onbeperkte recht voor hun godsdienstoefening. Men bespiedde elkaar van weerskanten en berekende, of verzoening of strijd zou volgen, maar terwijl men zoo elkander gadesloeg, was er nog een derde macht op welke beiden even nauwkeurig moesten letten, en die eigenlijk beiden in toom hield.

Brederode mocht jonker Willem zijn steun noemen, nog wilden de Spanjaarden den prins van Oranje niet als hun vijand aanmerken, en naast hem stonden de drie overige aanzienlijkste grooten, de graven van Egmond, Hoorne en Hoogstraten, welke evenmin het smeekschrift onderteekend hadden en die men toch als aanhangers er van beschouwde. Zoolang zij nog onzijdig waren, durfde niemand recht den eersten slag slaan. De bondgenooten wilden niet tot handelen komen, voor zij van die hulp verzekerd waren; het gouvernement draalde met maatregelen die zoo gewichtige onderdanen tot openbare vijanden zouden maken, en dus bleven beiden het stelsel van loven en bieden volgen. Terwijl de koning op raad der landvoogdes brieven vol vertrouwen en teederheid schreef, poogden de bondgenooten hen door aanbieding van volkomen onderworpenheid te winnen; oprechter gemeend, maar even vruchteloos. Oranje wilde zijn rol van afwachting nog niet opgeven, en Egmond, met zijn vermetele ridderlijkheid geneigd een zaak zonder veel waarborgen te omhelzen, was in zijn hart te zeer koningsgezind om zich op den duur bij een partij, die oproerig heette, aan te sluiten. In bijeenkomsten, in nieuwe onderhandelingen met de landvoogdes, verliepen de weken, en zag de warme zomerzon duizenderlei plannen opkomen, die in haar stralen zouden rijpen, gewaagde en toch schuwe plannen.

Het was een vreemde tijd. Men voelde zeer spoedig dat de poging, om op rechtmatige wijze de vrijheid van gedachte te verkrijgen, mislukt was, en zag dat zij de scheiding slechts vergroot had; maar al begreep ieder, dat nu een krachtiger,

een stalen rechter beslissen moest, het zwaard, dat dan in tachtig jaren nauwelijks meer rusten zou, aarzelde de scheede te verlaten; er heerschte een oogenblik van wederzijdsch bedenken.

De edelen werden het eerst de spanning moede. Zij begonnen troepen saam te trekken en bezetting in hun steden en dorpen te leggen, hun burchten te bevestigen en de veelal verwaarloosde verdedigingswerken in beteren staat te brengen. In de provinciën van den prins van Oranje, Holland, Zeeland en Utrecht, maar vooral te Antwerpen, openbaarde zich tijdens de geheele maand Juli en de eerste dagen van Augustus een levendige drukte. Overal waren de bondgenooten in beweging; vergaderingen, maar ditmaal geen besluitelooze, hadden plaats; het land begon een krijgshaftig aanzien te krijgen. Ofschoon de prins geen hulp bewees, liet hij toch oogluikend bijeenkomsten en uitrustingen toe, en de macht, die het Protestantisme in zijn stad verkregen had, maakte haar zeer geschikt voor zulke toebereidselen.

In de straten, waar ondanks de gloeiende Augustushitte een menigte van menschen op de been was en de winkels der wapensmeden bestendig te doen hadden, zag men dagelijks eenige der bondgenooten zich naar het gebouw spoeden, waar zij beraadslaagden en hun plannen voor 't geval van een gewelddadig verzet vormden. Er heerschte in de gesprekken der edelen een minder luchtige geest dan vroeger, en papieren en planteekeningen hadden de bekers vervangen, eens zoo vroolijk gebruikt; men zag noch de zwaarte noch de volle beteekenis van den strijd in, maar men zag toch dat het een strijd zou worden.

»Antwerpen moet altijd het uitgangspunt van onze beweging zijn," sprak de jonge Tholouze, een der ijverigste leden van het verbond, terwijl hij met verscheidenen zijner makkers over de mogelijkheid raadpleegde, dat het der landvoogdes gelukken zou uit Brunswijk troepen te krijgen, »wij hebben hier onze geloofsgenooten en den steun van den prins."

»Wat wij ook doen, onze eerste slag moet treffen, daaraan

is voor den indruk op 't volk álles gelegen," zeide Galama, een der bedaardsten van de geheele onkrijgskundige groep.

»In elk geval moeten onze berichten van geluk spreken," hernam Waroux, luitenant onder graaf Hoorne en hoofdaanlegger der oorlogsplannen,. die in zulk een onervaren omgeving konden gevormd worden.

»Zegt gij ook met den dichter: de wijze veldheer meldt de goede tijding, de slechte niet?" vroeg Tholouze glimlachend.

»Ja, maar haal er geen citaten bij; nu zal het zwaard spoedig de teksten schrijven."

»De hemel leide de bloedige taal, die het schrijft, ten goede," zeide Dalvilliers; »ik had niet gedacht, dat het daartoe komen zou. Het is hard, dat de regeering ons dwingt haar met zulke middelen te bestrijden, waar een enkel woord ons in de onderwerping houden zou, die onze vurigste wensch is."

»Ik heb niets te verliezen dan het leven, en dat is, op deze wijze geleid, geen al te groot bezit," hernam Waroux onverschillig; »nu er geen veldtochten meer zijn om vooruit te komen, en de regeering ons niet bevordert, weet ik niet hoe wij nog lang onzen stand zullen kunnen ophouden en al de schulden, die op onze heerlijkheden staan, afbetalen; het is mij om 't even hoe de zaken gaan, als er maar een einde aan komt."

Tholouze en Dalvilliers schenen beiden die lustelooze en toch overmoedige taal ongaarne te vernemen; om hun echter een mogelijke bestraffing af te snijden, begon Galama: »ik meen dat Zeeland nièt mag worden prijsgegeven, en wij hebben weinig manschappen; zou het niet geraden zijn, als wij eerst een landing op Walcheren beproefden, en pas als die mislukte, naar Antwerpen afzakten?"

Het plan vond den bijval der meesten, alleen Tholouze merkte twijfelend aan: »wie zou in dien tijd hier de zaken besturen? hadden wij slechts iemand om ons middelerwijl bericht te geven en de politieke betrekkingen te onderhouden, dan konden wij ons misschien verwijderen, maar...."

»Iemand als Meerwoude," zeide Dalvilliers.

»Hij is sluw en heeft invloed, doch...."

»Doch wát, Waroux? gij zijt immers met hem bevriend."

»Ja, zooals de meesten van ons; ik zie hem op onze feesten, klink en drink met hem, en verbeeld mij, als ik de hoogte heb, dat hij recht vertrouwelijk is, maar nuchter kan ik mij nooit meer iets van al die openhartige mededeelingen herinneren, en vrees dat ze eigenlijk van mijn kant kwamen. Hij is mij te glad en te kalm. Als hij zoo vloeiend en onverschillig praat, denk ook ik dat hij van niets kwaads afweet en nu slechts om zijn goederen in Antwerpen is; maar ben ik alleen, dan komt het mij wel eens voor, of hij met ons allen speelde, en dat hij een paar oogen heeft, die erg bedaard onzen ondergang zouden kunnen zien."

»Ik vertrouw hem," antwoordde Dalvilliers.

»Wijl gij de eenige zijt om wien hij iets geeft," zeide De Burge; »ik mag hem wel, maar dat is waar, hij heeft een akelige onverschilligheid over zich en spreekt van doodvonnissen op een toon, die mij altijd koud maakt, zoo weinig rilt hij er van; ik weet niet of ik hém juist zou inroepen."

»Weet gij iemand, die, wanneer hij wilde, ook zooveel zou kúnnen doen?"

»Neen, hij is slim en waakzaam, er is geen die beter zal opmerken," hernam Galama; »als hij zich voor ons wilde verklaren...."

»Laat Dalvilliers beproeven, wat hij over hem vermag," besliste Tholouze; »op zijn woord neem ik Meerwoude tot bondgenoot aan, al ware hij vroeger mijn doodvijand geweest."

De sterke verklaring van den jongen edelman behelsde geen ijdele klanken. In het geheele bond, dat den zoon tegen zijn vader, den broeder tegen den broeder, waar die verschillende beginselen koesterden, had opgezet en zoo de taal van den argwaan in ontelbare gezinnen doen weerklinken, was er geen die niet hetzelfde vertrouwen in Dalvilliers' woord zou gesteld hebben. Tholouze's voorslag werd dus terstond aangenomen en de beraadslaging voortgezet met het plan, Reinout zoo mogelijk tot vertegenwoordiger van hun belangen in Antwerpen te kiezen.

»Ik hoop dat uw pogingen slagen zullen," zeide de jonge Marnix, terwijl hij zijn vriend na afloop der bijeenkomst tot aan Meerwoude's huis begeleidde, »wij hebben mannen van talent en doorzicht noodig; ik vrees ten minste soms, dat onze zaak niet zoo sterk is als bij voorbeeld Waroux en De Burge meenen."

»Wij zullen haar met geheel ons hart dienen, Tholouze," antwoordde Dalvilliers; »meer kunnen wij niet doen." Hij zweeg een oogenblik en vervolgde dan, op de Scheldepoort wijzend, die zij in de verte zagen: »ik heb ook zulke gedachten gehad, en toen ik laatst die poort aanschouwde, moest ik mij plotseling voorstellen, hoe 't wezen zou als wij hier landden en zij gesloten was; hoe wij zouden staan en vruchteloos pogen haar te openen om een toevluchtsoord te vinden. Het was mij als zag ik de grijze steenen rood van bloed, en hoorde den gewelfden boog weergalmen van jammerkreten."

»Welk een akelige voorstelling."

»Neen, want de jammerkreten gingen voorbij, en ik hoorde de jubeltonen eener overwinning. Ik zag niets meer, en toch scheen het mij alsof in dat uur elke nevel van mijn blikken werd weggenomen en ik de geheele sterkte mijner zaak leerde inzien. Ons leven moge heengaan, maar zij zal zegevieren, klonk het in mij, en daarom twijfel ik niet; wat de lichtzinnigheid hoopt, daarop mag het geloof vertrouwen."

»Als mijn leven ons doel helpt bereiken, zal ik nooit traag zijn om het op te offeren," zeide Tholouze, en, als voelden zij dat geen alledaagsche woorden op die gelofte volgen konden, gingen beiden zwijgend tot aan Reinouts woning en namen met een stommen handdruk afscheid; Tholouze om het terrein aan de Schelde te bezichtigen, Dalvilliers om de hem opgedragen taak bij Meerwoude te vervullen.

Reinout bevond zich alleen in zijn vertrek. Hij had de vergaderingen der edelen eenige malen bijgewoond, maar zij leverden hem te weinig nieuws om zijn aandacht lang bezig te houden, en de geest in Antwerpen was hem uit veelvuldige bezoeken reeds welbekend. Het beheer der eigendommen,

die hij in de groote koopstad bezat, bracht hem dikwijls daarheen, en het waren ook inderdaad deze zaken, niet de bijeenkomsten der bondgenooten, die er hem ditmaal opnieuw deden vertoeven. Waroux bracht een argwaan, die vroeger zeer ter plaatse zou geweest zijn, thans op een volkomen toevallige omstandigheid over. Voor Reinout waren de edelen alleen in zoover merkwaardig, als zij de eischen van 't volk uitdrukten, en hij kende die nu; de toch onuitvoerbare plannen, die zij misschien verder zouden smeden, boezemden hem geen belangstelling in. Daarenboven begreep hij dat iemand, die zijn vreemde rol er mee rechtvaardigde dat hij buiten de politiek stond, ook zekeren schijn van onverschilligheid voor hun zaken bewaren en zich niet al te druk op hun bijeenkomsten vertoonen moest. De toespeling van Viale op zijn verbintenis met Eboli had hem zeer voorzichtig gemaakt; dergelijke vermoedens waren gevaarlijk, en hij had ze ook bij de andere partij reeds hier en daar meenen te bemerken. Edwards voorbeeld was een afschrikkend bewijs van den invloed, dien de verdenking van een zoo lagen aard uitoefende; er moest hem dus alles aan gelegen zijn, ze nog te verstikken eer haar zaad overal was uitgestrooid. »Viale zal zeker zijn best doen om mij dien dienst te bewijzen," sprak hij bij die gedachte bitter voor zich heen. Het was bijna vreemd dat de graaf zulk een bitterheid in hem opwekte, waar dit de meeste anderen ook zouden doen, en hij zooveel aanzienlijker vijanden, zooveel gewichtiger mededingers scheen te moeten bestrijden; Reinouts denkbeeld gold echter op dit oogenblik niet den mededinger. Hij beschouwde den graaf, en met recht, als zoodanig, want behalve de meerderheid zijner positie bezat Viale dat overwicht op hem, dat elke fanaticus op den onverschillige bezit, doch hij had den edelman gehaat, ook vóór nog de staatkunde aan zijn gevoelens deelnam. Het was een klein, onbeduidend voorval geweest, dat dien afkeer had verwekt, maar toch stond het onuitwischbaar in zijn gemoed gegrift, toch vervulde het dienzelfden geest, die een oogenblik later over de gewichtigste belangen van 't land kon peinzen.

Op een feest ten huize van Reinouts voogd had de toen nauwelijks volwassen jongeling, in een twist tusschen Viale en een ander der gasten gemengd, den graaf zijn ongelijk moeten verklaren, en dezen, ofschoon onwillekeurig, gekrenkt. Vol wrevel over zijn vernedering, opgewonden door drift en een ruim gebruik der vurige wijnen, vergat de beleedigde alle kieschheid en riep, met bijtenden spot op de tengere gestalte van zijn tegenstander ziende: »wil zulk een zwakke nieteling ook meespreken? gij moet zeker reeds als knaap het hoogste woord voeren, omdat gij nooit een man als wij kunt worden."

Viale had dat gezegde in drift op de lippen genomen, maar gelijk het vuur uitdooft, wanneer het heeft verbrand, was ook die klank niet weggestorven of hij had berouw van zijn ruwheid. Hij vroeg Reinout om vergiffenis, anderen bemiddelden en de zaak werd zoo 't heette eervol afgedaan; de omstanders vergaten haar en de graaf had na weinige dagen hun voorbeeld gevolgd.

Maar voor Reinout was zij niet afgedaan. Geen lof, geen zoete vleierij hadden hem ooit die woorden doen vergeten. Zij hadden hem de plaats getoond, waar hij kwetsbaar was, want hij wist dat Viale in de oogen der meesten met dien schimp slechts een waarheid had uitgesproken. Als hij zijn fijn, kleurloos gelaat, zijn slanken, sierlijken bouw, met de bloeiende trekken, de ijzeren gestalten van den Vlaamschen adel, waartoe hij behoorde, vergeleek, voelde hij dat zij hem met dienzelfden blik zouden gadeslaan, waarmee de vreemde krijger, die in Italië kwam, den sluwen, geestigen edele aanzag, en 't zij hij hem verdedigde, 't zij hij hem bestreed, altijd de meerderheid van den Italiaan erkende, als staatsman, hoveling, plannenmaker, in alles — behalve als man. Ook hij bezat kennis, talent en schoonheid, maar niet de kracht, waarop deze tijden prijs stelden, en al maakte hij zich dikwijls over den trots vroolijk, die het lichaam zooveel meer eerde dan den geest, al spotte hij met de woeste spelen en worstelingen, die onder den adel nog gangbaar waren, hij zag dat die

sterkte een bezit was, waarop men, hoe ten onrechte ook, ijdel was, en hij voelde zich dus door het gemis er van gekrenkt; een onverzoenlijke bitterheid welde in zijn ziel tegen den persoon op, die hem dat het eerst had doen kennen.

Menschen, die groote misdrijven vergaven, kunnen onverzoenlijk zijn bij een kleine beleediging, en de reden daarvan is niet moeielijk te zeggen. Waarom kan de dolkstoot vergeven worden, en de slag in het aangezicht niet? De misdaad kan zich tegen de edeler hoedanigheden der ziel gericht hebben, de beleediging tegen haar zwakheid; de eene was smart, de andere vernedering. Ieder heeft zijn punten, waar hij graag schitteren wil, en ongelukkig hebben juist die meestal geen licht; maar wee hem, die der wereld vertelt hoe donker ze zijn, en de dwaze taalfout, de belachelijke buiging opmerkte, waar men recht verstandig en sierlijk dacht te zijn. Ook minder begaafden dan de groote Gustaaf Adolf hebben hun page, die hen niet bedienen wilde, toen zij met den glans van hun hofhouding meenden te schitteren, en dien zij niet begenadigen kunnen, al vergaven zij den man die een aanslag tegen hun leven smeedde. Viale was voor Reinout geweest, wat de page voor den Zweedschen koning was, iemand die hem bespot had, door hem den indruk van minderheid te laten maken, en dat vergaf hij nooit. Er was geen woord dat op zijn kwetsbare plek doelde, of het herinnerde hem aan den graaf, en zijn geheugen ontving voedsel genoeg.

Zij, die iets gewoons missen, voelen zich daardoor meestal ongelukkiger, dan zij die iets buitengewoons bezitten gelukkig zijn, want de taal van verwijt of bevreemding weerklinkt overal meer dan die van lof en bewondering. Reinout had nooit van zijn kameraden den lof van zijn meerder weten, zijn hoogere beschaving vernomen, maar vaak had hij de woorden van spottend beklag gehoord, waarmede men hem toesprak als hij eenzaam onder zijn krachtiger makkers stond, en ieder gezegde van dien aard had de wond, door Viale geslagen, weder opengescheurd, een wond, diep genoeg om na zooveel jaren nog te bloeden en in iederen druppel het gevoel

van wraakzucht te ademen, van stomme, alleen uit machteloosheid onderdrukte wraakzucht.

Maar nu was de trotsche graaf in zijn macht gegeven.

Iets van den triomf, die zijn lippen eenige maanden geleden had omspeeld, krulde ze ook thans, doch niet in zoo sterke mate. Wie Reinouts gelaat kende, die zou iets smartelijks in zijn donkere oogen gevonden hebben, dat wel in toorn fonkelen maar, zelfs bij het denkbeeld aan den gelukkigen uitslag van al zijn plannen, niet in vreugde stralen kon. »Ik kan hem vernietigen," sprak hij, »maar wat dan? waarmee voor mij opbouwen, wat ik voor hem in puin werp?"

De drukte der laatste weken had op Meerwoude een invloed uitgeoefend, die zeer in strijd was met de levendiger aandoeningen, die zij elders in iedere borst opwekte; zij had hem terneergeslagen en hem een gevoel van eenzaamheid ingeboezemd, wat hij tevergeefs voor zich zelf ontkennen wilde. Al de menschen om hem heen verkeerden in een stemming van opgewondenheid, hij stond met zijn kalmte als een vreemdeling in hun midden; hij hoorde overal de taal van gedachten die zijn oor vernam; zonder dat zijn hart een echo voor haar klank bezat. Waar een bloedig fanatisme voor de alleenheerschappij van het oude geloof streed, waar de geest der vrijheid goed en bloed voor de nieuwe leer wilde opofferen, daar zag hij slechts een spel van berekening, en waar de ziel der anderen vol van hoop en vrees, van gloed en verwachting was, voelde zijn ziel zich koud en leeg, want hij wilde niet dan verdeelen en afbreken, waar zij zochten te vereenigen en te handhaven; hij werkte voor zich, waar zij in naam van duizenden werkten. De edellieden met wier dwaze leus hij spotte, de burgers die jubelend hun kreet herhaalden, zij hadden het gevoel van gemeenschap, dat hij nooit gevoelen zou; hun aanblik, zooals Antwerpen hem dien daaglijks voor oogen bracht, herinnerde hem telkens aan een leed, dat geen vreemde hand hem geslagen had, waartegen geen wraak te richten viel. Hij was alleen en zijn eenzaamheid was niet die eener groote, onvervulde gedachte; hij was niet de pro-

feet eener toekomst, die zijn volk nog niet begreep; neen, uit het rijk dier idealen, waarin zijn natie haar luchtkasteelen bouwde, was hij uitgestooten, en stond in de woestijn, op wier dor zand zelfs geen bevruchtende hoop voor volgende jaren kon groeien. Zijn hart ging onder de ergste verlatenheid gebogen, onder geestelijke eenzaamheid. Hij zag met verachting op de Katholieke onverdraagzaamheid die zich godsdienst, op den Protestantschen oproergeest die zich vrijheid dorst noemen. Vaderland, vrijheid, godsdienst, al die idealen bestonden voor hem niet meer. Hij kon een doel bereiken, dat zijn naam gevierd zou maken, hij zou dan macht en gezag bezitten, maar verder, wat verder? Ongeveer tien jaren, rekende hij, konden verloopen om dat doel bereikt te zien, doch wat, als het bereikt was? Nu, het bestaan, dat een al te groote last werd, kon men van zich afwerpen. Zijn oog richtte zich op de pistolen, die in het wapenrek aan den muur hingen. Tien lange jaren, en één schot zou alles doen eindigen; waarom zoo lang wachten? — Iets als een huivering greep hem aan. Hij had nog zoo kort geleefd, hij was nog in den bloei zijner jeugd; zou de loop van een pistool reeds het geheele resultaat bevatten, dat zijn leven voor hem had weggelegd? Wat was het leven dan waard?

»Gij die blind in het duister leeft, gij stervelingen, aan bladeren gelijk,
Onmachtig gebroed, beelden van klei, zonder kracht, als een wankelende schaduw,
Gij vliegen eens enkelen daags, te zwak tot een vlucht, gij droombeelden, zonen des jammers."

prevelden zijn lippen halfluid, en hetzelfde gevoel van spottende bitterheid over den nietigen mensch, dat eens deze woorden ingaf, ging ook door zijne borst. Hij zuchtte diep, maar op dit oogenblik brak de stap van Dalvilliers, die het vertrek naderde, zijn gedachtengang af.

Met schrik bijna rees hij op, en trachtte zijn gewone uitdrukking van gelaat te hernemen; dan trad hij den edelman tegemoet en heette hem welkom. »Hebt gij waarlijk nog tijd

genoeg om uw vrienden trots al uw vergaderingen te komen zien?" zeide hij; »ik was reeds bevreesd dat de politiek u geheel in beslag nam."

»Niet zoo dat ik mijn vrienden vergeten zou, maar ditmaal kom ik toch met een politiek doel."

»Gij wilt mij den inhoud uwer beraadslagingen meedeelen? ik waardeer uw vertrouwen; wat echter heb ik met zaken te doen, waar ik buiten sta?"

»Waar gij thàns nog buiten staat, Reinout; het is uw wensch geweest, en ik heb dien geëerbiedigd, buiten ons bond te blijven; de tijd was toen niet zoo ernstig, of hij gaf nog hoop op blijder vooruitzichten dan zich vervuld hebben, en ik kon dus zwijgen; thans moet ik spreken, ik moet u oproepen om te deelen..."

»In wat ik niet deelen kan —" iets haastigs, dat zich van het onderwerp wilde afmaken, kwam in Meerwoude's toon — »ik kan niet tot uw partij behooren." Hij zweeg en vervolgde toen met gedwongen scherts: »mijn beste Dalvilliers, hoe is het mogelijk, dat menschen als gij iets geven kunt om de meeningen van een zoo onervaren jonkman als Tholouze, van een zoo lichtzinnigen als De Burge, of van zoo onwetenden als de meeste overigen zijn?"

»Ik wil u niet met hun argumenten trachten te overtuigen, ik weet dat het vruchteloos wezen zou; weigert gij ook mij te hooren?"

»Dat is een vraag, waarop niemand ja kan zeggen; alleen maar, stel den Protestant ter zijde; waarlijk, geen atheïst heeft nog zooveel van de Godheden moeten lijden als ik; sedert ik haar bestaan ontkend heb, vervolgen ze mij," antwoordde Reinout nog op dienzelfden geveinsd luchtigen toon.

»Wees onbezorgd, ik zal niet in naam van mijn geloof, dat gij verwerpt, maar alleen in naam van uw eigen leven spreken."

»Dat laatste is een zaak, die iemand inderdaad nooit geheel onverschillig wordt, al leest hij ook al de wijsheid der Stoïci en kent al den menschelijken onzin, die hen tot het verkon-

digen dier wijsheid bracht; mijn egoïsme belooft u, dat gij een goeden hoorder zult hebben."

Dalvilliers sloeg hem ernstig gade. »Waarom wilt ge ook mij misleiden?" vroeg hij; »men prijst u gelukkig, denkt gij dat ik in dien waan deel?"

»Daar gij er alle reden voor hebt, ja. Geen zorgen, geen lastige bezigheden, geen onaangename betrekkingen, altijd vrijheid zich zelf, dat beminde voorwerp onzer gedachten, te bestudeeren, en de geheele wereld als het doek te beschouwen, waarop men al de lijnen van dat model schildert; ik zou mij zelf benijdbaar kunnen vinden."

»En te leven zonder belangstelling of liefde voor de menschen om zich heen, of voor zijn eigen ik," antwoordde Dalvilliers; »voeg dien trek nog aan uw schilderij toe, het beeld zal dan eerst volkomen waar, en volkomen zoo troosteloos zijn, als gij zelf het beschouwt. Doe u zelf geen onrecht; gij zijt niet zoo klein om in egoïsme te kunnen opgaan, waar de grootste gedachten ieders hart aandoen; om gelukkig te kunnen wezen, waar gij niet werkt voor het geluk van anderen en geen heilig doel u voor oogen staat. Reinout, waarvoor dient uw leven?"

»Waarvoor? gij vordert de oplossing van raadselen, die geen wijsheid en die geen geloof kan verklaren.. Wat het doel is van mijn bestaan, vraagt gij; wat is het doel van alles? vraag ik tot antwoord. Deze onvolmaakte wereld met al haar schuld en leed, draagt zij niet een vraagteeken op het voorhoofd, dat al ons streven nooit kan uitwisschen? is het geen ijdele poging, zulk een groot doel in óns bestaan te zoeken, terwijl zij, ons aller wieg en graf, er geen vertoont? Onze denkers hebben zoo dikwijls peinzend gevraagd, waarvoor de dood is; was het niet beter te vragen, waarvoor het leven dient, en dan te antwoorden, wat helaas de waarheid is: ik weet het niet, en ik zal het nimmer weten?"

Reinout sprak nu op ernstigen, natuurlijken toon, want hij voelde dat de scherpe blik van den edelman door geen spot te misleiden viel, en een uitdrukking van diepe somberheid

rustte op zijn gelaat, terwijl Dalvilliers antwoordde: »gij spreekt alleen van het leven en den dood, voor mij bestaat nóg iets, voor mij is daar de eeuwigheid. In haar geloof ik dat wij een antwoord zullen vinden; maar ook al zweeg zij, het is toch een misplaatst leven, dat met een vraagteeken sluit. Ja, Reinout, het leven, dat verklaart geen waarde in zich zelf te hebben gevonden, verklaart ook geen waarde voor anderen te hebben gehad, want dan zou hun liefde het niet tot die moedelooze vraag hebben doen komen; het verklaart nutteloos te zijn geweest en brandmerkt zich zelf."

»De omstandigheden gaven u vrienden en betrekkingen; gij oordeelt hard over hen, die alleen zijn zooals ik; wat gaf mij het lot, om zulk een liefde er voor te koesteren?"

»Uw volk, uw bedreigd, edel volk, dat gij u verstout hebt maar ál te lang met minachting aan te zien. Omdat wij lang gebogen hebben, meent gij dat wij een natie zijn, die zich gemakkelijk voor de tirannie kromt. Ik zeg u: wij zijn een geduldige, niet ras ontvlamde natie; wij trekken het zwaard niet voor elke geringe grief, doch het vuur, dat voor een stroohalm ontstoken wordt, brandt niet lang, maar de vlam, die een hoog opgehoopt onrecht verteren zal, is niet te blusschen, zij is een vreeselijke onverbiddelijke macht, en zoo is onze toorn. Thans nadert zijn dag; in den strijd van uw volk, vind daar uw levensdoel. Zoo gij u niet bekommert om zijn geloof, strijd dan voor zijn vrijheid, voor de rechtvaardige, onderdrukte zaak."

Reinout hoorde zwijgend die gloeiende taal. »Gij rekent op zegepraal," sprak hij eindelijk, »maar de fortuin is trouweloos, en noemt gij uw zaak rechtvaardig, vrees haar dan, want zij kroont zelden de verdienste."

Dalvilliers schudde het hoofd. »Onze fortuin zijn wij zelf; het geluk werpt zich niemand in de armen, maar ieder kan het veroveren, en wij zúllen het veroveren," riep hij, de hand, als om zijn woorden te bezweren, opheffend.

»O Ajax, Ajax, hoevele volgers hebt gij reeds gevonden, en hoevelen zullen het nog worden!" zeide Reinout op een

toon, die het midden hield tusschen ernst en ironie ; dan vervolgde hij : »het ligt in mijn natuur, de schaduwen van het leven sterker te zien dan die gedachtelooze menigte, die sterft eer zij nog over het leven heeft gepeinsd ; maar ook gij, — ziet gij dan alleen de bloem, nergens den worm die aan haar knaagt ? Het is nog maar weinig jaren geleden, dat uw lippen geen woorden genoeg vonden om de schoonheid der liefde te prijzen, gij waart zoo onbeschrijfelijk gelukkig, toen het meisje dat gij bemindet de uwe werd, en nu — van al die zaligheid is niets meer over dan de wensch, een leven dat zijn schoone beloften niet hield, door een schoonen dood te eindigen. Heeft de liefde u bedrogen, waarom dan gelooven, dat de zaak, waarvoor gij thans gloeit, u niet misleiden zal? Neen Dalvilliers, al onze hartstochten zijn kinderen van den dag ; de tijd draagt ze op zijn oneindige vleugelen weg in het niet, en al onze verheven plannen, al onze ontwerpen, voor de eeuwigheid bestemd, bereiken die eeuwigheid alleen om er in dienzelfden schoot begraven te worden, die ook nietigheid en schuld, kleinheid en ellende ontvangt."

Dalvilliers had hem niet gestoord ; nu vroeg hij plotseling zeer ernstig : »dus gelooft gij, dat het alleen levensmoeheid is, welke mij in de armen eener zaak drijft, die mij den dood kan geven ?"

»Ja ; als gij aan het meerendeel van hen, die zich uw partijgenooten noemen, gelijk waart, zou ik denken dat genotzucht, ijdelheid of een wanhoop, die, na alles verloren te hebben, bij een opstand slechts kan winnen, u dreven, maar gij behoort niet tot hen. Ik moet dus aannemen, dat de zaligheid, die gij verwacht hadt, in jammer verkeerde ; dat, nu gij sterven wilt, de zaak, die gij met uw bloed tot de overwinning wilt leiden, u heilig wordt, omdat ze dan met haar glorie ook dien dood bestraalt."

»En als ik u nu zeide, dat ik gelukkig was, dat mijn zaligheid niet verkeerde, dat de vrouw, die ik liefhad, mij nog dierbaar is, dierbaarder zelfs dan ooit te voren, — want eerst de tijden der smart leerden mij haar diepte, haar innigheid

geheel kennen, — wanneer ik dát zeg, wat kunt gij mij antwoorden?"

Reinout rees met eene beweging van de hoogste verrassing op. »Gij zoudt gelukkig zijn," riep hij, »en toch...."

»In staat zijn de vrijheid van mijn land nog meer lief te hebben dan persoonlijk heil? ja Meerwoude, zoo waar ik geloof dat de zaak, waarvoor ik uw hulp inroep, zegevieren zal, zoo waar zeg ik u: het is geen eigen smart, die mij drijft de zaak der smart te omhelzen, geen teleurgestelde liefde, geen verlangen naar den dood, het is mijn geluk dat mij zoo doet handelen. Als de mensch zulk een zaligheid genieten kan, dan mag geen tirannie hem zijn geluk ontnemen, dan moet hij gered worden; dat is de gedachte geweest, die mij voor de vrijheid doet leven, en zoo de hemel wil, ook zal doen sterven."

Met het vuur eener onwrikbare overtuiging, gelijk die alleen in zulke dagen geboren wordt, had Dalvilliers die woorden gesproken, en hun toon trof Reinout. Het was voor de eerste maal dat de klank van een ongebroken leven in zijn oor drong; dat een gelukkige hem van den dood sprak, een gehaten en toch vrijwilligen dood. Hij was zoo gewoon, geestdrift en gloed als dingen te beschouwen, die niet in dit bestaan passen, dat hij hun taal alleen op lippen, die weldra voor altijd gesloten zouden zijn, mogelijk kon achten, en hier spraken zij uit de volle kracht en frischheid van het gezonde, lachende leven. Een uitdrukking van anders nooit gekende deelneming vertoonde zich op zijn trekken.

»Dalvilliers," zeide hij eindelijk na een lange pauze, »gij zijt de eerste, tot wien ik zoo spreek; mijn woorden mogen u tot een bewijs strekken, hoe anders ik ú beoordeel dan die velen, met wie ik mijn éénige gemeenschap dáárin vind, dat zij evenals ik mensch heeten. Er was een tijd, toen de naam vrijheid mijn hart zoo vurig deed kloppen als thans het uwe slaat; ik heb wat in uw borst omgaat gekend, en mijn geestdrift gloeide niet minder sterk; ook ik geloofde toen aan een onsterfelijke roeping, — zij heeft mij niet tot haar Messias

gemaakt. Er is geen roeping voor het hoogere, of de stem. die haar in ons gemoed verkondigt, is de stem der dwaling, Wat uitsteekt boven het peil der gemeene alledaagschheid trekt slechts den bliksem aan, die het verplet, of den gloeienden zonnestraal, die het verzengt. Gij zijt gelukkig, offer uw geluk niet noodeloos op. De engelen komen niet uit hun hemel om de smart der hel te lenigen ; aan geen veroordeelden hebben zij door hun geluk ook dien hemel geschonken, en toen Lucifer, de gevallen engel, neerdaalde tot de streken waar »eeuwige jammer heerscht", toen was het niet om hen op te beffen, die daar klaagden, neen om zelf zijn zaligheid te verliezen. Voor mij is dit slechts de in een mythe gekleede, ware gedachte, dat het geluk, tot de smart komend, wel mede tot smart worden, maar den jammer niet in vreugde herscheppen kan, voor u is dit een punt van geloof; doe dus zooals de engelen, zooals uw God zelf doet, blijf in den hemel van uw vreugde."

Er was een eigenaardig contrast in den krachtigen toon van Dalvilliers en het hopeloos antwoord van Reinout. Levendig hernam de Protestantsche edelman : »dus alleen de smart zou recht hebben voor het heil der vrijheid op te treden ?"

»Alleen zij, die niets meer te verliezen hebben, moesten zich aan een hopelooze zaak wagen."

»Maar onze zaak is niet hopeloos ; neen Meerwoude, zij is vol hoop, zij is de zaak van het recht, van de waarheid, van het geheele volk, dat haar zal verdedigen ; als de storm opsteekt, beweegt hij eerst slechts de oppervlakte van het water, maar weldra wordt het ook in zijn diepte beroerd ; de tirannie van Spanje heeft thans nog maar enkelen doen opstaan, weldra zullen állen gewapend zijn. Sluit u bij ons aan, wordt de onze, Reinout !"

Een nieuw gevoel, — was het tweespalt tusschen gemoed en verstand ? — teekende zich op diens gelaat. Geen prediking — hij kende de leerredenen der hervormden en had dikwijls in een vroolijken kring met Mansfeld of De Burge dergelijke preeken nagebootst, — zou indruk op hem ge-

maakt hebben; argumenten hadden hem waarschijnlijk niet overtuigd; maar dit vaste geloof trof hem. De gedachte dat er iets was, welks verwezenlijking het hart nog kon bezielen, de gedachte dat er nog ergens een zaak was, die reine geestdrift kon wekken, dit maakte een oogenblikkelijken indruk op zijn gemoed. Zou de leegte in zijn gevoel hier toch misschien een bevrediging kunnen vinden? zou de prijs toch misschien een strijd waard zijn? vroeg hij zich af, en — hij wankelde. »Als ik zoo denken kon als gij," antwoordde hij eindelijk, »als ik den worm nog niet zag in elke bloem," — hij hield op en ging in hevige ontroering op en neer.

Daar klonken luide, joelende kreten; een geroep van: »weg met de papen!" drong in hun oor, en aan het raam tredend, zagen beiden een grooten hoop meest dronken volk schreeuwend voorbijstormen.

Het Antwerpsche gepeupel was om zijn kwaden, losbandigen zin berucht; de vreemde elementen, hier uit alle landen bijeengekomen, hadden het met de ondeugden dier volken bekend gemaakt, zonder hun degelijker kern ook mee te deelen, en zoo was de menigte, die Reinout thans voorbij zag trekken, een getrouw beeld van al het vuil uit verschillende naties saamgeveegd. De Engelschen hadden hier hun ruwheid, de Duitschers hun slemperij en de Franschen hun lichtzinnigheid gebracht, waarbij een goed deel van Spaansche traagheid dat onbehaaglijke mengsel kroonde. Antwerpen was een rijke, bloeiende stad; doch gelijk de armoede overal het verbitterdst is, waar zij door haar contrast met rijkdom en welvaart zich zelf heeft gezien, hadden de eigen oorzaken, die den geest van welstand en orde bij de burgerij wekten, bij het gepeupel alle slechte geesten wakker geroepen, die rijkdom en pracht daarin brengen kunnen, zoodat ook zonder het fanatisme, dat thans de gemoederen opwond, hier veel ontvlambare stoffen bijeenwaren.

Met gloeiende gezichten en schorre kelen verspreidde zich een deel dier ontevreden massa thans door de straten. Voor

de huizen der edelen hielden zij meestal langer op, en het geschreeuw: »vrijheid, vrijheid, leven de Geuzen!" klonk hier het luidst. Ook bij Reinouts woning maakten zij halt, en hieven de verhitte hoofden omhoog, met hun volkomen onvermogen om zich te beheerschen een akelige spotternij op hun eigen leus vormend.

Door Meerwoude's leden ging een huivering. »Uw bondgenooten!" zeide hij op onbeschrijflijken toon tot Dalvilliers.

Deze haalde de schouders op. »Het koren moet zijn kaf hebben; het gepeupel moet tegen Spanje rebelleeren, opdat wij er tegen strijden kunnen."

De warmer gevoelens in Reinouts borst bevroren weder, koel stond hij plotseling tegenover zijn bezoeker. »Voor wie strijdt gij dan, zoo niet voor dit volk?" zeide hij; »neen, toon mij eerst een natie, en roep mij daarna om voor haar zaak te kampen. Zooals ze nu is, vraag brandewijn en brood voor haar, maar geen vrijheid."

»Zij zal worden; die gij gezien hebt, zijn uitzonderingen, wij behoeven...."

»Immers slechts te zien wat wij willen zien," lachte Reinout; »vergeef mij, dat ik zoo scherpe oogen heb; het is in dit leven een groot gebrek, sommige hersenschimmen ook als hersenschimmen te erkennen."

»Meerwoude, gij wilt om een troep gepeupel...."

»Dalvilliers," — een sombere uitdrukking keerde op Reinouts trekken terug — »laten wij in geen nadere verklaringen treden, ik heb door uw toedoen nog eens een ijdel, nooit te vervullen denkbeeld, dat ik reeds voor jaren verworpen had, in mij voelen opkomen; het is weder verdwenen, laat u dat genoeg zijn."

»Ik moet u vaarwel zeggen, men wacht mij bij bekenden," voegde hij er na een wijle op zijn gewonen, onverschilligen wereldtoon bij; een onbewogen, als versteend gelaat zag op den Protestantschen edelman neer. Deze zuchtte, maar hij gevoelde, dat hier niets meer te zeggen viel, en stond op om te vertrekken. Met een koel, onbeduidend vaarwel scheidden

de beide mannen; hun levensweg liep voor altijd uiteen, want tweemaal, dit wisten zij, maken woorden geen verrassenden indruk. »Ik heb uw kennis dikwijls benijd, maar nu zie ik, dat ze mij geen geluk zou gebracht hebben," met dit gezegde verliet Dalvilliers het vertrek.

Reinout zag hem na. »De grootste mensch moet hij zijn, die denken kan en toch gelukkig weet te zijn," die woorden van Helene vielen hem onwillekeurig in. Ja, niet rondgaan in blinde zelfbegoocheling, maar te weten dat het leven zoo donker, de kennis zoo gering en de mensch zoo onvolkomen is; dat alles te weten, er in te deelen en toch gelukkig te zijn, dat was groot. Hij moest over de grootheid peinzen, die zúlk een rijkdom in zich zelf vond, dat al de armoede, waaraan zij hulp verleende, haar niet uitputten kon, en hij vroeg zich af, waarom niets van haar schatten in zijn borst besloten lag. Wetend, en niet onverschillig — moest die vraag hem dan altijd vervolgen?

Bijna ongeduldig sprong hij eindelijk op; hij werd inderdaad gewacht en het bepaalde uur had reeds geslagen, doch of dit de oorzaak van zijn spoed was, dan wel of hij zijn gedachten wilde ontvluchten, zou moeielijk te zeggen zijn. Hij had de deur reeds bereikt, toen zijn dienaar Eelco plotseling binnentrad en hem tegenhield. »Uw Edelheid wil toch niet uitgaan?"

»Dat wil ik, ja; waarom?"

»Het volk is in de weer, men vertelt allerlei vreemde geruchten; bij St. Omer moet iets broeien; ik geloof niet, dat het veilig is."

Zijn meester zag den bezorgden waarschuwer spottend aan. »St. Omer is ver van hier," sprak hij koel.

»Bij tijden, bij tijden. De weg is wel altijd even lang, maar de menschen gaan niet altijd even vlug. Het licht brandt niet zoo gauw als de vlam, en een oproer vangt steeds den wind, die het voortdrijft. Men komt zoo spoedig in 't gedrang, ik wil dus maar waarschuwen; of Uw Edelheid moest ook een Geus geworden zijn, zooals de heer van Dalvilliers."

Reinout begreep nu de bedoeling van zijn dienaar. »Vrees niet," antwoordde hij snel, »gij zult nooit voor mijn gezindheden op het schavot te boeten hebben. Wat wil het volk overigens bij St. Omer?"

»Zij zeggen, de kerken eens schoonvegen, en ik hoorde er hier verscheidenen roepen, dat onze lieve joffer Marijken nu al lang genoeg in de groote kerk had te pronk gestaan, en dat de olie in haar lampje nog beter voor de schoenen was dan het slechte smeer dat men hun verkocht; ja, het is een rare tijd tegenwoordig!"

»En daar rust op de lippen van al die beschonkenen uw naam, heilige vrijheid," prevelde Meerwoude, terwijl hij het huis verliet.

Hij ging door een paar straten die, afgelegen van het hoofdgedeelte, hem, naar hij hoopte, voor een ontmoeting met de ruwe benden zouden vrijwaren, wier aanblik hem met zulk een huivering vervuld had. Een paar deftige burgers kwamen hem tegen, en hij ving enkele woorden van hun gesprek op.

»Het zou een kwaden schijn op de goede zaak werpen, wanneer er hier ongeregeldheden plaats grepen," zeide de een.

»Ja, en gij kunt er op rekenen, dat zij het den prins van Oranje zullen wijten," hernam de ander bedrukt.

Op Reinouts trekken kwam een vreemde uitdrukking. Hij vervolgde zijn weg met minder bedachtzaamheid.

Eenige straten had hij afgelegd, toen het geluid, dat zooeven in zijn oor geklonken had, hem op nieuw tegemoet galmde. Een der troepen volks, die de stad doorkruisten, kwam zingend en schreeuwend den weg af. Zij bemerkten hem en sommigen hielden stil. »Hola heerschap, niet zoo gauw voorbij!" riep een grove kerel met sterk verhitte trekken, »eerst eens meegedaan en de vrijheid laten leven; geef Zijn Edelheid wat brandewijn, als je de flesch ten minste nog niet hebt leeggezopen, Janna."

Een forsche deerne, wier haar zeker sedert dagen geen kam en wier gezicht geen water gezien had, drong naar voren. »Ben je mal, kerel? denk je, dat zulk adelsvolk brandewijn

lust? laat je uilenstreken staan, en als 't heerschap maar zeggen wil, dat hij 't eerlijk meent, dan kan hij gaan, al heeft hij nog zoo'n mooi Spanjolengezicht."

»Nou zooals je wilt, maar we zullen hem wel gauw een slokje presenteeren, dat hij lusten zal; die vette papen drinken goeden wijn; in de groote kerk is pas een vaatje binnengebracht, voor 't misoffer zeggen ze, maar dat zal anders uitkomen, ik zeg dat wij het zullen hebben, of er staat geen groote kerk meer in Antwerpen."

»Wilt gij er u van meester maken?" vroeg Reinout met een spot, die zeker niet het geschiktste middel was om een onstuimigen volkshoop terug te houden, »mannen, gij hebt nooit wijn gedronken, die u zoo duur te staan kwam. Hier" — hij haalde zijn beurs uit — »koopt u een drank, die u niet aan de galg berouwen moet. Wat zoudt gij er aan hebben, de kerken overal te vernielen?"

Het was een ongelukkig woord. Verreweg de meesten dier bende hadden niet verder gedacht dan in de hoofdkerken eenigen moedwil te plegen; dit gezegde kende hun een macht toe die tot grooter plannen recht scheen te geven. »En waarom zouden wij de kerken niet overal vernielen?" riep één, dat woord snel opvattend.

»Omdat het u den hals zal kosten; welken beschermer hebt gij?"

»Den prins van Oranje, den prins van Oranje!" riepen verscheidenen.

»Nu, als hij de macht heeft u dan te redden, moogt gij hem driewerf laten leven," zeide Reinout.

»Ja, ja, de prins van Oranje zal leven!" gilden allen.

»En de vrijheid! kom, heerschap, geef ons nog wat om op de vrijheid te klinken," riep de aanvoerder.

Meerwoude gehoorzaamde en de menigte ging haar weg, om voor het ontvangen geld nieuwen brandewijn te koopen, terwijl Reinout zich met een gebaar van walging afkeerde. »De representanten van 't groote ideaal, volk geheeten, in natura," sprak hij verachtelijk, »en toch zou men nog heil

van revoluties verwachten! Een komedie is het, met bloed gedoopt en in bloed begraven, een komedie zooals ons geheele leven; keizer Augustus had gelijk, men moet in de handen klappen als de rol is uitgespeeld. Geen ijdele droomen meer kennen, de menschen verachten en — hen beheerschen, dat is de beste rol die wij in de walgelijke Saturnaliën van het leven kunnen spelen. Niets ellendiger dan in de oogen van het publiek tot de figuranten te behooren." Met een lach om het gevoel, dat hem een oogenblik te voren zich bijna met de zaak van zijn volk had doen vereenigen, ging Reinout verder.

Hij had gelijk: allen spelen min of meer een rol, maar dat hij ze op dit eigen uur zelf, en wel voor zich zelf speelde, dát wist hij niet. Met onverbiddelijke waarheid had hij zich zijn opvatting van het leven bekend, maar de aangeboren zucht der menschelijke natuur om de waarheid altijd met den sluier der illusie te bedekken, kwam toch terstond weer boven, en vertroostte die sombere erkenning door het bedrog dat hij zich met die erkenning verzoend had; want het is niet anders: ons leven schijnt zoo naakt en koud, wij moeten het aankleeden, — en onze illusie is gelukkig een verwarmend gewaad.

DERDE HOOFDSTUK.

Weh, wenn sich in dem Schooss der Städte
Der Feuerzunder still gehäuft,
Das Volk, zerreissend seine Kette,
Zur Eigenhülfe schrecklich greift!
Da zerret an der Glocke Strängen
Der Aufruhr, dass sie heulend schallt
Und, nur geweiht zu Friedensklängen.
Die Losung anstimmt zur Gewalt.

SCHILLER.

Er broeide iets, had Eelco gezegd, en vele stemmen herhaalden dat woord. Het was alsof ieder voelde, dat een zware storm moest opsteken om de lucht van die verstikkende dampen, die haar vervulden, te reinigen; of de smeulende vuren, die ze opzonden, zouden in open, lichtelaaie vlam overslaan. Een crisis moest komen; het was geen voorgevoel meer, het was zekerheid, die dat in aller borst uitsprak. Er zijn tijden, waarop elkeen begrijpt, dat het bestaande onhoudbaar is, al zien ook slechts enkele heldere oogen verder dan zijn vernietiging, op de wordende toekomst.

Zij liet zich niet wachten, die crisis. Helaas, het was niet de zuiverende storm, het was de verterende brand, dien zij bracht.

In onze geschiedenis staat een bladzijde op welke het oog niet dan met weemoed rusten mag, en ze is door die dagen er in geschreven. Vele zijn met meer bloed, met meer tranen is er geen gedrenkt, want de daad, die zij verhaalt, heeft

door haar teugelloosheid de zaak der vrijheid voor jaren geknakt en der tirannie een scherp wapen in de hand gegeven, dat haar roestend zwaard verving.

Op den veertienden Augustus 1566 begon bij St. Omer de beeldstormerij.

Bij de abdij van Welveghem in het Henegouwsche was een hoop volks saamgeschoold, uit de heffe van het gepeupel voortgekomen, en door de fanatieke rede van eenige ijveraars verhit. Sommigen voerden bijlen en knuppels mee, tot zelfverdediging bestemd, als de dienaars der inquisitie, gelijk reeds maar al te dikwijls gebeurd was, hen zouden overvallen, doch onwillekeurig richtte hun hand de wapens dreigend tegen een gebouw op, dat van de macht der heerschende kerk sprak, die hun geloof verdrukte, en tegen wier zinnebeelden men hen als afgoderij en duivelswerk gewaarschuwd had. Het was de natuurlijke, bijna onbewuste beweging van een lang getergden wrok, maar wat eerst slechts bedreiging was, het werd plotseling daad. Waarom zou de bijl niet toeslaan, en deze muren, waarin een overmoedig papisme huisde, verbrijzelen? waarom zou de vervolgde ketter zijn vervolgers niet met even harde munt betalen? In een ruwe, opgewonden menigte moest het denkbeeld tegelijk de uitvoering zijn, en eer de gevolgen waren berekend, ja eer het voornemen nog met klaar bewustzijn gevat was, had men het feit reeds voltrokken. Men stormde de abdij binnen, sloeg kort en klein wat te vernielen was, en daar men geen tegenstand vond, klom de overmoed, die het werk begonnen had, tot waanzinnige hoogte, want de schrik, die zonder twijfel de razenden zou bevangen hebben, als hun eerste poging op verzet gestuit was, beteugelde nu niet hun woede. Zij snelden voort, waar zij kwamen verwoestend en plunderend, terwijl niemand zooveel onverschrokken plichtgevoel toonde, dat hij waagde zich tegen deze ellendigen te weer te stellen. Een bende van ongeveer vijftig menschen, matrozen, schippers, boeren en liederlijke vrouwen, kon op deze wijze in weinige uren tallooze kapellen en kloosters vernielen, niet heimelijk, niet volgens een vooraf beraamd

plan, neen, met onbesuisde drift en ten aanschouwe van duizenden. Men mocht sinds lang tegen de »heidensche versierselen der hoere Babylons, zijnde den vromen tot ergernisse ende ontstichting in haar kerken te zien," gepredikt, ja zelfs op zulk een bedrijf gewezen hebben, de uitvoering geschiedde onbezonnen, zooals daden van het oogenblik plaats grijpen. De misdaad van een enkele noodlottige opwelling was de beeldstormerij, schandelijk voor de Protestanten, die er aan deelnamen, schandelijk ook voor de Katholieken, die ze niet beletten!

Dat een gebeurtenis als deze spoedig bekend moest worden, liet zich denken; zij was zóó ongehoord en werd zoo zonder schroom bedreven, dat het gerucht er van zich terstond overal verspreiden moest, om overal de gemoederen in beweging te brengen, en vandaar ook dat men in Antwerpen reeds zoo snel van de voorvallen bij St. Omer onderricht was geweest. Men had gevoeld, dat iets op handen was; men kende de woeste stemming, die juist in deze streken heerschte, en had dus slechts een vage mededeeling noodig om midden in den geest der tumulten te zijn, die daar hadden plaats gegrepen. Dat die kennis tevens tot navolging leiden zou, dat betwijfelde althans hij niet, die gelijk Reinout getuige der ruwe blijdschap geweest was, waarmee het Antwerpsch gepeupel de eerste tijding der gepleegde wandaden begroette. Naast godsdienstig fanatisme had het verlies, dat de handel door een vervolging leed, die de Protestantsche kooplieden naar Engeland dreef, een haat verwekt, die den Calvinist nog vijandiger tegenover den Katholiek plaatste, en hier was daarenboven als derde element een wild, muitziek grauw, dat bij elke gedachte aan vernieling juichte. Alles wat zulke uitspattingen mogelijk, maar ook gevaarlijk maken kon, was hier bijeen. Nam Antwerpen aan de beeldstormerij deel, dan zou zij zich overal verspreiden, dat voelde ieder, en de vraag naar haar gedrag rustte dus op ieders lippen. Ook de Roomsche geestelijkheid deelde in de algemeene spanning. Geheel strijdig met de anders gebruikelijke praal, hield zij een processie, die

in deze dagen viel, zonder eenige staatsie, en toonde aan de hervormden een zoo onderworpen gelaat, als waren dezen de heerschers, haar dienaars de oogluikend toegelatenen. Met het bekend worden der in Henegouwen gepleegde verwoesting was in Antwerpen alles veranderd. Gedurende enkele dagen waren de Protestanten meester der stad. De Roomschen, ofschoon zij zelf geen zachter maatregelen waagden voor te stellen, zouden die met blijdschap hebben zien nemen, zich voorbehoudend ze in rustiger tijden af te keuren; ja zij zouden hun vijanden gaarne een eigen kerk hebben toegestaan, mits men maar hun tempels spaarde. Zij toonden zich eensklaps zeer verdraagzaam, want de onverdraagzaamheid zou nu een zwaard zijn, dat hén trof.

Deze ongewone lankmoedigheid bracht echter een tegenovergestelde werking teweeg. Bij het weldenkende deel der Protestanten bestond natuurlijk geen oogenblik de gedachte, om op hun tegenstanders een onedele wraak te nemen; dat gedeelte der bevolking echter, dat tot zulk een handelwijze in staat was, schepte juist uit deze vrees den moed tot haar misdrijf. De wreede vervolging, door de inquisitie geoefend, had haat maar ook angst verwekt; deze verzachting, die men niet aan medelijden maar aan lafhartigheid toeschreef, deed den angst bedaren zonder dat de haat ophield. De Protestanten hadden van hun geloof te midden der ergste verdrukking getuigd, zij konden in den schroom hunner vervolgers geen beleid, zelfs geen list zien, zij konden dien alleen als blijk van laf schuldbewustzijn verachten, en helaas! enkele verworpelingen maakten er gebruik van, om een even verachtelijke daad te begaan.

Om de groote kerk schoolden hoopen volks samen en spotten over de ijverige geestelijkheid, die plotseling zoo nalatig geworden was, dat zij niet slechts de ketters met rust liet, maar zelfs het Mariabeeld ter zijde geplaatst had, om geen aanstoot te geven. Eenige uitgelaten jongelieden, hiermee niet tevreden, drongen naar binnen en vroegen of joffer Marijken bang was geworden dat zij zich verschool, en of zij

niet ook op de gezondheid der Geuzen wilde drinken. De belhamel beklom den preekstoel en bootste den priester na, tot een der Katholieken hem naar beneden trachtte te halen, waarbij een kort gevecht ontstond. De indringers waren als één tegen tien; daar echter niemand den man, die zijn plicht deed, te hulp kwam, werd hij overweldigd, een zege, die de baldadigen voor ditmaal voldeed, zoodat zij onder het zingen van eenige spotliederen aftrokken, onder de belofte evenwel van terug te komen, èen woord dat zij maar al te trouw gestand deden.

Reeds den volgenden avond verzamelde zich een grooter troep om de Kathedraal, nu ook met knuppels en hamers voorzien. Hartstocht en woestheid waren op de gezichten te lezen, blikken vol vernielzucht vestigden zich op de prachtige Kerk. Daar stond hij, de grootsche tempel, en scheen dreigend op het volk neer te zien; maar men wist, dat slechts harten vol angst binnen zijn muren klopten, en de deur weerstond niet toen een vermetele hand de klink oplichtte. Een deel der muitelingen aarzelde, de hevigsten echter drongen in het gebouw. Statig strekte zich de wijde ruimte voor hen uit; dof glinsterde het rijke goud- en zilverwerk op de zeventig altaren, die de Kathedraal versierden; in de schemering gehuld, werden de schilderijen tot donkere massa's waarvan hier en daar slechts een enkel beeld onduidelijk uitkwam; alles was stilte en duisternis. Instee der anders zoo talrijke scharen zag men nu niet dan enkele gedaanten, die zich schuw in de gewelfde gangen bewogen of tot een gebed neerknielden, en vruchteloos de oogen poogden te sluiten, die telkens angstig werden opgeslagen als zij meenden de beeldstormers te zien binnendringen. Er rustte zulk een indruk van zwijgen en plechtigheid over het geheel, dat zelfs dezen eenige minuten onthutst bleven staan. De duisternis werkte ontmoedigend op hen, want zij koesterden de schrikachtigheid van een boos opzet. Met de pracht van een rijkdom voor oogen, die alleen vijanden omgaf, bij het licht van den dag, die alles veel uittartender schijnen deed, en hun tegenstanders

vóór zich, met den onbewogen blik, den wreeden lach, dien zij bij de terechtstellingen hunner geloofsgenooten hadden leeren kennen, zóó zou hun de arbeid, dien zij volbrengen wilden, gemakkelijk gevallen zijn, zij zouden in dezen tempel het huis der vervolgers gezien hebben, — thans zagen zij daarin het huis Gods.

Had zich nu een krachtige stem tot afwering doen hooren, nog zou alles voorkomen zijn, maar men liet hen vrij, en lang duurde die besluiteloosheid niet.

»Ziet eens, hoe bang die dappere ketterjagers geworden zijn!" klonk het spottend, en eenige ruwe grappen verstoorden elken indruk der verheven kerk. Men herinnerde elkander aan de wreedheden, door het geloofsgericht in Antwerpen gepleegd, de gemoederen kwamen weer in beweging, en het Mariabeeld stortte onder een zwaren hamerslag ineen. Thans was de woeste geest der vernieling ontboeid. Wat Katholiek was verliet de kerk; de schout, na eenige gemoedelijke reden tot de plunderaars, die met luid gelach beantwoord werden, vond goed het voorbeeld der gemeente te volgen, de hoofddeuren werden gesloten en de muiters bevonden zich alleen.

Hun aantal beliep nog geen honderd, waarvan slechts de helft toortsen droeg: in het ruime gebouw verdwenen ze bijna temidden der duisternis; doch al konden zij elkander nauwelijks onderscheiden, er was geen voorwerp ter vernieling geschikt, of hun oogen bemerkten het. Spookachtig rees nu hier dan daar een roode fakkel op, snel flikkerde haar schijn over de grijze muren, een kostbare schilderij toonde nog ééns haar bewonderde lijnen, dan hing ze aan flarden gesneden van den wand neer en de toorts ging verder om haar licht over het wereldberoemde orgel te werpen, dat Antwerpens sieraad was. Nog prijkte het daar als heerlijk kunstwerk, eenige woeste slagen, — en geen zijner welluidende tonen zou meer een luisterend oor verkwikken. Een triomfeerende kreet begroette zijn val, maar lang hield men zich niet op, er was veel te doen als men in éénen nacht het werk vernielen wilde, dat honderden van handen in jaren verricht

hadden. Hoeveel reeds was nog aan het hoofdaltaar te ontheiligen! Het met goud geborduurde kleed schitterde nog even in al zijn pracht, dan dekte het, ruw vaneengescheurd, de naakte schouders eener woeste deerne, die zich het met diamanten gesierde snoer der heilige maagd in de verwarde haren wond. Overal waar er fakkels opdaagden, beschenen zij gedaanten, die de altaarkleeden en misgewaden over hun gescheurde, havelooze plunje wierpen, en zoo in de stool der priesters tegen de kerk woedden, wier gewaad zij droegen. Ieder vernielde op eigen hand, niemand dacht aan het vormen van een plan, gelijk ook niemand met de vernielde voorwerpen zijn buit trachtte te maken. De kostbaarste kleinoodiën waren vrij in de armste handen gegeven, maar waar men diamanten en gouden sieraden niet vertrapte, daar wierp men ze achteloos weg, of wel bracht ze na afloop der verwoesting bij de Protestantsche leeraars, die ze terstond aan de overheid teruggaven, en daardoor nog verscheidene zaken van waarde redden. Men verwoestte, maar men roofde niet; die zwijgende overeenkomst werd door niemand geschonden, zelfs niet toen de nachtmaalswijn aller gemoederen nog meer had verhit. Terwijl de beker rondging, hieven enkele stemmen den kreet van: leven de Geuzen! aan; maar die klank, door zoo weinigen voortgebracht, was in het holle gewelf te akelig om bijval te vinden. Hij scheen meer een angst- dan een jubelkreet, zooals de echo hem uit iederen donkeren hoek schel en wanluidend herhaalde, zooals het gedruisch der van alle kanten neerploffende steenbrokken hem verzelde, want door de hamerslagen losgemaakt vlogen overal gedeelten van het muurwerk naar beneden en bedekten den grond met hun puin. Het scheen een wonder, dat niet allen verpletterd werden, want niemand ontzag zich, maar ondanks ieders vermetelheid, ondanks de duisternis, bekwam geen der razenden letsel, of werd door den huiveringwekkenden aanblik, dien zij overal, waar de roode gloed van hun toortsen straalde, moesten aanschouwen, in 't minst tot nadenken gebracht. Vier uren duurde de verwoesting; dan snelden zij

nog met dezelfde drift verder, om het werk, in de hoofdkerk begonnen, door de geheele stad te voltooien. De koele nachtlucht woei om hun gloeiende hoofden, maar zonder hun gedachten tot kalmte te brengen. Het was omstreeks twaalf uur toen zij de Kathedraal verlieten, vijf uur later waren in gansch Antwerpen geen kerken, kapellen, kloosters of abdijen meer, die niet de sporen van geweld vertoonden, geen waarin niet onherstelbare schatten van beeld- en schilderwerk voor de kunst, van belangrijke manuscripten voor de wetenschap verloren waren. De opgaande zon bescheen een tooneel van verwoesting, stuitend in zich zelf, maar dubbel stuitend omdat het in naam van godsdienstige beginselen wilde spreken, en van den kant der daders de jubelkreten eener akelige vreugde uitlokte, verzeld door een luid geroep van »leven de Geuzen! leve de prins van Oranje!" namen, die op déze lippen als de bijtendste ironie in de ooren hunner dragers moesten klinken.

Geen der op die wijze geëerden, of liever beleedigden, vernam echter dien kreet. De leden van het verbond hadden Antwerpen verlaten, zoodra zich de tijding der gebeurtenissen te St. Omer verspreidde, en de prins van Oranje bevond zich te Brussel, waar alle stadhouders om de landvoogdes verzameld waren en over de maatregelen, die men nu te nemen had, beraadslaagden. Margareta's ontsteltenis ging alle beschrijving te boven. Aan een zinnelooze gelijk ijlde zij door haar paleis, overtuigd dat een groot Protestantsch leger op weg naar Brussel was en haar leven binnen de hoofdstad geen oogenblik veilig mocht heeten. De snelle voortgang van onlusten, wier aard en omvang eigenlijk nog niemand kende, had haar alle bedaardheid doen verliezen. Toen zij de eerste tijding der muiterij vernam, waren Henegouwen, Vlaanderen en Artois reeds verwoest, Antwerpen bedreigd, en de rest der provinciën waarschijnlijk gereed om zich naar het voorbeeld der Scheldestad te richten; het was niet te verwonderen, dat een zoo plotselinge en uit de verte dubbel gevaarlijk schijnende opstand haar nooit zeer moedig hart geheel terneer-

sloeg. »Wat moet ik doen? waar troepen vinden?" gilde zij nu eens, dan weer richtte zij zich op en zwoer ieder, die aan het oproer deel zou nemen, een bloedige wraak. »Dat zijn nu de gevolgen van uw zachte maatregelen!" riep zij den prins van Oranje toe, toen deze, door haar in allerijl ontboden, te Brussel verscheen.

»Zeg veeleer, mevrouw: daarvan, dat men ze niet heeft willen nemen," antwoordde de prins; »deze onredelijke uitspattingen zouden geen plaats hebben, had men vroeger aan redelijke eischen gehoor willen geven."

»Wat zullen die scheurmakers nog verder doen? wie weet of niet eerstdaags een van hun legers voor deze poorten verschijnt en de schendige hand aan zijn gebiedster slaat? wie het heiligste dorst aanranden, die zal ook de Majesteit niet ontzien!" riep de landvoogdes vol angst. »Als Antwerpen aan deze tumulten deelneemt, dan is alles verloren."

»Ik hoop dat de veiligheid der regeering op hechter steun berust, want als zij van Antwerpen afhankelijk is, leunt zij op een stroohalm," hernam Oranje, en de uitkomst bewees hoe juist hij voorspeld had. Het bericht der beschreven wandaden had bij den geringen afstand tusschen Brussel en de Scheldestad niet lang noodig om het paleis te bereiken, waar men in ademlooze spanning elke bode uit die streken tegemoet zag; weldra bevond zich dus de landvoogdes in 't bezit der zekere tijding, dat al haar angstige vermoedens tot werkelijkheid waren gemaakt.

Haar hulpelooze ontzetting verdubbelde nog. Tevergeefs hield men haar de noodzakelijkheid van kracht en kalmte voor oogen, tevergeefs zeide men haar, dat zij juist nu door het inwilligen van eenige geoorloofde vrijheden alle weldenkende hervormden zou winnen om met haar het uitgelaten grauw te beteugelen, zij was voor geen raad vatbaar. Instee van de gematigde toegeeflijkheid, die men haar aanwees, zocht zij bij de overdrevenste onderwerping baat, zij was tot iedere belofte bereid, en boezemde daarom alleen de overtuiging in, dat zij geen enkele belofte zou houden; zij dacht niet aan

tegenstand maar aan vlucht. Bijna met geweld hielden de voornaamste edelen van beide partijen haar in de hoofdstad terug. De grijze president Viglius drong tot in haar slaapkabinet door, waar zij reeds in reisgewaad stond en alles tot haar heimelijk vertrek gereed was, maar zijn onder tranen geuite beden om toch het gouvernement niet aan den schimp bloot te stellen, dat een hoop gepeupel de vorstin op de vlucht had kunnen jagen, bleven vruchteloos, tot Egmond stellig verklaarde, de landvoogdes ingeval zij Brussel verliet als oproerig tegen de Majesteit des konings te beschouwen, en zijn soldaten tegen haar te zullen doen oprukken. Dit krachtdadig argument werkte en zij bleef; maar ofschoon de oudere graaf Mansfeld, aan wiens trouw niet getwijfeld kon worden, haar plechtig verzekerde het leven te zullen laten eer hij duldde dat men iets tegen haar ondernam, en Oranje met zijn woorden instemde, kwam er geen eind aan haar vrees en besluiteloosheid. Zij wenschte dat de prins naar Antwerpen zou gaan; daar zij echter aan geen enkel zijner voorstellen haar goedkeuring schenken wilde, weigerde hij zijn eer nutteloos op het spel te zetten, door bij onlusten tegenwoordig te zijn die hij niet vermocht te dempen, en Margareta verkeerde in zoo groote verwarring, dat een nadrukkelijk bevel haar geheel onmogelijk was. Nu eens verweet zij aan de stadhouders, die op haar last in Brussel gekomen waren, dat zij niet in hun provinciën vertoefden, dan weer vroeg zij angstig hun raad, maar al dien tijd gebeurde er niets om den voortgang der beeldstormers te stuiten, en zoo drongen hun woeste scharen steeds verder het land in.

Hun vermetelheid was even groot als de vrees der regeering. In verscheiden steden wendden zij zich tot den magistraat, met verzoek om door eenige gerechtsdienaars het terrein bij de kerken waar zij wilden verwoesten te laten afzetten, opdat er geen wanordelijkheden mochten ontstaan, en ongehoorder nog dan die bede was zeker de vervulling die zij dikwijls, bijvoorbeeld in Tournay, vond. Op andere plaatsen liet men de overheid kiezen, of zij alle beelden en ver-

sierselen uit de kerken wilde wegnemen, dan of men dit met geweld zou doen, en in steden van vijftig en meer duizenden inwoners trad de regeering met de aanvoerders van troepen gepeupel in onderhandeling, die nergens een aantal van duizend menschen bereikten. Te Lier verschenen acht man voor de poort en brachten zulk een schrik teweeg, dat burgemeester en schepenen om een onderhoud lieten verzoeken, waarop twee der muiters binnen de stad kwamen, zich door de overheid lieten rondleiden, aanwezen wat vernield moest worden, en nadat zulks geschied was en men hun vertering betaald had, een zeer hoffelijk afscheid namen. Dergelijke tooneelen stonden niet alleen. Behalve de Protestantsche predikanten, die nog hier en daar een kerk of klooster voor verwoesting bewaarden, en waar die geschied was ten minste de behulpzame hand tot herstel leenden, stelde bijna nergens zich iemand met kracht te weer. Er is nooit een daad gepleegd, zoo sterk gericht tegen het heiligste van een geloof, dat in het bezit van macht en heerschappij was, zonder dat dit geloof ook maar ééne poging deed om zich te verdedigen.

Uit den schrik alleen laat zich die werkeloosheid niet verklaren, zij had nog een anderen, dieperen grond; het was de verdeeldheid, die in de Katholieke partij heerschte. De staatkunde der regeering, met haar beginsel van ophitsen der onderdanen tegen elkander om hen daardoor te afhankelijker van het bewind te maken, was zeer geschikt tot het vormen van werktuigen, maar karakters, die in tijden van onverwacht gevaar zelfstandig handelen konden, werden er niet door gevormd. Waar het bewind radeloos was, daar wisten ook zij geen raad, en gelijk de regeering van geen geloof in de reine bedoelingen harer dienaars wilde hooren, zagen ook zij in haar plannen slechts het voorbeeld voor hun eigen baatzucht. Het bestuur wantrouwde zijn onderhoorigen, de onderhoorigen waren vol argwaan tegen het bestuur. De gematigde Katholieken durfden niet recht handelen, zij wisten niet hoe groot de gestrengheid wezen moest, waarmee de landvoogdes zich

tevreden zou verklaren, en de ergste Roomschen, de aanhangers der inquisitie, waren in den grond van hun hart met de beeldstormerij al te zeer gediend om haar krachtig te stuiten. Zij bezaten nu een bewijs tegen hun vijanden, dat de meesten overtuigen zou; de deelneming, die nog aan de vervolgde hervormden had kunnen geschonken worden, zou den ruwen plunderaar en kerkschender niet te beurt vallen. Deze verwoesting was een middel om de hervormden te vernietigen, en tevens een straf voor de landvoogdes, die het zoover had laten komen.

Te midden toch der algemeene verslagenheid was er een partij, die, bij al haar verontwaardiging over de daders, heimelijk in het plegen der wandaden juichte; dat was de partij waartoe Viale behoorde, die van het uiterste, onverbiddelijkste Katholicisme. Zij, langen tijd verwaarloosd, scheen nu de schitterendste rechtvaardiging voor haar afgekeurde hardheid te ontvangen, en met een vermaak, beter te verklaren dan te verschoonen, zag zij de verwarring van het bewind werkeloos aan. »Wie het vuur stookte, moet ook den rook verduren," zeide Viale waar hij de verslagenheid der landvoogdes gewaar werd, en hij sprak de meening van vele Katholieken uit. Als het oproer zich maar bij de doode voorwerpen der leer bepaalde, dan zou de les, die het gouvernement ontving, tegen den kommer opwegen, waarmee zij de ontwijding hunner tempels aanzagen.

Dat zulk een beperking echter zou worden in acht genomen, scheen nog verre van zeker. Geruchten, dat een leger der Hugenoten of der Duitsche Protestanten tot hulp der opstandelingen zou aanrukken, waren algemeen verspreid, en op die provinciën, waar men een inval van zulke troepen het eerst wachten kon, zagen ook de leden dezer zegevierende partij met bezorgdheid. Wat een Hugenootsche armee betrof, zoo stonden Valenciennes en de andere Waalsche grenssteden daaraan het meest bloot; voor Duitsche hulp zag men het angstigst naar Gelderland, en 't was ook slechts naar die provincie dat zich Viale's blikken wendden. Gelderland met

zijn scherpe, ongedekte grenslijn was zeker voor het binnentrekken van vreemde manschappen geschikt, en de graaf had daarenboven nog een andere reden dan zijn staatkundig belang, die hem het oog juist daarheen deed richten.

Het scheen vreemd, maar te midden van al de vragen en stormen van den bewogen tijd, waarin niemand uren genoeg kon overhouden om zich in het hart van hen te verdiepen, wier naam niet aan den heerschenden partijstrijd verbonden was, hield de machtige adellijke zich voortdurend met de gevoelens van een jonkman bezig, die geenerlei invloed op de politieke omstandigheden kon oefenen. Sinds Edward Brussel had verlaten, was het of de hoofdstad voor Viale leeg en eenzaam geworden was. Men begreep niet wat den koelen edelman met zoo vasten band aan den vreemden jongeling gehecht had, maar men zag zijn smart over diens vertrek, en wie hem in 't openbare leven en in den raad der landvoogdes kende, zou met verwondering de brieven vol teederheid en onderdrukt verlangen gelezen hebben, waarmee de graaf ook de kleinste bijzonderheid in het leven van zijn zoo gemisten beschermeling bleef volgen. Toch riep hij hem niet terug. Hij hoorde gaarne van het nieuwe, werkzame bestaan, dat deze in Gelderland had gevonden, van al wat maar van de godsdienstige denkbeelden, die hij zoozeer vreesde, kon afleiden ; daarom verbond zich voor hem aan de beeldstormerij ook de persoonlijke vraag, hoe zij Edwards oordeel veranderen zou.

Viale had naar waarheid ondersteld, dat de tooneelen der verwoesting, die zich eensklaps zoo ruw voordeden, op alle nog wankelende gemoederen een indruk van afschuw zouden maken, die hen weder met hun oud geloof verbond ; ook op Edward, meende hij terecht, moesten zij dien invloed oefenen Hij had den godsdienst, tegen wiens geheiligde symbolen zich een laag geweld schendend verhief, eens van ganscher ziele beleden ; zijn liefde voor de gehoonde en bedreigde kerk moest nu, zoo er nog maar een vonk van de vroegere gehechtheid in zijn borst gloorde, opnieuw ontwaken. Wanneer

de schoonheid van een geliefd voorwerp niet langer verblindt, wanneer het zelfs in de eens zoo bewonderende oogen ijdel en doelloos is geworden, zal toch, zoo het gebroken terneerligt, een weemoedige herinnering de ziel bekruipen, en de gedachte, hoe zijn verlies eenmaal beweend zou zijn, wekt de tranen op, die anders zijn gemis thans niet meer kosten zou. Zulk een soort van droefheid voelden in die dagen vele Katholieken; het was niet onnatuurlijk, dat zij zich mede van Edward meester maakte. Hij had in de streken, die nog vol waren van zijn herinneringen aan een vroeger geloof, ook iets van de oude gedachten in zich voelen opkomen, en hij verkeerde daarenboven in een toestand, die zeer vatbaar voor de smartelijke vereering van gevallen idealen was; zoo moest de beeldstormerij een diepen indruk op hem maken.

Er zijn menschen, in den grond van hun karakter meer met ernst dan met luchthartigheid vertrouwd, die toch tot vlagen van opgewondenheid komen, waarin zij al wat ernst en gedachte heet trachten weg te schertsen of althans af te weren. Het gebied eener oppervlakkige vreugde is hun vreemd, maar zij hebben het eenmaal betreden, en moeten er dus hun misstappen doen. Met een geest vol van de hoogste denkbeelden en plannen, met een hart vol gevoel voor menschelijken strijd en kommer, willen zij zich onder de scharen eener blijde, genietende wereld mengen, die slechts blijde is en geniet, wijl zij niet denkt en gevoelt. Hun ziel wil de vreugde smaken van het paradijs, na gegeten te hebben van den boom der kennis. Die onbezorgde, schoone wereld lokt zoo zoet, zij willen instemmen met den lach, die er op bloeiende lippen woont, en met de oogen zien, die slechts zonneglans aanschouwen. Het is een der meest verschoonbare dwalingen, en toch een die het hardst wordt bestraft. Helaas, de oogen die zulk een blik wilden aannemen, spoedig ontdekken zij, hoeveel smart, die naar troost en hulp verlangt, zij dan over het hoofd moeten zien; de lippen die zulk een glimlach willen dragen, hoeveel woorden spreken zij die onbegrepen voorbijgaan. De zorgeloosheid die eerst benijdbaar

scheen wordt lichtzinnigheid, de vreugde die van geen beslommeringen wist hardvochtige zelfzucht, en uit de bloemen, die zoo bewonderd bloeiden, ziet een gedachtelooze levensbeschouwing verbaasd den denkende aan, die ze plukken wil. Van dien aard was de ervaring, die Edward gemaakt had. Hij was getuige geweest der genietingen, zooals ze aan het hof gesmaakt werden, hij had met afgunst een De Burge gadegeslagen, die zoo luchtig het leven opvatte, en diens voorbeeld willen volgen, vergetend dat hem juist het noodigste daarvoor ontbrak, een natuur als die van De Burge. Silvia's effen voorhoofd, waarop geen zorg haar rimpels geschreven had, behaagde hem, maar hij vergat, dat de ernst zijner denkbeelden het zou bewolken, zoodra ze er in deelde; hij vergat, dat men van oogen, alleen om hun helderheid gekozen, geen blikken vol zorgende genegenheid mocht wachten. In de gevierde hofdame had hij tegelijk het onschuldig, liefhebbende meisje gezocht; op dat verlangen, in zijn karakter even noodwendig als de teleurstelling die het ondervond, waren zijn illusies te gronde gegaan, en hij had met een hart vol diepe neerslachtigheid Brussel verlaten.

Het was goed dat zijn nieuwe werkkring hem terstond in beslag nam, anders zou zich uit de bedwelming van een geluk, door zulk een somber ontwaken gevolgd, allicht die menschenschuwe bitterheid ontwikkeld hebben, die vaak op te groote verwachtingen van menschen volgt, terwijl de eenzaamheid nu alleen heelend, niet verergerend op hem werkte. Hij vond een ruim veld van bezigheden; in haar plichten was de beste hulp gelegen, die iemand in zijn stemming vinden kon; zij leidden hem op andere gedachten, zonder dat zij den vorm van een deelneming droegen, die hem telkens pijnigend aan zijn leed herinnerde. Na al de ijdele vertooning van het hofleven, had hij een gevoel alsof waarheid en nadenken hier weer voor 't eerst den weg tot zijn hart vonden; hij hoorde in de eenzaamheid voor 't eerst weer bevriende stemmen.

Gedurende den winter had geen voorval van bijzonderen

aard zijn aandacht opgewekt; in arbeid waren de maanden omgegaan; het voorjaar was gekomen en had hem de tijding der gebeurtenissen te Brussel gebracht, doch eerst de beeldstormerij maakte weer al zijn belangstelling voor de politieke aangelegenheden wakker. Het gewicht, dat juist Gelderland bezat, had toch eindelijk zelfs in de hoofdstad het inzicht doen rijpen, dat men krachtig moest optreden, en graaf Megen vertrok naar zijn provincie, waarheen hij reeds vroeger boden gezonden had, met bevel om de beeldstormers, zoodra zij zich mochten vertoonen, door geweld van wapenen te verdrijven, terwijl hij Edward het commando over een deel der troepen, die deze taak vervullen moesten, toevertrouwde. Zijn voorzorg bleek niet ijdel. Door den uitslag in andere provinciën stout gemaakt, trachtten eenige wilde scharen ook hier haar werk te beginnen, en zij waren zoo snel en ondervonden zooveel heimelijken steun, dat het haar in de grootere steden reeds gelukt was eenige verwoesting te plegen, voor men haar vernielzucht had kunnen stuiten; maar toen ontmoetten zij krachtige tegenweer. In vergelijking met andere streken bleef Gelderland bijna vrij, en alleen om de mogelijkheid van een inval aan de Duitsche zijde nam graaf Megen enkele haastig bijeengebrachte manschappen in dienst, die onder zijn aanvoering naar het bedreigde gebied ijlden.

Het was eenige dagen voor den tijd waarop de stadhouder gewacht werd, dat zich Edward op geringen afstand der vijandelijke grens in het kamp bevond, dat aldaar opgeslagen was om ten minste een eersten aanval te kunnen afweren. Hij was sedert verscheidene uren bestendig in beweging geweest om de streek te doorkruisen, en wilde zich juist een oogenblik in zijn tent ter rust begeven, toen hem een papier in de hand werd geduwd, welks brenger terstond onder het geboomte verdween. Verwonderd opende hij het en las: »Begeef u snel naar het klooster van Ilmenoude, het gepeupel wil er zich meester van maken, om zich daar te verschansen. Zoo hun plan gelukt, hopen zij uit Duitschland hulp te verkrijgen; bewaar hen echter voor de noodlottige plannen die

zij koesteren, dat is de grootste dienst dien gij hun bewijzen kunt. Zoo ik u smeek barmhartigheid jegens hen te oefenen, is het niet omdat ik hun dwaling minder streng afkeur, of de schade niet zie die aan de goede zaak gepleegd wordt, maar omdat ik weet hoe weinig zij de daad kennen die zij plegen." De waarschuwing was niet geteekend, Edward echter herkende het schrift van den Protestantschen geestelijke, dien hij eens in zijn woning had verborgen, en de omstandigheid, dat deze door een lang verblijf met de plannen der Duitsche hervormden bekend moest wezen, gepaard aan een verhaal, dat als den ijverigsten tegenstander der beeldstormers, dien men in Gelderland gezien had, den Hugenootschen predikant De la Tour noemde, maakte het dubbel waarschijnlijk, dat de geheimzinnige letteren van zijn hand waren, en nam tevens elken twijfel aan de geloofwaardigheid van haar inhoud weg.

Met een mengeling van schrik en blijdschap scheurde Edward het gevaarlijke blad in stukken en riep zijn manschappen bijeen ; het zou niet zijne schuld zijn zoo de waarschuwing te laat kwam. De keuze van Ilmenoude was inderdaad te beter omdat niemand eenig vermoeden had, dat zij gedaan zou worden; de opstandelingen zouden daar alles onbezet vinden, en de eenzame ligging van het klooster, die geen gedachte aan zijn verovering had laten opkomen, maakte het, eens veroverd, te meer geschikt tot vaste verdedigingsplaats. Op de troepen, die graaf Megen zou meebrengen, mocht niet gewacht worden; Edward begaf zich dus met die, welke te zijner beschikking stonden, op weg.

Het was een lange rit, dubbel lang bij de spanning, waarin hij verkeerde, en de vermoeienis zijner lieden, die hen slechts traag deed vooruitkomen. De schemering begon reeds te vallen, toen hij eindelijk de lanen van Ilmenoude in het gezicht kreeg. Het geboomte was zoo donker, dat men moeielijk voor zich uit kon zien ; het pad verried echter de sporen van talrijke voetstappen, die anders niet op deze plek stonden, zware mannelijke voetstappen, want zij hadden het gras

vertreden en een diepen indruk in den weeken grond gemaakt. Iets van het beklemmende gevoel, dat een gevaar meebrengt, hetwelk men reeds zeker is te zullen ontmoeten, maar welks omvang men nog niet kent, greep hem aan. Hij dreef zijn paard zoo snel vooruit, als de vochtige weg toeliet, en naarmate hij naderde, hoorde hij ook kreten opgaan, die hem toonden hoeveel oorzaak hij had voor zijn spoed.

Thans had hij het punt bereikt, waar zich de laan opende; het welbekende gebouw lag voor hem, maar niet als vanouds; een nieuw tooneel vertoonde zich aan zijn blikken, die angstig naar het vroegere beeld zochten.

Op het gewoonlijk zoo stille plein heerschte een drukke beweging, en de doodsche muren weerklonken onder een geluid dat zij nog nimmer gehoord hadden; zware hamerslagen vielen dicht op hen neer en deden de steenbrokken ratelend naar beneden ploffen. De heiligenbeelden aan de poort waren neergerukt, evenals een deel der poort zelf, en hiermee niet tevreden had een man zijn voet er op gezet, als meende hij ze te kunnen vertrappen, terwijl hij met zijn bijl het werk aan dat deel van den ingang, dat nog niet gevallen was, stuk hakte. De groote deur was verbrijzeld, en hing los in haar hengsels; scherven glas lagen overal verspreid, want de ruiten, tot het looden voegwerk toe, waren gebroken, en de grond was met stukken van beelden, gebedenboeken en andere heilige dingen bedekt, die men in de cellen der nonnen gevonden had. De opstandelingen, ten getale van ongeveer vijftig mannen en even zooveel vrouwen, moesten het gesloten maar leege gebouw zijn binnengedrongen, zonder weerstand te ontmoeten. De bewoonsters hadden òf het klooster verlaten òf zich in de daarachter gelegen kapel teruggetrokken, men zou anders iets van haar hebben bemerkt, doch alleen de woestelingen vertoonden zich, zooals de meesten van hen op dit oogenblik bezig waren, eenige gewijde dingen in een vuur te werpen, dat zij uit het hout van een groot kruisbeeld hadden gestookt, hetwelk eertijds den gang der abdij sierde. Dat de nonnen zich in de kerk bevonden was het

meest waarschijnlijk, want hoe zouden zij tijd gevonden hebben om zoo snel te vluchten? en de uitroepen der menigte bevestigden dit vermoeden. De kapel was nog niet door haar ontheiligd, want juist nú riepen enkele stemmen: »wij moeten nog naar de kerk, waar is de ingang?"

»Dien zal ik wel vinden; als wij de eene deur verbrijzelen konden, zal het met de andere ook gaan!" riep een ruwe kerel, »voorwaarts kameraden!"

»Terug!" riep Edward met donderende stem, en de vuist, die haar vernielend werktuig reeds omklemd hield, liet de bijl zinken, terwijl hij, die haar gebruiken wilde, de trappen, die hij reeds was opgesneld om in het gebouw te dringen, aftuimelde, zoo juist was de slag die hem trof.

Een kreet van ontzetting en woede ging onder de verrasten op. Zij waren niet gewoon tegenstand te vinden en het gezicht der troepen verschrikte hen, maar de aanblik van hun gewonden makker bracht ook hun toorn in beweging.

»Neem dát als loon van een Protestant, Paapsche afgodendienaar!" schreeuwde een, en richtte met zijn dolk op Edward een stoot, die hem doorboord zou hebben, had zijn paard niet een zijsprong gemaakt, waardoor het wapen miste en alleen zijn arm vluchtig geschramd werd. Het vuur der verontwaardiging schitterde in zijn oogen. »Noemt u geen Protestanten!" riep hij, »er is niemand, van welk geloof ook, die gemeenschap met u zou willen! laffe plunderaars zijt gij, die alleen moed hebt om de weerloozen te overvallen!"

Een man, dezelfde dien hij gewond had, richtte zich met woesten blik naar hem op. »Waren onze vrouwen en kinderen niet weerloos toen men hen naar den brandstapel sleepte? waar kleeft aan onze handen het bloed, dat gij Roomschen vergoten hebt?"

Er was zulk een door zijn waarheid beschamend oordeel in deze vraag, dat de toorn, die Edward bij het gezicht hunner daden had aangegrepen, voor de erkenning week, hoe vreeselijk zij er toe getergd waren. »Menschen," zeide hij, »ik wil gelooven dat gij niet meester van uw handelingen zijt; zoo

gij dus oogenblikkelijk dit gebouw ruimt, zal ik genade voor recht laten gelden en u niet vervolgen."

Eenigen aarzelden, maar de meesten hielden deze zachtheid voor onmacht of list en schenen daaruit nieuwen overmoed te putten. »Als wij de kapel gezuiverd hebben, zullen wij met genoegen van uw vrijgeleide gebruik maken!" klonk het hoonend.

»Wij moeten eerst zorgen, dat wij op dien pas van lafaards en plunderaars reizen kunnen!" schreeuwden anderen en wilden het gebouw binnendringen, maar de soldaten, die zich voor den ingang geposteerd hadden, wierpen hen terug, en men begon handgemeen te worden. Edward had vermeden vuur te geven, hij wilde zoo weinig mogelijk bloed vergieten; thans echter greep hij zijn pistool, spande den haan en riep: »de eerste, die het waagt in de kapel te dringen, is een verloren man!"

De angst, die elke niet van vuurwapenen voorziene menigte voor buskruit gevoelt, deed haar wankelen, maar het was niet te zeggen hoelang die weifeling zou geduurd hebben, toen zich een snelle hoefslag op het steenen voorplein hooren deed. Een ruiter in de kleeding der graaflijke trabanten naderde; hij droeg een papier met Megens zegel in de hand en verkondigde reeds uit de verte: »de stadhouder is terug!"

»Terug!" hier blijde verrassing, daar diepe ontsteltenis herhaalden dat woord.

Edward nam het blad, dat de bode hem toereikte; het was een opdracht van Megen om het klooster zoolang te houden tot de troepen, die hij in allerijl gereedmaken en afzenden zou, hem konden bereiken. De graaf had zijn reis zoo geheim weten te volbrengen, dat hij eenige dagen vóór den bepaalden tijd in Gelderland had kunnen aankomen, waar hij, van het gevaar bij Ilmenoude onderricht, terstond zijn maatregelen had begonnen te nemen. De energie van den stadhouder was bekend, zijn nabijheid joeg een huivering door de leden der schuldigen. Ontzet zagen zij op het papier in Edwards hand, maar zij wachtten niet af wat verder geschieden zou,

of hun nogmaals genade zou worden aangeboden; er was slechts ééne gedachte in hun ziel, het was de vlucht, waartoe zij oversloegen, nog eer de soldaten tijd gevonden hadden hen te omsingelen.

Edward vervolgde hen niet. Hij had geen moed om als onverbiddelijk wreker tegenover deze onwetende scharen op te treden; zijn eenig doel was immers Ilmenoude van haar te verlossen. Voor 't overige waren de manschappen, die onder zijn leiding stonden, elders zeker noodiger tot afwering dan hier tot vervolging. Terwijl hij zijn lieden bevel gaf om af te zitten en eenige rust te nemen, ging hij met snellen tred naar de kapel, om te zien of en wie der zusters zich daar bevonden.

De menigte was, toen zijn komst haar stoorde, dichter bij het doel geweest dan zij vermoedde; zij zou voor de kleine deur, die naar de kerk voerde en die, toen zij 't klooster binnendrong, door haar niet bemerkt was, geen geweld hebben noodig gehad, want bij Edwards krachtigen druk opende zij zich zonder veel moeite. Met een smartelijk gevoel trad hij binnen. Hoe stil en verheven had hij hier eens alles gezien, hoe rustig waren de aangezichten geweest, hier eens bespied, en nu! Weer bevonden zich de nonnen biddend in de kapel, maar diezelfde, toen zoo kalme aangezichten, hoe angstig en verwrongen waren zij thans, hoe bleek zagen zij alle naar hem op! Neen, niet alle. Eén gelaat was er, waarop noch vrees noch wanhoop stond, een niet minder schoon, dan hij het voor jaren aanschouwd had, het was zuster Klara's gelaat. Onder al de onrustig kloppende harten, op dit oogenblik in het klooster bijeen, sloeg het hare rustig als weleer; onder al die oogen, vol vrees of verontwaardiging, was in de hare niets dan een stille weemoed, een smart die geen angst of toorn kende, al waren het de beeldstormers, die ze bij 't opengaan der deur dacht te ontmoeten. Zij was de eerste, die Edward herkende. »Gij," riep zij meer verschrikt dan blijde, »gij in dit gevaar?"

»Wees gerust, het is voorbij; de beeldstormers zijn afge-

trokken en zullen niet terugkeeren, graaf Megen is met troepen aangekomen."

Uit de trekken der nonnen sprak die herademing, die zich uit een groot gevaar gered voelt; alleen zuster Klara's gelaat onderging geen verandering. »Ilmenoude is verwoest, nietwaar?" vroeg zij.

»Helaas ja; gij moet het verlaten. Ik kan slechts kort hier blijven, doch eenigen mijner manschappen zullen u het geleide geven, tot waar uw tocht geen gevaren meer heeft. Hier is alles uitgeplunderd en uw veiligheid daarenboven niet gewaarborgd. De beeldstormers zijn geweerd, maar ik vrees dat deze streken erger strijd zullen zien; alleen in Brussel heerscht thans rust voor hen, die niet aan den krijg kunnen deelnemen."

De meeste nonnen schenen in dit bericht weinig smartelijks te vinden. Een plek, wier droeve eenzaamheid haar zelfs niet het voorrecht van volkomen zekerheid kon schenken, zeiden zij, na de bange uren er zooeven doorleefd, bijna met vreugde vaarwel, en de verwoesting, die haar blik aanschouwde, toen zij nu de kapel verlieten, versterkte haar verlangen. Edward behoefde haar niet verder toe te spreken; slechts in zuster Klara's oogen zag hij tranen staan, die hem met angst vervulden. »Ik bid u," zeide hij op dringenden toon, »misken het gevaar niet; laat mij niet vreezen, dat gij hier zonder bescherming zoudt willen toeven."

»Neen Edward, ik wil niet ergens blijven, waar ik mij zonder noodzaak aan gevaren, die ik niet bestrijden kan, blootstel, maar vergeef mij dat ik niet gemakkelijk van dit oord afscheid neem. Ik geloof dat gij, die in de wereld leeft, zulk een weemoed niet kunt verstaan; gij vindt overal een eigen iets, wij vinden dat alleen in ons klooster; wij hebben geen eigen naam, geen gezin, niets waaraan zich voor ons de gedachte van eigen bezit of huiselijkheid verbindt, dan alleen de plek die wij bewonen, en op mijn liefde heeft deze plaats nog een bijzonder recht. Zij vereent voor mij de herinnering aan een groot leed en het denkbeeld van den troost, dien ik hier vond; al deze gedachten, waarmee ik sedert jaren geleefd

heb, laat ik achter, om opnieuw een vreemde te worden, die zich bewust is geen tehuis te hebben."

»Maar uw vroegere vrienden in Brussel zullen u daar welkom heeten, de landvoogdes...."

Het gelaat der non nam een afwerende uitdrukking aan. »Neen," zeide zij haastig, »de landvoogdes mag niet weten dat ik in Brussel zal toeven; niets van ons hof, niets van die wereld! zij kende mij alleen als de Agnete van Arnemuiden, aan wie ik niet terug mag denken, wil ik zuster Klara zijn."

Edward waagde het niet haar een vraag te doen; zij las echter de woorden, die hij niet uitsprak, van zijn lippen. »Gij stelt u de geschiedenis van mijn leven wellicht grooter voor, dan zij is," vervolgde zij; »gij hebt een liefde gekoesterd, die uw verwachtingen bedroog; zulk een misplaatste liefde is ook mijn gansche verhaal. Ik heb in hem, dien ik het meest vertrouwde, den meineed leeren kennen, in hem die mijn ideaal was een naakte werkelijkheid onder de oogen leeren zien, en ervaren, dat een gelofte, in naam der teederste genegenheid gedaan, door redenen van belangzucht was ingegeven, ja dat het verbreken dier gelofte een minder groot vergrijp was dan die eed, want zijn hart behoorde reeds toen hij hem zwoer aan een andere. Dat is lang overwonnen smart, maar ik kan met die herinnering Brussel wel als geestelijke zuster, maar niet als de adellijke van vroeger dagen betreden. Ik zou misschien met een teleurstelling, die mijn hart niet meer kennen mag, voelen hoe eindeloos veel niet vervuld werd, want ik zou er dan aan herinnerd worden, hoeveel ik verwacht had."

Beiden zwegen geruimen tijd; zuster Klara nam het eerst haar oude kalmte weer aan en verhaalde hem de verrassing der beeldstormers, die aan de zusters nauwelijks tijd gelaten had, het klooster te sluiten en zich in de kapel terug te trekken. Zij verried diepe smart, maar zelfs de aanblik der gepleegde vernieling ontlokte haar geen hard oordeel. »Wij hooren hier weinig van de politieke gebeurtenissen," zeide zij somber, »maar ik vrees, dat wij Katholieken ons deze verwoesting maar al te zeer verwijten moeten; God geve, dat

zij niet door daden gevolgd worde, die wij ons met nog meer recht zullen hebben voor te houden."

»En dat de tijd nog ver af zij, waarop dergelijke woorden een ongeoorloofde taal zullen zijn," hernam Edward; »dit is een zaad van misdrijven, waaruit veel straf kan rijpen."

Zuster Klara zuchtte diep. »Helaas, die het zwaard der vervolging voeren, weten niet hoe erg zij de zaak hunner kerk schaden; de godsdienst, die geen liefde meer is, dient niet langer God, hij is een vergankelijke, wereldsche macht geworden; mochten ze dat in Rome inzien, eer de haat dien zij prediken het woord der liefde geheel verdrongen heeft." Haar blik gleed over de puinhoopen; »deze ruwe plunderaars hebben de uiterlijke vorm gebroken, wij hebben de innerlijke kern der leer aangetast; de beelden der Godheid zijn weggerukt uit onze tempels, de dagen, die nu komen zullen, moeten toonen of zij vast staan in onze harten."

Edward antwoordde niet; hij kon haar somber voorgevoel niet ijdel noemen, want het woonde ook in zijn hart. Terwijl hij tusschen het puin heenging, voelde hij dat deze steenen niet het eenige waren, wat uit het pralende gebouw der Roomsche kerk was losgemaakt. Verval en dood waarden voor hem op de eenzame plek rond. Hij kon zich aan geen mijmeringen overgeven; de zorg om met zijn manschappen het klooster nog vóór de duisternis geheel gevallen zou zijn te kunnen verlaten, de toebereidselen die hij maken moest om een deel te doen achterblijven, verschaften hem een bezigheid, die zijn gesprek met zuster Klara en de gedachten, die het opwekte, terugdrong; maar toen hij eindelijk wegreed, was zijn gemoed vol sombere denkbeelden voor de toekomst. Hij hoorde uit het verhaal van den bode, dat de regeering, ten laatste van haar schrik hersteld, zich tot een geduchte wraak gereedmaakte, dat de beeldstormerij in Friesland en Groningen geweerd was, terwijl vreemde hulptroepen van alle kanten aan de landvoogdes gezonden werden; hij zag, het waren dagen van strijd, die een aanvang hadden genomen.

VIERDE HOOFDSTUK.

Mourir pour la patrie, n'est pas un triste sort,
C'est s'immortaliser par la plus belle mort.
CORNEILLE.

Vreeselijk is de aanblik van een brand, vreeselijker nog de aanblik als hij gebluscht is en zijn vernieling overblijft zonder dat wij het vernielende element meer aanschouwen. De roode gloed der in vlammen opgaande woningen, het eigenaardig knetterend geluid, dat haar werk begeleidt, de regen van vonken die bij elk voorwerp neervalt, dat haar woeden half verteerd in de met vurige tint overdekte lucht doet vliegen, dat alles vormt een huiveringwekkend gezicht, maar het is een met bewondering vermengd huiveren. Dat gezicht is daemonisch schoon, maar niettemin schoon. Hoe geheel anders, wanneer de vlam heeft uitgewoed. Weg is de schoonheid, de gloed is vergaan, en alleen een rilling kan ons nog aangrijpen, wanneer wij de uitgestorven plek betreden. Zwart geblakerde, half ingestorte muren, een puinhoop met grijze asch overdekt, ziedaar alles wat overbleef van de plek, die misschien menig geluk, die althans het woelige leven in zich besloot, en daar nu zoo verlaten ligt. Het verterende vuur was als de aanblik van een hopeloozen strijd; men weet wat de uitslag is, maar nog is het leven er en worstelt en strijdt nog; vreeselijker is de stilte van den uitgedoofden brand, een kamp, alleen tot rust gebracht omdat de dood gekomen is.

Een woest bacchanaal van losgelaten booze geesten, zoo was

de beeldstormerij, maar gruwelijker nog, oneindig gruwelijker, wat haar volgde. Afzichtelijk als het geweest was, de kerken en kloosters te zien, terwijl een ruwe menigte haar drinkgelagen daarin vierde, de altaren ontheiligde, en kunstwerken, wier vervaardiging een menschenleven had geëischt, binnen weinige oogenblikken vernielde, — het gezicht der leege, door allen verlaten godshuizen, met hun gebroken beelden, hun stukgeslagen sieraden en omgewoelden grond, verlicht door de zonnestralen, die, niet meer door het beschilderde glas getemperd, door de openingen der gebroken ruiten in akelige helderheid heendrongen, dat gezicht deed zelfs het bloed van hén stollen, die tijdens het oproer hun kalmte bewaard hadden. Nu eerst was de verwoesting in geheel haar omvang te kennen, en nu eerst vroeg ook de huiverende beschouwer: hoe zal zij gestraft worden? Het gevoel van schrik week, en de toorn, de rechtvaardige toorn kwam, maar tegelijk ook de vrees dat wat zwaar misdaan was nog zwaarder geboet zou worden.

Het vergrijp dat in minuten volbracht was, hoeveel nog ongeleefde jaren zou het vernielend dooden!

De Heidenen droegen hun wraak aan de Godheid op, wier gerecht geen zonde onbestraft liet, en Zeus zelf boog zich voor de macht van Nemesis. Zeus was slechts voor hen, die naar de wet van het edele geleefd hadden, een machtig God; goed en kwaad waren gescheiden, en die 't éëne beheerschte kon niet ook over 't andere regeeren. Door de heidensche wereld in al haar vormen gaat die trek. Alleen de Joden vereenigden het begrip van liefde en wraak in éénen God, en daarom werd hun God streng en hard, want de wraak verdrong, evenals in hun borst, de liefde, en als een verlossing klonken eindelijk van Galilea die woorden: »hij doet zijn zon opgaan over boozen en goeden en regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen."

Ja, God oefende geen wraak, maar daarom — want het werkelijke leven kwam tegen dat ideaal der verzoening op — daarom moest de mensch ze oefenen, en hij oefende ze wree-

der en onverbiddelijker, dan vroeger de Godheid, wanneer zij hem tot haar werktuig koos, door zijn hand had gedaan.

Nu was het zulk een tijd, waarin zich de hand geroepen achtte het straffende zwaard te grijpen, en zij zou het onverbiddelijk voeren, want de hartstochten waren losgemaakt, en de oogen hadden geweend, zoodat ze verblind waren van tranen, en niet konden zien waar hun toorn trof.

De ontsteltenis was voorbij; men had gezien, dat het geen machtig Protestantsch leger was, waarmee men zoo plotseling te doen had, en de regeering, die nu uit haar bedwelming ontwaakte, besloot zich in al haar macht te toonen. Zij moest haar majesteit doen uitkomen, en zoo zij maar al te genaakbaar voor vrees was geweest, het medelijden zou haar ongenaakbaar vinden. Met al de verbittering, die Margareta als Katholiek voor de schenders van haar godsdienst, als vorstin voor de oproerlingen tegen haar gezag voelde, trad zij thans rechtend op. Van alle kanten werden troepen saamgetrokken, de stadhouders, die zij te voren had bijeengeroepen, ontvingen last naar hun provinciën te vertrekken, en wie haar gunst niet verliezen wilde, die wreekte thans de beleedigingen, zijner meesteres aangedaan, met onverzoenlijke gestrengheid.

Zij schreef naar Spanje om nieuwe legerkorpsen, zij voorzag de vestingen met nieuwen voorraad en zond overal bevel de Protestantsche predikingen uiteen te drijven; want met den tact der vrouw, die zelden een omstandigheid weet te voorkomen, doch bijna altijd met de gegeven omstandigheden te rekenen, had ook zij de gunstige gelegenheid ingezien, die zich nu tot geheele onderwerping der ketters aanbood. Zij behoefde slechts uit iederen Protestant een beeldstormer te maken, en men zou ook de uiterste hardheid rechtvaardigen.

Er was geen sneller en grooter omkeer denkbaar dan de landvoogdes, van de wanhopige vrouw, die overal bescherming zocht, tot de koude, hooghartige gebiedster, die geen genade kende, binnen weinige dagen doorliep; de vrees der eerste had geen invloed geoefend, maar de toorn der vorstin werd

weldra in den jammer van honderden gevoeld, want de verontwaardiging der Katholieken en de ontzetting der Protestanten wapenden haar met een macht, zooals zij die gedurende haar gansche bewind nog niet bezeten had. De boden, die uit alle plaatsen des lands verzekeringen van de toewijding kwamen brengen, waarmee men haar zaak zou voeren, brachten geene ijdele woorden ; de menschenjacht, die in schier elke provincie een aanvang nam, getuigde van den innigen wensch om haar te dienen, en zij beteugelde thans ook den overdrevensten ijver niet.

Hadden de beeldstormers hun daad snel volbracht, zij zouden lang de gevolgen dragen. Het hout der kruisbeelden, die zij zoo zwak en licht te vernielen waanden, bleek toch nog sterk genoeg, om er de galg uit te maken, waaraan zij hun misdrijf moesten boeten, en de touwen en strikken, waarmee zij de beelden, die hun arm niet bereiken kon, hadden neergehaald, sloegen hun lichamen wond, nu de hand hunner vervolgers ze tot het toedienen der geeselslagen gebruikten, welke hén troffen, die een genadiger stemming der machthebbenden voor den dood bewaarde, dien hun broeders stierven. Wat zonder recht gedaan was, werd zonder oordeel bestraft. Bij twintigtallen hing men de ongelukkigen op, die in de buurt eener kerk of kapel gevonden werden, verminkte ze, dreef hun vrouwen en kinderen over de grenzen en nam het weinige wat de armoede bezit van deze rampzaligen weg, die met den dood van hun man en vader toch reeds hulpeloos overbleven. Hoeveel onschuldigen de arm der wrekende vergelding trof, wie zal het zeggen ! Nederland heeft zoowel toen als later te veel martelaren gehad, om hun namen, ja om zelfs hun getal te kennen ; doch waar men aan de vooruitstekende punten der vernielde kerken een menschelijk lichaam zag hangen, waar men een angstige schaar zag wegvluchten, en jammerkreten door de lucht hoorde trillen, daar had die arm getroffen, en de zegevierende Katholieke kerk toonde het gewicht van haar gramschap. Het was een rechtvaardige gramschap ; dat mag de Protestant nooit nalaten te

herhalen, en hij kan het herhalen, omdat hij er zelf in deelt. Nog grijpt zijn hart een gevoel van brandende schaamte aan, als hij de kerken in België bezoekt, en men toont hem aan de wanden sporen van vernield beeldhouwwerk, verhaalt hem van baldadig verdorven kunstschatten, en zegt dan : »dat hebben de beeldstormers en de sansculottes gedaan." Hij voelt al het vernederende dier samenvoeging, en als hij zich dan in den godsdienst-ijver dier tijden, in het hart van den Katholiek verplaatst, wiens heiligste ontwijd, wiens godsdienst beschimpt werd, dan zal hij de verontwaardiging begrijpen, die bij het vernemen dier ongehoorde schending door de geheele Roomsche wereld ging ; hij zal den kreet billijken, die om straf voor de misdadigers gehoord werd.

Maar den aard dier straf zal hij niet billijken.

Er is iets stuitends in elke wraak, die niet terstond op de misdaad volgt. Terwijl het oproer nog woedt, zal men niet nagaan of de macht, die het onderdrukt, altijd alleen de schuldigen trof; de slagen van het zwaard, dat tot tegenweer werd opgeheven, worden niet berekend. Maar anders is het waar de opstand voorbij is en angst en schrik geweken zijn ; van deze heeft men geen verantwoording geëischt; van het recht vordert men rekenschap voor ieder veroordeeld menschenleven, overweging van alle verschoonende omstandigheden. En voorwaar, hier bestonden verschoonende omstandigheden, ook de minst scherpe blik moest ze zien.

De beeldstormerij was een der ongehoordste uitspattingen, die ooit hebben plaats gehad, maar nooit is ook een uitspatting zoo geregeld te werk gegaan. Men deed een werk van baldadigheid, maar men verstoorde met de grootste orde. Er kleeft aan de handen van geen dier woestelingen bloed ; men koelde zijn woede aan de levenlooze voorwerpen van een gehaten godsdienst, doch aan geen zijner priesters, zijner levende beelden, vergreep men zich.

De kerk, die sedert zij de heidensche tempels van Alexandria vernielde, na haar werktuigen eerst met het bloed der schoone, reine Hypatia bevlekt te hebben, geen vijandige richting

ooit geduld heeft; die in Spanje de brandstapels der Moriscos oprichtte; die in Frankrijk de vervolging der Waldenzen leidde, voor het moorden in den Bartoloméusnacht een plechtig dankfeest hield, en later een bevel uitvaardigde dat duizenden der beste, vreedzaamste burgers in een tijd van algeheele rust onder gruwzame vervolgingen uit hun vaderland dreef; die in Engeland voor een bloedige Maria liet bidden, — zij zou terwijl het oog zooveel wreedheden tegen geloofsgenooten bedrijven zag als de ketters toen zagen, minder gematigd geweest zijn dan deze verafschuwde, tot den bloede getergde scharen, zij toonde zich in haar straf wreeder dan de misdadigers in hun schuld.

Een lafhartige vrees had den opstand zoo ver laten komen; nauwelijks echter ontdekte men, hoe weinig water er in den stroom geweest was, die alle dijken had kunnen verscheuren, of men wilde dien ook tot op den laatsten droppel uitdrogen. Het Protestantisme, nog kort te voren in vollen wasdom, scheen plotseling van al zijn levenssappen beroofd, en de vrienden, die het vroeger beschermd hadden, lieten het nu aan de wraak zijner vijanden over, ja velen namen in hun gelederen plaats.

Wat Reinout voorzien had, gebeurde; het verbond, door vroolijke feestmalen gesticht, spatte uiteen, nu de vragen, die het zoo luchtig gesteld had, door de ernstige werkelijkheid werden voorgelegd. Thans gold het zijn trouw aan de regeering of aan haar tegenstanders te bewijzen; men moest òf zich met iederen maatregel van Margareta verzoenen, òf zich openlijk aan de zijde eener partij scharen, waar men de bondgenoot der beeldstormers geheeten werd.

De meeste onderteekenaars van het smeekschrift kozen den eersten weg; zij maakten zich van het bond los en gebruikten het zwaard, dat zij ter bescherming der hervormden getrokken hadden, thans om dezen te verslaan. De streken, die het meest onder hun invloed stonden, hadden ook het meest geleden; nadeelige geruchten moesten over hen omloopen, en zij grepen dus naar het middel eener gestrenge strafoefening, om de ge-

dachte, dat zij deel hadden aan de misdaad, af te weren. De jonge Mansfeld vroeg een commando over de soldaten, die men tegen de opstandelingen uitzond, Bakkerzeelen maakte zich door zijn gestrengheid in Vlaanderen geducht, en Egmond, de man waarop zich het Geuzenverbond met volkomen vertrouwen had verlaten, kende geen grenzen in de woede zijner vervolging. Men had het hof zwaar beleedigd, men trachtte het met nog zwaarder offers te verzoenen.

Margareta was misschien hierdoor te winnen geweest, de gehoorzaamheid, die zij plotseling ondervond, had haar wel kunnen verblinden, maar hare edelen hielden haar de oogen open. Megen, Aerschot en Aremberg, die hun provinciën grootendeels rein gehouden hadden, wenschten de eer daarvoor niet met deze ijveraars te deelen, die, zooals zij haar toefluisterden, goede reden er voor hadden, de daad, die zij niet wilden beletten, thans bloedig te wreken. Men vroeg niet of in provinciën, sterker door ketterij aangetast, de afwering niet moeielijker geweest was, men vergeleek alleen het vóór en tijdens de daad met het ná de daad, en herhaalde spottend de opmerking, die Reinout bij het zien van dien teugelloozen ijver tegen voormalige beschermelingen en bondgenooten gemaakt had: »als het hooi binnen is, hangt men de vorken op."

Het was een uiting geweest, die zeer goed aan de gedachten van velen ten hove beantwoordde; of ze het ook aan de waarheid deed, heeft eerst een latere tijd gevraagd, en ontkennend kunnen beantwoorden. Hij heeft de edelen van alle deelneming aan de buitensporigheden der menigte vrij verklaard, en ook hun werkeloosheid in den beginne verontschuldigd. Het feit was, dat de meesten der voor de hervorming gezinde adellijken verrast waren, en daardoor in 't eerst niet wisten, wat te doen. Het was hún leus, die de beeldstormers voerden; onder den kreet: leven de Geuzen! werd het vernielingswerk volbracht; zij moesten zich eerst bezinnen of het vrienden dan wel vijanden waren, met welke zij te maken hadden. De verontwaardiging, de schaamte over deze ruwe benden en over hun eigen verzuim, sleepten hen vervolgens mee, en voerden hen verder

dan goed, ja zelfs dan verschoonbaar was. Het zwaard, dat bij St. Quentin overwonnen had, was niet bestemd om tegen een menigte te worden aangegord, die overwonnen was zoodra zij zich verstrooid had, en het maakt een pijnlijken indruk, zoo menigen grooten naam in zoo klein een zaak gemoeid te zien.

De prijs, voor welken zij offerden, zou hun nooit geworden. Een blik over den schouder van Magareta geslagen, als zij bezig was haar berichten naar Spanje te zenden, zou velen, die thans hun gezag bij de partij welke hen vereerde wegwierpen, om zich de welwillendheid der landvoogdes te koopen, van het ijdele dier poging overtuigd hebben. Zij zouden den prins van Oranje gelijk gegeven hebben, wanneer hij zeide: »de koning zal nooit meer met ons tevreden wezen."

Het was eenigen tijd na de stormachtige tooneelen, die het geheele land hadden beroerd, en Margareta bevond zich peinzend in haar vertrek, voor een tafel met papieren bedekt, de pen in de hand. Haar gelaat was bleek en vertoonde dien trek van zenuwachtige spanning, die vaak langer duurt dan de verwachting, die hem te voorschijn riep. Zij had met schrijven opgehouden en zag nadenkend voor zich uit. Het vorderde eenige kunst om in deze menigte van aanklachten nog die afwisseling te brengen, die ze voor het oor haars koninklijken broeders niet eentonig zou maken, en tegelijk haar eigen onberispelijkheid helder te doen uitkomen.

Zij was echter niet alleen, en de persoon, die tot haar ondersteuning in deze moeielijke overleggingen tegenover haar zat, was voor de taak van beschuldiging zeker uitnemend geschikt. Het was de graaf van Viale, sedert kort een ijverig raadsman in het kabinet van zijn meesteres, en ook nu derwaarts geroepen, als de aangewezen man voor zijn gebiedster, die, vol ijverzuchtigen angst voor elke beperking van haar gezag, toch in niets gewichtigs alleen durfde handelen.

Zij scheen hem juist een mededeeling gedaan te hebben, want haar oog rustte vragend op zijn gelaat, en toen hij zwijgen bleef, sprak zij aarzelend: »deze berichten toonen toch veel loyaliteit."

De graaf haalde de schouders op. »Gij hebt niets meer te vreezen, mevrouw, en hebt dus vele dappere beschermers."

Margareta zuchtte. »Helaas, ik kan niet denken, dat mijn vrees reeds voorbij mag zijn; een kwellende onrust drukt mij neer. De brieven van mijn koninklijken broeder voorspellen niets goeds."

»Zijne Majesteit schrijft bedaarder dan men had kunnen verwachten."

»Ja, doch dát juist maakt mij bezorgd; ik weet wat de koning gevoelt, ik ken zijn hevigheid reeds bij kleine vergrijpen, en dat hij bij zulk een feit kalm schrijft, toont mij alleen, dat men mij niet langer tot deelgenoot zijner gedachten maakt. Deze kalmte is geen rust, zij is wantrouwen."

De graaf antwoordde niet; hij was toornig op de landvoogdes om haar gedrag tegen Edward, en gunde haar de verlegenheid in welke zij zich bevond. »Zijne Majesteit zal zeker billijk oordeelen," zeide hij eindelijk, het aan Margareta overlatend, wat zij onder billijkheid moest verstaan.

»Deze nam de pen weder op. »Dus raadt ge mij, geen geloof aan die betuigingen van trouw te hechten, en in ongunstigen zin aan mijn broeder te schrijven?"

»Voor zoover ik weet, heeft Uwe Hoogheid dit reeds gedaan; ik herinner mij de eer gehad te hebben van enkele harer brieven te lezen, en moet zeggen dat deze geen twijfel overlieten; doch ik weet niet of zij in dien vorm Madrid bereikt hebben."

Een donker rood bedekte de wangen der vorstin; zij voelde den steek in Viale's woorden, want zelfs haar ijverigste aanhangers beschuldigden haar van een dubbelzinnigheid, die haar in staat maakte, een brief, welken zij hun zooeven getoond had, weinige uren later met geheel veranderden inhoud af te zenden. Zij vond echter goed geen geraaktheid te doen blijken, en ook de graaf uitte zijn wrok vooreerst alleen in scherpe aanmerkingen op de edelen der hem vijandige partij, die hij zijn gebiedster dicteerde.

Gedurende eenigen tijd waren beiden met dit werk bezig,

en de landvoogdes, die verklaard had den prins van Oranje als haar zoon of broeder lief te hebben, en die Egmond, Hoorne en zoovele mindere edelen juist met de grootste hoffelijkheid voor hun bewezen diensten had dank gezegd, kon geen woorden genoeg vinden, om den koning haar afschuw van al deze verraders en samenzweerders te betuigen, die zij alleen door nood gedrongen tot een werk gebruikt had, dat zij wel wist dat niet aan hun handen toevertrouwd was. Zij had geen gebrek aan stof, want gedienstige tongen hadden haar met een voldoenden voorraad van aanklachten voorzien, en daar het altijd aangenaam is een lang gekoesterden wrevel lucht te geven, zoo geraakten beiden in een zachtere stemming voor elkander, nu zij hun scherpte tegen anderen konden keeren.

»Ik zal Oranje troepen moeten toevertrouwen," zeide de landvoogdes, »anders neemt hij zijn ontslag, en dit zou thans een slechten indruk maken."

»Uwe Hoogheid zal dan veel gebruik van die troepen hebben," antwoordde Viale ironisch; hij kon haar geen ongelijk geven, en wilde toch de erkenning van haar gelijk met een kleinen prikkel voorzien, zooals menschen plegen te doen, die den ingeslagen weg afkeuren en hem, die dat zelf ook doet maar die zag dat er geen andere was, spottend »goede reis!" wenschen.

Margareta zuchtte bedrukt. »Ja," zeide zij, »ik zal deze manschappen maar als een jacht zonder wild beschouwen; kon ik slechts maken, dat zij even weinig schade als nut deden, doch ik vrees dat zij de bosschen zullen verwoesten zonder ons buit te brengen. Misschien, als ik een vertrouwd persoon kon vinden..."

»Om den prins te bewaken?"

De vorstin knikte. »Meerwoude zou zeker sluw en waakzaam genoeg zijn; ik kon hem een commando onder Oranje geven, zoodat het den schijn had, alsof hij hem diende; wat raadt ge mij? dat zou den prins in al zijn stappen belemmeren."

»Vertrouwt Uw Hoogheid den heer van Meerwoude?"

»Men raadt mij uit Spanje, zulks te doen, en ik heb geen reden voor het tegendeel; wat ik echter vrees, is dat hij weinig bereid zal zijn de taak op zich te nemen."

»Een zeer gerechtvaardigde vrees; Uw Hoogheid heeft zich van dien kant reeds meermalen aan een weigerend antwoord onderworpen," hernam Viale.

Het was een stekelige herinnering, maar Margareta had geen tijd zich beleedigd te toonen, want een bode, met dépêches voorzien, liet zich op dit oogenblik aanmelden, en zijn bericht was te gewichtig om niet alle gedachten van min belangrijke onderwerpen af te trekken.

De wreedheid, waarmee de beeldstormerij gestraft werd, had haar natuurlijke gevolgen reeds geopenbaard; een vrij groote bende had zich onder bevel van den heer van Tholouze vereenigd en stond nu in de buurt van Antwerpen, tot verzet gereed.

Als Margareta een aardsche hel kende, dan was dit niet het door de Jezuieten zoo genoemde Protestantsche La Rochelle, maar Antwerpen, het Antwerpen van den prins van Oranje, en de tijding, dat zich in de buurt dezer stad een oproerig leger zou verzamelen, vervulde haar met al de ontzetting, waarmee het oog een vonk binnen de muren van een kruitkamer zou zien vallen. »Tholouze!" riep zij, »dat is een broeder van 's prinsen vriend Aldegonde, hij zal hem zeker bijstaan."

»Ik twijfel of hij zijn zaak aan een jongen van nauwelijks twintig jaar zal vastmaken," antwoordde Viale; »of worden nog andere aanvoerders genoemd?"

»Er staat alleen nog, dat de heer van Dalvilliers zich bij hem zou aansluiten."

»O, Meerwoude's intieme vriend! een grond te meer voor de aanstelling met welke Uwe Hoogheid hem bedenken wilde," sprak de graaf.

Margareta antwoordde niet; het was haar plotseling ingevallen, dat dit een goede gelegenheid zou zijn, om de oorzaak van Viale's misnoegen voor goed uit den weg te ruimen en

den jongen Melville weder in genade aan te nemen. Zij had iemand noodig voor een zaak van vertrouwen, en Edward, welke fouten hij ook hebben mocht, was toch vrij van alle list of baatzucht; zij kon zich op hem verlaten, ja zij wilde, nu het haar inviel hem terug te roepen, wel erkennen, dat zij hem eens te schielijk had weggezonden. »Is Melville reeds weder in Brussel? hij zou immers komen?" vroeg zij als terloops.

Viale gaf een toestemmend antwoord. »Zijn betrekking in Gelderland is te inspannend om haar zonder eenigen rusttijd te kunnen waarnemen."

»Men roemt zijn gedrag, ik heb zeer vleiende berichten over hem ontvangen," zeide Margareta, »het zal mij aangenaam zijn hem te zien."

De graaf begreep den zin dier woorden, en hoewel hij koel hernam: »van die ergerlijke tooneelen, waardoor de meeste onzer provinciën ontsticht werden, is ten minste in Gelderland geen sprake geweest," kwam hij toch genoegzaam de meening der landvoogdes tegemoet om te zorgen dat Edward zich in het paleis der heerscheresse bevond, toen deze den volgenden dag hem tot zich deed roepen.

Het was een vreemd, pijnlijk gevoel, waarmee de jonge man die bekende zalen voor het eerst weder betrad. Hij zag de plek, welke zijn illusie eens met haar droomen gevuld had, nu zoo leeg en koud als een ontnuchterende werkelijkheid die kon toonen, en de vertrekken, waarin hij eens den hemel eener oneindig schijnende zaligheid in zijn hart had voelen neerdalen, die de tempels zijner aanbidding geweest waren, hij zag ze nu met den onverschilligen blik van iemand, die binnen den omtrek hunner muren niets meer te wachten heeft. Hij voelde dat deze plaats een gesloten tijdperk voor hem vertegenwoordigde, een langen, nutteloozen droom, en de mensch denkt niet gaarne aan zulke tijden van bloesems, die geen vrucht droegen, terug.

Zelfs de vriendelijke ontvangst der landvoogdes liet geen blijdschap in zijn hart ontwaken. Met deelneming sloeg Mar-

gareta zijn veranderd gelaat gade. Ook zij voelde, dat me die periode, aan welke ondanks haar minzaamheid hem iede voorwerp hier moest herinneren, het gelukkigste bezit de levens verloren achter hem lag; het vroolijke vertrouwe in de paden, die hij bewandelde, dat zoolang in 's menschei hart zetelt, als zijn weg nog geen dwaalspoor bleek te zijn had hem verlaten, en ofschoon hij de vergetelheid evenzee te wenschen scheen als zij het deed, was daar toch een her denken van het verleden tusschen hen, dat de aanknoopin van vroegere banden, gelijk de landvoogdes dit gewild had moeielijk maakte.

Maar de vorstin was te geoefend in vormen, om lang zul een gedwongenheid te laten heerschen. Mocht zij al ee oogenblikkelijk zelfverwijt voelen bij het gezicht van den jon gen man, tegen wien zij wist niet edel en oprecht gehandel te hebben, zij had te vele gewichtigere zorgen om daarme meer dan een oogenblik bezig te zijn. Welwillend, als war er niets gebeurd, begon zij hem over zijn gedrag in Gelder land te roemen en zette hem vervolgens haar plan uiteen hem voor een vertrouwelijke zending naar Antwerpen te ge bruiken, in welke stad de loyale burgers zoo zeldzaam waren

Zij had het eigenlijke doel, den prins van Oranje te bewa ken, niet genoemd; Edward begreep intusschen den zin de vleiende woorden, en ze van haar pronkgewaad ontdoend stelde hij ze in koele naaktheid voor haar ten toon, door te vragen: »Dus Uwe Hoogheid wilde mij als opzichter en be richtgever met de troepen naar Antwerpen zien gaan?"

»Ik wilde over een zoo gewichtige plaats alleen de mees vertrouwbare mededeelingen ontvangen, en meende op nieman beter te kunnen rekenen."

Een gevoel van verachting voor het karakter, dat met de vleierij een onrecht meende te kunnen uitwisschen, welde Edward op. Hij had zich tegen dit voor hem zoo pijnlijk weerzien niet verzet, daar hij voelde, dat het onedel wez zou, nu de landvoogdes haar dienaren zoo noodig moest heb ben, een persoonlijke grieve te gedenken, maar bij dit aanbo

kleurde toch het rood der verontwaardiging zijn wangen. Had het onstuimige jongelingsbloed van vroeger nog door zijn aderen gebruist, hij zou een hevig antwoord niet onderdrukt hebben, nu echter zeide hij op den kalmen toon van iemand, die zelfbeheersching geleerd had: »ik dank Uwe Hoogheid voor haar vertrouwen, doch ik geloof dat het misplaatst is, ik ben mij bewust geenerlei bekwaamheid tot de rol van verspieder te bezitten."

Margareta beet zich op de lippen. »Gij kiest een ergerlijken naam voor de taak, die ik u wilde opleggen, maar is dit edel? mag een trouwe dienaar des konings thans weigeren, mij, die zijn plaats vervul, te dienen? weet gij niet van welk gewicht Antwerpen voor mij is, en hoe ik moet vreezen daar geenerlei wraak tegen de beeldstormers te zien uitoefenen?"

»Genadige vrouw, als dit de oorzaak van uwe vrees is, laat ze dan bedaren, er is wraak genoeg genomen," antwoordde Edward ernstig; »ik heb de misdaad dezer menschen diep afgekeurd, mijn gedrag in deze tijden moet u dat gezegd hebben, maar zoo er iets is dat ik nog dieper afkeur, dan zou het de ijver moeten zijn, die zooveel vaardiger is den strik te draaien om den misdadiger op te knoopen, dan het zwaard aan te gorden om de misdaad te voorkomen. Men wil zich door die gestrengheid den roem van uw aanhanger verwerven, maar het zijn uw beste vrienden niet, die uw naam thans boven een reeks van wreede, willekeurige daden plaatsen, en u beletten dit tijdstip tot het verwerven eener liefde, ja eener afgodische vereering te gebruiken, zooals het gansche Nederlandsche volk die thans voor zijn zachte gebiedster voelen zou."

»Voor zijn zachte gebiedster? helaas, maar al te zeer ben ik het geweest!" riep de landvoogdes. »Van zachtheid spreekt gij, — ontvang ik niet elken dag klachten uit Madrid? spoort men mij niet steeds tot nieuwe gestrengheid aan? Ik mág geen genade kennen, ook al wilde ik het misschien. O, hoe kunt gij van een zoo bedreigde vrouw een gedrag vorderen, dat haar in nog grooter gevaar zou brengen?" De dagen,

die zij doorleefd had, waren niet zonder invloed op Margareta gebleven, dat verried de zenuwachtige hevigheid van haar toon, maar de woorden, waarmee zij voortging, werden vooral door tijdingen, die zij zooeven uit Spanje had ontvangen, en welke een naderend einde van haar bestuur schenen te voorspellen, ingegeven. Met den nadruk van angstige gemoedsbeweging vervolgde zij: »het is onrecht thans voor een taak, die ik opdraag, terug te deinzen; er staat te veel, er staat álles op het spel. Het vertrouwen, dat de koning in mij stelt, is verloren wanneer ik zulk een misdaad als de beeldstormerij niet streng kan bestraffen, en hoe zal ik dat kunnen, wanneer men mij overal belemmert? Het land moet rustig zijn, of wij hebben het ergste te vreezen. De koning zal een zijner Spaansche gunstelingen zenden, die al wat Nederlander is haat; hij zal dien een onderzoek laten doen, ik ken het oordeel reeds, en de gevolgen — zullen mijn val zijn."

Haar stem zonk weg en een angstige huivering ging door haar leden.

Edward sloeg de landvoogdes met geheime verwondering gade. Zij gevoelde zich zoo diep door de pas doorgestane tooneelen van akeligheid gekwetst, zij had op den weg der heerschappij slechts steenen en doornen gevonden, en toch was het niet het gevaar, dat haar als vorstin bedreigde, waarvoor zij het meest sidderde, het was de angst om den rang, welke haar aan zulke gevaren blootstelde, te verliezen, die haar beven deed. De jonge man begreep haar niet; hij zag alleen die vreemde tweespalt, en zoo vonnisde hij in zijn hart de belachelijke eerzucht der vrouw, die haar positie niet handhaven kon, en toch weigerde ze op te geven. Zij zou alles ten offer brengen, alleen om een nietigen schijn te bewaren, dacht hij bij zich zelf.

En toch, Margareta van Parma was niet veroordeelenswaardig. Zij was als de schipbreukeling, die zich aan de klip, waartegen zijn vaartuig strandde, vastklemt en, terwijl hij zijn noodlot en de rots waarop al zijn voorspoed te gronde ging verwenscht, zich aan diezelfde rots boven water houdt.

Haar schip was in den golfslag des levens verbrijzeld, geen vreugde had ooit haar pad bestraald, zij was nooit gelukkig geweest, — was het wonder, dat zij vreesde niet langer machtig te zijn? Wat had zij buiten haar gezag? Het is gemakkelijk voor hen, die beminnen en bemind worden, de vrouw te veroordeelen, die den glans van een ijdelen roem boven alles stelt, maar men heeft nooit gevraagd, of het niet zwaar valt den weg des levens alleen, zonder steun, zonder herinnering te bewandelen; niet bedacht, dat de dorst naar roem zoo licht een hartstocht wordt, waar de liefde haar gulden beloften óf niet hield óf zelfs nimmer gaf, waar de zon in donkere wolken onderging of waar ze nimmer scheen. Voor het hart, dat bedrogen werd, moge de eenzaamheid een toevlucht zijn, het hart dat nooit brak, omdat het nooit een voorwerp bezat waarvoor het kloppen en breken kon, zal zich tot al wat druk en woelig en afwisselend is getrokken zien, het zal gaarne h a n d e l e n, omdat het niet g e v o e l e n kan.

Ook voor Margareta had het geluk der liefde nooit gebloeid. Haar hand was de wissel geweest, waarop haar keizerlijke vader een vermeerdering van invloed trok; op kinderlijken leeftijd reeds weduwe, was zij als vrouw de echtgenoot van een knaap geworden, en kon zij alleen van huwelijk, niet van huwelijks-genegenheid spreken. Ter wille der heerschappij was zij tweemaal verkocht; moest zij geen groote waarde toekennen aan de dingen, die zelfs een vader zooveel hooger scheen te stellen dan het geluk van zijn kind, of liever, waarin hij voor haar al het geluk zocht? Gade zonder gemaal, moeder zonder kind, — want haar gemaal was in den vreemde en haar zoon een gijzelaar aan Filips' hof, — wat was zij als de kroon der vorstin haar ontviel? Een schaduw van vervlogen glans, op dagen der eenzaamheid geworpen.

Eenzaamheid, het woord was haar vreeselijk.

Zeker, er is vaak daarin niets bitters. Als de vermoeienis der jaren gekomen, de vreugd genoten, het leed doorleefd is, en het hart ophoudt in onrustige verwachting te kloppen, dan ligt er iets zoets in het denkbeeld nog een kalmen tijd

voor zich te hebben; dan behoeft hij, die zijn plicht deed, niet voor die eenzaamheid te vreezen, hij zal haar leegte met zijn herinneringen vullen en niet verlaten zijn.

Maar het hart, dat geen herinneringen heeft, moet voor die stilte sidderen. Er is in het gemoed dat geen vreugde kende een leegte, tot welke het oog nooit mag neerdalen; het moet in de volle wereld zien om geen tijd tot eigen waarneming te hebben, en zoo vreest het alleen te zijn, — alleen met zijn n i e t s.

Instinctmatig gevoelde Margareta die nooit uitgesproken noodzakelijkheid in al de uren, die geen bezigheid van haar ambt vulde en die zoo nietig schenen, dat het was alsof de tijd ze tot een dubbele lengte uitspon; zij gevoelde haar in oogenblikken als deze. Nu men haar het gezag ontnemen wilde, herinnerde zij zich, dat het gezag wel niet haar eenig geluk maar toch haar eenig schild tegen het bitterste ongeluk was, en wel mocht zij op angstigen toon vragen: »gelooft ge mij misschien reeds zóó zwak, dat uw diensten verspild zouden zijn?" om dan hartstochtelijk te vervolgen: »ik zal mij handhaven, ik kan, ik móet zegevieren!"

Er sprak zulk een pijnlijke opgewondenheid uit hare woorden, dat Edward zijn afkeuring in medelijden voelde veranderen. Hij antwoordde wel even beslist, maar met meer deelneming: »Genadige vrouw, ik twijfel niet aan uwe macht, en al deed ik zulks, het zou mijn ijver voor uw dienst niet verminderen. Ik bezit vele fouten, maar een gevoellooze egoïst ben ik nooit geweest, en wist ik dat mijn gebiedster niet gelukkig was, het zou mijn gedrag jegens haar niet veranderen, doch ik zou moeten weten, dat mijn werkzaamheid haar van nut kon zijn, en hier weet ik het tegendeel. Zoo de prins van Oranje gevaarlijke bedoelingen koestert, en dus door u een vertrouwd persoon tot toezicht in Antwerpen gewenscht wordt, zijn er velen tot uw beschikking, beter daartoe in staat dan ik, velen ouder, meer geoefend en meer ervaren, — misschien ook minder angstvallig. Al de eigenschappen in mij, die Uwe Hoogheid misschien bij andere gelegenheden konden

dienen, maken mij juist voor dit ambt ongeschikt; de gedachte, dat ik heimelijk mededeelingen over iemand zou moeten doen, die hem ten verderve konden worden, zou mij stuiten, al zeide ik mij nog zoo vaak dat de staatkunde zulk een list vorderde, en ik zou geen daad goed kunnen verrichten, die ik begon met nooit gedaan te wenschen. In naam van de taak zelf, die mij opgedragen wordt, moet ik ze afwijzen, maar genadige vrouw, laat mijn weigering geen toorn in u opwekken, vergun mij u te dienen, al zij het niet op deze wijze."

Er was zooveel eerbied in Edwards toon, dat de landvoogdes inderdaad geen wrok kon gevoelen, en ondanks de vaste weigering, die zijn woorden uitspraken, was de bevrediging die het haar schonk, een geheel persoonlijke deelneming te hebben verwekt, voor het oogenblik groot genoeg om elke opwelling van gekwetste majesteit te onderdrukken. Zij zag op de meeste gezichten zoo weinig gevoel voor haar lot als vrouw, en wist, dat met het bekend worden der koninklijke ongenade er ook zoo weinig gevoel voor de vorstin op zou staan, dat een zachter aandoening haar borst doortrilde, terwijl zij hem tot antwoord op zijn verzoek de hand reikte. Een ongekunstelde welwillendheid sprak uit dat gebaar, en ook haar stem klonk onmiskenbaar oprecht, toen zij nu zeide: »ja, ik wil op u rekenen; ach, geloof mij, er zijn diensten, die wij vorsten nooit vorderen zouden, als wij niet zooveel verraad om ons heen zagen. Wat wij willen...." zij kon haar woorden niet ten einde brengen, want de deur werd geopend en een dienaar meldde, dat de heer van Meerwoude om gehoor vroeg. Margareta nam haastig haar gewone uitdrukking van gelaat weder aan. »Laat hem over eenige minuten binnen," beval zij, en zich dan tot Edward wendend sprak zij bedaarder en meer op den toon van gebiedster: »de graaf van Viale zeide mij, en ik eerbiedig uwe gronden, dat gij niet lang in Brussel wenscht te vertoeven; hecht u echter niet te zeer aan uw verblijf in Gelderland, en bedenk dat ik u mogelijk spoedig zal moeten roepen."

»Uwe Hoogheid zal mij gereed vinden."

Ook thans was het een weigering, met welke zij afscheid namen, maar er heerschte van beide kanten alleen weemoed, geen wrevel. Vaarwel," zeide de landvoogdes, en den eerbiedigen groet van Edward minzaam beantwoordend voegde zij er met een zucht bij: »wie weet hoe wij ons zullen weerzien! misschien nooit," zij wendde haastig het gelaat af, en zag niet op voor hij het vertrek verlaten had.

Toen zij het hoofd weer ophief, had zij haar aandoening overwonnen, en met de gemakkelijkheid van iemand, die gewoon was haar gedachten als een kleed te beschouwen, dat zij naar den eisch van haar gezelschap moest wisselen, ontving zij Meerwoude, die kort daarop binnentrad. »Hebt gij berichten van Antwerpen?" vroeg zij na de eerste begroeting; Viale's woorden schenen op haar wantrouwend gemoed indruk te hebben gemaakt, want zij merkte spottend aan: »uw vriend, de heer van Dalvilliers, is immers zoo plotseling een groot krijgsman geworden? heeft hij u geen commando bij zijn leger opgedragen?"

»Genadige vrouw, wie zou in deze tijden een vriend tot posten van vertrouwen aanstellen?" hernam Reinout op denzelfden sarcastischen toon; »bij het onwankelbaar geloof, dat ik vroeger in belangelooze vriendschap koesterde, moet ik toch bekennen, dat de ervaringen der laatste weken mij te machtig waren en de vraag uit den mond Uwer Hoogheid mij verwondert. Ik had gedacht dat het tegenwoordig zeker was, twee vrienden altijd bij verschillende partijen te zien; hoe zouden zij elkander anders kunnen aangeven? Neen, zulk een heerlijke gelegenheid om de Pylades-legende tot mythe te maken, is mij niet geboden; ik kom als de eenvoudige persoon van vroeger, zonder rang of waardigheid, bij u."

»Gij weet, heer van Meerwoude, niet door mijne schuld," antwoordde Margareta haastig; »ik wilde dat ik u met den titel van een ambt, uwer bekwaamheid waardig, mocht begroeten."

»Als hopman dus van een bende buiten de wet staand grauw? welnu, zoo het Uw Hoogheid eenig genoegen kan

doen, mij dien eeretitel te geven, ik ben tot het dragen er van bereid; als ik zeg, dat mijn gezag nul is, dan zeg ik juist, waaruit het gezag der werkelijke aanvoerders bestaat."

»Gelooft gij, dat het een zoo weinig georganiseerd leger is, hetwelk zij bijeen gebracht hebben? mijn berichten luiden ernstiger," antwoordde de landvoogdes achterdochtig.

»Ja, genadige vrouw, ik geloof dat deze muiterij een groot geluk voor u is, zij zal u den roem der overwinning zonder de offers van den strijd schenken, maar het is onmogelijk dat iemand van het doorzicht Uwer Hoogheid niet reeds zou ingezien hebben, welk een nadeel in deze zaak voor den prins van Oranje gelegen is; hij zal nu niet langer de rol der dubbelzinnige neutraliteit kunnen spelen."

»En als hij zich nu ter gunste van Tholouze verklaarde?" vroeg Margareta, bij wie de gedachte, waarvan Reinout haar zoo grootmoedig alle vorming afstond, nog niet was opgekomen, hetgeen hij even goed wist als zij zelf.

»Dan behandelt de regeering hem als opstandeling, en daar zij over goed gewapende troepen beschikt, zal zij hem eer zijn toerustingen nog gereed zijn reeds overwonnen hebben."

»Den prins van Oranje?" een ongeloovige lach vloog over de lippen der vorstin, »zoo gemakkelijk zou zulk een zaak toch wel niet volbracht worden."

»Op een onmogelijke onderstelling zou deze onmogelijke uitkomst moeten volgen," hernam Meerwoude; »ik gaf het antwoord dat uw vraag vorderde, maar de vraag zelf was natuurlijk scherts; de prins zal zich niet voor Tholouze verklaren, dat zou zijn voorzichtigheid niet toelaten, doch hij zal zich misschien tegen hem verklaren, en gelijk Uwe Hoogheid daareven opmerkte, de hervormden zullen hem zijn partij-kiezen tegen hen nooit vergeven."

Margareta had de bedoelde opmerking niet gemaakt, maar daar de opmerking goed scheen, liet zij zich die aanleunen. »Het zou zijn populariteit zeker niet verhoogen, maar ik vrees dat hij door geheimen onderstand zijn openlijke verloochening der rebellen zal trachten goed te maken."

»Dat leger zal spoedig onderworpen zijn."

»Gij schijnt goed op de hoogte te wezen," hernam de landvoogdes eenigszins spottend; »hoeveel man bedragen die benden wel?"

»Een dertienhonderd man, naar ik meen."

Het getal kwam met de berichten, die Margareta ontvangen had, overeen, en zij vroeg dus met minder twijfel: »zoudt gij denken, dat een troepencorps van achthonderd veteranen genoeg zou zijn om deze scharen uiteen te drijven?" zij noemde het getal zoo nauwkeurig, wijl een der in haar dienst staande edelen, Filips de Lanoy, haar aangeboden had met zijn regiment de taak der onderwerping bij de opstandelingen te vervullen.

»Als de aanval op het juiste punt gericht wordt, zeker," antwoordde Reinout.

Er was in zijn gezegde niets bijzonders, maar de toon er van drukte duidelijk uit, dat hij daartoe een kennis der omstandigheden vereischt achtte, die hij vermoedde dat De Lanoy niet bezat. Margareta vatte het ook zoo op en sprak met aandrang: »het moet thans het streven van iederen onderdaan zijn, die overwinning gemakkelijk te maken."

Meerwoude haalde de schouders op. »Uw hoogheid wil den omvang mijner Pylades-stemming eens leeren kennen," zeide hij glimlachend; hij scheen eenige oogenblikken te aarzelen; toen vervolgde hij: »mijn arme Orestes kon inderdaad niet anders, hij had zijn trouw met zoo overspannen eeden aan zijn partij verpand, dat hij zich wel voor een verrader houden moest, als hij haar nu in den steek liet; hij is te beklagen."

De landvoogdes begreep den zin dezer woorden; zij behelsden een verzoek om genade voor Dalvilliers, en snel berekende zij of de hulp, die Reinout haar zou kunnen leenen, een vervulling van zijn wensch niet geraden maakte. »Ik beklaag bovenal de betrekkingen dezer ongelukkige, en, zooals ik hopen wil, verblinde menschen," zeide zij; »de heer van Dalvilliers is gehuwd, niet waar?"

»Ja, genadige vrouw, en de diensten, die het geslacht zijner gade aan de regeering bewezen heeft, plaatsen hem in een soort van afzonderlijke positie," antwoordde Meerwoude, haar haastig bij een poging ondersteunend, die de goedheid, welke zij uit staatkunde meende te moeten hebben, tot een ingeving van haar vrouwelijk hart scheen te maken. Zij werd niet gaarne aan haar sekse herinnerd, waar die werkelijk in 't spel was; haar vrees tijdens de beeldstormerij hoorde zij liever aan een list, dienende om den ijver harer verdedigers te beproeven, dan aan vrouwelijke blooheid toeschrijven; maar waar haar staatkunde een concessie moest doen, daar schoof zij die gaarne op rekening van een factor, die niet tot de uitkomst had meegewerkt. Het waren kwade zaken, en zij noemde ze dus liefst met den besten naam.

Meerwoude wist dit, en de landvoogdes begreep dat hij het wist, maar geen van beiden gaven zij daarom hun rol op.

»Het doet mij leed voor de arme jonge vrouw," zeide Margareta: »als het niet zoo moeielijk ware een uitzondering te maken" — zij hield op en vervolgde dan snel: »gij begrijpt, welk een dwang de ruchtbaarheid onzer daden aan onze daden zelf oplegt."

»Wanneer stoorde zich ooit de grootheid aan een beoordeeling, die als zij bevoegd was alleen bewondering zou kunnen zijn?" antwoordde Reinout, terwijl de landvoogdes een geheim welgevallen in deze vleierij niet onderdrukken kon; »intusschen, het zou zeker beter zijn de zaak niet ruchtbaar te maken." Hij zweeg even, en sprak dan achteloos: »ik kom u om oorlof verzoeken, genadige vrouw; ik wilde voor eenigen tijd naar Antwerpen gaan."

Margareta voelde een blijde verwondering. Zij begreep nu wat Meerwoude bedoeld had, toen hij die toespeling op zijn positie maakte, die bijna als een verwijt klonk, dat zij van zijn diensten geen meerder gebruik had gemaakt. Het was vreemd, zijn woorden behelsden geen aanbod van eenigen aard hoegenaamd, en het antwoord, dat zij er op gaf, was even onbepaald, maar toch gevoelden beiden dat aanbod en aannemen

er in besloten lagen, en dat Reinout ditmaal in haar dienst naar Antwerpen zou gaan, terwijl de vorstin van haar kant genade aan Dalvilliers zou schenken.

Zij was zeer tevreden. Dat hij zelf zich bereid verklaarde, bespaarde haar de altijd onaangename kennisgeving, dat zij hem noodig had, en met geheimen triomf overdacht zij hoe menschen, wanneer men hen maar met zekere achteloosheid op zij zette, zich toch weer van zelf kwamen aanmelden. Meerwoude had met souvereine minachting ieder aanbod, dat zij hem gedaan had, van de hand gewezen, maar nu zij hem eenigen tijd in zijn eenzame grootheid gelaten had, was het hem toch duidelijk geworden, dat hij niet buiten haar kon, en in het streelende bewustzijn harer onontbeerlijkheid was zij zeer goedgunstig voor zijn verzoek gestemd om Oranje in militaire aangelegenheden een anderen opzichter te geven, dien hij haar in den persoon van den hoofdman Walderfinger aan de hand deed, en hem zelf met een staatkundige zending te belasten, die zijn langer verblijf binnen Antwerpen natuurlijk kon maken. Om geen verdenking te wekken, zou hij ook De Lanoy's leger niet verzellen, maar zich van de stad uit, in schijn als beschermer der opstandelingen, bij hem voegen en de strenge maatregelen, die dezen uitdrukkelijk bevolen waren te nemen, afkeuren; te meer zouden zoo de Protestanten vertrouwen in hem stellen.

Dat hij De Lanoy door zijn mededeelingen de noodige hulp bewijzen zou om de vijandelijke posities beter te leeren kennen, was een zaak, die noch hij noch Margareta aanroerden, maar zij stond als met onzichtbare letters tusschen de woorden, waarmee de landvoogdes Dalvilliers' pardon neerschreef.

Er rustte een uitdrukking van zelfvoldoening op hare trekken, terwijl zij hem dat papier overhandigde; zij voelde zich door het aanbod van zijn dienst toch weer als meesteres, en Meerwoude droeg zorg haar dien triomf, al mocht de zoete smaak er van een weinig op zijn kosten zijn, volkomen te doen genieten. Bij een man zouden de gedachten, die hij wist

dat in haar omgingen, hem vernederend voor zijn waardigheid geschenen hebben, maar bij een vrouw had de verblinding, die ze ingaf, iets zeer vermakelijks. Er was zulk een kortzichtigheid in het oordeel, dat niets onmogelijks in de veronderstelling zag, een karakter als het zijne door de mindere opmerkzaamheid van eenige maanden plotseling plooibaar te hebben gemaakt, en tot iets wat haar zelf als een verootmoediging voorkwam geen sterkere beweegreden dan een weinig gekrenkte ijdelheid noodig vond, dat hij moeite had een glimlach te onderdrukken. De landvoogdes was op dit oogenblik zoo echt naïef als ooit haar bevallige hofdame maar had willen schijnen, en in die naïeveteit liet hij haar gaarne het genoegen van een nooit behaalde zegepraal en de vaste overtuiging, dat al wat hij gewichtigs uit Antwerpen zou kunnen berichten ook voor haar bestemd was.

Met wederzijdsch welgevallen namen beiden van elkander afscheid.

Arme Margareta! zij vermoedde weinig, toen zij de uitkomst van hun onderhoud vol bevrediging overdacht, en daaruit meende te kunnen opmaken, dat de dreigende brieven uit Madrid geen ernst behelsden, welk een fijne spot over het gelaat van den man zweefde, dien zij meende tot haar werktuig gemaakt te hebben, en die haar in gedachten juist nu als verbruikt wegwierp. Meerwoude stond immers in verbinding met het Spaansche hof; hij zou zich zeker niet bij een bewind aansluiten, dat zijn langste dagen genoten had; neen, zij kon nog hopen — het is gewoonlijk reeds de stem van een zeer sterken twijfel, die zulk een troost uitspreekt — en zij wilde hopen. Er waren vele gemoederen in die dagen die een harden strijd streden, maar zeker geen harderen dan in de borst der vrouw gevoerd werd, die tegen zich zelf, tegen de stem van haar beter weten streed, om nog aan de reeds zoo wankelende hoop te kunnen hangen, die alleen de belofte te geven had, dat zij niet rampzaliger worden zou dan zij thans was.

Het lot voelde misschien barmhartigheid met haar angst dat het die droomen niet verstoorde, en haar geen der gedachten

ingaf, die in Meerwoude's hoofd omgingen. Zij behoefde ten minste niet het kwellende bewustzijn te koesteren, dat de naam van gebiedster het eenige was wat Reinout in zijn dienst haar schenken wilde, dat reeds een nieuwe heerscher zijn brieven ontvangen zou. De beeldstormerij was een misdrijf, dat niet aan de regeering, onder welke het plaats had gegrepen, vergeven kon worden, en Meerwoude wist dat Margareta's opvolger benoemd was, ja zijn verzoek aan haar geschiedde reeds in heimelijke overeenkomst met dien nieuwen gezaghebber. Wel was het een glimlach over haar onnoozelheid, die Reinouts lippen krulde, toen hij den volgenden morgen naar Antwerpen vertrok.

De toestand der stad was op dit oogenblik voor de meesten niet bijzonder geschikt om hen tot komen, en nog minder tot blijven uit te lokken. Men moest in de gisting, die er heerschte, behagen scheppen, wijl zij het oog zooveel nieuwe tooneelen te aanschouwen gaf, of hopen dat zij rijke beloften voor de toekomst in zich droeg, om een verblijf dragelijk te vinden, dat op het wonen bij een vulkaan geleek, die elk oogenblik vernielend kon uitbarsten.

Sedert de aankomst van Tholouze met zijn bende opstandelingen was de geest in Antwerpen, reeds vroeger verhit, nog dreigender geworden, en de kreet van verzet galmde met hevigheid door de straten. Men moest de broeders die, door Oranje uit de stad gewezen, in het gezicht harer wallen, bij Oosterweel, een kamp hadden opgeslagen, bijstaan! klonk de eisch der opgewonden menigte, en stemmen uit haar midden verkondigden zonder schroom, dat de prins, die haar tegenhield, een verrader geworden was. Reinout had gelijk, geen zaak kon dezen meer schade gedaan hebben dan de opstand, die hem tot een verklaring zijner tot nog toe in het onzeker gelaten zienswijze scheen te dwingen, en zoo het ooit een hart aangenaam zijn kon van de moeielijkheden bericht te geven, waarin zich iemand bevond dien het geen rust gunde, dan waren de brieven, die Meerwoude van hier te schrijven had, buitengewoon aangenaam.

Dat Oranje zich niet ter gunste van Tholouze verklaren zou, leed voor de meesten, evenals voor hem, geen twijfel, maar dat dit gedrag zijn invloed bij de Protestanten voor een groot deel breken zou, was niet minder zeker. Hij mocht de opstandelingen niet bestrijden; ten spijt van het bevel der landvoogdes had hij de in Antwerpen liggende troepen, onder voorgeven de stad nu niet van garnizoen te kunnen ontblooten, werkeloos gehouden; voor de verbitterde bevolking was dit slechts een reden te meer tot aanklacht. Men wist in welk een nauwe verbinding hij tot den heer van St. Aldegonde gestaan had; het scheen onmogelijk dat hij de plannen van diens broeder niet gekend zou hebben, ja Tholouze niet op zijn raad gehandeld had; en nu offerde hij den jongeling, die alleen door zijn aansporing en oogluikend toelaten den moed tot zulk een waagstuk kon gevonden hebben, meedoogenloos op, — luid of heimelijk, maar algemeen weerklonk dat afkeurend oordeel.

Het was vreemd, in dat woord jongeling lag misschien de sterkste prikkel tot toorn, dien de menigte vinden kon als zij Oranje beschuldigde. Ware de kettersche aanvoerder een twintig jaar ouder geweest, men zou niet half die deelneming voor hem gevoeld hebben, die hij thans opwekte, en hoe minder geschikt zijn jeugd hem tot volksleider maakte, hoe meer het volk door hem geleid wilde worden; men kon zich niet met het denkbeeld verzoenen een nog zoo jong leven aan het verderf op te offeren. Beiden, Tholouze en Dalvilliers, wier benden zich nu te Oosterweel vereenigd hadden, schenen nog een lange toekomst voor zich te hebben; mocht men die zoo vroeg vernietigen, omdat zij den moed bezaten, voor hun verdrukt vaderland in de bres te springen? Ieder volk is als een kind, het vraagt zijn hart eer dan zijn verstand, en het hart sprak hier een luid: neen.

Toch was het leger, dat in zijn zwakke langs de Schelde opgeworpen verschansingen had post gevat en daaruit den geheelen omtrek onveilig maakte, zeker niet van dien aard, dat het den prins tot een bondgenootschap met de man-

nen, die het aanvoerden, kon lokken. Als ooit troepen haar volkomen onbekwaamheid tot zegevieren op het voorhoofd geschreven droegen, dan waren het deze troepen, zooals men ze, eenige dagen na Reinouts aankomst, van de Antwerpsche wallen uit, zich langs verschillende wegen zag verspreiden, zoo 't heette op verkenning, in waarheid echter om buit te zoeken, want sedert Margareta zich zoo onverbiddelijk toonde hadden de nog niet gevatte beeldstormers ook hun vroegere zorg voor leven en eigendom opgegeven; zij vernielden niet meer alleen, zij roofden en mishandelden ook, en hun bevelhebbers vermochten hen niet in toom te houden. Er is niets wat zooveel misdrijven heeft gebaard als te harde straf, die de ergste boete reeds toekende, eer de ergste schuld begaan was; zij heeft alleen de misdaad overtrefbaar gemaakt.

Het aantal der oproerigen had door bestendigen toeloop een hoogte van bijna drieduizend man bereikt, het scheen dus een onvoorzichtige boodschap, die Meerwoude dien morgen aan De Lanoy gezonden had, met den raad, een oogenbliklijken aanval te wagen; maar deze had zonder bedenken gehoorzaamd, en bevond zich op weg naar Oosterweel, zonder dat in Antwerpen iemand zijn nadering vermoedde, den persoon van zijn raadgever uitgezonderd, die slechts op het eerste schot, dat hem zeggen zou hoe de strijd begonnen was, wachtte, om zich op het tooneel der worsteling te begeven.

Had men in de stad geen gedachte aan het nabijzijnde gevecht, nog minder vermoedde men dit in het kamp der opstandelingen. Meer dan de helft hunner manschappen was afwezig, en de rest had zich op die achtelooze wijze verspreid, die aantoonde, dat men geen gevaar vreesde; Reinout had zich niet vergist, wanneer hij nú een aanval raadzaam achtte.

Ook de beide aanvoerders schenen geen kamp te duchten. Tholouze, een jonge knappe man vol talenten, welke zijn naam van den »jeugdigen geleerde" rechtvaardigden, zat ijverig in zijn lectuur verdiept, terwijl Dalvilliers met tragen stap de kleine kamer van het landhuis, dat beider hoofdkwartier uitmaakte, op en neer ging. De werkeloosheid der laatste

dagen kwam hem onlijdelijk voor; hij had ondanks al de ervaringen van tuchtelooze onbekwaamheid in het saamgeraapte leger, dat een bevelhebber als iemand scheen te beschouwen, die alleen bestond om niet gehoorzaamd te worden, het liefst dadelijk een groote onderneming ten dienste zijner zaak op touw gezet, en een zucht ontsnapte zijn borst bij die gedwongen rust, waartoe de wil van zijn makker, minder sanguinisch dan hij, hem veroordeelde. Dalvilliers was een van die gelukkigen, die in den strijd nooit wankelen, omdat zij vast aan de overwinning gelooven, en die zich ook te veel wagen om ooit een eindelijke nederlaag te aanschouwen, menschen, die geheel in hun overtuiging leven, en sterven eer zij geschokt kon worden. Noch de beeldstormerij, noch de onmacht zijner partij had hem een oogenblik in zijn toewijding aan de Protestantsche zaak doen aarzelen; zij mocht dwalen, zondigen zelfs, zij mocht het geluk tegen zich hebben, hij zou haar niet verlaten, en hij hing haar aan met hetzelfde vuur, waarmee hij haar ooit in voorspoediger dagen had vereerd.

Een luid gedruisch deed zich plotseling buiten hooren. »Daar zijn zij! daar zijn zij!" klonk het juichend, en eenigen stormden het vertrek met de boodschap binnen, dat de verwachte hulptroepen, die graaf Brederode beloofd had uit Holland te zullen zenden, in aantocht waren. Haastig sprong Tholouze op, Dalvilliers was hem reeds vooruitgesneld, en ja, in de verte bespeurde men troepen, het was een bevriend sein dat gehoord werd. Vol blijdschap zag ieder zijn makkers aan.

In snellen marsch rukten de met zooveel vreugde begroete gelederen voort. Hun banieren waren opgerold, zij droegen geen teekenen waaraan men hen kennen kon, maar geen twijfel, zij waren vrienden! Nader en nader kwamen zij, de harten klopten sneller, de blikken werden gespannen als moesten zij op dit moment verder kunnen zien dan de oogen anders reikten, nog eenige minuten, eenige seconden slechts, en dan — heilige God! het waren de Spaansche vaandels, die plotseling ontplooid door de lucht wapperden, het was de strijdkreet: »Jezus, Maria!" die in de ooren der bedrogenen klonk.

Een schrik, koud als de dood, welken dat gezicht te spellen scheen, greep hen aan. Met de onwillekeurige beweging van iederen angst, om het gevaar te ontvluchten al verergert ook juist de vlucht dat gevaar, wendden zij zich om en stortten in wilde verwarring dooreen. De twee edelen waren de eenigen die hun bezinning niet verloren. »Blijft achter de verschansingen," riep Tholouze tot de wijkenden, terwijl hij ze trachtte te verzamelen, »geeft hun vandaar de volle laag, maar wacht tot zij in 't bereik van uw schot zijn." Hij gordde haastig het zwaard vaster en laadde zijn geweer. Een half onderdrukte zucht gleed over zijne lippen; hij kon bij het gezicht zijner radelooze manschappen nauwelijks aan het lot twijfelen, dat hem te wachten stond, en hij was twintig jaar! het verleden was nog zoo klein, de toekomst zoo groot en zoo vol hoop; maar hij legde zonder beven aan, en zijn schot verried dat een vaste hand het gelost had.

Een honderdvoudig antwoord werd gegeven. De Lanoy's soldaten waren goede schutters en hun donderende geweersalvo's wekten de bewoners van Antwerpen bijna met even veel ontzetting, als zij de bij Oosterweel verrasten uit hun rust gewekt hadden. Toen Reinout haastig door de straten reed, — hij had, om allen argwaan te vermijden, zich eerst wanneer de aanval begonnen zoû zijn, en men hem dus niet van deelnemen in de overrompeling kon beschuldigen, naar de kampplaats willen begeven, — ontmoette hij overal doodsbleeke, ontstelde gezichten, terwijl vragen, waarop natuurlijk nog niemand een antwoord wist, overal weerklonken. Ook de prins van Oranje, voor een uitbarsting der volkswoede beducht, bevond zich onder de menigte, die onstuimig naar de poort drong, welke in de richting van het kamp der oproerigen lag. »Waarheen wilt gij, heer van Meerwoude?" vroeg hij, den weg ziende, dien Reinout insloeg.

»Naar Oosterweel."

»Dan moet ik u verzoeken om te keeren, ik heb bevolen niemand buiten de poort te laten."

»Het doet mij leed, uw bevel niet te kunnen eerbiedigen,

doch ik volbreng een vroegeren uitdrukkelijken last der regeering."

»De regeering? hier in Antwerpen?" Er was in Oranje's toon de misnoegde verwondering van een koning, die over het gezag der kroon hoort spreken, alsof hij zelf die niet droeg; »en wat behelst die last?"

Reinout had beloofd de zaak niet ruchtbaar te maken, maar het snelle instinct van den beleedigde zeide hem, dat hij op dit oogenblik een wapen bezat, dat niet ongebruikt mocht blijven; hij antwoordde dus snel en luid: »een pardon."

Het woord oefende een geweldigen invloed op de omstanders. Zij richtten dreigende blikken op den prins. Deze aarzelde nog. »Gij kunt dat bevel later nakomen," zeide hij.

»Als hij, dien het geldt, gevallen zal zijn?" Er was iets in zijn eigen uitspraak, dat Reinouts bloed sneller deed vloeien; als het werkelijk eens zoo ware? en met een gejaagdheid, die niet gekunsteld was en daardoor te meer indruk maakte, vervolgde hij: »ik móet gaan, er staat een leven op het spel, dat in weinige minuten verloren kan zijn; wil Uw Hoogheid minder barmhartigheid toonen dan de landvoogdes? Wellicht is het reeds nu te laat, maar binnen eenige oogenblikken zal het zeker zoo zijn. Is hier niemand, die een goed woord ter gunste van een vroegeren vriend wil doen, al staat hij ook nu aan het hoofd van rebellen?"

Er waren honderden bereid. Men wist niet, was het Tholouze of Dalvilliers, die bedoeld werd? maar het was een der bedreigde levens, voor welke men een dagelijksch gebed slaakte, dat te redden viel, en op wettige wijze zelfs; zij hadden geen menschen meer moeten zijn, die volksscharen, wier hart zoo angstig voor de kampenden van Oosterweel klopte, om die aanroeping onbeantwoord te laten.

»De edelman zal gaan, wij willen het!" schreeuwden honderd kelen woest.

De prins zag, dat hij moest toegeven. »Indien ge mij terstond gezegd had, dat uw lastbrief van de landvoogdes was, zou ik niet geaarzeld hebben," sprak hij, Reinout een teeken

gevend, dat hij vrij was om zich te verwijderen, en weinige minuten later klonk het gedruisch uit de menigte nog slechts als een flauwe nagalm in Meerwoude's oor, terwijl hij zijn paard met razenden spoed voorwaarts dreef. Het gold Dalvilliers te redden, en de angstige ijver, dien hij daarvoor bij de Antwerpsche burgers aan den dag had gelegd, was geen spel geweest, dat verried de drift van zijn niet ongevaarlijken rit. Hij wenschte inderdaad den edele te behouden, maar toch, zijn paard was niet zoo snel als zijn gedachten, die met geheimen triomf berekenden, dat, mocht zijn doel niet bereikt worden, de schuld van Dalvilliers' omkomen waarschijnlijk aan den prins van Oranje zou geweten worden, en eerst toen hij het terrein van den strijd voor zich zag, verdwenen alle andere denkbeelden voor zijn verlangen om den man, wiens stem de snaren van zijn hart, al was 't ook slechts voor een enkel oogenblik geweest, zoo levendig had kunnen doen trillen, aan het verderf te onttrekken, dat hem hier van alle kanten bedreigde.

Tholouze's raad, om zich achter de verschansingen te houden en daaruit geregeld vuur te geven, was door zijn verschrikte troepen terstond in den wind geslagen; zij hadden zonder mikken en berekenen hun geweren afgeschoten en waren daarna op de vlucht gegaan, zoodat De Lanoy's kleine maar geoefende bende uit de verlaten sterkten op den door zijn verblinding ongedekten vijand veilig vuurde. De vlucht kon natuurlijk niet gelukken; aan de ééne zijde het Katholieke leger, aan de andere Antwerpen met zijn onverbiddelijk gesloten poort, achter hen de reeds vermeesterde verschansing en vóór hen de wateren der Schelde, dat was de aanblik, dien het oog der vertwijfelden aanschouwde, voor wie zich nergens een uitweg opende, om het zwaard van den vervolger te ontgaan, dat hen in de golven dreef of neersabelde, nog eer zij aan verdediging gedacht hadden. Driehonderd man gaven zich gevangen, meer dan zeshonderd vonden in het water hun dood, de rest was een gemakkelijke prooi voor den overwinnaar, die in dezelfde mate kloekmoediger werd

als hij zag, met hoe ellendige tegenstanders hij te doen had.

Alleen om de twee aanvoerders had zich een groep van ongeveer honderd man geschaard, die tot het uiterste besloten scheen. In de schans, welke Tholouze's landhuis dekte, stonden zij, die weinige dapperen, en verdedigden hun positie, zooal niet met de bekwaamheid van beproefde soldaten, dan toch met den moed van onverschrokken mannen. Op deze plaats heerschte een gevecht, op de andere kon men alleen van een slachting spreken.

De Lanoy had hen eenigen tijd beschoten; de schans vanwaar hij vuurde lag hooger dan die waarin zij zich bevonden, en hij kon hun dus een nadeel toebrengen, grooter dan dat hetwelk zij hem met hun nog daarenboven meest slecht gemikte schoten deden, doch voor het oogenblik maakte ook hij een pauze in het gevecht, hij vreesde een groot verlies van manschap, eer hij zeker wist, dat uit Antwerpen geen hulp zou komen. Er was in den blik der belegeraars vrees, in dien der belegerden een oneindig verlangen, wanneer zij dien naar de machtige stad keerden, binnen welke leven en dood voor hen besloten lagen.

»Zij moeten het schieten gehoord hebben," zeide een der naast aan Tholouze staande manschappen; »zou de prins van Oranje geen hulp zenden?"

De jonge aanvoerder glimlachte bitter. Neen, aan de troepen, wier geest hij in dit uur op zoo vernederende wijze had leeren kennen, zou de prins geen bijstand leenen; dat waren niet de menschen bij welke een groot man zich voegde. Alleen in een hoofd, nog zoo onervaren en met boekendroomen gevuld als het zijne, had zulk een verbinding kunnen opkomen; hij gevoelde het, Oranje zou den dood van hem en de zijnen beschouwen zooals de tuinman op afgesneden takken ziet, denkend: nu zal de boom, waarvan zij gesnoeid werden, te beter groeien, en al was dat niet onrechtvaardig, al moest het hout, dat te vroeg was uitgeloopen, het eerst als dor weggedaan worden, het was toch een bittere gedachte zóó te sterven. De Thermopylen waren zoo gemakkelijk te vinden geweest, waarom mocht hij geen Leonidas zijn?

Met een stem, waaruit een ontroering sprak, die niets met lafhartigheid gemeen had, antwoordde hij: »neen mannen, ik geloof niet, dat men ons helpen zal, ik geloof niet dat wij iets anders te wachten hebben dan den dood, en iets anders te doen dan hem moedig te sterven."

Er heerschte een diepe stilte na dat gezegde. Levend de nabijheid van den dood te voelen, en terwijl de kracht der gezondheid het bloed door de aderen stroomen doet te weten, dat die stroom nog maar weinige uren zal vloeien, het was een bewustzijn, dat ook in het ruwste gemoed een plechtige aandoening moest wekken. De wijding van het oogenblik greep zelfs deze schaar van wilde, saamgeraapte menschen aan. Zij voelden, dat dit einde hen waardig maakte, de martelaars eener zaak te heeten, wier strijders te zijn zij nauwelijks verdiend hadden, en iets van de geheimzinnige, plechtige huivering, die om de poorten van het rijk des doods waart, ging door hun leden.

Een klacht werd niet gehoord. Hier en daar mocht de wang verbleeken, de lippen mochten zich vertrekken en de borst een zwaren ademtocht doen, maar niemand klaagde of wankelde. Er was in die vastberadenheid veel wanhoop, die, aan de genade der landvoogdes vertwijfelend, het toch verloren leven liever zóó dan onder beulshanden opgaf, doch er was ook geestdrift en vrije dapperheid in het hart der mannen, wier hand zwijgend naar het wapen greep, en Dalvilliers mocht hen met blijden trots gadeslaan. »Het schijnt dat men ons een laatst uitstel geven wil," zei hij, op den vijand ziende, die op dit oogenblik elken aanval gestaakt had.

»Wat doen zij? — is dat geen parlementair, dien zij zenden?" vroeg er één; »ja, het is een ruiter, die de witte vlag voert; zouden zij willen onderhandelen?"

Tholouze haalde de schouders op; hij wachtte geen redding meer.

In zwijgende spanning zagen allen den in gestrekten draf naderende tegemoet. Thans had hij hen bereikt, hij hield zijn paard in en groette.

De beide edelen traden vooruit om te vernemen wat hij begeerde; hun lieden drongen zich, voor een nieuw verraad vreezend, dicht om hen heen. Die angst was echter onnoodig, de parlementair was slechts met den gewonen degen, welken ieder adellijke placht te dragen, gewapend, en toen hij den hoed afnam, herkende Dalvilliers de trekken van Reinout van Meerwoude. »Gij, de afgezant van den vijand!" riep hij smartelijk.

Deze wendde zich naar hem toe. »Mijn opdracht is aan den heer van Dalvilliers," zeide hij tot Tholouze, en wilde zijn vriend aanspreken, toen een dreigend gemompel onder de manschappen, die hen omringden, opging. »Wat heeft de edelman met die papen te doen?" riepen eenigen met het wantrouwen van den gemeenen man tegen een voornamen lotgenoot.

Dalvilliers hoorde het. »Ik heb geen getuigen te schuwen," sprak hij waardig, »blijft allen, en luistert!"

Er was thans geen tijd om tegenwerpingen te maken; haastig antwoordde Reinout dus: »uit naam der landvoogdes breng ik u dit pardon," hij reikte den edelman het met Margareta's zegel bekrachtigde blad, en vervolgde zachter: »denk, dat het ook uit naam uwer gade is."

Dalvilliers gaf geen antwoord op deze fluisterend gesproken vermaning, hij vroeg op luiden toon: »een pardon? voor állen?"

»De genade der landvoogdes geldt ú alleen."

»Dan moge de wind haar barmhartigheid met zich nemen," zeide de Protestantsche edele fier, en scheurde het papier in stukken.

Een luid gejuich begroette zijn daad, alleen Reinout zag hem somber aan, en sprak op bitteren toon: »wegen de tranen uwer vrouw minder zwaar dan de jubelkreten eener veile bende?"

»Zij wegen minder zwaar dan mijn overtuiging," antwoordde Dalvilliers, en terwijl de overigen, die nu gerustgesteld waren, terugweken, trad hij nader op Meerwoude toe. »Reinout," vervolgde hij, »ik weet dat dit pardon úw werk is, dat gij dus de gunst van hen, die thans machtig zijn, geniet, en ik

weet ook, dat dit mijn laatste uur is; maar ik zeg u: als gij gekomen waart om hier aan mijne zijde te sterven, gij zoudt mij liever zijn dan thans, nu gij mij de redding en al het geluk des levens komt aanbieden." Hij zweeg even en hernam toen zachter: »vergeef mij, gij hebt het wel gemeend, en ik dank u, al kondt gij mijn gevoel niet verstaan. Ik wil u geen verwijt doen, *gij* zijt ongelukkig, niet *ik*." Hij greep Reinouts hand. »Groet mijne vrouw, en zoo Margareta genade oefenen wil, laat zij die háár schenken; breng haar mijn vaarwel, en zeg dat zij mij niet beklage. Neen, zij mag niet weenen, want zij weet dat het een heilige zaak is, waarvoor ik val."

Een oogenblik drukten beide mannen elkanders hand. »Vaarwel," sprak Dalvilliers, hij wendde zich weer naar zijn makkers, nog eens wenkte hij Reinout een afscheidsgroet toe, dan onttrok de draf van het ongeduldig steigerende paard dezen aan zijn blik.

»Welnu, wat zeggen zij?" was de vraag waarmee de bevelhebber Meerwoude ontving, toen hij bij de belegeraars terugkeerde, »hebt gij uw last uitgericht?"

Reinout knikte en haalde de schouders op.

»Tot het uiterste dus? ik dacht het wel; nu, zij zullen hun verlangen hebben," merkte De Lanoy aan, »voorwaarts soldaten!" en opnieuw begon de strijd.

De uitslag er van is bekend. Men wist dien reeds eer hij nog uitslag heeten mocht, want men vocht niet meer om het leven, men vocht om den dood. De Protestanten kampten niet om zich te redden, maar alleen om eervol te sterven, en de Katholieken vochten niet meer om te overwinnen, de overwinning was hun reeds verzekerd, maar alleen omdat zij wisten hoe die prijs nog een aantal vijanden als offer eischte. Het was een handel, een vreeselijke handel in bloed.

De eerste schaduwen van den avond zonken eer de vijandelijke stelling genomen was. Aan den hemel mengden zich de tinten van het avondrood met den donkeren gloed der vlam, die uit het in brand gestoken hoofdkwartier van Tho-

louze opsteeg, en de bloedige aarde met haar zwarten rook als met een rouwkleed bedekte. Toen de edelman gezien had, dat zwaard of geweer niets meer tegen de regeeringstroepen vermochten, en de zijnen gevallen of verstrooid waren, had hij zich met enkelen der overgeblevenen in zijn landhuis begeven, en vuur daarin geworpen.

»Beter in de vlammen dan onder den bijl sterven," dat waren de woorden geweest, waarmee hij zijn laatste toevluchtsoord aan de vernieling prijsgaf, en de hoog opstijgende roode gloed, die nog eens zijn bleek, met bloed bevlekt gelaat aan den overwinnaar toonde, had zijn gebed verhoord.

Het was alleen zijn halfverbrand lijk, waarvan De Lanoy aan Margareta schrijven kon, dat men het in stukken had gehakt, met honderd wonden bedekt. De tijden waren toen wreed, zij gaven meer wonden dan jaren!

Thans was het schieten verstomd. Er heerschte nog een luide drokte, want de zegevierende soldaten bezetten de plaats, het volk uit Oosterweel en de andere dorpen in den omtrek stroomde toe, en de zwakke jammerkreten der gewonden doortrilden de lucht, maar het oorverdoovend knetteren van het geweervuur was nu tot rust gebracht, zooals zij het waren die de wapens gevoerd hadden.

Onder de velen die op het terrein rondzwierven, om buit te zoeken of naar de gekwetsten te zien, behoorde ook Reinout.

Was het hoop of was het vrees, die in zijn borst woonde, bij de gedachte dat Dalvilliers mede onder die ongelukkigen behooren kon, wier smartkreten hij vernam? hij wist het niet, doch zijn blik gleed vorschend over de hoopen van dooden en gewonden, die overal verspreid lagen. Hij zag hem niet, maar er waren vele lijken door bloed en brandwonden geheel onkennelijk; alleen hun kleeding verried hen nog hier en daar, waar de plunderaars zich niet reeds aan het werk begeven hadden.

Al zoekend was hij van het hoofdterrein afgedwaald en had een eenigszins afgelegen houten loods bereikt, die na het uiteenkaar drijven van Tholouze's kleine schaar lang tot verschansing van enkelen der verstrooide opstandelingen gediend had.

Hij trad er binnen, toen zijn voet tegen een half door het in den brand opgevlogen stroo bedekt lichaam stuitte. Hij bleef staan en bukte zich naar den doode.

Het was Dalvilliers. Reinout herkende de trekken van den edelman, al waren zij door kruitdamp en bloed bevlekt. De verstijfde hand rustte nog aan het gevest van den degen, en de lippen waren met die uitdrukking van onwrikbare vastberadenheid op elkander geklemd, die hem de nog in 't laatste oogenblik geboden redding had doen afwijzen. Hij had woord gehouden. Hij was voor de zaak, waaraan hij zijn leven wilde wijden, ook in den dood gegaan.

Langen tijd staarde Meerwoude op het in zijn zwijgen zoo welsprekende gelaat. Hij voelde oude herinneringen opkomen. »En *gij* waart gelukkig!" zeide hij; een oneindige bitterheid ging door zijn ziel.

Op dit oogenblik vertoonde zich, met stof en zweet bedekt, de jonge De Burge. Wel wetend, dat hij der regeering in zijn vroeger gedrag reden tot ontevredenheid gegeven had, was hij, nu die ontevredenheid gevaarlijk begon te worden, ijverig er op uit, haar gunst bij deze gelegenheid te herwinnen. Hij had zich dus bij den tocht tegen de oproerlingen aangesloten, en zijn geestdrift voor 's konings zaak zou alleen dan te wenschen hebben overgelaten, als men gevorderd had, dat ze natuurlijk wezen moest; maar gelukkig las niemand in zijn hart. Gelijk de meeste afvallige en weer teruggekeerde Katholieken, trachtte ook hij door groote gestrengheid tegen hen, die iets meer medeplichtig waren, zijn eigen medeplichtigheid te doen vergeten. Hij kwam nu snel op Reinout toe. »Waar is Dalvilliers?" riep hij, »hebt gij hem gezien? hij is toch niet ontvlucht?"

Zwijgend wees Meerwoude op het lijk.

»Dood?" mompelde De Burge, »ik had het niet verwacht." Hij bukte zich en beschouwde de trekken van den gevallene, dan vervolgde hij: »het is toch jammer van hem, hij was een opgewekte, joviale kameraad, maar hij paste niet in onze manier van leven."

»Te beter, dat hij gesneuveld is," antwoordde Reinout; »gij hebt gelijk, De Burge, het is soms een soort van fout te leven, en alleen de dood kan die fout verbeteren."

Zijn gelaat was bleek, maar verried anders geen spoor van gemoedsbeweging.

De Burge wischte zich het zweet van zijn voorhoofd. »Dan is de zaak nu geëindigd," zeide hij, »het heeft heel wat bloed gekost. Arme Dalvilliers! het doet mij waarachtig leed van hem. Wat zal zijn vrouw vreeselijk bedroefd zijn."

Reinout antwoordde niet, en daar dergelijke opwellingen van gevoel bij den jongen edelman zelden lang duurden, vervolgde hij op een toon, die wel wat al te luchthartig was om heel natuurlijk te klinken: »kom mee, Meerwoude, het is zoo duivelsch heet, dat wij eens beproeven moeten of wij ergens een verfrissching kunnen opdoen. Dood is immers toch dood. Die arme Dalvilliers! waarachtig — maar kom, er is niets aan te veranderen. Weet gij nog wel, hoe goeden wijn hij schonk? ik herinner mij niet ooit beteren gedronken te hebben."

Door Reinouts leden ging iets, dat naar een huivering geleek. Hij wenkte De Burge niet op hem te wachten, en toen deze gehoorzaamde, zeide hij met een ironie, die smartelijker was dan hij zich zelf bekennen wilde: »een staaltje van de lijkredenen onzer vrienden! wie zijn uitvaart bijwonen kon en dan het leven nog eens beginnen, hoe anders zou hij leven!" Somber ging zijn blik over het geheele tooneel. De doorschoten, van de vlammen geblaakte muren der houten loods, de met stroo bedekte bodem, de half ontkleede lijken die hier en daar verspreid lagen, hoe vreemd staken zij af bij de omgeving waarin Dalvilliers gewoon was te leven! welk een hard sterfbed hadden de beginselen, waaraan hij dit blijde bestaan opofferde, hem bereid! Nog eens riep Reinout zich het verleden in het geheugen; hij bezielde die trekken met hun verloren leven, en opende die voor altoos gesloten lippen om nog eens de woorden te vernemen, die bijna een beslissenden invloed op zijn lot hadden geoefend, — en die toch zoo ijdel waren geweest. Dat was nu de prijs voor het zoo

moedig gebrachte offer: een smadelijke dood en, instee der begeerde vrijheid, alleen een vermeerdering van macht voor de landvoogdes! Dat was, zeide hij met bitterheid, de prijs, dien de werkelijkheid aan elk ideaal bracht! Hij hoorde het woeste getier der overwinnende soldaten, waaronder zich het gepeupel, als altijd gereed om de zege te aanbidden, met zijn schorre kreten mengde, en de gedaante van den fieren edelman, met zijn ridderlijken trots, die het hoofd nooit voor macht en geluk boog, scheen besmet te worden door het denkbeeld, dat dit zijn tegenstanders of zijn bondgenooten geweest waren. »En voor de vrijheid dezer menschen zijt gij gestorven," sprak Reinout. »Voor een waan van zaligheid leven en voor een waan van zaligheid sterven, dat was uw lot; en gij waart één van hen op wier pad de fortuin haar bloemen strooide; wat blijft over voor hem, dien ze niet uitverkoor?" Hij bukte zich en beschouwde nog eens dat gelaat, waarop geen vraag ooit meer zou te lezen staan. »Gij hebt het antwoord gevonden," zeide hij; »in het niet, waarin wij allen zinken, zijn geen vragen meer;" en dan zijn mantel losmakend, breidde hij dien over den doode uit; het was hem als moest hij die edele trekken voor den aanblik dier lage wezens beveiligen, wier kreten tot hem doordrongen.

Daarna verliet hij de schuur. Buiten stonden twee grof gekleede boeren en staarden op het tooneel der vernieling, met de onverschilligheid van menschen, die zich bewust zijn, dat zij niets hebben wat men zou kunnen vernielen. Reinout trad op hen toe. »Wilt gij een goede som geld verdienen?" vroeg hij.

De oudste der twee mannen zag hem wantrouwig aan. »Als het is, om iemand aan te geven," zeide hij, »dan kunt ge het geld houden, heerschap, wij weten van niets."

»Ik wil geen berichten van u; onder de gevallenen is iemand, dien ik goed kende en wiens lijk ik voor schande wil bewaren; als gij hem een eerlijk graf bereiden wilt, dan kunt ge dit ter belooning nemen," en Reinout drukte een zware beurs in de hand van den landman.

Deze aarzelde even. »Was het een Katholiek, dien ik begraven moet?" vroeg hij.

»Neen."

Met een beweging van bijna woeste bereidwilligheid greep de man naar het geld. »Dan is het goed," antwoordde hij; »voor een Protestant wil ik het wagen, maar als 't voor die Spaansche beulen geweest was, zie, ik zou hen liever als aas zien verrotten, dan een hand voor hen uitsteken, dat zij nog ónder den grond kwamen; zij hebben er óp al genoeg kwaad gedaan."

»En waarom vocht ge niet mee?"

»Omdat ik wel wist, dat het met den heelen boel toch naar den duivel ging; niet waar?" vervolgde hij zich tot zijn kameraad wendend, »het was nog te vroeg."

»Ja," antwoordde deze, »en wij hebben tijd."

Reinout deed geen verdere vraag; zwijgend bracht hij beide mannen bij het lijk en verloor zich dan onder de menigte. »Arme Dalvilliers," mompelde hij, »hadt gij maar iets meer van den kalmen, berekenenden aard van uw volk bezeten, deze verstandige menschen behoefden u niet te begraven."

Zijn blik was zeer scherp, en toch hij was een kortzichtige, waar het de toekomst gold. Zijn oogen zagen in deze nederlaag slechts het onvermijdelijke voorspel van vele nederlagen, want de tirannie moest immers zegevieren! Haar overwinning klonk hem uit elken jubelkreet tegen, die de scharen van het gepeupel ter eer der landvoogdes aanhieven; en hij had gelijk, bij die opvatting moest hij Dalvilliers' offer noodeloos noemen, moest hij het beklagen dat de edelman voor een waan in den dood had kunnen gaan.

De kansen der tirannie waren zeer groot, en velen dachten in die dagen als Reinout. Zij zagen met onbenevelden blik om zich heen, en zagen de werkelijkheid, die de dwepers niet zien wilden, in al haar verschrikking. Hun oordeel werd door geen hartstocht beheerscht, moesten zij niet juist oordeelen? Konden zij, de bedachtzamen, dwalen?

Gelukkig, zij hebben gedwaald. Er zijn tijden, waarin het hartstochtelijke gevoel beter ziet dan het koude verstand, want

het herkent de elementen van gisting, die uit zijn eigen schoot geboren werden, en nu was het zulk een tijd van levendig voelen, dat de berekening zou overvleugelen.

Had maar ééne stem die profetie verkondigd, of — zoo hij aan menschelijke woorden niet wilde gelooven — had maar ééne golf der wild voorbijstroomende Schelde het hem toegeroepen: »wèl hun die thans opstaan, want zij hebben de groote, machtige toekomst voor zich; wee over het kroost aan mijne boorden, zoo het in den strijd aarzelen en zich weder voor Spanje buigen mocht, want dan zal de hand der vrijheid mij sluiten voor een slaafsche bevolking!" Reinout had dan niet dat gevoel van smartelijke minachting, van hopelooze koelheid in de borst behoeven te dragen. Hij had gevoeld, dat de dood hier zijn verschrikking verliezen moest, omdat hij voor een beter leven plaats zou maken.

Helaas, er weerklonk zulk een stem niet.

Het gejubel der overwinnaars, die schier geen manschap verloren hadden, als men den omvang van hun zege in aanmerking nam, was de eenige blijde toon, die hem tegemoet galmde, en die klonk hem als de bitterste ironie. Hij trachtte zich aan het feest, dat Lanoy gaf, te onttrekken, maar men dwong hem met dien lastigen aandrang, die niet te weerstaan valt, tot deelneming, en zoo zag hij zich genoodzaakt, de uitgelatenheid mee aan te zien, en de gesprekken te hooren, voor wier inhoud hij huiverde. Er was onder deze feestvierende menschen bijna geen die Tholouze en Dalvilliers niet gekend had, velen waren hun vrienden geweest, en toch weerklonk er geen enkel woord, dat hun val beklaagde; men scheen zich zonder eenige herinnering aan het verleden over hun ongeluk te kunnen verheugen. Lanoy verklaarde, dat de eerste vermakelijkheid, die hij dacht te geven, op Tholouze's goederen zou plaats hebben, want dat de landvoogdes hem die als rechtmatig loon voor zijn overwinning schuldig was, en De Burge vroeg schertsend of men hem geen klein deel wilde afstaan, daar de goederen nu toch maar voor 't verdeelen waren. Het veld, waarop de dood zooeven was

rondgegaan, scheen reeds nu een akker, waarin de levenden hun baatzuchtige wenschen, vol geheime ijverzucht op elkander, gingen planten, en in de harten, die zoo blij om de neerlaag van voormalige makkers juichen konden, klopte niet eens dat fanatisme, dat het afbreken zelfs eener lange, trouwe vriendschap verontschuldigen kan. Reinout wist, dat velen, die thans de landvoogdes hielpen zegevieren, de zaak haatten, waarvoor zij overwonnen, en dat menschen als de jonge Mansfeld, die aan den tocht tegen Valenciennes deelnam, of De Burge, die aan zijn zijde gezeten was, waarlijk geen ijveraars voor een beginsel konden genoemd worden, dat in zijn gloed alle aandoeningen van gevoel verteerd had. Neen, gekrenkt geloof gaf geen dezer woorden in, die in zijn oor zoo pijnlijk klonken, en die thans in alle streken des lands opgingen; het waren geen dwepers, die zoo onwaardig jubelden, geen blind fanatisme verschoonde hun taal.

Zij waren het niet, — hij had gelijk, — wanneer alleen de geestdrift voor een groot beginsel tot blinde ijveraars maken kan; maar er is nog een andere ijver, even ongevoelig voor het heil van anderen; dat is het fanatisme der vrees, en in dat opzicht waren zij fanatiek. Er was nog niet genoeg gebeurd, om hen boven den angst voor eigen veiligheid te plaatsen, wijl zij met het gevaar verbroederd waren, maar er was genoeg gebeurd, om hen voor die veiligheid te doen sidderen. Zij waren menschen, en het valt zwaar zijn eigen ik op te geven, waar men het door de opoffering van anderen nog meent te kunnen redden; de regeering scheen voor hem, die in haar vervolging deelen wilde, vergevend, beloonend zelfs gezind, en al moest de onderwerping aan haar tot den prijs van eenige herinneringen en gevoelens van vriendschap gekocht worden, al moest men helpen bij het verraad van anderen, was dit niet beter dan op te staan en zelf verraden te worden? Er behoort een groot hart toe, om de slagen, waarin men niet deelt, met gevaar voor zich zelf te willen afweren, en misschien zou Reinout minder hard over deze hovelingen der vrees gedacht hebben, die het beeld van

hun angst aanbaden, had hij overwogen, dat wat zij deden het gewone, en wat hij vorderde het ongewone was. Ieder gevaar maakt in zijn aanvang, als alleen de middelen om het te ontkomen nog overpeinsd worden, alle banden der zelfzucht los, en eerst wanneer de geest voelt, dat hij het gevaar trotseeren moet, worden ook al de gevoelens, boven vrees en zelfzucht verheven, in hem wakker, en hij overwint wat hem dreigde, omdat hij zijn egoïsme overwonnen heeft.

Dalvilliers en Tholouze werden nu nog als vijanden beschouwd, wijl men zich met de regeering, die zij bestreden hadden, hoopte te kunnen bevrienden; zij zouden zich een heilig aandenken verwerven, zoodra het ijdele dier hoop gebleken was, en de tijd, die dat openbaren zou, naderde met rasscher schreden, dan één hunner aanklagers kon denken.

Men had de gezondheid der landvoogdes gedronken en De Lanoy als heer van Tholouze begroet, toen De Burge zei: »als zij in haar nieuwe macht maar niet te trotsch geworden is, om aan den prijs te denken, dien zij ons daarvoor schuldig is."

»Geen nood," antwoordde de aanvoerder, »wij zullen haar er wel aan herinneren; vrouwe Margareet heeft reden om ons tot vriend te houden, en vergeet zij dat, welnu, voor eeuwig duurt geen heerschappij, ook de hare niet."

»Denkt gij dat de koning zelf komen zal?" vroeg De Burge. met een vaag gevoel, dat hij dan vertrekken zou.

»Neen; maar of de landvoogdes daarom blijven zal? er zijn mannen genoeg in Spanje om haar taak te vervullen; de hertog van Alva zal wel niet alleen komen om vrouwe Margareet een leger te brengen en dan weer weg te gaan."

Er heerschte plotseling een doodsche stilte. Ieder wist wat die naam beteekende, angstige geruchten hadden hem reeds genoemd, maar dit was voor de eerste maal, dat hij openlijk door Nederlandsche lippen als die van een toekomstigen meester werd uitgesproken.

Het was er de waardige plaats voor. Op een grond nog rood van versch vergoten bloed, met een lucht boven zich,

nog vervuld van brandigen rook, en door lippen herhaald die de vrees had doen verbleeken, daar was het, dat de naam van den man, die Nederlands tiran zou worden, het eerst weerklinken moest. Het waren de symbolen zijner werkzaamheid, die zich hier aan het oog vertoonden; het was bloed, zooals hij dat in stroomen vergieten zou, de schijn van een vuur, zooals hij dat weldra uit honderden brandstapels zou doen opgaan, en de angst, zooals die weldra door hem gerechtvaardigd zou worden.

»Ik wenschte dat die Spanjaard nooit een voet op onzen bodem mocht zetten," zeide De Burge, toen zij zich eindelijk van het feest terugtrokken, tot Reinout; »er is iets in zijn naam, dat iemand koud maakt, al weet hij niet waarom. Lanoy neemt de zaak kalm op, maar zooveel goeds hebben wij juist ook niet van dien Toledo gehoord, om blij over zijn komst te wezen."

»Gij zijt immers een geloovige, ijverige Katholiek," antwoordde Meerwoude koel; hij was zoo vervuld van de akelige kleinheid, die zich om hem heen vertoonde, dat hij op dit oogenblik bijna met genoegen aan een gebeurtenis dacht, die de stemmen, wier geluid hem hatelijk was, in doodsche vrees zou doen verstommen, en deze lachende gezichten bleek als spooksels zou maken.

»Ja, een goed Katholiek ben ik in den grond der zaak altijd geweest, vervolgde De Burge neerslachtig, »maar de Spanjaarden zijn zoo fanatiek, en iemand kan nooit weten of zijn bekenden niet allerlei van hem verteld en verzonnen hebben; men kan zoo weinig op menschen aan, als zij hun voordeel met zulke uitstrooisels willen zoeken."

Men kon inderdaad zeer weinig op hen aan. Hij leverde een zoo onomstootelijk bewijs voor deze stelling, dat Reinout niet den minsten lust gevoelde hem tegen te spreken, en beiden zwegen geruimen tijd.

»Wat zegt gij er van, Meerwoude?" begon de edele eindelijk opnieuw; »als wat denkt gij dat Alva komen zal, als landvoogd?"

»Als rechter," antwoordde Reinout, »en hij zal veel te oordeelen hebben."

Er was iets snijdends in zijn stem, dat aan het geluid van een mes deed denken, zooals het wordt aangezet om scherp te snijden, en misschien dacht hij zelf daaraan terwijl hij, onverstaan door De Burge, sprak: »al kost het eenige nietige levens, er zal dan ten minste een man aan het bewind zijn, en deze stemmen zullen zwijgen." Zijn blik zwierf nog eens over het geheele tooneel; verwoesting, akeligheid en gruwel, waar hij zag. Eenige schrille, wanhopige kreten troffen zijn oor. »Wat gebeurt daar?" vroeg hij een soldaat, die juist dien kant afkwam.

»Wij hebben de driehonderd man, die zich straks gevangen gaven, neergeschoten, ze waren toch niet te bewaken," gaf deze kalm ten antwoord.

Ja, waarom zou Alva niet komen? De regeeringsgezinden waren er rijp voor, de ketters, het geheele volk was rijp, rijp voor de schuur der tirannie, en als men angstwekkende leus ging dat woord, in het kamp van Oosterweel gesproken, door het gansche land. Alva naderde; de beeldstormerij had haar vrucht gedragen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Bien que le cœur soit mort, on en souffre toujours.
LOUISE ACKERMANN.

In Antwerpen had de tijding der nederlaag een vreeselijken indruk gemaakt. Niemand ging dien nacht ter rust; het waren bleeke, door lang waken uitgeputte gezichten, met oogen brandend en droog van den koortsachtig gespannen blik, waarmee zij gedurende zooveel uren den strijd gevolgd hadden, doch het waren ook toornige, verbitterde gezichten, die Reinout aanschouwde, toen hij vroeg in den volgenden morgen binnen de stad terugkeerde. Er fonkelde niet de traan der smart, maar de gloed van den haat in de oogen van hen, die hun broeders hadden zien kampen en sterven; er rustte geen klacht maar een vloek op de lippen, die zich openden om met woestheid het woord: verraden, uit te stooten. Duizenden van menschen waren in de buurt der Meerbrug en op de wallen bijeen, vanwaar zij de slachting onder Tholouze's manschappen hadden aangezien, en onder die duizenden was er geen, wien niet de taal van diepen wrok op het bleeke gelaat geschreven stond. Zelfs de bevende gedaante, die, door eenige burgers gesteund, in hun midden tegen het muurwerk leunde, en den blik ook nu nog geen seconde van het kampterrein afwendde, ontving meer woeste verzekeringen van de bloedige voldoening, die men haar zou verschaffen, dan woorden van troost voor haar leed. Het was Dalvilliers' jonge vrouw. Den ge-

heelen vorigen dag had zij daar op de wallen gestaan; zij had er haar echtgenoot gezien, haar vroolijk toewuivend; zij had hem het zwaard zien grijpen, en haar zwakke stem was luid en krachtig geworden om de burgers tot bijstand op te roepen; zij had haar pogingen vruchteloos gezien, en toen — neen, wat toen volgde had zij niet gezien. Een diepe nacht was over haar gekomen, waaruit haar niets meer voor oogen stond, dan de blik, dien zij bij haar ontwaken op betraande gezichten sloeg, en het enkele woord dat haar oor toen vernam, en dat in zijn kortheid alles zeide; niets dan het drukkende, hopelooze gevoel dat op haar lag, terwijl een vriendenarm haar medelijdend wegvoerde. Zij had bereidwillig gehoorzaamd, de duisternis was immers aangebroken; maar met den eersten morgenstraal had men haar weer op haar post zien verschijnen, de plaats waar zij eerst als gelukkige gade, waar zij toen als heldhaftige deelgenoot in den strijd, waar zij nu als vernietigde weduwe wacht hield. »Ik moet naar hem toe, ik moet zijn lijk vinden," hadden haar lippen op al de redenen geantwoord, waarmee men haar trachtte terug te houden, en zoo stond zij nu, onbeweeglijk tusschen den bewogen volkshoop, doof voor zijn kreten, blind voor zijn toorn, strak voor zich uitstarend, als meende zij onder de hoopen van dooden op het bloedige veld haar echtgenoot te kunnen herkennen, en met geen andere gedachte dan hoe zij het dierbare gelaat zou vinden, dat nu voor altijd koud en roerloos geworden was. Ieder maakte eerbiedig plaats en sprak woorden van deelneming tot haar, doch zij hoorde niet, het waren woorden van vreemden, die haar slechts konden herinneren, dat niet zijn lippen meer in die taal zouden spreken, en zij vielen in haar hart als zaadkorrels op een rots, die geen aarde heeft om ze wortel te doen schieten. Er was maar één klank, die een vluchtig leven in haar doode trekken bracht, het was de naam Lanoy; eerst als diens troepen aftrokken, zou zij naar het terrein van den strijd kunnen gaan en het lijk van haar echtgenoot zoeken. Reikhalzend zagen haar blikken naar ieder die de poort naderde, zij vestigden zich ook op Reinout, en

een zwakke kreet van smart drong over haar lippen. Snel trad Meerwoude op haar toe. »Gij hebt hem gezien?" fluisterde zij.

»Helaas, ik heb hem niet kunnen redden," antwoordde Reinout met oprechte aandoening; hij vatte haar bevende hand en zeide haar dat Dalvilliers' lijk niet in de handen der vijanden gevallen was; dan trachtte hij haar met zachten dwang weg te leiden. De jonge vrouw scheen door zijn bericht een oogenblik tot kalmte gebracht, doch plotseling liet ze zijn arm los, en zich tot de menigte wendend, riep zij met een hartverscheurenden gil: »o waarom hebt gij allen niets gedaan om mijn echtgenoot te redden?"

»Vraag dat aan hem, die bevel gaf de Meerpoort te sluiten, toen duizenden ter hulp gereed stonden; vraag het aan den grooten vriend der hervormden, die zijn trouw zoo glorierijk hield, dat hij ze met het bloed der drieduizend man bezegelen kon, welke bij Oosterweel voor zijn zaak gestreden hebben," sprak Reinout vol bitterheid.

Een kreet, die niets menschelijks meer had, zoo huiveringwekkend was zijn toon, beantwoordde die aanklacht, maar alle vloeken en verwenschingen losten zich op in de woorden: »weg met den verrader, weg met den prins van Oranje!"

Ook Dalvilliers' jonge weduwe richtte zich met fonkelende oogen op. »Wee over hem, wee!" — riep zij; dan stortte zij, door haar aandoening overweldigd, in onmacht neer.

Er ontstond een algemeene beweging, en terwijl sommigen der vrouwen naast de bewustelooze neerknielden, scheen het of de kreet van woede, dien allen aanhieven, nog verdubbelde. »Wij hebben naar den verrader geluisterd, die ons belette onze broeders te helpen; hij zal ons niet beletten hun moord te wreken," klonk het, en afschoon niemand wist, wie dat woord het eerst op de lippen nam, hoorde men het plotseling van alle zijden opgaan: »dood aan de Katholieken!" De bedreiging, hoe vreeselijk ook, was geen ijdele klank. Meer dan veertienduizend menschen waren op de wallen bijeen, en zij konden op een bijna even groot aantal in de stad reke-

nen; wapens, zelfs eenige stukken geschut, die zij uit het tuighuis gehaald hadden, stonden hun ten dienste; maar bovenal bezielde hen, om dit woord tot daad te maken, een geest van vertwijfeling, die voor geen gevaar meer terugdeinsde. Als zij dan toch verraden waren, zouden hun vijanden ten minste met hen te gronde gaan! die gedachte sprak uit de holle blikken, uit den akeligen wanhoopslach, waarmee overal de wapens in handen werden gedrukt, te ongeoefend voor den strijd, maar sterk genoeg voor den moord, die de heete, koortsige vingers krampachtig om dolk of mes deed sluiten. Het was of een ijzeren muur zich in beweging zette, zoo vast aaneengesloten, dreigend en woest, met een kreet, die op 't bulderen eener bewogen zee geleek, begon de menigte op te rukken, toen een plotselinge door allen weerkaatste uitroep haar stil deed houden. Haat, toorn, verwondering, spraken uit dien klank, en aller oogen richtten zich op den man, die eensklaps te midden der muiters verscheen — op den prins van Oranje. Zijn paard droeg de sporen van een snellen rit en zijn gelaat stond vermoeid, bijna uitgeput, want hij had sinds verscheiden dagen en nachten rust noch slaap gekend, maar het zag zoo streng en kalm op de wilde scharen neer, dat zij onwillekeurig gehoorzaamden, toen hij met luider stemme sprak: »laat de wapens zinken, mannen; het is thans niet de tijd om ze zonder noodzaak op te heffen; waarlijk, geen getrouw onderdaan moest een kreet doen hooren, die zijn medeburgers bedreigt; schaamt gij u niet, Protestanten, die de vrijheid heet voor te staan, den dood aan duizenden uwer landgenooten te zweren? wat wilt gij beters dan zij die gij bestrijdt?"

Een onzeker gemompel ging onder de menigte op, men zag aarzeling en schaamte op veler trekken, maar zij duurden kort, en toen zij weken, staarden gezichten vol bedreiging den prins aan. »Wilt gij dat wij ons weerloos laten vermoorden, zooals onze geloofsgenooten te Oosterweel?" riepen eenigen. »Verrader, moordenaar, lafaard!" gilden verscheidenen en drongen zich woest om hem heen.

De prins werd doodsbleek, maar ofschoon zijn lippen beefden, zag toch ieder dat het niet de vale tint der vrees was, die zijn wangen bedekte. Het was die bleekheid, die over de trekken van den man komt, eer hij een geleden schimp heeft uitgewischt, de pauze tusschen den slag en het uittrekken van het zwaard dat hem wreken zal, een bleekheid die angst verwekt, niet angst te kennen geeft. »Mannen," zeide hij dof, »op uw beide eerste aanklachten wil ik antwoorden, op uw laatste kan ik niets zeggen; gij zijt duizenden, ik ben alleen."

Er sprak in dat enkele woord een fiere waardigheid, die meer zeide, dan de meest verheven rede had kunnen doen. Neen, het was geen lafhartige, die daar zoo kalm te midden van het woeste volk stond, hun slachtoffer zoo zij slechts wilden, en toch hun rechter, een onverschrokken, onverbiddelijke rechter. Zij voelden zich beschaamd, maar dan — kon niet juist die erkenning van hun macht een list zijn om hen te winnen? Een laag denkbeeld kwam in hen op, het was de argwaan tegen hem, wiens meerderheid zij gevoelden. »Geef ons daden, geen woorden," gilde een krachtig man, die naast den prins stond, en greep de teugels van het paard, »geef ons rekenschap van onze dooden van Oosterweel. Waar zijn zij? waar is mijn zoon?"

»Waar is mijn broeder?"

»Waar zijn onze mannen, onze kinderen?" een koor van stemmen deed met woestheid die vragen, en honderd gebalde vuisten hieven zich omhoog. Het was een oogenblik tusschen leven en dood. Reeds den vorigen dag had een vermetele hand den prins bedreigd, maar vol verontwaardiging had men haar teruggeslagen; thans zou zich niemand verzetten, waar zij die poging herhalen wilde, dat voelden allen, en hoeveel handen waren niet gereed! Door Reinouts borst ging een onbeschrijflijke gewaarwording. »Slaat toe," riepen duizend stemmen in zijn binnenste, maar zijn tong was als verlamd, hij kon geen geluid geven, hij kon niets doen dan de oogen strak op den prins gevestigd houden, en hopen dat dit bleeke

gelaat eindelijk de uitdrukking van vernederende vrees zou dragen. Het was niet de dood, het was de doodsangst van zijn vijand, dien hij begeerde te zien, want hij voelde hoe onteerend dit tooneel voor den toeschouwer was, die werkeloos een ongewapend man kon zien bedreigen, hij voelde dat geen gevaar hem weerhouden zou, voor Oranje in de bres te springen — waar Oranje gesidderd had. Dien triomf te behalen! eenige oogenblikken van ademlooze spanning waren met die gedachte vervuld. De prins wist dat zijn leven op het spel stond, — de diepe ernst, die op zijn zelden omwolkt voorhoofd rustte, verried dat, — maar het was een ernst, die weerstand, niet onderwerping in zich droeg. Hij had den blik kunnen neerslaan waar een beschimping hem trof, hij zag het gevaar vast onder de oogen. »Burgers," zeide hij met luide, rustige stem: »honderdmaal heb ik hier de woorden van liefde vernomen, waarmee ge mij als uw beschermer placht te groeten, hoe kunt gij denken, dat de man, dien gij een zoo edelen titel gaaft, zoo snel een verrader werd? Gij jammert om de bij Oosterweel gevallenen; o meent niet, dat ik hen zonder klacht heb te gronde zien gaan. Hun aanvoerder was de broeder van mijn vriend, was zelf mij liet, en ik weet dat vertrouwen op mijn hulp hem naar Antwerpen dreef; meent gij dat het mij niets kostte, dat vertrouwen te beschamen, te móeten beschamen?"

»Wij konden hem redden, gij alleen hebt ons teruggehouden!"

»Gij had kunnen redden, ja. Gij hadt Lanoy's troepen kunnen overwinnen, de regeering zou u dan den oorlog hebben aangedaan, maar die zegepraal hadt gij kunnen behalen, en gij kunt nog meer. Het staat bij u, den burgerkrijg in deze straten te doen woeden; gij hebt de minderheid, maar gij zijt goed gewapend, misschien zult gij uw vijanden verslaan, en zoo niet, hen de zege met zulk een bloedbad doen koopen, dat uw wraak in honderden van dooden triomfeert: dat álles kunt gij, en als gij het gedaan hebt — dan zal een machtig leger, een dat gij niet verslaat, tegen uw stad aanrukken, gij hebt de Katholieken tot het uiterste gedreven.

en Antwerpen zal een puinhoop zijn, waaronder hun toorn, hun rechtvaardige toorn uw graven delfde. Voor dat lot heb ik u gisteren bewaard, toen ik u belette de troepen der regeering aan te vallen, voor dat lot wil ik u ook heden bewaren; kunt gij gelooven dat het een verrader is, die u tracht te redden?"

Zij geloofden het niet langer; menschen die gronden voor hun eigen verdediging zochten, geen aanklagers waren het meer, die antwoordden: »zal men ons nu minder straffen? weten wij niet dat een leger uit Spanje nadert? waarom niet vóór zijn aankomst althans zoovelen van zijn bondgenooten verslagen, als wij kúnnen vernietigen?"

»Omdat gij dan tot oproer gemaakt hebt wat alleen strijd, tot aanval wat alleen verdediging wezen mag. Zoo er waarlijk een leger komen zal, dat uw rechten en privilegies schendt, weert het dan af; gij verzet u dan niet tegen de regeering, maar tegen onwaardige handlangers; gij zijt de wet, thans zijt gij de rebellie. Gij valt nu het bewind aan, niet om de grieven die reeds bestaan, maar om de grieven die misschien komen zullen, of die vroeger waren; gij wilt aan het verleden een wraak geven, die het niet mag oefenen, aan de toekomst een bestaan, dat zij nog niet bezit. Het bij Oosterweel vergoten bloed is niet nutteloos gevloeid. Zoo het kon dienen om de regeering na een ongehoord misdrijf te verzoenen, beweent dan de mannen, die u den vrede kochten, maar bevlekt hun nagedachtenis niet door een schuld, erger nog dan de beeldstormerij. En zoo de toekomst hun recht mocht geven, ook dan zijn zij niet vruchteloos gevallen. Zoo zij voor een zaak sneuvelden, die eenmaal de ware heeten zal, heeft die zaak hun een eeuwigen roem verleend; zij zijn de eerste schakels in een keten binnen welke dan ons aller leven zal besloten liggen, een zoenoffer voor de uitspattingen van een verzet, dat zich vrijheid noemde, toen het nog slechts ruwe opstand was, maar tevens de voorloopers eener ware, wettige vrijheid. Ik heb geen leger om het geweld, dat gij plegen kunt, te bedwingen, maar zoolang ik nog een stem

heb die u raden, een arm die u terughouden kan, zoolang zal geen man het wapen tegen één zijner medeburgers opheffen, en binnen Antwerpen zal geen bloed vloeien, geen broedermoord heerschen, of dat wapen moet eerst deze borst hebben doorboord.”

Er heerschte een diepe stilte. Ieder wist dat dit woord zou gehouden worden, en de oude liefde, eens voor den prins gekoesterd, was onder den indruk zijner taal, bij het gezicht zijner onverschrokkenheid, toch weer in aller harten opgekomen. Zoo hij het leven van anderen gering achtte, ook zijn eigen leven dorst hij wagen, zij voelden de rechten van den moedigen man. Nog eenige seconden aarzelden zij, dan sloegen de fonkelende oogen zich neer voor den vasten, helderen blik, die ernstig op hen rustte, de gebalde vuisten lieten haar wapens varen en — »leve de prins van Oranje!” klonk het.

Op dit oogenblik trad een tengere gedaante eensklaps vooruit. De menigte week ter zijde, als schaamde zij zich buiten haar om beslist te hebben. Het was Dalvilliers’ gade. Nog rustte het doodelijk bleek, maar niet meer de uitdrukking van overspanning op haar gelaat, die er gewoond had toen zij bewusteloos neerstortte; kalm zag zij het volk aan. »Ik dank u voor die beslissing,” sprak zij met vaste stem, »ik dank u er voor, dat gij den doode niet met een wraak wilt eeren, die hij zou verworpen hebben; dat gij mijn eigen stem niet gehoord hebt, waar zij een kreet slaakte, die nooit meer over mijn lippen zal komen.”

Zij wendde zich tot den prins: »ik heb u aangeklaagd als den man, die mijn echtgenoot aan een vreeselijken dood prijs gaf, ik herroep die aanklacht. Gij hebt in naam van datzelfde beginsel gehandeld, waarvoor hij gevallen is, dat voor de groote zaak geen offers ontzien mogen worden; ik doe u geen verwijt, ik leg u slechts dien éénen plicht op, en ik weet dat gij hem vervullen zult: doe haar zegepralen.”

Er stonden tranen in veler oogen, maar niemand dacht meer aan verzet. Zwijgend verstrooide zich de menigte; het was een overwinning, die voor den prins met indrukken van diepen

weemoed vermengd moest zijn, doch het was de volkomenste overwinning, die hij had kunnen behalen. Ieder begreep, dat hij zich onderwierp, toen hij naar zijn woning terugkeerde, maar ieder begreep ook, dat hij zich onderwerpen móest. Zelfs Reinout betichtte het volk niet van zwakheid, hij voelde dat het niet anders doen kon, want ook hij had zich gebogen. Ja, toen hij duizenden naar den prins, als naar hun aller redder of verderver, de blikken zag wenden, toen kwam hij zich klein voor in zijn plannen, die geen middelpunt hadden dan zijn eigen ik. Hij boog onder een te voren nooit gevoelde aandoening van schaamte; de vloek der zelfzucht rustte op hem, hij kon het zich niet verhelen dat hij niets voor anderen was, en erkende de grootheid van hen die in hun denken de gedachte van duizenden tot rijpheid brachten, die hun leven in ontelbare levens zouden voortzetten. —

De mensch bezit een groot talent om zich in eigen oog te rechtvaardigen; ook Reinouts stemming duurde niet lang, maar zij verbitterde hem toch het genoegen, dat hij anders in den argwaan zou gevonden hebben, dien hij begreep dat 's prinsen gedrag bij de regeering moest wekken. Het was alleen Oranje's beleid, dat Antwerpen voor een bloedig oproer bewaard had, maar de wijze, waarop zijn aanspraak tot het volk in Brussel zou worden overgebracht, deed Meerwoude niet twijfelen, of de landvoogdes zou hieruit een nieuwe aanklacht tegen iemand vormen, die haar eens opgewekt wantrouwen nooit meer verzoenen kon, en in elke andere gemoedsgesteldheid zou hij zulk een vooruitzicht met blijdschap begroet hebben; nu echter was het niet bij machte zijn somberheid te verstrooien. Het viel hem pijnlijk dat zijn bezigheden hem nog eenigen tijd terughielden, hij verlangde naar het oogenblik waarop hij Antwerpen achter zich zou hebben; in deze lucht kon hij niet ademen.

De atmospheer van Brussel was voor zulke gevoelens zeker het beste geneesmiddel. Hier zou geen zelfzucht beschaamd worden, hier was laag egoïsme nog de hoofdtoon van ieders voelen en denken. De landvoogdes vroeg alleen, hoe groot

haar macht zou zijn als de hertog kwam, haar aanhangers peinsden meest, welk een invloed zijn komst op hun bevordering hebben kon. Reinouts hart behoefde zich hier niet meer te vragen, waarom het niet voor anderen sloeg ; in deze omgeving moest het kil worden en inkrimpen, het had geen voorbeelden dan een verdorven, zwak, onbeteekenend hof voor oogen, en hoe hij zich ook van de menschen mocht afkeeren, hij leefde, zooals ieder doet, in den geest zijner omgeving. Elk schip moet met de golven, waartusschen het doorgaat, rijzen of dalen ; ook Reinout daalde met de wereld, wier taal hij in deze kringen vernam.

Het was een lage taal, want zij sprak van nietig eigenbelang, waar de groote algemeene zorg ieders borst had moeten vervullen, maar toch waren er lippen, van welke hij ze met een onvermoeibare aandacht opving. Hoe onverschillig ze hem overal elders klonk, zij boezemde hem belangstelling in, waar hij ze uit den mond van Filips van Vredenborg vernam ; hoe koud hem de onrust liet, thans in zoo menigen blik zichtbaar, hij las ze met spanning in die twee oogen, zoo gelijk aan Helene's schoone oogen, maar zoo anders in de uitdrukking waarmee zij om zich heen zagen. Angst en schuwheid lagen er in verscholen, een zorg die zich niet dorst uiten, en die toch met looden wicht aan elke gedachte hing, welke zich op andere onderwerpen zocht te richten.

Filips' positie was in de laatste maanden zeer pijnlijk geworden. Naarmate zich in Brussel meer en meer de zekerheid begon te verspreiden, dat niets de komst van hertog Alva beletten zou, en de weken in dit bange vooruitzicht een ongekende vlucht schenen te nemen, waren ook voor zijn verbeelding visioenen van de toekomst verrezen, die wel zeer klein, maar daarom niet minder drukkend waren. Onbetaalde wissels op den naam van zijn vader zweefden hem dreigend voor oogen. Met de verblinding van iemand, die niet zien wil, had hij doorgeleefd en doorverteerd, zonder ooit zijn debet en credit na te rekenen ; de tijding, die zich na Oosterweels zegepraal met angstigen spoed door het land verspreidde,

dwong hem echter tot een klaarder inzicht in den stand zijner zaken, en hij had, meer tot zijn spijt dan tot zijn verrassing, gezien dat zij zeer slecht stonden.

Hij had veel schulden, en zulke, die bij de komst van een nieuwen heerscher niet verborgen konden blijven; alle zaken werden dan afgedaan, een ander personeel vulde de open plaatsen, en een uitgediend hoveling was als een munt die geen koers meer heeft. De landvoogdes, dat was het algemeen gevoelen, zou niet het vijfde rad aan een wagen willen zijn, dien zij zoolang bestuurd had, zij zou vertrekken, en Filips had van al de schitterende luchtkasteelen, die hij op haar gunst gebouwd had, nog geen enkelen steen in werkelijkheid zien leggen. De aangename betrekking met een groot inkomen en weinig arbeid, waarop hij gerekend had, was nog altijd de blauwe bloem van het geluk, die hij niet gevonden had en ook wel niet vinden zou. Margareta had nu aan gewichtiger bezigheden dan zijn verzorging te denken, en het rijke huwelijk, waarmee hij zich een uitweg had meenen open te houden, begon mede zeer twijfelachtig te worden. Hij bezat een knap uiterlijk, en met een aanzienlijk ambt ten hove zou er wel een erfdochter geweest zijn, die hem ondanks eenige min gunstige geruchten haar hand had willen reiken; maar in dit vooruitzicht had hij nog steeds gedraald met wat hij »zich aan gouden ketens leggen" placht te noemen, en nu was het te laat. De Brusselsche schoonen mochten niet kieskeurig zijn, onbetaalde schuldbekentenissen waren toch niet het soort van liefdesbrieven, waarop zij gevraagd wilden worden, en hij zag geen kans om zijn verlegenheid tot na een huwelijk te verbergen. De woekeraar, die eerst den jongen edelman nederig met de muts in de hand begroet had, droeg ze nu stijf op het hoofd, en scheen instee van al zijn vroegere hoffelijke bewoordingen slechts de éëne phrase te kennen: ik wil mijn geld terug hebben.

Filips had zijn vader voor rijk gehouden, en ook thans trachtte hij zich in dat denkbeeld te bevestigen; al de waarnemingen en berekeningen, die hij maakte, leidden hem ech-

ter niet tot die schitterende uitkomst, waarnaar hij verlangde, en met bangen nadruk rees op zulke uren de vraag in hem op: zou Helene dan toch gelijk hebben? zouden wij niet vermogend zijn? Een kil zweet bedekte zijn voorhoofd, wanneer hij dacht wat in dat geval gebeuren kon. Een vriend om zijn schulden te dekken had hij niet, zelfs Reinout dorst hij een zoo groote som niet afvragen, en toch die wissels moesten betaald worden; hij had een eervollen naam op 't spel gezet; werden zij niet voldaan, dan was die onherroepelijk verloren. Zijn vader zou de papieren kunnen afwijzen, waarop zijn onderteekening stond, en zeggen: ik heb die er niet gezet, wend u tot hem die ze bedriegelijk gebruikte; dat echter was het niet wat Filips het meest vreesde; hij geloofde niet dat de oude Vredenborg dulden zou, iemand die zijn naam droeg, die, hoe weinig bemind ook, toch zijn kind was, aan schand en verachting te zien prijsgegeven; neen, hij twijfelde niet dat zijn vader hem zou willen helpen, maar, zoo hij hem nu eens niet zou kúnnen helpen? Al de bedenkingen, die eens zijn reddende engelen hadden kunnen worden, vervolgden hem nu als zoovele booze, kwellende geesten, en beletten hem zelfs het eenige hulpmiddel aan te grijpen, dat hem nog gebleven was, de open, berouwvolle bekentenis van zijn euvele daden. Hij begon in te zien hoe verkeerd hij gehandeld had, en hoe goed de raad geweest was, die hem had trachten te weerhouden, maar juist daarom schaamde hij zich voor hen die hem gewaarschuwd hadden. Elk onvriendelijk woord, eens tegen zijn zuster gebezigd, deed hem te meer voor een verklaring vreezen, die haar gelegenheid geven zou, hem zegevierend aan zijn ongelijk te herinneren, want hij onderstelde in haar denzelfden triomf, dien hij in zulk een geval zou koesteren. Het ware hem lief geweest haar de ontdekking van zijn toestand te zien maken, mits hij maar niet bij die ontdekking tegenwoordig moest zijn en haar verwijten of haar spot hooren. Hij deed alles om haar de waarheid te verbergen, maar toch, zoo groot is de tegenstrijdigheid van menschelijke wenschen, stelde het hem in den

grond van zijn hart teleur, dat zij niets merkte, en zeide hij ergerlijk in zich zelf: »eerst had zij zooveel woorden, waarom moet zij nu zoo onverschillig zijn? het is of zij oog en oor voor álles verloren heeft.”

De opmerking, hoe vreemd ook in zijn mond, scheen niet zonder reden. Er was inderdaad een verandering in Helene gekomen, die Filips alleen aan onverschilligheid kon toeschrijven, omdat hij niet wist uit hoeveel smart, hoeveel uren van angstigen strijd zij geboren was. Voor hem was Edwards verloving een zaak, die men eenige dagen lang besprak en daarmee afdeed; hij vermoedde niet dat zij voor het leven zijner zuster de bron geweest was, waaruit al de tranen geweld waren, die haar zoo blind voor zijn aangelegenheden hadden gemaakt.

Aan den kalmen blik der heldere oogen zou men zeker geen spoor dier zilte druppels gezien hebben; de loop der maanden had ze droog en strak doen worden; men zag niet meer, hoeveel nachten zij doorweend hebben, eer het zoover gekomen was; Helene zelf herinnerde zich de tijden niet, die tusschen haar eerste gevoel van vertwijfeling en deze kalmte inlagen, zij had dien overgang zoo onbewust gemaakt, als honderden van teleurgestelde harten, voor wie zulk een stemming pleegt aan te breken.

Den mensch is bij al zijn leed een steun gegeven, die hem bijblijft, wanneer zelfs de goede engelen van hoop en verwachting hem niet meer omzweven, het is het vermogen van zich te gewennen en te vergeten. Homerus zegt, dat de Goden het menschelijke leven in een vat doopten, gevuld met smart en bitterheid, maar gelukkig waren in dat vocht der tranen eenige droppels van den Lethestroom gevloeid, en die heelen wel geen wonden, maar zij doen toch vergeten hoe diep het zwaard des jammers trof. De tijd is een wieg van bitter leed, maar ook een graf er van; hij neemt teer beminde wezens weg, maar hij doet ook de levendigheid der smart met den loop der jaren verminderen. Gelijk het schoonste leven niet voor sterven bewaard is, kan ook het liefste aandenken

worden uitgewischt. In de school der ontbering leert men langzamerhand, met veel moeite en droefheid zooals iedere kennis wordt geleerd, de groote levenstaak van missen en afstand doen. In dien zin had ook Helene geleerd.

Zelfs de grootste klacht kan ten laatste geen woorden meer vinden, en de diepste wond sluit zich. Een nieuw leven vangt aan, een kalm maar tevens dood leven. Het is dat bestaan, 't welk den dag begroet zonder lust en den avond zonder verlichting, een bestaan voor 't welk de kracht der gewoonte de eenige steun is. Zij stompt langzaam het gevoel af, zij doodt langzaam dat in het begin nog zoo krachtig bewustzijn van eigen hopeloosheid; de sombere woorden, waarmee in het eerst de morgen van een dag begroet wordt, die niets gelukkigs meer brengen kan, verstommen, want het volle gevoel voor geluk of ongeluk gaat verloren, en dat is het geheim, dat menig oog, hetwelk wij in tranen verwachten, zoo kalm en helder maakt.

Bij Helene was deze toestand nog niet gekomen, daarvoor was zij te jong; maar toch was na de groote smart, die haar hart had doen bloeden, de rust er in teruggekeerd, die op elken storm volgt, en die het hoofd weer doet opheffen, als de onvermijdelijke slag, die het een oogenblik bedwelmde, gedragen is. Zij had haar liefde ijdel gezien, en voor korten tijd gehoopt dat de dood komen zou, nu haar het leven niets meer kon schenken; maar het leven duurde voort, en herinnerde haar met al zijn dagelijksche plichten, dat begraven geluk ons geen graf delft, en dat de plant niet sterft al is haar bloem ook gebroken. Zij moest leven, en toen had een stem in haar borst gesproken: »draag het onvermijdelijke zwijgend, wees sterk!"

Zij was sterk geweest. Haar lippen hadden niet geklaagd, en haar hart was stil geworden, zoo stil, dat zij vaak dacht of nog iets anders daarin gestorven kon zijn dan haar klacht. het gevoel zelf, het gevoel voor haar omgeving, voor de wereld daarbuiten, voor al wat menschelijke harten in ontroering doet trillen. De dag kwam en ging, zij gaf er nauwelijks

acht op; zij zag niet reikhalzend uit naar een ver verschiet, onverschillig zag zij den morgen geboren worden en den avond sterven. Er rustte een doffe, zwijgende eentonigheid op haar leven, die haar gedachten niet meer zochten af te breken; zij aanschouwde de toekomst nooit als een liefelijk droombeeld, met de bloemen der hoop bekranst; de toekomst lag als een reeks van jaren voor haar, even traag in het verloopen, even kleurloos als het heden. Zij zou andere boeken lezen, andere manuscripten afschrijven, maar overigens zou alles blijven zooals het was. Zelfs de mogelijkheid van een verandering, door de hand des doods teweeggebracht, deed zich geen oogenblik aan haar voor; dat zij nog meer verliezen kon, dat kwam niet in haar gedachten op, want deze hadden haar scheppende kracht verloren. Zij kon zich niet meer in nieuwe toestanden verplaatsen en verder denken dan het bestaande. In den kalmen loop van haar levensstroom was gedurende korten tijd een sneller beweging gekomen; zij had nieuwe, schoone oevers gezien, het was zomer geweest, en zij had gemeend de zonnige streek, die voor haar lag, te bereiken; maar de winter was te snel ingevallen, hij had zijn vorst over het warme landschap en over den stroom gezonden, die zich met verlangen er heen richtte, en toen had die stilgestaan. Het ijs dat hem dekte was te zwaar, hij kon zich niet daarvan bevrijden, hij droomde niet meer van nieuwe oevers, het eenige wat hij wist was dat er een tijd komen zou, waarop ook dat gevoel van onverschilligen, hopeloozen stilstand ophouden en de diepe zee bereikt zou zijn, waar iedere stroom heenvloeit, de zee die geen begin of einde en die geen golfslag meer heeft. Helene dacht dikwijls aan die zee, maar geen wensch, dat zich de stroom van haar leven sneller daarheen mocht richten, kwam in haar op; het denkbeeld, dat wenschen ingeeft, had haar verlaten, zij geloofde niet meer aan hun vervulling.

Er is een moedeloosheid, uiterlijk geheel overeenstemmend met kalme berusting, maar zij sterkt of troost niet gelijk deze, neen, zij put uit en neemt de krachten weg, die noodig zijn

om den nieuwen schok, die komen moet, te doorstaan; want zulk een toestand kan op jongen leeftijd niet voortduren, er moet, zooal geen nieuwe vreugd, dan toch de schok van nieuw leed tegen die onverschilligheid aandruischen, en wee dan der natuur, die geen macht tot weerstand meer in zich voelt!

Helene had geen vermoeden, hoe nabij haar de crisis reeds was, die een omkeer in haar lot en denkbeelden zou teweegbrengen. Zij had in 't laatst wel een zonderlinge gejaagdheid bij Filips opgemerkt, zij had wel tusschenbeide een vraag gedaan, maar de jonge man was zoo zelden meer tehuis, hij vermeed zoo behendig haar tegenwoordigheid, dat zij tot geen gesprek kon komen, en haar geest was te diep neergedrukt, om meer de mogelijkheden, die dat zwijgen in zich borg, te berekenen. Zij maakte geen gissingen, en in die oogenblikken, waarop, haar zelf onverklaarbaar, een voorgevoel van onheil zich van haar meester maakte, wist zij zelf niet recht, op welk punt zich haar vrees eigenlijk moest richten. Een vage angst kan elk geluk verstoren en den ledigen geest met duizend gedachten vullen, maar op het hart, dat door een groot werkelijk leed gedrukt wordt, zullen die schrikbeelden weinig vermogen; ook haar gedachten toefden slechts zelden bij de eens met zooveel zorg berekende gevolgen van haar broeders gedrag.

Het was vreemd, — wie haar had kunnen zien, terwijl zij aan het raam der tuinkamer, waar Edward haar voor 't eerst ontmoet had, met een boek in de hand gezeten was, zou haar in diep gepeins vermoed hebben, en toch was haar geest niet bezig. Zij sloeg de bladen om en las werktuiglijk hun inhoud, maar haar ziel moest niet bij het gelezene zijn, anders zou een levendiger rood die bleeke wangen gekleurd hebben, de blikken hadden vuriger moeten worden, waar zij op een taal rustten, die nu aller harten kloppen deed. Het was een der vlugschriften, zooals zij in 't geheim juist nu met verdubbelden ijver verspreid werden, waarop haar oogen toefden. De gevaren, die het land met hertog Alva's komst bedreigden, het vertrek van den prins van Oranje, die scherpziend genoeg was om den Spaanschen beul niet af te wachten, zijn toe-

spraken aan het volk, al wat de laatste maanden belangrijks hadden opgeleverd, vond hier een korte, stoutmoedige vermelding, en menige hand had bevend deze bladzijden omgeslagen, die Helene thans zocht te lezen, zonder dat zij haar inhoud verstond. Dat vreemde, doffe gevoel, dat op al haar gedachten drukte, hulde de gebeurtenissen in een nevel, waardoor alleen het onbepaalde beeld eener groote smart schemerde, die zij niet genezen kon, zoo min als haar eigen leed. Zij las de woorden telkens opnieuw, maar tevergeefs, hun inhoud nam geen leven voor haar aan; moede legde zij de doode bladen van zich af, toen de bediende haar kwam zeggen, dat een vreemd man haar wenschte te spreken. »Hij beweert door den jonker gezonden te zijn," voegde de dienaar er bij.

»Door mijn broeder?" Helene aarzelde, zij werd echter in het geven van een weigerend antwoord belet, want de persoon, die gehoor vroeg, vertoonde zich reeds in de deur. Het was een burgerlijk gekleed, maar zeer vrij optredend man. Hij maakte een buiging, doch wachtte niet tot men hem zou aanspreken. »Ik moet u lastig vallen," begon hij; »de jonker, uw broeder, heeft eenige papieren vergeten, die ik hem al lang heb te lezen gegeven, misschien zal het u minder moeite kosten ze eens te bestudeeren;" hij haalde een pakje te voorschijn en legde het op de tafel. Helene zag hem verwonderd aan, de vrijpostigheid van zijn gedrag deed haar echter kortaf zeggen: »ik kan mij niet in de zaken van mijn broeder mengen, wend u tot hem of anders tot mijn vader."

»Met genoegen; maar ik hoor dat de baron van Vredenborg niet al te wel is, die papieren konden hem een schrik aanjagen; wil de jonkvrouw dus eerst eens zien? het zal zeker niet schaden."

Helene werd bleek, de spottende toon van den vreemde joeg haar een plotselinge vrees aan. Zij wenkte den dienaar het vertrek te verlaten en zeide toen: »ik vermoed dat mijn broeder u geld schuldig is."

De woekeraar glimlachte: »als de jonker dat even goed begreep, zou ik u geen moeite aandoen."

»Heeft hij u de betaling geweigerd?"

»Hij heeft mij ten minste geen geld gegeven, en dat is met de daad weigeren; in woorden zal hij het niet doen, en ik zou 't mij ook niet aantrekken, daarvoor staat er een te goede naam op deze papieren."

Helene wierp er een blik op. Het waren de wissels, die Filips met zijn vaders naam onderteekend had, zij zag het schrift en werd nog bleeker. »Dat is niet de hand van mijn vader," zeide zij met nauwelijks hoorbare stem.

»Daarover kan ik niet oordeelen, de jonker heeft ze mij zóó gebracht," loog de woekeraar; »ik heb al lang mijn geld gevraagd, maar altijd uitvluchten gekregen, zoo ben ik dan nu maar terstond naar het rechte kantoor gegaan."

Het werd donker voor haar oogen, zij vreesde dat zij alles begreep; met moeite stamelde zij: »ik zeg u, dit is niet mijn vaders hand, hij weet niets van deze papieren."

»Dan is uw broeder een bedrieger," zeide de woekeraar ruw.

Zij begreep alles. »Hoeveel bedraagt de som, die hij u schuldig is?" vroeg zij op doffen toon, »en wanneer is de betaaldag?"

De geldschieter noemde haar die; het was veel, te veel. »Morgen vervalt de laatste termijn," zeide hij; »nu de zaken toch al zoo slecht staan, kan ik niet wachten."

Moest zij, de jonkvrouw van Vredenborg, dezen ruwen man om barmhartigheid smeeken? Haar lippen beefden, terwijl zij sprak: »mijn vader zal die som voldoen, maar niet morgen, hij kan dat niet, ik verzoek u om nog een uitstel, een laatst uitstel."

»Dat is onmogelijk, ik heb al lang genoeg van beloften geleefd, ik moet mijn geld hebben of..."

»Of?"

»De wereld zal weten, hoe eervol een baron van Vredenborg zijn verplichtingen nakomt."

Zij liet een kreet van jammer hooren, die den man verstommen deed; dan richtte zij zich op en trachtte te spreken, maar eer zij nog een woord had uitgebracht, ging de deur open, en zij zag Meerwoude's blik op haar gevestigd.

»Wat gebeurt hier? wat deert u?" vroeg hij.

»Help mij Reinout, laat dien man gaan," steunde zij zacht en zonk op haar zitplaats neer.

Meerwoude zag den woekeraar aan en Helene's ontroering werd hem duidelijk. »Gij hoort dat men u hier niet verlangt," zeide hij, »verwijder u."

»Ik wil eerst mijn geld hebben," klonk het ruw.

»Gij zult wat u toekomt ontvangen, maar gij verlaat oogenblikkelijk dit huis, en ik raad u mij dat bevel niet te doen herhalen."

»Zeker Uw Edelheid, zeker in woorden krijg ik altijd wat mij toekomt, maar geld heb ik in lang niet hooren klinken, en 't is toch mijn liefste geluid; als de jonge heeren het van mij leenen, vinden zij dat ook, maar komt het op teruggeven aan, dan doet hun hoofd zeer en klinkt de munt zoo hard; ja dat kennen wij. Ik wil geen beloften, ik wil mijn geld."

»Waar zijn uw papieren?" vroeg Reinout.

De man wees op het pak, vóór Helene neergelegd.

»Neem ze dan op en breng ze morgen bij mij, bij den heer van Meerwoude, ik zal zorgen dat gij voldaan wordt."

Het was of Reinouts naam den vrijpostigen indringer met een tooverslag veranderde. Hij wist dat beloften van diens kant niet gebroken zouden worden; Meerwoude stond als in geldzaken betrouwbaar aangeschreven. »Dan is de zaak in orde en ik dank Uwe Edelheid," klonk het zoo onderdanig van den geldschieter, alsof hij nog nooit een onbescheiden woord had kunnen vinden, en zijn schuldvorderingen bijeenrapend, maakte hij een diepe buiging voor den edelman, die bevelend naar de deur wees. Instee van den aanmatigenden schuldeischer met zijn krakenden stap, die kort te voren was binnengetreden, verliet een nederig gekromde gedaante met schuw eerbiedigen blik en sluipenden tred de kamer.

»Mijn arme Helene, hoe leed doet het mij, dat gij zulk een ruw tooneel hebt moeten bijwonen," waren Reinouts eerste woorden.

Zij hoorde hem niet, zij had zelfs niet gezien dat de vreemde

vertrokken was, zij zag alleen het beeld van haar ouden vader en dacht aan zijn jammer. »Wat moet ik doen? mijn ongelukkige vader, hoe moet ik hem alles zeggen?"

Het oogenblik, waarnaar hij zoolang had uitgezien, was gekomen. »Ge moogt hem niets zeggen," sprak hij beslist.

»Ik móet het doen" — zij kon niets meer verbergen — »ik kan de som, die men vordert, niet buiten hem om betalen; al wat wij bezitten zal toch nauwelijks genoeg zijn om onzen naam..." — zij sidderde, een beeld vol schande rees voor haar op. Wat zouden zij doen als hun vermogen niet toereikend was?

Reinout vermoedde haar gedachten. »Spaar hem die smart," zeide hij, »ik weet immers alles; waarom wilt gij u niet tot mij wenden? wat gedaan moet worden, kan en zal ik doen."

»Gij zijt een vreemde, ik mag...."

Hij viel haar snel in de rede: »en indien ik nu geen vreemde ware, indien ik Filips als broeder hielp." Hij trad op haar toe en vervolgde: »ik heb nooit van een uiterlijken band tusschen ons gesproken, ik beschouwde onze verhouding even innig, al kende de wereld haar bestaan niet, doch gij hebt gelijk, er kunnen omstandigheden komen, die wat voor den echtgenoot natuurlijk is voor den vriend moeielijk maken; gij noemt mij een vreemde, en de wereld zal u dat nazeggen, het is om haar dat ik u vraag: geef mij ook uiterlijk het recht, dat ik innerlijk meen verworven te hebben."

Zij scheen onder zijn woorden nog heviger te beven. »Neen, neen," riep zij angstig, »gij brengt mij een offer."

»Mijn beste Helene, dat ik u op dit uur zulk een vraag durf doen, moet u bewijzen, dat ik een te hooge meening van uw verstand koesterde, om zulk een gedachte in u te onderstellen. De geheele zaak, waarop gij dat woord offer toepast, loopt over een geldkwestie, die ik hier slechts te berde breng, wijl ik zie hoe noodeloos zij u verontrust. Wees onbezorgd, ik begrijp dat ge mijn hulp niet wilt aannemen waar gij haar niet ook aan de wereld moogt bekennen, maar

uw echtgenoot zult gij toch zeker vergunnen die aangelegenheden te regelen."

Uw echtgenoot, — zij voelde dat het woord haar een uitkomst aanbood, maar welk een uitkomst! mocht zij die aangrijpen? Zij antwoordde met moeite: »gij wilt mij door dien naam in uw hulp doen toestemmen; ik dank u, maar...."

»Maar gij hebt te veel trots, of laat ik liever zeggen te veel ijdelheid, om uw vader voor een groot leed te bewaren."

Zij zag hem smeekend aan. »Spreek niet zoo, Reinout," zeide zij; »o als gij wist hoe vreeselijk het mij is hem te zien lijden."

Er was in haar angstig bleek gelaat een uitdrukking, die hem minder scherp deed voortgaan: »moet ik niet op harden toon spreken? denkt gij niet, dat het krenkend voor mij is te hooren, dat gij een band, dien gemeenschap van weten gelegd heeft, niet erkent en mij uw vertrouwen niet durft schenken? Moet het mij niet pijnlijk aandoen, te zien hoe gij mij in staat waant, een vrouw zoo diep te willen vernederen, dat ik van haar zou eischen zich met een man te verbinden, died ezen band als een offer beschouwde? Als ik niet wenschte dat gij mijn gade waart, als ik niet sedert lang gehoopt had u dat eens te zien worden, waarlijk ik zou te veel achting voor u bezeten bebben, om dit voorstel te doen; doch vat gij het als zoodanig op, welnu denk dan dat ik woorden, die u beleedigen moesten, nooit bedoeld heb, en schrijf het aan gemis van karakterkennis toe, dat ik u boven de bedenkingen eener gewone vrouw verheven waande, dat ik geloofde door u te zullen worden begrepen."

Hij sprak als iemand, die zich miskend voelt, en dat achtte hij zich inderdaad. Het denkbeeld, dat hij Helene tot een huwelijk zou willen overhalen, waar dit van zijn kant alleen genade wezen zou, kwam hem laag en vernederend voor; het krenkte hem, tot een onkieschheid in staat te worden gerekend, waar hij — een misdaad beging. Al die gedachten hadden intusschen Helene nooit vervuld, zij hernam haastig: »ik meende u niet te beleedigen, ik heb aan al deze dingen

niet gedacht, ik stelde mij alleen voor, hoeveel gij mij aanboodt en hoe weinig ik u geven kon."

Haar woorden klonken hem thans aangenaam, want zij streelden zijn hoogmoed; hij sprak echter kalm: »van al de denkbeelden, die menschen aan een huwelijk plegen te hechten, kan natuurlijk tusschen ons geen sprake zijn," — zij huiverde, menschen dachten bij een huwelijk aan liefde, — »maar op dit punt kennen wij elkanders meeningen; wij wijken beiden van de kleingeestige begrippen der wereld af, en daarom behooren wij aan elkander. Ja Helene, gij bezit wat ik wensch, gij hebt de kennis die u in staat stelt de gedachten van een man te volgen, gij kunt in zijn plannen deelen, en hem in de moeielijkheden helpen, die het lot op zijn weg plaatst, dat is hetgeen ik vraag en gij kunt geven."

Zij zag hem met bangen, vorschenden blik aan. Wist hij dan niets van haar liefde? moest zij niet over het verleden spreken? Met zachte stem hernam zij eindelijk: »en meer verlangt gij niet?"

»Neen."

»Reinout, gij verlangt niet dat ik voor u die denkbeelden koesteren zal, die gij zegt dat anderen aan een huwelijk verbinden?"

»Ik zeide het, toen ik die denkbeelden als strijdig met onze opvatting verwierp."

»En gij zult ook later nooit meer verlangen?"

»Neen, Helene."

»Gij weet wat ik voel, gij moet weten dat uw wenschen nooit meer vorderen mogen, want ik kan u nooit meer geven."

Er vertoonde zich geen verandering op zijn gelaat, en zooals zij hem met die volkomen kalmte tegenover zich zag staan, kon geen twijfel aan zijn antwoord in haar opkomen, ja zelfs de vraag scheen noodeloos te worden. »Was hij de man, wien men angstig zeggen moest, dat men geen liefde kon geven? was wat hij haar genoemd had niet ook inderdaad al wat hij noemenswaard vond? En het was een redding, die zich haar aanbood. »Neem die aan, uw vader zal dan niets weten."

fluisterde het in haar binnenste, »neem die aan, er is geen andere, en gij moogt ze aannemen."

Reinout zag dat zij geen weerstand meer bieden zou. »Ik zal u thans alleen laten," zeide hij dus op bedaarden toon, »ik begrijp dat gij met uw vader zult willen spreken, later kom ik uw beslissing vernemen; hedenavond, is dat u wel? of wenscht gij een langeren bedenktijd?"

»Het is mij wel," zij kon aan geen tijd denken, werktuigelijk antwoordde zij; er was slechts één wensch in haar ziel, alleen te zijn, maar zij wist zelfs niet of haar antwoord dien wensch zou helpen vervullen.

Eerst toen de doorborende blik der donkere oogen, onder wiens overmacht zij het niet waagde op te zien, haar gelaat niet langer trof, toen zij de deur achter hem hoorde dichtgaan, kon zij aan de beteekenis van hetgeen zij gezegd had denken, en de koude handen krampachtig tegen de kloppende slapen drukkend, riep zij: »ja, ja, het móet zoo zijn, het is geen onrecht, ik wil immers alles doen wat hij vordert, en o God, ik kan immers niet anders."

Zij zag om zich heen, of die noodlottige papieren er nog waren, en trachtte zich de som te herinneren, die men haar gezegd had dat daarop te eischen viel. Een gevoel van smartelijk zelfverwijt greep haar aan. De lange tijd, die in den toestand van droomloozen slaap — want dat was de naam die het best voor de wijze paste, waarop zij zooveel maanden doorleefd had — verloopen was, hij scheen haar nu aan te klagen als een tijd die met zorgen voor de toekomst had moeten gevuld worden, instee van aan een verleden, dat toch verdwenen was, te zijn verloren. »Ik was zelfzuchtig, overgegeven aan wat alleen op mij drukte, en vergat aan dat te denken, wat ons allen ongelukkig maken en onzen naam bevlekken zou," sprak zij; »kon ik ten minste nog verzoenen, wat mijn ijdele smart misdreef."

Zij klemde de tanden op elkaar, ze klapperden als in ijzige koude, maar anders was haar houding bedaard; er stonden geen tranen in haar oog, toen zij oprees om, zooals Reinout

gewenscht had, met haar vader te spreken. Zij lichtte de klink der deur op, doch een geluid van naderende voetstappen deed haar stilstaan. Het was Filips, en snel keerde zij tot haar vroegere zitplaats terug; misschien had hij haar iets te zeggen, dat invloed op haar woorden moest oefenen, en in elk geval, zij had veel te zeggen. Eenige lange oogenblikken vergingen; dan trad haar broeder inderdaad het vertrek binnen.

Hij zag er gejaagd uit en zijn stem was onvast, toen hij haastig begon: »ik moet voor eenigen tijd op reis gaan, Helene; wilt gij dat zeggen, als men naar mij vraagt?"

Het was de meest krenkende toespraak, die hij tot haar had kunnen richten. Ze had den trots, die met de erkenning van het gebeurde de schuld die daarin lag opgesloten niet kennen wilde, beter kunnen verdragen dan dit, dan een uitvlucht die haar zelfs nu nog wilde misleiden. »Wat is de oorzaak uwer reis?" vroeg zij, zonder hem aan te zien.

»Een afspraak met De Burge, niets van belang," zeide hij snel, »ik moet weg, hebt gij nog iets te vragen?"

De stem van zelfverwijt, in haar opgerezen, verstomde. Neen, zij had zich niets te verwijten. Al hadden haar lippen dagelijks de waarschuwingen herhaald, vroeger door hem vernomen, het zou niet gebaat hebben. Al had zij hem de waarheid voorgehouden, hij zou die niet hebben willen zien, want de leugen woonde in zijn ziel.

»Neen Filips, ik heb u niets meer te vragen," antwoordde zij, »ik weet álles."

»Helene!" zijn lippen waren niet in staat iets anders uit te brengen.

»Gij wilt Brussel verlaten, omdat gij vreest voor schulden, die gij niet betalen kunt, vervolgd te worden," zeide zij zonder scherpte, doch met de beslistheid van iemand dien men niet meer misleiden kan.

Filips zag dat, terwijl zijn blik angstig haar trekken zocht, en hij ontwaarde bijna een gevoel van verlichting, dat het groote woord eindelijk gesproken was. Hij kon ten minste nu vrij zijn angst toonen; daarom ook wendde hij geen po-

ging meer aan om de waarheid te ontkennen. »Richt mij niet al te streng," sprak hij; »ik wist niet hoe ik u alles zeggen zou, maar ik heb in deze laatste tijden zwaar geleden, zeer zwaar;" zijn gelaat verried dat hij nu waarheid sprak.

De verwijten, die hij wachtte, troffen hem niet. Zij herinnerde hem in dit uur, waarop hij haar hooren moest, niet aan al de uren waarop hij haar niet had willen hooren; het was bijna of zij geen antwoord vinden kon. Met schrik gevoelde zij, hoe stom zijn gedrag haar gemaakt had. Zij kon hem niet verschoonen, en zij kon hem evenmin in naam van al het ware, heilige en goede, waartegen hij gezondigd had, aanklagen, want zij geloofde niet dat al deze woorden iets meer dan onverstaanbare klanken voor hem zouden zijn. De laatste graad van hoop, die door het verwijt nog iets meent te kunnen bereiken, wat de liefde vruchteloos beproefde, was uit haar borst geweken.

Filips gevoelde dat. »Spreek tot mij," riep hij met opwellende hevigheid, »zeg mij wat in u omgaat, alles is beter dan dit zwijgen."

Zij zag op. »Wat kan ik u zeggen?" antwoordde zij; »wat zou ons spreken helpen, daar waar geen hulp meer is?"

Haar toon klonk zoo moede, dat hij meer nog dan haar woorden van de overtuiging sprak, dat alles vruchteloos was; en de jonge man, terwijl hij dat inzag, had tevens een gevoel van smart, dat zij hem dwóng het in te zien. »Gij zijt hard," zeide hij.

Haar blik rustte met een uitdrukking van weemoed op hem, die zijn aanklacht logenstrafte. »Vergeef mij zoo ik dat ben, ik wilde het niet zijn, ik wilde dat ik u zeggen kon: gij behoeft u geen zorg te maken; het zou voor ons allen goed zijn; helaas! ik kan het niet."

»Wilt ge mij met dien troost aan mij zelf overlaten? gij hebt nimmer iets dan strengheid voor mij gehad," riep hij toornig.

Een blos kleurde haar wang. »Filips," zeide zij, »hoe dik-

wijls heb ik beproefd u te naderen; wat waren mijn beden, mijn vermaningen anders dan blijken van zorg voor u? waarmee heb ik dat verwijt verdiend? Ik was misschien onbedreven in de keus mijner middelen; ik wil u niet aanklagen, maar ach! beschuldig ook mij niet; wat ik verzuimde geschiedde onwetend, en ik ben zoo diep, diep ongelukkig."

Hij zag dat zij het was, maar die erkenning van haar eigen lippen trof hem als iets geheel nieuws. »En gij denkt dat ik dit zonder smart zie, dat ik handelde al de gevolgen kennend?" vroeg hij.

»Neen, Filips, neen," antwoordde zij haastig; »ik geloof dat gij u door den stroom, waarin gij u eenmaal geworpen hadt, hebt laten wegdrijven, zonder altijd te weten, waarheen zijn golving u voerde, maar diezelfde golfslag heeft ons gescheiden, en de stroom is tusschen ons."

Hij gevoelde dat zij waarheid sprak; de oever der liefde was zoo ver, ver weg, dat zelfs het gezicht er van verloren was. »Gij hebt gelijk," zeide hij op doffen toon, »gij kunt mij niet helpen."

»Uw schulden zullen betaald worden."

»Door ù?"

Een huivering ging over haar geheele lichaam. »Reinout zal u bijstaan, hij is mijn bruidegom," zeide zij eindelijk.

Een kreet, zoo vreeselijk dat hij elk verder woord op haar lippen deed besterven, ontsnapte aan Filips' borst. »O God, ik begrijp het nu," riep hij en sloeg zich voor het hoofd, »dát heeft hij gewild!"

Alsof een bliksemstraal voor haar in den grond sloeg, zoo troffen die weinige woorden Helene. Zij deinsde terug, de kleur des doods overtoog haar wangen, en de oogen namen een uitdrukking van onnatuurlijke spanning aan: »wat meent gij?" vroeg zij met heesche, geprangde stem.

Haar broeder antwoordde niet. In een oogwenk had zijn nadenken den ongelukkigen jongen man geleerd, dat hij geen aanklacht tegen Reinout mocht uiten, want dat hij zonder diens hulp verloren was, en vol vertwijfeling erkende hij op

't zelfde oogenblik dat hij zwijgen moest, en dat dit zwijgen even misdadig als noodzakelijk was. Hij wierp zich aan Helene's voeten neer en vatte krampachtig haar hand.

»Vergeef mij," riep hij wanhopig; »luister niet naar mijn woorden, ze zijn razernij; ik weet niet wat ik zeg; alles, àlles is nu ijdel, het is te laat, te laat om terug te keeren. Vergeef mij slechts, ik heb het niet zoo gewild; Helene, zuster, vergeef mij!" Met een hartstocht, die geen vragen toeliet, bedekte hij zijn gelaat, welks trekken onder de hevigheid zijner gemoedsbeweging onkennelijk geworden waren, en zij hoorde zijn borst snikkend op en neer gaan.

Het was de smart van een zelfzuchtig gemoed, die daar weende; hij smeekte slechts om vergeving voor zijn misdrijf; maar toch het was een vreeselijke smart, en ieder groot leed draagt iets verzoenends in zich. Ook de jonkvrouw gevoelde dat. »Filips, sta op, wees bedaard," zeide zij op zachten, troostenden toon; »ik heb u immers gezegd, dat ik u geen verwijt doe; wees niet zoo bitter bedroefd, ik kan het niet aanzien."

Hij gaf geen antwoord, maar drukte haar hevig aan zijn zwoegende borst, hun blikken ontmoetten elkaar, en zij aanschouwde huiverend dat bleeke, nog zoo jonge en toch reeds met den stempel der schuld gemerkte gelaat; toen lieten zijn armen haar los — en zij was alleen.

Neen, niet alleen. De twijfel, de angst en het wantrouwen waren bij haar, ze richtten hun vragen als dolken op haar hart. Wat had Filips gemeend? wat meende de argwaan, die in haar eigen borst tegen Reinout sprak? Dat heeft hij gewild, herhaalde zij langzaam. Kon hij die smart, die schaamte, die haar hart vaneenscheurden, gewild hebben? Neen, al het edele in haar eigen natuur kwam tegen de verdenking van zulk een laagheid op. En toch, wat meenden die raadselachtige woorden? Altijd weer hernieuwde zich die bange vraag, zij voelde dat dit woord voor eeuwig in haar ziel zou staan, een vraag ja, doch een die tegelijk bijna als aanklacht luidde!

Helene was te scherp van blik om niet te zien, dat Filips'

woorden alleen in verband tot een invloed konden staan, dien Reinout op hem moest hebben geoefend, en al mocht zij erkennen dat de jonge man om zich te verontschuldigen lichtelijk anderen zou aanklagen, er was iets in zijn toon geweest dat zich niet liet veinzen, dat gevoeld moest worden om zoo te kunnen spreken. Hij, daaraan twijfelde zij niet, geloofde aan een misdadig opzet van Reinout, van den man, die haar echtgenoot worden zou.

Het was een hard denkbeeld geweest, de gade van hem te zijn, die zij niet liefhad, aan wiens zijde het leven zoo vreeslijk koud voor haar lag; maar wat was zulk een huwelijk bij dát waarvoor zij thans stond? Het was draaglijk met een echtgenoot verbonden te zijn, voor wien zij meer vrees dan genegenheid koesterde, die haar slechts een troosteloos weten kon meedeelen, bij wien zij nooit instemming of vertrouwelijkheid had te zoeken, dit alles was draaglijk; maar met een echtgenoot te leven, bij wien zij vol argwaan vragen moest of hij geen misdadiger was, daarvoor greep haar een gevoel van ontzetting aan. Moest zij ook dan nog zijn gade worden?

Een vluchtige gedachte aan Edward ging door haar ziel. Zij zag hem weder met het jonge, heldere gelaat, dat zoo wonderlijk afstak tegen de eenzame omgeving vol donkerheid en geleerde schriften, zij hoorde zijn vriendelijke stem, zou zij zich tot hém wenden? Hij zou haar zeker bijstaan, maar — neen, al de trots der adellijke jonkvrouw, der gekrenkte geliefde verboden haar dat. Ware hij nog de bruidegom van Silvia geweest, zij verbeeldde zich dat zij het eerste gevoel zou hebben kunnen overwinnen, maar al haar vrouwelijke fierheid kwam tegen de gedachte op, hem thans een bede te doen, die op herinneringen eener liefde rusten zou, eens door hem verworpen. Zij moest Reinouts hand aannemen, of — hun eervollen naam geschandvlekt en haar vaders hart gebroken zien.

Zoo de hoogmoed der adellijke deel aan haar overdenkingen had genomen, het was toch de liefde der dochter, die beslist had, toen zij nu oprees en zich zelf toefluisterend, dat Filips'

woorden de uiting van een overspannen verbeelding waren, naar het vertrek van haar vader ging.

Vredenborg zat, over zijn papieren gebukt, aan de groote onder den last der boeken zwoegende tafel. Het licht der eenzame studeerlamp viel op zijn witte haren en het in nadenken gerimpelde voorhoofd, dat tegen zijn vermagerde hand leunde; zijn gelaat droeg de sporen der ondermijnde gezondheid, waartoe dit leven leiden moest; maar zijn werkzaamheid was nog altoos dezelfde. Een eigenaardige weemoed kwam in het hart zijner dochter op, terwijl zij hem gadesloeg. Die diepe rimpels voor een denken aan verleden tijden; dat zorgen om eeuwen, sedert lang ter ruste gebracht; dat meeleven met een gestorven wereld, verwekten in haar ziel, waarin nu al het leed der wereld die haar omgaf zijn strijd voerde, een zonderlinge gewaarwording, en zij zag dieper dan ooit in de wijde kloof, die haar eerst van de werkelijkheid en nu van dit bestaan gescheiden hield. Het was haar, als zag zij iemand, te midden van een storm, kaartenhuizen bouwen.

Vredenborg vermoedde van dit alles nog niets. Hij bleef in gepeins verzonken, en eerst toen Helene haar hand op zijn schouder legde, zag hij op en vroeg: »wat is er, mijn kind? hebt gij het stuk reeds voltooid?"

»Ik heb er niet aan gedaan; Reinout was bij mij."

»Reinout, zoo?" de edelman was een zoo gewoon bezoeker in zijn huis, dat dit bericht Vredenborgs bijzondere aandacht niet trekken kon, »en wat zeide hij, dat gij mij vertellen wilt? — de algemeene wet van vernieling vordert een bestendig worden als tegenwerkende kracht" — onwillekeurig verdiepte hij zich weer in zijn manuscript, de woorden, die hem in den zin lagen, luid voor zich heen sprekend.

Helene zag zijn verstrooiing. »Ik heb u iets gewichtigs te zeggen, wilt gij een oogenblik luisteren?" vroeg zij ernstig.

Vredenborg legde de pen neer: »zeker, mijn kind, wat heeft Reinout met u behandeld?"

»Hij heeft mij ten huwelijk gevraagd?"

Verrast zag haar vader op. De gedachte, dat zijn dochter

zou kunnen huwen, was zoo weinig in hem opgekomen, hij had zich zoo weinig de mogelijkheid van andere wenschen en gevoelens in haar borst voorgesteld, dan die ook hij koesterde, dat deze herinnering, hoe het voor hem afgeloopen leven voor haar nog beginnen moest, hem bijkans overweldigde. »En wat hebt gij geantwoord ?" vroeg hij ten laatste ; zijn oog rustte met een mengsel van schrik en verwarring op haar gelaat, als moest hij zich duidelijk maken, dat zij niet even verwonderd en ontsteld was.

»Ik heb hem niet geantwoord ; dat kon ik niet, voor uw toestemming mij recht tot spreken gaf," hernam zij bedaard, »maar indien gij wilt, zeg hem dan dat ik zijn hand aanneem."

»Gij hebt nooit iets buiten mijn wensch gedaan en zult dit, ik weet het, ook nooit doen, mijn dierbare Helene, maar op dit punt mag ik alleen raden, niet beslissen ; is het uw eigen besluit, waaraan ik met die goedkeuring mijn zegel hechten zou ?"

»Zij boog het hoofd. »Alleen uw weigering zou mij kunnen terughouden ; stemt gij toe, dan heb ik Reinout het recht gegeven om op mijn ja te rekenen, en ben ik bereid zijn gade te worden." Beslist, bijna onbewogen spraken haar lippen de woorden, die anders niet dan stamelend uit den mond van het blozende meisje komen.

De oude man voelde zich getroffen. Zijn geest riep de beelden van zijn verleden, die hij anders zoo angstig trachtte te verbannen, terug, als wilde hij daaraan de waarheid van een denkbeeld toetsen, dat hem plotseling bekroop, het denkbeeld, dat de dochter, die daar voor hem stond, onnatuurlijk was, en dat hij haar niet alles gegeven had van hetgeen zijn leven hem schoons had doen kennen. Hij zag zich zelf, in al de zaligheid zijner liefde de donkere haarlok kussend, die hij op het hart droeg, in een wereld van idealen levend, hoop op de lippen, hoop in de borst — en dan zag hij haar, op wier gelaat geen trek bewoog, en een duister gevoel, hoeveel hier verzuimd was, begon in hem te ontwaken. »Helene," zeide hij zacht, »handel niet om mijnent, niet om iemands

wil; gij zoudt niet zoo bedaard kunnen zijn, hadt gij Reinout lief; gij bemint hem niet, doe geen stap die u ongelukkig zal maken."

Zij glimlachte even, een weemoedige en toch bittere glimlach; hij kende haar dus zoo weinig, dat hij meende: zij zou dit nog kunnen wórden, hij had niet gezien hoe ongelukkig zij wás. »Vader," antwoordde zij, »ik handel geheel vrijwillig, ik zal als Reinouts vrouw niet anders zijn dan thans; ik zal veel bij u zijn, en met u studeeren; wat kunt gij beters voor mij verlangen?"

Haar teedere toon bedroog hem ditmaal niet. »Helene," zeide hij, »gij zijt jong, ik had dat reeds eer moeten bedenken; als gij, zonder liefde gehuwd, later den man leerdet kennen, die u dierbaar werd, zoudt ge mij een verwijt moeten doen."

Zij wenkte hem om op te houden. »Zulk een gevaar bestaat niet voor mij," sprak zij haastig; »ik ben niet als andere vrouwen, ik heb geen der illusies, die naar men zegt in haar borst wonen, ik heb niets van wat haar bekoorlijk maakt en dus ook niets van haar verwachtingen. Gij weet wat ik ben; kunt gij meenen, dat ik een man, die mij de eischen eener gewone vrouw deed, gelukkig zou maken?"

»Wat kan er hoogers wezen voor den man, dan een vrouw die hem verstaat en in zijn geestelijke gewaarwordingen deelt?"

Helene dacht aan de keus van hem, die zoo sprak, aan Filips' schoone moeder, en zij glimlachte weder, maar haar stem klonk ernstig: »ik weet niet of kennis het hoogste is, of er niet vele vrouwelijke gevoelens zijn, die het beter is te bezitten; maar zooals ik nú ben, waarom zou ik niet voor den man, die dit als het hoogste beschouwt, worden wat hij verlangt en wat ik zijn kan?"

»Als het ook úw wensch is, voorzeker; maar...."

»Het ís mijn wensch." Zij sprak op vasten toon, en inderdaad op dit oogenblik wenschte zij het. Een zonderlinge tweestrijd vervulde haar. Zij wilde haar vader misleiden, want

zij voelde, dat hij het gezicht der waarheid niet verdragen kon, en toch deed het haar leed, dat zij hem niet scherper van blik had gevonden, dat de stem in zijn hart niet luider sprak dan haar woorden. Een ongeduldig, wrevelig gevoel greep haar aan, het was de overspanning, die zich slechts met bovenmenschelijke moeite beheerschte. »Reinout zal bij u komen, wilt gij hem mijn antwoord meedeelen ?" vroeg zij na een pauze.

»Ja, mijn kind, mijn geliefde Helene; gij weet dan waarlijk wat gij doet ? gij kunt met Reinout" — gelukkig zijn, wilde hij zeggen, maar het woord bestierf op zijn lippen, het was als voelde hij zelf de ironie, in zijn vraag besloten.

Helene kwam hem te hulp. »Ik kan aan zijn zijde mijn bestemming vervullen, ja mijn vader," zeide zij ernstig, »houd mij niet terug." Zij drukte een kus op zijn voorhoofd, en verliet het vertrek.

De oude man zag haar lang na. »Ik heb immers geen illusies," herhaalde hij overluid. Hoe kalm had zij die woorden gesproken, en welk een wereld van eenzaam gemis lag er in ; hoeveel moest in haar ziel zijn omgegaan eer haar lippen zoo bedaard het doodvonnis aller jeugdige hoop leerden uiten!

»Heb ik wèl gedaan, toen ik haar zoo eenzaam liet opgroeien ? zou zij zelf verlangen anders" — onwillekeurig zeide hij: »gelukkiger — te zijn ? heb ik haar misschien de bloemen onthouden, omdat ik niet wilde dat zij ze ooit zag verwelken ?" sprak hij peinzend. Het was of de kamer donkerder en somberder werd, terwijl hij rondzag; had hij geen zonniger kweekplaats voor de jeugd zijner dochter kunnen vinden ? Voor het eerst in zijn leven voelde hij een twijfel aan zich zelf, aan zijn vaste beginselen opkomen, en hij bedekte het gelaat met de handen en schreide bijna overluid: »o mijn God, had ik haar wat minder wijsheid en wat meer geluk gegeven, hoeveel beter ware het thans !"

Helene vermoedde niets van haar vaders jammer. Zij zocht haar kamer op in het volle gevoel, dat de erkenning van het verzuimde even ver van hem was als de mogelijkheid om het

te herstellen, en om zijnentwille verheugde zij zich daarin.

Zij zette zich aan het venster neer en staarde op de hooge, sombere gevels, die de duisternis reeds had bedekt, en wier omtrek alleen tegen den zwaren, grijzen avondhemel uitkwam, omdat zij nog donkerder waren dan deze. Het was een naargeestige aanblik, en zij herinnerde zich er als kind dikwijls voor gehuiverd te hebben, maar nu zag zij onverschillig naar buiten; in haar eigen hart woonde een somberheid, die niet meer voor vreemde dingen huiveren kon. De bediende bracht licht, zij bemerkte het niet. Langen tijd zat zij zwijgend en tuurde strak voor zich heen, zoo strak dat er tranen in haar oogen kwamen, de eerste tranen, die zij in lang geweend had. Het was een afscheid aan 't verleden, droevig als de dagen waaraan het gebracht werd.

Op dit oogenblik hoorde zij voetstappen in haar nabijheid. Het was Reinout. De invloed, dien hij altijd op haar oefende, deed zich ook nu gelden, en zij voelde haar zelfbeheersching terugkeeren. »Ik was bij uw vader," sprak zijn diepe, welluidende stem; »mijn bruid dus." Hij zeide dat woord in de zekerheid van haar toestemming, want Vredenborg had hem eigenlijk geen bescheid gegeven. De oude man was gejaagd en vreemd geweest, hij had nauwelijks naar zijn aanzoek geluisterd, maar plotseling oprijzend had hij zijn hand op Reinouts schouder gelegd en, hem strak aanziende, op afgebroken toon gezegd: »ik heb er nooit aan gedacht, dat weet gij; waarom zeidet gij het mij niet? als ik nu eens geen tijd meer had," — verder was hij niet gekomen, en Meerwoude had op zijn verbaasde vraag: »wat meent gij?" geen antwoord ontvangen. Het was een zonderling gedrag geweest, en bij elke andere gelegenheid zou hij zeker meer gevraagd hebben, maar nu was hij te verlangend naar Helene's verklaring om veel belang in haar vader te stellen. Hij wist immers, dat hij geen weigering te wachten had, en hij bedroog zich niet.

»Ja Reinout,'," antwoordde zij met vaste stem, »gij kent onzen toestand; wilt gij mij in al dit leed tot uw gade ma-

ken, dan zal ik u eeren gelijk een vrouw doen moet, en uw wenschen trachten te vervullen."

Zij legde haar hand in de zijne, en ofschoon zij voelde dat zij die daarmee aan een onbeminden man reikte, sidderde zij niet meer; wat zij beloofde wilde zij waarlijk, en in dat gevoel zelf lag een soort van rust. Het gaf haar de noodplank, waaraan zij zich kon vastklemmen, en zij had maar al te duidelijk gezien, dat zij met haar hulpeloozen vader en haar eigen onervarenheid tot éenig stuur de reis op de holle levenszee niet ondernemen kon. Daarom ook bande zij elk vermoeden, dat tegen Reinout oprees, uit haar ziel; zij wilde vertrouwen; de argwaan was strijd, en de strijd viel haar te zwaar.

Hij hield de lang begeerde vrouw in zijn armen. Het was een sombere verloving, maar voor het oogenblik overtrof zijn gevoel van eindelijk behaalden triomf dien pijnlijken indruk. Zij was de zijne, voor dit bewustzijn zweeg elke herinnering aan de wijze waarop hij haar ja verworven had, en ook aan de wijze waarop zij het gaf. Helene kon niet twijfelen of zijn verwerping van de liefde, welke anders dien band knoopte, was volkomen oprecht, want zij zag de bevrediging, waarmee hij haar niet door liefde ingegeven woorden aannam, en zij zag geen warmer gevoel dan die bevrediging. Reinout was nooit gewoon zijn diepste aandoeningen te uiten, en daarenboven was de zegepraal, die hem vervulde, met zooveel gewaarwordingen vermengd, die hij niet verraden mocht, dat de voorzichtigheid reeds zijn kalmte eischte. Hij drukte de met zulk een inspanning verworven bruid dus niet vol vuur aan zijn borst, en de kus, waarmee zijn lippen haar voorhoofd aanraakten, had meer van een akte van inbezitneming, een bewustzijn van recht, dan van de natuurlijke uiting eener eerste zalige liefde.

Onder andere omstandigheden zou Helene dit met huivering gevoeld hebben, thans echter deed Reinouts gedrag haar goed. Zij hoopte te worden als hij. Te voelen, was smart voelen, — te denken, aan teleurstelling en leed denken; was het wonder, dat zij met blijdschap den killen adem begroette, die over haar

brandenden jammer woei, en deed als de reiziger, die zich in de ijzige gletschersneeuw neerzet, vermoeid van den bangen tocht, met vreugde den slaap welkom heetend, die hij weet dat zijn doodsslaap is.

Het gesprek, dat op de weinig woordenrijke verklaring volgde, was even kort, en Meerwoude, ziende hoe vermoeid zij was, nam spoedig afscheid. Hij zeide haar op dezelfde hoffelijk bedaarde wijze vaarwel, als hij dat zoo menigen avond gedaan had, en terwijl zij hem tot aan haar vaders kamer vergezelde, spraken beiden over onverschillige onderwerpen.

Met den gewonen zachten stap, waarmee zij altijd die kamer betrad, ging zij ook nu op de plek toe, waar Vredenborg, ditmaal zoo 't scheen niet met zijn werk bezig, gezeten was. Het trof haar, dat een paar der anders zoo kostbaar geachte boeken op den grond gevallen waren, zonder dat de oude man het scheen te hebben opgemerkt. Zij bukte zich en legde ze weerop hun pla ats, maar noch haar beweging, noch het ritselen der papieren, waarmee haar hand daarbij in aanraking kwam, wekten zijn aandacht. Het was vreemd, want hoe onoplettend hij voor andere dingen ook wezen mocht, de geringste verschuiving van zijn manuscript, of van iets dat op zijn werk betrekking had, ontging hem nooit en hij was niet gewoon bij zijn arbeid in slaap te vallen. Zij wierp een blik op het laatst geschreven gedeelte, maar vond niets, dat alle gedachten zoo scheen te moeten vervullen, en naar hem toegaande, zeide zij dus met vriendelijke verwondering: »zoo in gepeins, mijn vader?"

Er volgde geen antwoord. Of hij niet gestoord wilde zijn? — Zij wachtte een oogenblik en herhaalde dan haar vraag, maar hij bleef zwijgen, en toen zij haar hand op zijn schouder legde, kwam er geen beweging in het op de borst gebogen hoofd. Iets, zij wist zelf niet wat, iets als een koude, angstige schrik greep haar aan. Haastig knielde zij neer en zag in het bleeke gelaat, dat zich anders altijd met zoo teedere uitdrukking naar haar toekeerde; het was strak, en de oogen, ofschoon geopend, hadden geen blik meer. Met ontzetting zag zij, dat

de trekken onbeweeglijk bleven, ook toen zij luider en vol vrees zijn naam riep, hij richtte zich niet op, de hand, die zij aanraakte, viel roerloos neer, en geen teeken verried, dat hij Helene bemerkte, terwijl zij eenige seconden met doodelijken angst wachtte, of de strakke oogen zich dan nooit op haar zouden vestigen.

Neen, zij zagen haar niet, en daar was geen voorwerp op de gansche aarde, dat hun blik meer kon zien. Al had een stem veel luider dan die zijner dochter hem geroepen, zijn oor zou haar niet gehoord hebben, want in het zwijgen, dat hem nu omgaf, zou nooit meer een aardsche stem dringen, en zijn hand zou niet wakker worden, al plaatste men de zoolang gevoerde pen in haar roerlooze vingers. Zij hadden veel geschreven; maar niet op het geopende manuscript, dat nog van hun werkzaamheid getuigde, waren de laatste blikken van Vredenborg gericht geweest; één enkel woord, veel korter dan al de diepe geleerde zinnen, die daar stonden, en toch nooit geschreven, hadden zij gezocht, het enkele woordje: geluk! met gulden letters op het levensboek van anderen gezet, en toen zij dat niet vonden, toen was de pen, die bij al haar arbeid het beste vergeten had, voor immer neergezonken. Daar stonden zij nog, de woorden, waarmee zijn onvoltooid werk sloot: »de bevordering van menschenbelang moet de taak zijn, welke zich iedere edele gedachte ten doel stelt, en de eenige groote vraag des levens dus alleen die zijn: op welke wijze is deze taak het best te vervullen?" Bij die onbeantwoorde vraag was de pen blijven steken; zij had nog vóór weinige uren vlug kunnen doorschrijven, maar in dien tijd had Vredenborg plotseling een diepen blik in datzelfde menschelijke hart geslagen, over welks gewichtigste belangen zij heenliep, zonder de aandoeningen die het vervullen te kennen, en het nieuw begonnen blad had geen letters meer ontvangen, slechts een traan was op de nooit aan te vullen leege ruimte gevallen. — O onzichtbare, en toch zooveel grootere inhoud van dat leege blad, dan wat op al de andere dichtbeschreven bladen te lezen stond, geen

aardsche blik kon u vermoeden, en voor die enkele oogen, die uw manuscript, arme, oude man! nog zouden aanschouwen, was uw werkzaamheid met een vraag geëindigd; voor u zelf hadt gij een antwoord gevonden, en wie weet of niet een scherper blik dat gelezen heeft? het luidde: »door geluk te verspreiden."

ZESDE HOOFDSTUK.

> Alles vergessen die Frauen auf Erden,
> Nur nicht das Vergessen-Werden.
>
> DAHN.

De dood van den ouden edelman had het hart zijner dochter nooit dieper kunnen treffen dan op dit tijdstip. Vredenborg mocht met al zijn liefde weinig voor Helene gedaan hebben, hij had haar toch liefgehad, hij had toch over haar gewaakt, en toen ze zijn oogen nu voor altijd gesloten zag, was het haar of de weg nog moeielijker en eenzamer werd. Zij bedekte de verstijfde handen met haar kussen en verbeeldde zich dat alles goed zou zijn, als die handen zich maar weder liefkoozend gelijk voorheen op het hoofd der dochter konden leggen, die weenend er bij neerboog; zij bevochtigde met haar heete tranen het kille gelaat, en toen zij voelde dat het strak en koud bleef, fluisterde zij snikkend: »mijn vader, waarom moest ook gij mij verlaten? ik had immers gaarne voor u geleefd, er was immers geen andere gedachte meer in mij! o vader, vergeef mij dat ik ooit aan anderen dacht!"

Ja, iedere liefde is een plant, die haar bloemen dragen zal, hetzij op den zonnigen levensakker, hetzij in de schaduw van den akker des doods. Als Vredenborg die tranen zijner dochter had kunnen zien, hij zou geweten hebben, dat, welke schaduwen ook zijn sombere opvoeding over haar lot geworpen had, in die druppels alleen het licht terugspiegelde, dat van zijn liefde was uitgegaan, en dat de stralen van dat licht ook nog over zijn graf hun schijnsel zouden verspreiden.

Wat Reinout betreft, hij vatte het plotseling einde van den ouden man kalmer op. Het kwam hem aangenaam voor, Helene nu geheel alleen te zullen bezitten, en in deze overdenking was hij zeer welwillend jegens den overledene gestemd; hij treurde niet, maar de woorden van erkenning, waarmee hij zijn verloofde toesprak, waren geen vorm. Vredenborg had hem nooit in den weg gestaan, hij was de brug geweest die hem tot Helene voerde, hij had zeker tot haar jawoord bijgedragen, en toen zijn passieve rol was uitgespeeld, had hij de eenige daad gedaan die dergelijke menschen konden volbrengen, hij was gestorven. Reinout voelde dat zulk een gedrag zijn hulde verdiende, en een vriendelijke rede ter nagedachtenis het billijk loon voor iemand was, die een zoo geschikt oogenblik van sterven gekozen had.

Hij was dus voor Helene zeer hartelijk geweest en had haar al den troost trachten te geven, dien personen als hij geven kunnen, dat wil zeggen: hij had haar uitgelegd, dat zulke zaken onvermijdelijk waren, en overigens getoond, dat hij geen ongeduld voelen zou, wanneer zij eenige moeite had dit onvermijdelijke te dragen, ja hij had uit eigen beweging verklaard, dat het beter zou zijn hun verloving onder deze omstandigheden nog eenige weken stil te houden; hij wilde geen inbreuk op haar smart maken.

Of zijn troost veel teweegbracht? zijn verstandige woorden hadden zeker gelijk, en Helene was ook zeker scherpziende genoeg om dat te erkennen. In de oogen, die zij op hem richtte, stond althans nooit een traan, en zij viel hem met geen klacht lastig; al mocht zij ook meer treuren dan hij, dat was een soort van plicht, zij nam de zaak toch gelukkig zóó op, dat zij hem geen moeite of zorg bereidde.

Hij had daarvoor ook in 't laatst waarlijk geen tijd. De staatsaangelegenheden vorderden zijn geheele aandacht.

Vredenborg was eenige dagen begraven, toen de burgers van Brussel een gast zagen binnenrijden, met wiens komst ieder voelde dat een nieuw tijdperk was aangebroken; de hertog van Alva hield zijn intrede.

Zelden klopten er meer harten in doodelijken angst, dan op dien Augustusdag, welke den nieuwen landvoogd, zooals hij reeds door velen genoemd werd, voor het eerst in zijn hoofdstad begroette. Zelden richtten zich meer loome, door vrees vertraagde schreden naar een gebouw, dan thans naar het paleis, waarheen men gaan moest om koning Filips' machtigen gezant zijn opwachting te maken. Het was of ieder voelde, dat leven, eigendom en recht nu in handen gegeven waren, die geen enkel er van zouden eerbiedigen.

Ook Reinout was onder hen, die zich naar het Culemborgsche huis spoedden; hij ging echter met luchtiger stap. De aangelegenheden, die hem bezighielden, waren gewichtig, maar zij deden zijn bloed niet in die koorts gloeien, die uit het gelaat en gebaar van velen der edelen sprak, met welke hij in de audiëntiezaal van het eens kettersche paleis op den dwependen Katholiek wachtte, die er nu zijn zetel had opgeslagen.

Toch was de groet van den nieuwen machthebber koel genoeg. Hij ontving Meerwoude met zulk een terughouding, dat de meeste adellijken, die vroeger tot de partij van 't verzet behoord hadden, verbaasd ontdekten, hoe de bejegening, die zij genoten, eigenlijk veel minzamer was. De hertog scheen de zaken anders op te vatten dan de landvoogdes, en zij verwonderden zich dat Reinout onder de hoffelijke maar ijzige statigheid van Alva zoo bedaard bleef.

»Hij zal geen gunsteling worden," zei De Burge tot den graaf van Nivelde, met wien hij de audiëntie verliet, op een toon, die al het genoegelijk medelijden uitdrukte, dat bij zulke gelegenheden voor den al lang benijden vriend gekoesterd wordt; »de hertog ziet gelukkig in, dat een geloovig Katholiek, die misschien eens dwaalde, toch beter is dan zulk een halve Heiden; ik geloof dat hij zich ook niet zoo onbezorgd moet voordoen, het kon nu wel eens anders gaan dan bij vrouwe Margareet."

Nivelde zei niet veel, mogelijk begreep hij Reinouts gerustheid beter, en De Burge zou dat ook gedaan hebben,

als hij het verschil gezien had dat er soms tusschen geheime en openbare audiëntiën wezen kan.

In het privaatvertrek van den hertog van Alva had een andere ontvangst plaats.

De veldheer was met Meerwoude en een zijner Spaansche raadslieden in ijverig gesprek verdiept.

Het was avond en de straal der lamp viel helder op het gelaat der beraadslagenden, zoodat hun trekken zich scherp van het donker der zaal en hun eigen donkere kleeding afteekenden; ook de hertog van Alva was nu beter te kennen dan bij de plechtige audiëntie. Hij had zijn pronkgewaad afgelegd en leunde met het hoofd denkend op de hand.

Een algemeene haat heeft de gedaante van dezen man in herinnering gehouden, als om te zeggen in welk beeld zich wreedheid en willekeur konden belichamen; maar wat ook in zijn binnenste omging, zijn voorkomen had niets van het afschrikkende, dat de angstige blik daarop zocht. Hij was rijzig en welgemaakt, terwijl zijn rechte houding en de stroefheid zijner bewegingen hem, wanneer hij ging of stond, als krijgsman kennen deed; doch zooals hij nu peinzend neerzat, liet zijn mager, geelbleek gelaat, met de scherpe maar regelmatige trekken en het ernstige voorhoofd, waarop zich zware rimpels vertoonden, meer den denker dan den veldheer in hem vermoeden. De dichte baard, die lang neerhing, droeg mede tot dien indruk bij, en ofschoon in zijn waardigheid zich een groote hoogmoed mengde, was deze aan het Spaansche karakter te zeer eigen om in hem bijzonder gelaakt te worden. Alleen het geluid zijner stem had iets terugstootends, het klonk stroef en de woorden kwamen kort en afgemeten van zijn lippen. »Ik ben niet gewoon een gevaarlijk wapen in vreemde handen te leggen," sprak hij, »de zaak is gewaagd."

»Te meer moet zij het vertrouwen Uwer Excellentie wekken," hernam Meerwoude die, tegenover den hertog gezeten, zijn blik met kalmte liet rondgaan.

»Ik vertrouw niemand, soms mij zelf niet," antwoordde de

hertog; »de volmacht, die gij vraagt, doet nauwelijks voor die welke ik zelf ontvangen heb onder."

»Zij is dan toch een kopie op zeer kleine schaal."

»De grootte van een volmacht hangt van haar gebruiker, niet van haar omvang af. De papieren, die het den koning behaagde mij mee te geven, zouden wat hun woorden betreft den onderdanen niet harder klinken dan de plakkaten der landvoogdes, en toch, al liet ik ze op open markt verkondigen, zij zouden ze meer blijven vreezen, want zij weten dat tweeërlei inhoud in hetzelfde woord te leggen valt. Uw eisch is groot, omdat gij de eischer zijt."

»Als Uw Excellentie mij de handen bindt, kan ik niet arbeiden," antwoordde Reinout beslist.

»Dus zou ik u een onbeperkte briefwisseling met de kettersche rebellen moeten toestaan?" Alva zag scherp in het gelaat van den edelman, die met zooveel zekerheid sprak. »Zoudt gij denken, dat uw invloed iets op den prins van Oranje vermocht? dat gij hem kondt doen terugkeeren?"

»De prins zal uit zich zelf niet durven wegblijven," mengde zich hier de tot nog toe zwijgende Spanjaard in 't gesprek, terwijl hij ijverzuchtig op Reinout blikte.

»Dat is uw meening, Vargas, niet de mijne," hernam de hertog, »doch gij herinnert mij te goeder ure dat er een brief of een bode van hem kon zijn; ga heen en zie."

Juan de Vargas, toen nog in de oogen van niemand opmerkelijk, later als president van den bloedraad berucht, gehoorzaamde, en Alva ging voort: »hij heeft zich aan mijn macht onttrokken, die voorzichtige ketter, die zich tevergeefs bidden en nooden laat. Kunt gij hem in mijn handen leveren?"

»Ik zou de blijde boodschap der onwaarheid verkondigen, als ik zeide eenigen invloed op den prins van Oranje te bezitten," antwoordde Reinout; »ik heb hem in Antwerpen gadegeslagen, ik kon hem bewaken, hem veranderen nooit."

»O, ik kén hem, dien gevaarlijken rebel, het hoofd waarmee zij hun oproersgedachten denken, en dat zich toch iederen avond veilig ter rust kan leggen; ik weet, hij zal dralen

en woordeng even, doch in stilte zijn eigen plannen volgen; ik weet hoe onbuigzaam hij is; maar onderworpen, gebroken zal hij worden. Ha, als ik hem hier aan mijn genade kon zien prijsgegeven!" De hertog was opgerezen, en ging eenige malen snel op en neer, dan bleef hij voor Meerwoude staan en sprak: »verschaf mij dien aanblik, gij zult voor dat ééne hoofd honderden in onderwerping aan het gezag, dat ik u geven wil, zien buigen; volbreng die ééne daad, en uw geheele leven zal weelderige rust zijn."

»In het graf," mompelde Reinout onhoorbaar; »als ik u dat hoofd verschafte, zou het mijne er spoedig naast liggen; neen, zoo ontbeerlijk zal ik mij nooit maken." Overluid hernam hij: »dien dienst kan ik niet bewijzen; wat hertog Alva's beleid niet vermag, dat maar te beproeven, zou in mij dwaze vermetelheid zijn."

De Spaansche bevelhebber gaf geen antwoord, haastig nam hij een brief uit de hand van Vargas, die weder binnentrad. Zijn oog doorliep het papier, vol gramschap wierp hij het neer en zeide: »het is zooals ik dacht, verontschuldigingen, beloften voor de toekomst; de flauwhartige staatkunde der landvoogdes heeft de wapens, die wij tegen oproerige ketters bezitten, zoolang dreigend doen flikkeren, dat ze nu niet meer kunnen treffen. De middelen zijn verraden eer zij gebruikt werden."

»Gelukkig dat de aanhangers van den prins minder ver in doorzicht zijn," merkte Reinout aan.

»Wie vordert doorzicht van een werktuig? hoe blinder het is, des te beter voor het gebruik."

»Doch halfziende werktuigen zijn gevaarlijk; hoe meer weigerende pistolen wij in handen van den prins kunnen plaatsen, hoe minder schoten Uw Excellentie zullen treffen; en dat ik dit vermag, meen ik der Spaansche regeering getoond te hebben."

»Men heeft in Madrid uw diensten niet vergeten," antwoordde Alva minder stug; »gij hebt inderdaad den prins van Oranje middellijk veel afbreuk gedaan, en mijn gedrag

op de audiëntie zoowel als thans moet u ook gezegd hebben, dat ik bereid ben uw plannen te ondersteunen, maar zekere beperking moet ik blijven in acht nemen. Het is een groot waagstuk, thans een briefwisseling toe te staan, waarin alle voorvallen, die hier in Brussel zullen plaats hebben, zonder contrôle besproken worden; hoeveel wenken kan die niet aan de ketters geven?"

»Zij zal die niet alleen kunnen, zij zal die mòeten geven," antwoordde Meerwoude kalm; »doch de ontvangst zal grooter zijn dan de uitgaaf. Wanneer ik Oranje's aanhangers een daad meldde, die door u begaan zou worden, nog vroeg genoeg om de meedeeling als gewichtig vertrouwen te waardeeren en te laat om de uitvoering te verhinderen, zou Uw Excellentie daardoor schade lijden? zouden de ketters gebaat zijn, omdat zij wisten wat zij niet beletten konden?"

»Zijt gij zeker, dat men u vertrouwen zal?"

»O ja; ik ben zoo koel door u ontvangen, dat mijn vrienden niet zullen nalaten het gerucht van die ongenade te verspreiden, en mijn berichten aan een partij, die in waarheid ondervindt wat ik slechts in schijn op mij laad, moeten alle geloof wekken. Ik zal als heraut van Uw Excellentie's daden optreden, en zoo de inhoud der proclamatie slechts bevestigd wordt, zullen zij niet vragen of de kennis hun baat."

»In welken zin wildet gij uw mededeelingen inrichten?"

»Zoo, dat zij een scheiding tusschen den prins en zijn aanhangers maken."

»Goed; mijn manifesten zullen in denzelfden geest zijn; gij wilt hun hoop op mijn genade inboezemen?"

»Ik vrees, dat die hoop hun al te ijdel schijnen zou. De uitgeweken edelen zullen wel niet terugkeeren, als zij zien welk lot hèn treft die gebleven zijn. Mij dunkt" — Reinout verzachtte zijn stem — »dat de gevangennemingen, die hier op handen zijn, wel niemand kunnen lokken."

De hertog zag met geenszins aangename verrassing op. »Hoe is u dit bekend?"

»De waarschijnlijkheid en Uw Excellentie's gedrag zeiden

het mij. Men vertelt dat graaf Egmond, toen hij u naar Thienen tegemoet was gereisd, door u den omstanders werd voorgesteld met de woorden: ziedaar een grooten ketter; die woorden waren een vonnis tevens."

Men zag duidelijk dat de uiting, in welke zijn nijd tegen den overwinnaar van St. Quentin over zijn voorzichtigheid gezegevierd had, den veldheer van vreemde lippen mishaagde. Eenige oogenblikken streed zijn staatkunde, die het gezegde ontkennen, met zijn wrok, die het herhalen wilde, maar de wrok was sterker. »Ja," riep hij hevig, »wel is hij dat, een groot, machtig ketter, die het stof geheiligd waant als zijn voeten er over heengaan; een wiens verdienste in het winnen van een slag bestaat, die nooit gewonnen, omdat hij nooit geleverd had moeten worden; een rebel die de kroon heeft durven hoonen en die vallen zal, zoo waar...."

Hier brak Vargas den plotseling zoo snel vloeienden stroom van 's hertogs rede af, en fluisterde hem een korte, doch zoo 't scheen zeer nadrukkelijke waarschuwing in 't oor. Het licht dat in zijn toornige oogen fonkelde verdween, het rood der hartstochten verliet zijn wang, en de bewogen trekken werden weder strak; »een, die gestraft zal worden, gelijk zijn misdaden en 's konings veiligheid eischen," voegde hij er schijnbaar rustig bij.

Iets, dat hem als een smartelijke steek trof, ging door Reinouts borst. Egmonds veroordeeling liet hem koud, de graaf had lang opgehouden zijn ideaal te zijn, en had sedert de beeldstormerij zoozeer den kruipenden hoveling gespeeld, dat Meerwoude hem bijna met verachting was gaan beschouwen; maar hij had toch nooit vergeten, dat die man eens zijn ideaal geweest was, en het litteeken aan zijn slaap klopte als om hem te herinneren, hoe er een tijd bestaan had waarin hij zijn bloed nog vergieten kon, denkend dat het voor een groot doel en een groot karakter vloeide. Niet alleen over den held van Vlaanderen, over zijn eigen ik spraken Alva's lippen het vonnis, terwijl zij hem toonden hoe volkomen levenloos zijn ver-

leden voor hem geworden was, en — hoe het zijn schoonste leven was, dat achter hem lag.

»Er schijnt een betoovering in Egmonds naam, die de verwelkte lauweren van St. Quentin altijd weer wil opfrisschen;" die norsche woorden des hertogs wekten hem uit zijn gedachten, welke een zwaarmoedige en door Alva natuurlijk aan medelijden toegeschreven uitdrukking op zijn gelaat geroepen hadden. Ophelderingen waren onmogelijk, en zoo antwoordde hij luchtig: »men heeft altijd een voorliefde voor de boomen, die men zelf zag planten, ook al werd hun kroon sinds lang overschaduwd. Doch gelooft Uw Excellentie, dat de veiligheid der regeering nog met den graaf gemoeid is?"

»Ja." De wijze van antwoord was zoo kort en afsnijdend dat geen vraag meer volgen kon, en Reinout vatte het vroegere onderwerp weder op. »Bij de sensatie, die zulk een gevangenneming maken moet, zou mijn uitnoodiging naar Brussel wel niet veel gasten vinden. Het streven van mijn briefwisseling moet vooral in verdeeling van den tegenstand bestaan. De Vlaamsche eerzucht is een soldaat, die er niet op uit is onder zijn veldheer met dapperheid te dienen, maar zelf veldheer te worden; dat gevoel kan veel doen."

»Gewis. Als gij deze onbekwame, hoogmoedige oproerlingen er toe bewegen kunt Oranje's plannen te dwarsboomen, hebt gij veel bereikt."

»Zoo men mij de vrijheid laat, zal ik dit bereiken. Uw Excellentie doet natuurlijk de kasteelen der gevluchte edelen bezetten; wanneer zij dus manschap op de been kunnen brengen, is het zeker hun eerste streven die te heroveren. Zij zullen zich daardoor verspreiden, instee van naar Oranje's raad een gezamenlijken krijgstocht te ondernemen."

»Wie van de Geuzen kent gij?"

»De meesten, doch ik stond in nadere verbinding met Culemborg, Villiers, Waroux en Van den Berg."

»'s Prinsen zwager?"

»Die de overheersching van zijn schoonbroeder in 't geheim

verafschuwt. Ik twijfel niet of hij zal vroeg of laat van partij veranderen."

Alva scheen na te denken, hij wisselde fluisterend eenige woorden met Vargas. Op beslisten toon zeide hij eindelijk: »het moge zoo wezen, heer van Meerwoude. Ik heb u gezegd dat het niet mijn gewoonte is, gevaarlijke wapens in vreemde handen te geven; zoo ik ze u toch toevertrouw, herinner u dan, dat zulke wapens tweesnijdend zijn, ook doodend voor den eigenaar, als hij ze valsch gebruikt. Ik zal u de noodige volmacht verstrekken."

Reinout stond op en boog. »Uw Excellentie blijft mij in het openbaar op dezelfde wijze behandelen."

»Goed; ik zie u zoo weinig mogelijk."

»Men zal wel eenig vermoeden omtrent mijn verbinding met de rebellen koesteren."

»Ik zal zorgen, dat dit niet zoo duidelijk wordt uitgesproken, dat het een onderzoek vordert; uw daden zullen echter daartoe moeten bijdragen."

»Voorzeker, mijn eenige manifestatie tegen het Spaansche bewind zal in talrijker bezoeken bij de landvoogdes bestaan, en haar zal wel niemand voor een slechte Katholieke houden."

Hij groette den hertog, die met zijn gewone statigheid het hoofd neigde, en verwijderde zich door een geheimen uitgang, die alleen voor bezoekers van vertrouwen bestemd was.

Alva zag hem peinzend na, dan wendde hij zich tot Vargas en zeide: »dit is ook een gevolg van Margareta's fraaie politiek, dat ik thans genoodzaakt ben dien Vlaamschen edelman in mijn vertrouwen te nemen."

»Uw Excellentie noemde hem toch zelf bruikbaar," antwoordde Vargas.

»Ja, sommige menschen zijn als de scheede van een zwaard, vaak gemakkelijk om er een lastig wapen in te bergen, maar gij moet de scheede aangorden om ze te kunnen bezigen, en ze is niet vaster aan u verbonden dan zulk een man aan de regeering wier geheimen hij kent. Die heer van Meerwoude is nog jong; zulke koele, jonge hoofden, die zonder jeugd

denken, zijn gevaarlijk, zij hebben plannen instee van hartstochten en men weet nooit hoe ver die plannen gaan."

»Wat denkt Uw Excellentie te doen? het zou toch altijd mogelijk zijn hem uit den weg te ruimen."

»Neen, hij geniet in Madrid te veel protectie, en ik ken den omvang zijner verbindingen niet, ik verstoorde misschien mijn eigen spel. Daarenboven, sedert ik hem als een in ongenade gevallene behandeld heb, zou de verdenking althans nu terstond op mij vallen; dat middel is te gewaagd. Neen, hij is mij noodig; maar dat hij het is, had nóóit moeten zijn. Ik wil deze Nederlanders niet in posten van vertrouwen zien, ze zijn allen slecht, zelfs de besten. Zie, Vargas, hij zou gaarne mijn eerste raadsman worden, dat is zèlf regeeren; de landvoogdes kon het noch inzien noch beletten; ik zal trachten beide te doen; voorloopig echter kan hij mij dienen."

De woorden van den hertog drongen natuurlijk niet tot Reinouts oor, maar het was meer dan een onzeker vermoeden, dat hem op zijn weg uit het Culemborgsche huis hun inhoud voorhield. Hij wist wat Alva spreken zou, en, hoe vreemd ook, de gedachte vervulde hem met genoegen. Van den toorn, dien hij eenmaal na een dergelijk beslissend gesprek, tegen den prins van Oranje gevoeld had, kwam nu geen spoor in hem op; integendeel, dat vermoeden verhoogde alleen de opgewektheid van zijn gang, want hij had de uitingen van een tegenzin, die hem niet schaden kon, altijd voor een muziek gehouden, die het sterkst weerklonk wanneer men zeer voorspoedig was. Hij genoot een van die weinige oogenblikken des levens, waarop men in de verbeelding zich als een Siegfried zonder kwetsbare plek beschouwt.

En toch scheen de prins van Oranje hem, oppervlakkig gezien, minder reden tot wrevel gegeven te hebben dan de Spaansche veldheer, wiens woorden hij volkomen juist giste. Oranje had hem afgewezen, Alva wilde hem eerst tot werktuig vernederen en dan verzaken; Reinouts oordeel klonk als een vergeving voor den man, die een brandmerk had inge-

drukt, en van straf voor den man, die een eeretitel geweigerd had. Maar de prins was het hoofd van een partij, was zelf het bewind, Alva slechts de eerste dienaar, der regeering te Madrid; daarop rustte de oorzaak van Meerwoude's zoo verschillend gevoel. Filips zou hem hebben kunnen beleedigen; in de plannen, die zijn afgezant voedde, zag hij alleen het natuurlijk verlangen van den gunsteling om ieder te weren, die zijn zon iets van haar luister kon rooven door zelf te willen schijnen.

Daarenboven, wat was Alva in vergelijking met den prins van Oranje? Algemeene menschenverachting sluit menschenbeoordeeling niet uit; ook Reinout bleef zeer wel een onderscheid kennen. Oranje bekleedde een hooge plaats in zijn oordeel, en er is altijd iets beschamends in, wanneer de beelden, die men zelf op een verheven voetstuk plaatste, vandaar zoo laag op hun bewonderaar neerzien; daarom zag hij met zulk een vreugde iederen hamerslag vallen, die het beeld verpletteren zou, hetwelk hij eens zijn hulde had willen brengen, en dat zijn wierook versmaad had. De vernedering van een afgewezen offer woonde in zijn ziel, en die vernedering gaat diep; het was bij een versmade offerande, dat de eerste haat in het menschenhart ontstoken werd.

Reinouts weg voerde hem langs de woning van Viale. Een ruiter hield juist voor de breede deur stil, en terwijl hij van zijn paard sprong, herkende de edelman Melville's gestalte. Een heldere stem hoorde hij roepen: »gelukkig dat gij weer terug zijt, Edward; welkom, welkom!" en tegelijk zag hij hoe Frank op den nieuw aangekomene toesnelde. »Welkom," mompelde ook hij, maar op anderen toon; »gij komt juist van pas, sinjeur Melville. De graaf van Viale heeft u zeker voor alle veiligheid naar Brussel onder zijn toezicht geroepen; nu, gij kunt ons een bruiloftsbezoek maken." Hij vervolgde zijn weg, en alle overleggingen der staatkunde traden voor zijn persoonlijken triomf op den achtergrond; ook hier zag hij zware hamerslagen vallen.

En toch zou men hem beleedigd hebben, wanneer men hem,

terwijl hij zich nog even naar zijn bruid begaf en met stil genot aan de gevoelens dacht, die hun verloving in Edwards borst zou opwekken, van wreedheid beschuldigd had. Melville was zijn vijand, waarom hem niet als zoodanig behandeld? En Helene? Hij zag wel dat haar trekken niet van geluk spraken, maar als hij van zijn kant niet den gloed eener eerste, jonge liefde eischte, kon ook zij zonder dat vuur leven. De voorwaarde, die zijn eigen woorden hem stelden, viel hem daarbij niet in het oog; hij vroeg zich geen enkele maal, wat geschieden zou als hij meer ging verlangen; want het is een oude waarheid, die vaak door onze sterkste gevoelens op de bladen van ons levensboek geschreven wordt, dat niets zulk een vast geloof vindt als een dwaling, en niets zoo slecht gezien wordt als de waarschijnlijkheid.

Door een toeval kwam het gesprek op Viale, en Reinout vertelde terloops dat hij Melville gezien had. Hij was gewoon diens naam zonder aarzeling te noemen als het beste middel, om iedere gedachte, dat hij aan de betrekking tusschen hem en Helene waarde hechtte, te verstoren, en niemand zou aan de ongedwongenheid van zijn spreken bemerkt hebben, dat zijn blik daarbij zoo scherp op het gelaat zijner bruid rustte. Zij zag echter niet op en haar antwoord verried geen belangstelling. Waar Edward ook wezen mocht, de scheiding tusschen hen bleef even groot. Zij was verloofd, en al ware dit niet zoo, zijn hart had zich immers voor haar gesloten. Alleen de herinnering aan een korte pooze van geluk en een langen tijd van smart, die zij beide te vergeten had, wekte zijn naam in haar op.

De dood van haar vader had in de verhouding tot Reinout niets veranderd. Misschien dat zij een oogenblik, terwijl zij naast zijn lijk knielend, voelde dat zij alleen was, gedacht had, dat zij haar hand minder snel in die van Meerwoude zou gelegd hebben als zij zich vroeger zoo eenzaam had kunnen weten, maar de hand was gegeven en het woord verpand. Onbevlekt hing nu het wapen haars vaders boven zijn graf, en geen smaad trof haar in den vreemde uitgeweken broeder;

het was billijk, dat de prijs zijn offer ontving. Zij mocht bij het lezen van Filips' berouwvollen brief aan de beloften twijfelen, die daarin gedaan werden, het was goed dat hij ze doen kon, dat haar besluit hem toch de mogelijkheid tot een beter leven geopend had, en zij herriep het niet. Reinout wist zulks, hij kende Helene's karakter te goed, om niet overtuigd te zijn, dat zij zich gebonden achtte, en in die zekerheid wekte het meer behagen dan vrees in hem op, wanneer hij dacht, dat Edwards komst in Brussel misschien niet zoo vreemd aan oude gevoelens was, als zij aannam.

Meerwoude had Edwards hart beter begrepen, dan hij zelf dat een tijd lang gedaan had. De blik van vreemden kan soms duur en kracht van een gevoel juister bepalen dan het gemoed waarin de hartstocht zetelt, en zoo had Reinout in het vuur, door Silvia ontstoken, sneller een stroovuur gezien, dan de jonge man, die zich in zijn gloed koesterde. Dat de herinnering aan zijn eerste liefde te sterker zou terugkeeren, naarmate de godheid, waaraan zij was opgeofferd, sneller van haar hoogte was neergestort, kon ook door een zeer alledaagsche ervaring ondersteld worden. Het verlangen moet soms ver teruggaan, maar het groote punt waarheen het zich richt is toch altijd dat, waarop de eerste eigen dwaling in den loop der omstandigheden ingreep, het eerste besluit genomen werd dat een bang berouw later herriep, en Reinout wist waar dat in het leven, welks draden hij in de hand hield, te vinden was. Zijn rekening was zeer eenvoudig en — zij was juist.

Inderdaad, het waren oude herinneringen, die Edward met gereeden spoed aan Viale's wensch hadden doen gehoor geven, toen deze hem naar Brussel terugriep, vreezend dat zijn beginselen hem onder het nieuwe bestuur in gevaar zouden brengen. Hij had tijdens zijn verblijf in Gelderland de moeielijke les van zelfkennis niet tevergeefs ontvangen ; de werkzaamheid, die hij er verrichtte, had alle verstrooiing van hem afgeweerd, en hij had de kracht zijner gevoelens leeren schatten, nu geen enkele uitwendige indruk ze kwam versterken.

Al de beelden, die zijn gemoed zich hier terugriep, waren ver van hem verwijderd, zij ontvingen van de gewaarwording des oogenbliks licht noch schaduw; alleen met zijn herinneringen, kon hij voor 't eerst zien, welke het diepst in zijn ziel geschreven stonden.

Er was weinig in die taal van 't verleden, dat hem blijdschap schenken kon. Als hij door de stille bosschen wandelde, scheen het of uit den nevel, die ze lang bedekt had, de oude dagen bij Vredenborg verrezen; de welbekende voorwerpen omringden hem weer, en hij zag, eerst onduidelijk, dan levendiger en kenbaar, Helene's gelaat. Het scheen in den beginne koel en onbewegelijk, zooals na zijn verloving; langzaam echter namen de trekken leven aan, de oogen kregen licht, en het droeg de uitdrukking, die maar al te kort jeugd en zonneschijn er op gebracht had. De lippen openden zich; zoo had het kúnnen zijn, fluisterde zij. Ja, iets zeer schoons, dat had kunnen zijn, was verloren gegaan, en een felle smart doorvlijmde zijn borst. Niet in de zalen van het hof, waar hij eens Silvia ontmoet had, niet dáár was, toen hij Brussel weder voor 't eerst betrad, die smart het hevigst over hem gekomen, — neen, terwijl hij langs de woning van den ouden edelman ging en iedere steen dat weemoedige: zoo had het kunnen zijn, scheen te herhalen. Dwaling, eigen dwaling! sprak de stem in zijn hart, en hij was haastig verder gegaan, want het was hem als kon hij zich niet bedwingen, als moest hij luid uitroepen: »waarom was er slechts zelfbedrog in mij? waarom moest ik mijn gevoelens zoolang niet begrijpen en — waarom moet ik thàns alles verstaan?"

De eerste oogenblikken, welke hem die kennis schonken, waren inderdaad te pijnlijk om niet dien kreet aan zijn lippen te ontlokken. Silvia had hem zoo lichtzinnig gebruikt, en zij was zoo onherroepelijk voor hem verloren, dat iedere slag van zijn hart, die niet voor haar klopte, in de ooren van een vreemde slechts blijde kon klinken; maar voor hem was de ontdekking, dat hetgeen de schoone Italiaansche verstoord had minder was dan wat hij zich door eigen doen ontroofd had,

zoo wreed, dat hij wenschte haar niet gedaan te hebben. Hij kon bij zulk een openbaring nog niet vragen: zal mijn geluk terugkeeren, nu ik zie dat mijn verlies niet is gelijk ik het in zelfverblinding waande? hij kon nog alleen voelen, dat er geen bezit was, en dat hij toch het recht van beklag over zijn verlies niet meer vorderen mocht. Hij had na het afscheid van Silvia in een stemming verkeerd, die geen behoefte meer kende dan zich in haar smart te verdiepen, want als een groot leed nog voor geen anderen troost vatbaar is, ligt er in het bewustzijn van eigen grootheid zekere kracht voor den lijder, die vaak méér steun geeft dan hij zelf vermoedt. Het is of het hart een medelijden voor zijn kommer voelt, dat sterker wordt naarmate het zich alle mogelijkheden ook van nog toekomstige vreugde voorstelt en verder denkt dan zijn oogenblikkelijk verlies. Zij was zoo bekoorlijk, haar bezit had mij zoo gelukkig gemaakt, waarom moest mijn illusie verstoord worden? hoeveel beter dat te denken dan zich te moeten zeggen: al waren de omstandigheden niet veranderd en zij de uwe geworden, gij zoudt niet gelukkig geweest zijn, want gij moest vroeg of laat ontdekken dat gij u bedrogen hadt.

Er is menig man, die, nadat hij een bevallig gezichtje met een onbeduidend, goedhartig karakter als genoegzame waarborgen voor zijn levensgeluk beschouwde, later een smartelijk gevoel had, dat het beter geweest ware zoo hij zijn keus met rijper oordeel had gedaan; maar hij heeft gevonden wat hij zocht, en ofschoon die langzaam opgekomen ervaring een oneindig dieper, een nooit meer te herstellen leed in zich sluit, de bitterheid van een ontdekking als die, welke Edward deed, vervult haar niet. De man, die het voelt, heeft zich niet vergist en geen onwaardige liefgehad; hij mag zich zeggen dat hij bij het gebouw van zijn heil niet voor alle grondslagen zorgde, maar die, waarop hij bouwde, hebben zich niet als valsch getoond; er woont teleurstelling in zijn hart, maar hij behoeft zich zelf en anderen geen verwijt te doen. Doch bedrogen te zijn, in te zien dat het warmste gevoel van ons hart slechts een vlam was, die ons zelf verbranden moest,

het bedrog te verafschuwen en toch bijna dankbaar te moeten zijn dat men bedrogen werd, dàt is bitter. Ook Edward werd gewaar dat de brandendste tranen niet op wonden vallen, door het lot of door anderen, maar door eigen hand geslagen, want de schaamte gloeit daarin.

Hij had Helene kunnen bezitten, de vrouw wier liefde geen uiterlijken glans zocht, die hem beminde toen nog geen hofgunst zijn naam op de lippen bracht, in wier gemoed hij een weerklank voor al zijn gevoelens zou hebben gevonden; de hoogste genegenheid was in zijn bereik geweest, en zijn lichtzinnigheid had dat groote geschenk ongewaardeerd laten verloren gaan.

Verloren, — in het eerst kon hij niet anders denken, of het woord onherroepelijk knoopte zich daaraan vast. Dat ooit een vereeniging zou terugkeeren waar zulk een scheiding geweest was, durfde hij niet hopen; hij voelde zich Helene onwaardig, en mocht zij hem ook vergeven, hoe zou zij weer liefde voor den man kunnen koesteren, die met zulk een verblinding gehandeld had? Hoe zich op den steun van iemand verlaten, die zich zelf niet had weten te raden? welken prijs aan de woorden der teederheid hechten, die ook een Silvia gehoord had? Werd het heil des levens ooit voor een tweede maal den onbedachtzame geboden, die het eens dorst miskennen? Neen, hij mocht zulk een vermetel droombeeld niet voeden, spraken zelfverwijt en schaamte.

En toch, welk droombeeld was voor de gedachte te stout? in welke mogelijkheid, die het hart gaarne verwezenlijkt zag, durfde de geest zich niet denken? Ook Edward, al zeide hij zich dat die gedachte ijdel was en haar troost onverdiend, voelde haar toch telkens opnieuw ontwaken, wanneer hij uit al zijn herinneringen meer en meer de overtuiging verwierf, hoe diep Helene's liefde geweest was. Kon zulk een liefde sterven? Neen, het hart mocht een tijdlang zijn dierbaarste banden vergeten, het wilde vroeg of laat ze weder aanknoopen, het vergat niet voor immer. Hij wist niet wat na zijn verloving in haar was omgegaan, hij noemde ook den ergsten wrok verdiend, maar toch, waarom, zoo die ontwaakt was,

zou Meerwoude hem met dien blik van gloeiende ijverzucht hebben aangezien, die hem voor 't eerst een licht over diens gevoelens had doen verrijzen? Als een kreet, die met te veel smart gekocht was om nog in zijn natuurlijk gejuich te weerklinken, maar toch als de kreet eener bevrijdende openbaring, riep het in zijn ziel: gij werdt ook na uw verloving, gij wordt nóg bemind. Hij kon ternauwernood zeggen of het meer blijdschap dan wel diepe schaamte was, die zijn gemoed bij deze erkenning vervulde; mogelijk was het een mengsel van beide aandoeningen, maar daarin waren zij één: zij schonken hem die edelste opwekking, welke de liefde schenken kan, het bewustzijn dat er iemand was voor wie hij zich te volmaken had, een bemind wezen, hetwelk hij eerde door het betere in zich te doen uitkomen en te ontwikkelen. Of hij Helene eens bezitten zou, was een vraag die hij zich niet stelde, hij dacht alleen dat hij waardig worden moest althans door haar bemind te zijn; hij wilde haar liefde rechtvaardigen, al bracht die hem ook nooit het eens verlorene terug. Een troostend gevoel stond hem nu bij zijn werkzaamheid ter zijde, hij werkte niet alleen voor zich, maar voor eene die hem liever was dan zijn eigen ik. De goedkeuring, die hij op zijn post vond, verheugde hem, zij leidde tot een geachten naam; verder gingen zijn denkbeelden niet.

Eerst Alva's komst had hun een nieuwe wending gegeven. Het gevaar, waarmee het bestuur van den ijzeren hertog bijna allen bedreigde, had aan zijn gevoelens een sterkere aandoening toegevoegd, die der vrees voor haar die hem lief was. Hoe licht kon Vredenborgs tot nog toe geduld atheïsme niet een misdaad worden, zoo men dat alleen als ongeloof aan de Roomsche kerk uitlegde; wie zou dan Helene beschermen, zelfs al scheidde de rechtbank met ongewoon erbarmen het lot van vader en dochter? De voorstelling van haar, prijsgegeven aan willekeur en vernedering, aan nood en eenzaamheid, rees met donkere kleuren in hem op. Voor het eerst vernam hij Viale's reeds zoo dikwijls met tegenzin gehoorden wensch, dat hij naar de hoofdstad terug zou keeren, met blijd-

schap; thans kon hij Helene mogelijk tot steun zijn, hij kon voor haar veiligheid waken, en misschien — de blijde hoop op een geluk, dat de omstandigheden hem vergunnen zouden zelfstandig te verdienen, maakte zich van hem meester. Viale deelde hem den dood des ouden barons mede, maar gelukkig zij was nog ongedeerd, en haar verlatenheid scheen zijn anders vermetele wenschen nu te rechtvaardigen. Het was een band, waaraan zorg en smart veel deel hadden, dien hij knoopen wilde, en er was veel zorg en smart ook in zijn borst, toen hij eenige dagen na zijn komst in Brussel den welbekenden weg insloeg, die tot Vredenborgs woning leidde, maar het was toch een hoopvol gevoel dat hem vervulde; hij droomde niet meer van onvermengde blijdschap, van onstuimige zaligheid, maar toen hij voor de hooge deur stond en naar de lichte strepen in den grijzen avondhemel zag, sprak de stem eener zoete verwachting toch weer met levendige klanken in zijn hart. De dwaling van het verleden zou nooit ophouden een schaduw over zijn gevoelens te werpen, maar het oude huis riep hem nu toch nog een ander woord dan het pijnlijke: dwaling! toe; liefde! fluisterde het, terwijl hij opnieuw binnen zijn donkere ruimte trad.

Men had hem naar de bibliotheek gewezen, en weldra stond hij als voor jaren in de groote, stille kamer en zag de bruine oogen, die hij zoolang niet aanschouwd had, weer hun blik op hem vestigen. Hij was alleen met Helene, en toen hij haar daar zag zitten, in de gewone peinzende houding, was het hem te moede als ware zijn lange verwijdering slechts een droom geweest, waaruit hij nu wakker werd om zich met blijde verrassing nog op dezelfde plaats te ontdekken, waar hij ingeslapen was. Al de gevoelens van vereering en teederheid, die hij hier eens gekoesterd had, kwamen met vernieuwde kracht in hem op. Hij ging snel naar haar toe; het was hem onmogelijk een alledaagsche begroeting af te wachten. »De hemel zij gedankt, Helene, dat ik u zoo rustig in deze tijden van onrust mag weerzien," zeide hij met warmte. Het was vreemd, hij had haar tot nog toe, zelfs in hun ver-

trouwelijkste gesprekken, niet bij dien naam genoemd, en thans zou hij haar niet anders hebben kúnnen aanspreken. Tijden van gevaar rukken zeer snel de scheidsmuren van gebruik en vormen neer, want ieder gevoelt zich aan den ander verbonden en zoo aan den eenen kant de kleinmoedigheid grooter wordt, aan den anderen kant groeit ook het zelfvertrouwen aan, en voelt, dat met nieuwe plichten ook nieuwe rechten geboren worden.

Het scheen of Helene hem niet hoorde. Zij richtte zich bij zijn nadering op, en gedurende een oogenblik bedekte zij haar gelaat met de hand, als wilde zij zich iets te binnen brengen, of misschien — iets vergeten. Eerst toen hij opnieuw sprak, klonk ook de vroegere, welluidende stem weder in zijn oor.

»Het zijn zware tijden,'' antwoordde zij, »gij zegt wél; zelfs in deze eenzame woning dringen bange geruchten; God helpe ons arme land!''

Het waren diezelfde tonen, die hij zoo verlangd had te hooren, die innige tonen, die zoo dikwijls den weg tot zijn hart gevonden hadden, en toch zij klonken hem anders. Er was iets in haar stem dat van terughouding sprak, en het bevreemdde hem dat haar hand zich niet naar hem uitstrekte; hij had, juist omdat de tijden zoo zwaar en ernstig waren, een hartelijker welkom verwacht. Hij deed eenige vragen, maar zijn ziel was nog bij de vraag noch bij het antwoord. Zij gewaagde van den toestand der stad, van Alva en den geest van gedruktheid in de zuidelijke Nederlanden, het waren de onderwerpen die ieder bezighielden, en toch deed het hem pijn, dat zij ook Helene zoo geheel schenen te vervullen; zij vroeg zoo vol deelneming naar de zaken van het land, zoo vluchtig en terloops naar hém.

Toen Edward als een veranderd man met de erkenning van zijn misstap naar haar toeging, had hij gemeend, dat zij hem ook met de volle innigheid harer liefde begroeten zou; die koelheid trof hem met diepe teleurstelling, en het onverschillig gesprek, dat hij trachtte aan te knoopen, stokte hem op de lippen. Neen, hier kon hij geen schijn dulden. Hij zette zich naast haar neder en begon op zachten toon: »Helene,

er is in de laatste jaren veel in mij omgegaan, ik heb het geluk van mijn leven dáár hopen te vinden, waar alleen de angel der smart zich diep in mijn borst drukte; ik heb veel geleden, maar ook geleerd, geleerd dat de schijn, die mij lokte ijdel was, en aan valsche liefde de ware liefde leeren kennen. De tijden zijn gevaarlijk en doodend thans, ook voor den onschuldige; uw lot vervult mij met zorg, Helene," — hij sprak met moeite — »wilt ge mij vergunnen uw beschermer te zijn?

In het hart van haar, die over zijn toekomst beslissen zou gingen duizend gewaarwordingen als een maalstroom dooreen. Zij begreep zijn woorden, zij wist dat het een diepe, onwankelbare liefde was, die hij haar aanbood. Gedurende een oogenblik beheerschte het gevoel van namelooze verrukking, van de behoefte om zich aan zijn borst te werpen en het verleden te vergeten, haar gemoed, maar dat gevoel verdween even snel als het gekomen was. Zij mocht niet meer vergeten in dien gelukkigen zin harer liefde, zij was de bruid van een ander, en Edward voor haar slechts een vreemde; haar leven was even onherroepelijk beslist als zij thans het zijne beslissen zou. Zij had Reinout een recht verleend, dat geen genegenheid kon vernietigen. Haar trots had zich niet tot Edward willen wenden; zij moest nu de hand afwijzen die haar hoogmoed niet had willen vragen, en die haar te laat werd toegestoken. Neen, zij kon niet voor Reinout staan en hem om haar vrijheid smeeken, niet zijn hoonende vraag hooren of zij nu schoon genoeg voor Melville was. Plichtgevoel, schaamte en fierheid, alle geboden haar het eens gegeven woord gestand te doen, al zou het geluk van haar leven ook de prijs moeten zijn.

Als een woeste stroom waren deze gedachten over haar gekomen, maar nu was haar stem kalm gelijk de wateren, wanneer de winter er zijn ijskleed over heeft gespreid: »ik dank u Edward, gij zijt altijd mijn vriend geweest, en ik wist, dat de nood u niet veranderen zou, maar uw hoede mag ik niet aannemen; ik ben verloofd met Reinout van Meerwoude."

Het woord was gesproken. Een zware last scheen plots-

ing op Edwards borst te zinken; hij voelde dat elke druppel bloed zijn gelaat verliet en zich naar zijn hart drong, maar geen geluid kwam over zijn lippen. Werktuigelijk richtte hij zich op. Hij wist nu dat ook deze hoop ijdel was, en tegelijk scheen het hem als werd hij thans eerst gewaar, hoe sterk ze geweest was. Hij raapte al zijn kracht bijeen en zeide iets wat zijn oor nauwelijks zelf vernam; hij voelde dat haar hand een oogenblik in de zijne rustte, maar hij hoorde haar woorden niet, hij zag alleen haar gelaat, zooals het zich nu, door het schijnsel der mat brandende lamp verlicht, uit het donker voor 't eerst naar hem ophief. Bleek, doch tevens stil en koud als marmer, met de sporen van diep leed, maar ook met een vastberadenheid die het leed overwon, zoo stond zij daar en sloeg de oogen kalm naar hem op, zoo kalm als wist zij niets van de bange spanning, waarmee zijn blik aan haar trekken hing. Hij hoopte, hij zocht naar een teeken van nog niet overwonnen gemoedsbeweging; dat gelaat sprak van een leed, eertijds gedragen; was het geheel voorbij? Was zij werkelijk voldaan als bruid van zijn ergsten vijand? want hij wist dat Reinout dit was, — van den man, die haar hand misschien door lage middelen gekocht had? was haar liefde werkelijk geheel gestorven? Hij zag niets in haar dan de luid sprekende sporen van een vervlogen tijd en het zwijgen van een heden, dat hij niet verstond, geen belofte voor de toekomst, geen troostende herinnering uit het verleden.

Nog een paar woorden stamelden zijn lippen, hij had een donker bewustzijn dat hij haar vaarwel zeide, dat de zware deur zich achter hem sloot en alles voorbij was, maar eerst de scherpe avondwind, die buiten waaide, bracht hem weder tot volkomen bezinning. Het was stil in de straten, stil in de hooge, sombere huizen. Sedert Alva's komst ging niemand zonder noodzaak uit, en men brandde weinig licht om geen aandacht te trekken. Een Spaansche patrouille was het eenige dat soms leven op de doodsche straten bracht, en toen Edward langzaam naar de woning van Viale terugging, stoorde nie-

mand zijn sombere gedachten, hoe vurig hij dit verlangde. Alles om hem heen was eenzaam gelijk zijn eigen teleurgesteld hart. Dus Reinout had zijn doel bereikt; Helene zou, niets van zijn list vermoedend, hem haar hand schenken, en voor hem de liefde koesteren, die Edward in dagen bezeten had, toen niet gewaardeerd, nu vruchteloos teruggewenscht. Ja, haar kon hij niets verwijten. Zij was sterk geweest; zij had de liefde, die haar oordeel misplaatst moest noemen, uit haar ziel gerukt; zij had voor den man, die eens haar genegenheid afwees, ook slechts versmading bij een te laat berouw. Het was alles naar recht geschied, zeide hij zich, de nacht was aangebroken en ook die moest doorleefd worden, maar met weemoed liet hij er op volgen: het geluk was slechts een droom, waarom moet de smart zoo vreeselijk waar zijn?

ZEVENDE HOOFDSTUK.

> Dann schloss, dass sie sich selbst betrüge,
> Sie lächelnd zu ihr müdes Herz.
> O Weib, in deines Lächelns Lüge
> Weint doch ein namenloser Schmerz.
>
> SEMMIG.

De verloving van Reinout van Meerwoude met Helene van Vredenborg was bekend gemaakt, en menige blik van nijd trof de jonkvrouw, wier hand in die van den begeerden edelman zou gelegd worden. Hoe gelukkig moest zij zijn, de bruid, die in haar toekomstigen echtgenoot schoonheid, rijkdom, talent en aanzien vereenigd mocht vinden. Nieuwsgierig vroeg men, wat zij hem in ruil kon bieden, wat hem tot een zoo belangelooze keus gedreven had, maar haar aanblik gaf op die vragen een antwoord, dat de verwondering spoedig wegnam.

Inderdaad zij paste bij hem, die hooge gestalte met het marmeren gelaat en de kalme oogen, waarin niemand de versteende tranen zag; zij scheen even koud, even trotsch als hij. »Meerwoude is met zichzelf verloofd," zeiden sommigen, en ja, die Helene, aan wie hij hen voorstelde, was zijn eigen beeld. Geen blos kleurde haar wang, waar zij, de aan eenzaamheid gewende, zich plotseling het voorwerp der algemeene aandacht zag, geen vreugde vulde haar hart, waar zij een uitdrukking van goedkeuring op onbeminde trekken las. Zij kwam zich als een instrument voor, dat gewillig elken toon, dien men er aan zocht te ontlokken, voortbracht, maar dat innerlijk ge-

voelloos en dood was; het scheen haar dat de kalmte, die na zooveel zwaren, nutteloozen strijd eindelijk in haar borst was neergedaald, door niets meer te verstoren viel.

En toch bleek die onverschilligheid ras te schokken.

Het was op een avond, terwijl zij met Reinout van een bezoek terugkeerde, dat zij zich eensklaps tegenover Edward bevond, die denzelfden weg opkwam en hen niet tijdig genoeg bemerkt had om een ontmoeting te beletten. Zij zag hem aan, en het kalme kloppen van haar hart werd gejaagd en hevig. Wat zou er niet in hem omgaan, nu hij haar aan de zijde van een ander moest zien? ach, zij wist immers wat in zulke oogenblikken het gemoed bewoog. Zij waagde niet het hoofd op te heffen, terwijl hij de baret afnam, maar zijn groet maakte haar opmerkzaam. Het was duidelijk dat hij alleen haar die hoffelijkheid bewees; toen hij Reinout aanzag, speelde een diepe afkeer over zijn trekken en hij boog zich niet. Met een blik, hier van toorn en verwijt, daar van hoogmoedige minachting, gingen beide mannen elkander voorbij.

Helene voelde dat een hevige angst zich van haar meester maakte. Onwillekeurig legde zij de hand vaster op Reinouts arm en fluisterde met een stem, die verried hoe levendig de genegenheid nog was, die zij zoo geheel overwonnen waande: »haat hem niet;" een blik vol vrees drong tegelijk uit de oogen, die zich smeekend op haar verloofde vestigden. Het was de blik der bruid, die voor den man, welken zij lief had, bij den man, welken zij lief moest hebben, kwam bidden, die haar vrees niet dorst uiten en wier teederheid toch niet zwijgen kon. »Haat hem niet," herhaalde zij, toen haar bruidegom geen antwoord gaf.

Arme Helene! het was de noodlottigste dienst, dien zij Edward bewijzen kon. Geen woorden van wrok en aanklacht zouden in Reinouts borst half die bitterheid verwekt hebben als deze bede vol onderdrukte liefde. Waarom moest zij de taal niet verstaan, die op zijn gelaat te lezen stond en die haar onvoorzichtige lippen zou hebben gesloten? Waarom be-

merkte zij niet dat snelle, dreigende flikkeren der donkere oogen, dat beven om den fijnen mond, eer deze met kalmte sprak: »ik hoop, Helene, dat ge mij voor verstandig genoeg houdt om geen aandoeningen te koesteren, die uw toezicht eischen."

»Vergeef mij;" bedeesd en moedeloos kwam dat verzoek van haar lippen, die zich bij zijn koelen toon angstig sloten. Hoeveel moedeloozer zou zij nog geweest zijn, had zij uit dien toon kunnen opmaken, dat Reinout aan den jongen man om haar bede met een ijverzucht dacht, die de laatste aarzeling, welke hem van zijn plan zou hebben kunnen terughouden, wegnam.

Meerwoude hield niet van overgroote vertrouwelijkheid, hij deelde dus niets van het bezoek mede, dat hij den volgenden dag bracht; maar al had hij dit gedaan, Helene zou het verband, waarin Edward daarmee stond, toch niet begrepen hebben.

Reinout ging naar Viale. Hij had de betrekking met den graaf om diens politieken invloed steeds onderhouden en was ook altijd met die deftige minzaamheid ontvangen, waarmee de machtige edelman gasten placht te begroeten, die hem niet welkom waren, maar die hij toch ongaarne zou hebben gemist. Meerwoude behoorde zoo innig tot zijn partij, dat zijn belang een blijvend verkeer wenschelijk maakte, en de schijn van vriendschap, over een gedwongen omgang geworpen, gaf daaraan voor het oog der wereld ten minste het waardiger aanzien van een vrije keus. Viale hield niet van Reinout, doch het was beter van menschen, die men niet afschudden kon, geen handboeien maar gouden sierketenen te maken, en zoo ontving hij hem ook ditmaal met groote hoffelijkheid en bracht het gesprek terstond op de staatkunde; daar kon hij het eerst de persoonlijkheid voor de zaak vergeten.

Hertog Alva had, toen hij verklaarde ook de beste Nederlanders slecht te vinden, een regel gegeven, waarvan hij de uitzonderingen over het hoofd zag; Viale althans was een

levend bewijs tegen die ongunstige stelling. Zelfs de Spaansche machthebber was niet zoo onverschillig voor menschelijke gevoelens, of het Hosanna! waarmee althans ééne stem hem begroette, had tusschen dat heimelijk, maar toch niet gansch onhoorbaar gefluisterde: kruisigt hem! dat overal elders opging, welluidend in zijn oor geklonken. De bigotte edelman was onder zijn vertrouwde raadslieden opgenomen en had zich die keus geheel waardig betoond, want zelfs de moeielijke proef, waaraan Alva het Nederlandsche gevoel onderworpen had, was door hem met volkomen berusting ondergaan. Sedert eenige dagen waren de graven van Egmond en Hoorne des hertogs gevangenen, en in het koor van verwijtingen, daarover opgegaan, had alleen Viale geen toon van instemming doen hooren.

Ook thans antwoordde hij op Reinouts mededeelingen over den geweldigen indruk, door Alva's daad gemaakt: »het doet mij voor de beide edellieden leed, maar ik kan het beginsel dat hun gevangenneming ingaf slechts billijken. De ketterij zal pas uitgeroeid worden, wanneer men haar wortels aantast, en deze schuilen in de macht van aanzienlijken, die, zooals Egmond, hun invloed ter bescherming van het kwaad gebruiken, dat zij aangenaam vinden, omdat het in zijn vergoding hun ijdelheid streelt. Ik erken, die zwakheid heet in gewone tijden verschoonbaar, doch de oproerige edelen zijn zelf er voor verantwoordelijk, dat het bewind, door hun verzet getergd, nu met meer nadruk te werk gaat. Hertog Alva volbrengt zijn plicht; hij kan zich niet aan het volk storen: de menigte zal altoos morren waar het een harer lievelingen is, dien zij straffen ziet."

»Ja, zij schijnt te denken dat men, waar zooveel schuld haar ongeboet voorkomt, hen die zij bemint niet mag straffen."

Viale's gelaat werd bewolkt; »mogelijk wel," zeide hij somber; »men noemt de menigte blind, misschien gelooft zij dus aan ongeboete schuld."

»Bij den loop van zaken zou men soms zeggen, dat zij op dit punt geen ongelijk had."

»Neen, heer van Meerwoude, die gedachte zou een bespotting van het leven zijn. Al de redelooze wenschen waarmede een jeugd, die nog niet door ervaring beteugeld werd, de wereld binnentreedt, al de genietingen van ijdelen hartstocht, van het jagen naar een schoon dat toch niet bevredigen zal, die in de borst van den man wonen, wreken zij zich niet op het geluk zijner toekomst? Wat blijft van de vermaken over, waarin hij zich werpt? van al wat den ernst van ons bestaan wil wegschertsen? Wrevel, schaamte en smart. Moge het doel soms bereikt worden, is de zware strijd, die er aan voorafgaat, geen boete? Neen, zoolang de mensch niet leert inzien, dat ook de verleidelijkste bloesems niet geplukt mogen worden, wil hij niet de vruchten vernielen die zij eens zouden dragen, zoolang zal er altijd een te late erkenning van gepleegd verzuim en daarmee heimelijke kommer, zal er altijd onrecht, maar ook altijd vergelding zijn.”

Reinout hoorde Viale's sombere woorden vol onbeschrijflijke verachting. »Sanct Augustinus!” mompelde hij, oordeelend uit eigen kennis van zaken; »o mijn heilige prediker, die bij fluweel en champagne boete doet, kondt gij eens vermoeden hoe de treffende gronden, die gij voor uw leer hebt, ook aan anderen bekend zijn.” Hij glimlachte boosaardig; als er iets had kunnen zijn, dat hem nog sterker tegen den graaf innam, dan was het zulk een uiting.

Hij verachtte het geluk, maar het ongeluk der meesten was hem nog onverdraaglijker. Wat waren zij, die van het lot de erkenning hunner smart vorderden? Wezens die de genietingen der wereld als ijdelheid wilden brandmerken, nu het hart zich er aan verzadigd had; vlinders, die, nadat ze hun wieken met het stof hadden bevlekt, naar den hemel wilden opvliegen, om dan tegen hun makkers, wier vleugelen geen smet der aarde droegen, als tot hun gelijken te zeggen: »hoe ijdel is haar bekoorlijkheid.” Dat ascetisme, dat eerst den beker der vreugde geledigd had, stond hem met recht zelfs beneden de nietigste genotzucht; de laatste was ten minste waar, het eerste trok den heiligen mantel van verheven leed over een

afgedragen maskeradepak. Viale had van ijdele begeerten gesproken, hoe gaarne had hij geantwoord: »noem niet ijdel wat u zelf bevredigde; mij is het recht van verachting, mij die nooit het stof der wereld met wellust ademde, maar spreek gij niet van redelooze wenschen, of zeg dat ze eens ook in úw borst woonden." Hèt kostte hem moeite die woorden te onderdrukken, en misschien verried zich in zijn zwijgen toch iets van hun inhoud, althans de graaf hernam: »gij zult mij waarschijnlijk niet begrijpen, voor ú heeft immers de strijd niet eens bestaan, van welks verzoening ik spreek?"

Reinout ontweek een bepaald antwoord. »Gelooft gij dat er voor werkelijk zware schuld naast die vergelding, aan welke ik beken dikwijls te twijfelen, een verzoening is? Ik kan mij voorstellen, dat het hart zelfs geen afschuw meer voor zijn daden voelen kan; maar dat het den afgrond in zijn binnenste zou hebben leeren kennen, en dan opnieuw een effen weg bewandelen, dat is een mogelijkheid waarin ik mij niet weet te verplaatsen."

»Onze kerk leert ons dat er geen schuld bestaat, die oprecht berouw niet zou kunnen goedmaken," zei Viale met onvaste stem.

»En wat men verhaalt, als zou het geweten zich daarmee niet gerust stellen, zal wel een van die sprookjes zijn, waarmee onze verbeelding de werkelijkheid omkleedt?"

Viale antwoordde niet. Kende hij die inwendige wroeging, door geen absolutie te bedaren? moest hij zich bedwingen om niet luide te roepen: wel is het waarheid, folterende waarheid!

Reinout vervolgde met onverstoorbare kalmte: »in deze dagen van twijfel aan de leer der verzoening zou het belangrijk zijn te hooren, hoe iemand, wien door de kerk vergeven was, zelf over zijn schuld dacht, of zij opgehouden had hem te kwellen."

De graaf scheen zich tot deelneming te dwingen. »Het zou zeer belangrijk zijn," herhaalde hij.

»Voor mij nog minder uit een godsdienstig oogpunt, ik moet dit toegeven, dan wel om de aantrekkelijkheid, die alle

vormen van menschelijke dwaling in hun raadselachtigheid bezitten; en van de problemen, wier oplossing tot menschenkennis leiden zou, is zeker de zonde het grootste probleem."

»Het grootste," Viale sprak als in zich zelf; »gij hebt gelijk, de zonde is een raadsel. Zij schenkt nooit het verwachte geluk, haar vrucht is smart, haar nasmaak wroeging, en toch wordt zij begaan; niet één telt de verwoeste levens, niet één laat zich leeren; altijd opnieuw komt zij uit het duister te voorschijn, en waar is haar afschrikking? — alleen daar waar haar berouw is."

Een harde trek verscheen op Reinouts gelaat. Hij sloeg den graaf met een blik gade, die geen erbarmen voor de smart, maar alleen verachting voor de zwakheid uitdrukte die haar verried. Hoe weinig kracht bezat die sterke Viale soms! Weer vielen hem de hoonende woorden in, welke deze zoo pijnlijk saamgetrokken lippen eens tegen hem hadden uitgestooten. De bitterheid waarmee hij ze herdacht had hun scherpte nog vergroot, want zijn geheugen was als een kapitaal, dat naarmate het langer moet uitstaan, slechts te meer interest geeft. »Zoudt gij niet gemeend hebben, heer graaf," ging hij voort, »dat de mensch een zoo gemakkelijke leer als die der absolutie wel nooit in twijfel kon trekken? het moeten sterke naturen geweest zijn, die zich zoo vast op haar deugd verlieten, of zij hebben dien schijn aangenomen om onder haar strenge woorden eigen tekortkomingen te bedekken. Ik vrees dat wij in dit opzicht ook hier zooveel gesluierde beelden hebben, dat wij de waarheid niet alleen te Saïs moeten zoeken."

De graaf richtte zijn hooge gestalte op, en het was met zijn vollen adeltrots dat hij sprak: »iedere misdaad draagt haar straf in zich zelf; haar aan het oog der wereld te ontdekken, is slechts een nieuw onrecht, althans waar het de eer van een aanzienlijk geslacht geldt. De edelman, die een dwaling beging, mag zich nooit uiten; hij beschimpt daardoor zijn eervollen naam, en zijn erkenning van schuld is een zwakheid, die alleen toont, dat hij niet den moed bezit om de gevolgen van zijn misdrijf zwijgend te dragen."

Viale's strenge toon scheen Reinout te verwonderen, hij bracht het gesprek op andere onderwerpen. Terwijl hij met belangstelling over de kunstwaarde der portretten sprak, die het vertrek sierden, was zijn gedrag zoo ongedwongen, dat hij volkomen natuurlijk scheen, en zijn levendige conversatie liet zelfs den graaf voor 't oogenblik den tegenzin vergeten, dien Meerwoude anders in hem opwekte. Hij deed zijn bezoeker met ongewone minzaamheid uitgeleide; achter dat onbewolkte voorhoofd kon hij geen donkere plannen vermoeden.

Reinout had zijn doel bereikt. Hij was er nu zeker van, dat de graaf Edward nimmer zou willen erkennen; de liefde van Viale was toch nog minder groot dan zijn hoogmoed, en wanneer de wereld ooit een ander licht over den tot nog toe zoo geëerden edelman zou zien opgaan, dan moesten de papieren, die hij bewaarde, dat verspreiden. Hij had ze nog nimmer onder vreemde oogen gebracht; de hand, waarin hij ze wilde leggen, was nog niet gereed; maar hij wist nu, dat die hand er alleen als wapen gebruik van zou kunnen maken.

»Hebt gij iets van Melville gehoord?" vroeg hij dien avond aan Eelco.

»Ja, dat hij zich zóó druk met de nieuwen ophoudt, dat het geen goed nieuws meer is. Dat moest de graaf eens weten, niet waar Uw Edelheid?"

Reinout glimlachte vluchtig. Hij beschouwde zijn documenten, doch legde ze weder weg. »Nòg niet," prevelde hij; »door zijn zoon is beter." Hij hield even op, maar dan vervolgde hij langzaam: »en die zoon zal een ketter zijn!"

De toekomst is vaak zeer ongelijk in haar kansen, zij had op dit oogenblik voor Edward niets dan bedreigingen, voor Meerwoude niets dan beloften. Al zijn zetten in 't spel des levens schenen een rijke winst te verzekeren, en het verlies, dat anderen leden, verbitterde zijn voldoening niet. Voor menschen, die het licht, dat niet van hen zelf uitgaat, verblindend en lastig vinden, zijn zulke tijden, waarop zij in de schaduw wandelen kunnen, zeer verkwikkend.

Want het waren tijden van schaduw. In de meeste oogen

die, na een met bange droomen gevulden nacht, moede als des avonds werden geopend, was geen blik, die op de toekomst anders dan met huivering staarde. Na de gevangenneming van Egmond en Hoorne was het laatste vertrouwen uit ieders borst geweken, men wist dat alles wat menschen anders beschermde, aanzien en roem, bewezen diensten, de liefde van een geheel volk en de heiligste eeden, uit den mond des vervolgers ontvangen, geen veiligheid meer verleenden. Er was geen jeugd meer in Brussel; het gelaat op welks bloeiende trekken de tijd nog geen enkelen rimpel gezet had, de lokken waarin nog geen zilver zich mengde, zij hadden geen langere rij van jaren te wachten, dan de grijsaard op wiens voorhoofd een gelukkiger verleden het zegel van hoogen ouderdom had gedrukt, en niemand voelde zich jong sinds niemand hopen mocht dat hij oud zou worden. Het was een naargeestige stad, waarop Reinout zag; voor hem echter was het zwaard, dat de meesten aan een zijden draad boven hun hoofd zagen hangen, met een te sterk touw vastgemaakt om hem angst in te boezemen; zoo gleed zijn blik met welgevallen over de wijde velden der toekomst.

Hij had met Helene den dag van hun huwelijk vastgesteld; de vrouw, aan wier bezit hij waarde hechtte, stond op het punt de zijne te worden; de rol, waarvoor hij geschikt was, wachtte hem; zijn vijanden zou hij vernederd en rampzalig zien; waarlijk, zijn verschiet was vol beloften. Al wat thans nog met zijn wenschen streed zou in dien echt veranderen; als Helene eens zijn gade was, zou zich ook het vrouwelijke element van lijdzaamheid doen gelden, dat ieder kleed passend weet te maken, wanneer de zekerheid daar is, dat het gedragen moet worden. Neen, hij behoefde geen zorg te koesteren, hij kon met behagen in de schaduw rusten.

Er zijn soms vreemde illusiën. Al wat hij zich met zulk een bevrediging voorstelde, waren geen droombeelden, het waren bestaande, reeds half vervulde vooruitzichten, De invloed, waarop hij bouwde, had vasten grond; de wraak, die hij bevredigd zag, had beter waarborgen dan een blooten afkeer;

het huwelijk, welks gevolgen hij berekende, was besloten, en toch — had hij de werkelijkheid, die hem al deze zijden zoo juist toonde, een oogenblik in haar geheel aanschouwd, hij zou erkend hebben, dat zijn fantasie, niet zij het was, die in zoo aangenaame kleuren hem voor oogen stond.

Wie Helene had kunnen gadeslaan, terwijl zij den avond vóór haar trouwdag nog eens door de nu te verlaten vaderlijke woning ging, had geen blijde voorspelling aan de verbintenis vastgeknoopt welke hier zou worden aangegaan. Zelfs Reinout zou misschien gevoeld hebben, dat er uitdrukkingen zijn, die niet meer veranderen, lijnen die niet meer uitgevlakt worden, en dat zij op dit gelaat stonden.

De meeste boeken en voorwerpen waren reeds ingepakt en men had de vertrekken ontruimd, door welke Helene met dien tragen, zoekenden stap heenliep, die nog eens naspoort of er niets meer in het verblijf te doen valt, dat hij niet langer betreden zal. Hoe vreemd scheen alles! de boeken, waarvan zij als kind steeds gedacht had; dat zij voorgoed tegen de donkere muren zouden staan, verdwenen; de oude familieportretten afgenomen; de tafel, die zij zich nooit zonder schrijfgereedschap herinneren kon, zoo kaal en leeg. Zij had het oude huis gaarne in zijn geheel verlaten, thans scheen het reeds van haar te zijn weggegaan, eer zij zelf nog vertrokken was, en een huivering greep haar aan. Zij stelde zich voor, dat Karel de Vijfde zoo gevoeld moest hebben bij de lijkmis in het klooster van Yuste; het was als een eigen begrafenis, en zij had immers ook iets begraven, iets, beter dan het leven dat verlaten achterbleef. Voor 't laatst ging zij rond, er was niets meer te doen, en dan, langzaam, zooals dien avond toen Edward haar gezegd had Viale's aanbod te willen aannemen, zocht zij haar eigen vertrek op. Zij zag niet om zich heen, haar oogen toefden slechts op één voorwerp, het was de eikenloot, door Melville uit Ilmenoude meegebracht. Zij had het jonge boompje zorgvuldig gekweekt, en het was nu sterk genoeg om in den vrijen grond verplant te worden; wilde zij dat nóg doen? Zij nam de kleine plant in hare handen;

zij had die zoo dikwijls gadegeslagen en daarbij aan hem gedacht aan wien zij nu nooit meer denken mocht; en toen rukte zij ze uit, en bedekte haar gelaat als om de wereld niet meer te zien, waaruit zij haar liefde gerukt had.

Het was na een langen, slapeloozen nacht, dat Helene den volgenden morgen verrees om het beslissende woord te spreken, voor haar niet de bezegeling, neen, het doodvonnis harer liefde. Als in een droom ging de plechtigheid van het huwelijk aan haar voorbij; zij wist nauwelijks wat haar lippen met dat ja beloofden, schijnbaar zoo kalm gesproken; zij voelde alleen, dat een ijzeren noodzakelijkheid haar die gelofte afdwong, en dat haar mond niet beven mocht, terwijl hij ze deed. Zij hoorde rustig de gelukwenschen, die men haar benijdend bracht; dit alles was een uiterlijke zaak; slechts toen de titel »vrouwe van Meerwoude" haar voor 't eerst in de ooren klonk, en zij haar nieuw tehuis betrad, ging een siddering door haar leden; zij dacht een oogenblik, hoe anders zij voelen zou, wanneer de echtgenoot, die haar door de vertrekken hunner gemeenschappelijke woning leidde, niet Reinout was.

De nog zoo kort geleden dood van den ouden Vredenborg en de droevige tijdsomstandigheden belette elke feestelijkheid, maar toch was de nieuwe omgeving, waarin men haar als meesteres welkom heette, schitterend genoeg. Meerwoude vond thans geen verbergenden eenvoud meer noodig; een pracht die met de voornaamste huizen wedijveren kon, heerschte in de vertrekken, waarin hij zijn jonge vrouw binnenleidde. Zij zag met verwondering om zich heen; deze weelde paste meer voor iemand die zich aan het hofleven wijdde, dan voor den man van studie, waarvoor hij tot nog toe gegolden had. »Ik zou bijna denken, dat gij voornemens waart, een groote rol te gaan spelen," zeide zij.

»Misschien heb ik dit voornemen ook."

Hij sprak op schertsenden toon, maar zij begreep den ernst die er onder verborgen lag, en met zekeren nadruk vroeg zij: »onder den hertog van Alva?"

»Onder de landvoogdes zou moeielijk zijn, daar zij vertrekt."

»En de plannen van den hertog keurt gij dus goed?"

»Gedeeltelijk, juist wat men bij de meeste doet, maar ge zult mijn politiek geloof toch niet reeds op onzen trouwdag willen hooren; dat zou de minst dichterlijke ontboezeming zijn, waarmee ooit een man zijn echtgenoot welkom heette."

Zij glimlachte, maar met een pijnlijk gevoel. Hoe weinig de opvoeding, die zij genoten had, haar met het vaderland had kunnen verbinden, het trof haar smartelijk hem bij de partij van den vijand te weten. Met een glimlach op de lippen, maar tegelijk met een kreet van smart in de borst, zoo trad zij den eersten dag van haar huwelijk in, van het nieuwe leven met den man, die van nu aan een recht op haar bezat, dat alleen de dood verbreken kon.

Zij was niet de eenige, wier hart een zwaren strijd voerde. In de koele woorden van Reinout: de landvoogdes vertrekt, lag een wereld van leed besloten, zooals geen gemoed dat in grooter foltering had kunnen doorworstelen. Inderdaad, Margareta van Parma zou de Nederlanden verlaten. Dat bange voorgevoel, waarmee zij de komst van Alva had tegemoet gezien, was niet ijdel gebleken, haar rol was afgespeeld. Terwijl zich de schaar der hovelingen in het Culemborgsche huis verdrong, stond haar paleis bijna verlaten, geen drom van vleiers omstuwde haar meer, men bekommerde zich niet om de gebiedster, die alleen in naam gebood. Het leger, de geldzaken, de aanstelling der ambtenaren, alles was den hertog toevertrouwd, zelfs de hofhouding stond onder zijn bestuur; zij genoot niets dan de uiterlijke vormen eener onderdanigheid, die als spot klonk, waar men haar nergens bevelen liet. Wat haar vrees niet vermocht had, dat deed nu haar gekrenkte trots; zij eischte van den koning haar ontslag uit een ambt, dat men feitelijk reeds aan een ander geschonken had. Bittere, verwijtende woorden omkleedden haar verzoek; haar trouwe diensten, zoo schreef zij, hadden haar toch voor den smaad moeten bewaren, nog als erkende vorstin een vreemde te zien regeeren, en al de zorg die zij voor het be-

lang van haar ondankbaren broeder gedragen, al de angst dien zij om zijnentwille geleden had, vonden van haar door verontwaardiging stout gemaakte pen een welsprekende vermelding. Of zij hoopte dat Filips' hart getroffen zou worden? Neen, de afgod, aan wien zij zooveel geofferd had, bleek doof voor de bede in dat schrijven vervat; een kort, ijskoud briefje zeide haar weldra, dat men te Madrid haar ontslag aannam, en benoemde tegelijk den hertog tot haar opvolger.

Het was wat allen, zij zelf misschien alleen uitgezonderd, verwacht hadden; de wijze echter, waarop zij die tijding opnam, verraste te meer. Toen Reinout, die onder de weinigen behoord had, welke haar, volgens zijn afspraak met Alva, trouw was blijven bezoeken, haar den dag na het huwelijk zijn opwachting kwam maken, meende hij een radelooze, wanhopig klagende vrouw te zullen vinden, maar het was een waardige, bijna fiere houding, waarin Margareta de bezoekers ontving, die, naar zij wel vermoeden kon, alleen uit kwalijk verborgen nieuwsgierigheid tot haar kwamen. De hatelijke opmerkingen over den hertog, die zij anders placht uit te lokken, werden nu ernstig door haar gegispt. »Ik dank u voor de gehechtheid aan mij, die het u bejammeren doet dat de koning mijn bede om ontslag heeft verhoord," sprak zij met nadruk, »maar dit gevoel mag u niet onrechtvaardig tegen mijn opvolger maken. De hertog van Alva vertegenwoordigt thans den persoon van Zijne Majesteit, hij heeft aanspraak op mijn eerbied en op uwe onderwerping."

De hovelingen zagen elkander verwonderd en vrij teleurgesteld aan. »Zij weet zich in 't onvermijdelijke beter te schikken dan ik dacht," prevelde ook Reinout; »men onthoudt haar de vroegere eerbewijzen, maar zij was in de dagen van haar gezag nooit zoozeer vorstin als op dit oogenblik."

Zijn lof was verdiend; het scheen inderdaad, dat Margareta van den nood een kracht ontvangen had, die haar in staat stelde het eenige passende gedrag, dat van hooghartige berusting, aan te nemen. Terwijl zich thans de deuren openden om den hertog van Alva in te laten, die, door den koning

gelast zich uiterlijk deemoedig jegens haar te betoonen, ook na zijn verheffing den schijn dier onderdanigheid wilde bewaren, en haar zijn bezoek bracht; terwijl zij bemerkte hoe de aanwezigen onwillekeurig dieper voor hem bogen, dan zij 't voor de onttroonde vorstin gedaan hadden, ging wel een doodelijk bleek over haar trekken en haar lippen beefden, maar zij verried geen zwakheid. Op waardige wijze richtte zij het woord tot haar zegevierenden mededinger. »Wij nemen in dit paleis de plaats in, die slechts den landvoogd dezer gewesten toekomt," zeide zij met een statige nijging; »de ridderlijkheid van hertog Alva zal ons, naar wij vertrouwen, echter gaarne de weinige dagen, welke wij hier nog denken te blijven, gastvrijheid willen verleenen. Sedert dit gebouw opgehouden heeft het punt te zijn waaruit de regeering haar bevelen gaf, kan het zich niet door onze tegenwoordigheid beleedigd voelen, al hebben wij een gezag neergelegd, dat ons onder de gegeven omstandigheden beter in de handen van onzen neef Toledo scheen te passen."

De Spaansche bevelhebber voelde den steek op zijn, tegen haar recht in, reeds lang gevoerde heerschappij, maar hij antwoordde hoffelijk: »Mevrouw, dit paleis wordt door haar bewoond, welke de Nederlanden met trots hun gebiedster noemen, het voldoet dus aan zijn bestemming."

Margareta richtte zich op en een donkere gloed kleurde haar wangen. »Neen, hertog Alva," sprak zij, »de Nederlanden staan niet onder mijn bestuur. Er zijn daden in geschied, wier verantwoordelijkheid ik niet wil dragen. De staat waarover ik regeerde was door zware onheilen bezocht geweest, maar hij had zich onderworpen; hij wilde getrouwelijk zijn koning dienen; hij was nog machtig en hij zou gelukkig geworden zijn; de staat, dien gij beheerscht, is een roof van uwe Spanjaarden, en 't volk, dat hem eens krachtig en vroolijk bewoonde, — zie op de straten van Brussel, zij zeggen u wat het is. Als latere geslachten op mijn bewind terugzien, dat zij het dan als met den twee-en-twintigsten Augustus van dit jaar geëindigd beschouwen."

De hertog stond verlegen; die toespeling op den dag zijner zoo weinig glansrijke intrede kon hij niet beantwoorden, maar Margareta, voelend hoe scherp zij geweest was, vervolgde met meer kalmte: »wij wenschen hertog Alva slechts voorspoed en welslagen, al kunnen wij ons niet met den weg vereenigen, waarop hij die tot nog toe gezocht heeft; daarom zullen wij ons veroorloven, hem een laatsten raad te geven, het is die van barmhartigheid jegens zijn nieuwe onderdanen. Men heeft Margareta van Parma verweten dat zij te zacht was, moge men van haar opvolger nooit zeggen, dat hij te veel bloed vergoot; op de levenden kan ook laat de straf nog neerdalen, de dooden, door een onrechtvaardige wraak vermoord, wekt niemand weer op."

Zij sprak die woorden met een door allen gevoelde waardigheid, maar toch met een sidderende stem. Dacht zij aan de vele wreedheden, na de beeldstormerij door haar gebillijkt of zelfs bevolen, en wenschte zij nu haar eigen les beter te hebben opgevolgd? Ja, men noemde haar in Madrid te zacht, en toch, was zij niet nog te streng geweest? voelde zij misschien op dit oogenblik, hoe zij met het offer van zooveel smart meer geluk voor haar volk kon hebben gekocht?

De natie liet het haar niet ontgelden. Dankbaarder dan de gunstelingen, die haar thans verlieten, betoonde zij der gevallen vorstin een deelneming, die de laatste dagen van Margareta's verblijf met weemoedige vreugde verzoette. Haar fouten schenen in de oogen van het volk enkel het werk van uiterlijke omstandigheden; haar deugden schenen in nieuwen glans te stralen, bij de duisternis vergeleken, die nu over het land begon te vallen. Zij had het rijkste gebied van Europa beheerscht, en moest gelden opnemen om de kosten harer afreis te kunnen dekken; zij had te midden van een zedeloos hof geleefd, en zelfs de laster dorst geen blaam op haar werpen, maar bovenal, zij had zich steeds tegen den hertog verzet; — deze thans overal herhaalde feiten brachten elke beschuldiging tegen haar tot zwijgen. Margareta mocht ten

minste die éène voldoening smaken : zij hoorde haar naam slechts als dien eener geliefde en betreurde vorstin noemen; het was of de stroomen bloeds, die van Alva's schavotten vloeiden, elk woord, dat haar wilde aanklagen, uitwischten, of het rinkelen der ketenen elke stem verdoofde, die er aan herinneren mocht, dat vele daden van geweld ook haar aankleefden.

Zij had dien steun noodig. Het bewustzijn dat alle klachten nu toch vergeefs zouden zijn, het onverbiddelijke »moeten", dat voor zwakke naturen de eenige prikkel is, die ze met een schijn van kracht op de baan voorwaarts drijft, welke zij anders niet zouden durven bewandelen, het was toch nauwelijks bij machte de wanhoopskreten te smoren, die soms over haar lippen wilden dringen. Zij bewaarde haar houding van vrijwilligen afstand eener heerschappij, aan welke zij met haar geheele ziel hing, en zeide, het verzoek van den koning om geen gelegenheid tot demonstraties te geven bedenkend, haar opvolger minzaam vaarwel; maar toch, zóo kon zij zich niet bedwingen, of haar droefheid gaf zich nog eens lucht voor zij den vaderlandschen bodem verlaten had. Aan de grens, daar waar zij op vreemd gebied moest treden, kon zelfs de tegenwoordigheid van het aanzienlijk gevolg, dat haar met het oog op de gevoelens der menigte was toegevoegd, haar geen zelfbeheersching meer leenen, zij beval halt te maken, en al de smart der scheiding kwam over haar.

Nog een laatsten blik wierp zij op het land dat zij bestuurd had; al de strijd er gestreden, al de zorgen harer regeering. zij gingen aan haar voorbij, maar ook die gelukkiger jaren, er in den beginne gesmaakt, bovenal haar blijden, feestelijken intocht, dat schoonste uur haars levens, zag zij thans voor haar geest verschijnen. Nog was het een schitterende, hooggeboren schare die haar omgaf, maar geen welkom drong uit die rijen, het waren nog slechts weinige weken, dat die glans haar omringen zou. Zij wendde de oogen naar het vreemde gebied, in de koude, doode toekomst, waar zij geen vorstin meer was; achter haar lag al wat zij bezat, macht, bewonde-

ring, eerbied en roem, en de vrouw, die zij van nu af wezen moest, de eenzame, onopgemerkte vrouw, verrees voor haar blikken; zij vergat haar gevolg, zij zag slechts dat beeld, het spooksel van zoo menigen bangen droom, en het lokte den jammerkreet van haar lippen, die uitsprak, wat zij nu was en blijven zou: alléén!

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Wie das Wasser
Zum Himmel steigt, und wieder fällt zur Erde,
So steigt vergossnes Blut zu Gott empor,
Und fällt als Strafe wieder nieder.

MAINLÄNDER.

Het vertrek der landvoogdes werd door de geheele natie zwaar gevoeld. Haar stem mocht zich vruchteloos tegen Alva verheven hebben, in háár hadden de vervolgden toch nog een stem bezeten, die tegen hun geweldenaars dorst opgaan en die men niet waagde te onderdrukken; thans rustte een bang zwijgen op het gepijnigde volk. Schavot en kerker hadden de levenslustige Nederlanders stil gemaakt, zij kwamen niet meer in het volle gevoel van ongebroken kracht bijeen, om der tirannie hun uitdagend: leven de Geuzen! toe te roepen: waar nog een geluid werd vernomen, daar was het een dof, heimelijk morren, waarvan niemand wist wat het in zich droeg. Het kon een strijdkreet worden, maar het kon ook de laatste toon dier fiere vrijheidsleus zijn, die hier eens weerklonken had, een laatste herinnering aan vroeger verzet, dat weldra in geheele onderwerping zou wegsterven. »Zij moeten voelen dat hun daken elk oogenblik boven hun hoofd kunnen instorten," had Alva aan den koninklijken tiran geschreven, in wiens naam hij de burgers onderdrukte, die het noodlot hadden Filips den Tweede hun meester te noemen, en zijn bedreiging was verwezenlijkt. Ieder voelde dat zijn huis hem niet

meer beschutte; zelfs de woningen, wier eigenaars nog niet ontvlucht of gevangen waren, hadden toch een verlaten aanzien, sinds vrijheid en vertrouwen haar vaarwel hadden gezegd, en de menschen, die angstig binnen deze niet langer veilige muren toefden, gaven het beeld van den Nederlander terug, zooals de Spaansche ijverzucht altijd gehoopt had hem te maken. Bleeke gestalten met somberen blik en gebogen hoofd slopen door de residentie, en bevende lippen vroegen: hoe zullen deze tijden wijken?

Uit de diepte der overvulde gevangenissen, uit de schuilplaatsen, waar verborgen vluchtelingen den dag der bevrijding wachtten, in de paleizen der weelde en de hutten der armoede, van de lippen van jong en oud, overal weerklonk die vraag aan het stomme lot, overal gaven hoop of vrees in het hart van den vrager zelf haar antwoord.

Ook in een woning, waarop de blik van menig vluchtend gezin zich angstig gericht had, als vreesden zij vandaar achterhaald te worden, en waarnaar menig veroordeelde de geboeide hand dreigend had opgeheven, hoorde de eenzaamheid die verzuchting uit een mond, schijnbaar niet bestemd om in de klachten van zijn volk te deelen, en staarde een jeugdige gestalte vaak met weemoedigen blik op de doodsche stad, of wendde zich huiverend van de tooneelen van ruw geweld af, die er soms een akelig leven in brachten. Het was Frank van Viale.

Ruim drie jaren waren sedert dien dag verloopen, waarop Edward den knaap voor 't eerst aanschouwd had; de tijd, die nu uit de kinderlijke gedaante, welke hem toen welkom heette, een jongeling begon te vormen, had haar echter slechts weinig veranderd. Dat waren nog dezelfde regelmatige trekken, en dezelfde blauwe oogen zagen met hun helderen en toch zoo dwependen blik uit het fijne gelaat, waaraan de jaren geen bekoorlijkheid ontroofd, maar ook geen meerdere kracht bijgezet hadden. Het was datzelfde betooverende en toch zoo angstwekkende schoon. De gestalte was even slank en tenger, de blauwe aderen vertoonden zich nog even

sterk onder de blanke huid, en de oogen waren bijna nog dieper, nog voller van dat vreemde als 't ware innerlijke licht, dat ook in ieders binnenste scheen te moeten doordringen. De gezonde, bruine tint, die Viale gehoopt had dat het teere rood en wit vervangen zou, op deze wangen bloeiend, had ze niet gekleurd; de gespierde vormen, die hij zoo gaarne zou aanschouwd hebben, waren niet in de plaats der lichte gedaante getreden, zooals die met haar helderen lach, haar gouden lokken en haar weeke innige stem nog altijd in Edwards geheugen voortleefde; wie Frank zag zou hem op den eersten blik geheel gevonden hebben wat hij als kind in uren geweest was, waarop een peinzende uitdrukking vluchtig over zijn gewoonlijk zoo zorgelooze trekken ging.

En toch was hij veranderd! De ernst, die toen vluchtig den glimlach van zijn lippen drijven en den stralenden schijn der oogen door een weemoedigen glans kon vervangen, was nu blijvend geworden, en had het beeld van levenslust en geluk, waaraan hij vroeger deed denken, uitgewischt. De sombere tijden hadden ook over de jeugd van den knaap, die geen schaduwen zien kon, hun donkeren sluier geworpen; zij hadden zijn gelukkige onwetendheid, zijn zorgeloozen moed voor altoos er onder begraven, want ze deden ook hem in den strijd zijner natie deelen, die niet wist hoe menige zucht om haar leed uit de woning van haar vervolger opsteeg.

Haar vervolger! dat woord had voor 't eerst over Franks gelaat die schaduw gebracht, het had met de in bloed gedrenkte letters een bang vraagteeken achter al het vertrouwen geschreven, dat in zijn jonge borst woonde; het weerklonk ook thans in zijn oor, nu hij, eenige maanden na het vertrek der landvoogdes, met wier afscheid de terechtstellingen haar volle hoogte bereikten, aan 't venster zijner kamer stond zonder dat hij waagde naar buiten te zien, uit vrees voor den aanblik die hem daar wachten kon. Sinds de Hugenootsche predikant hem dat nog onbekende begrip van haat en onverdraagzaamheid geopenbaard had, was er een verandering in zijn wezen gekomen, die een afstand van vele jaren tusschen

hem en dat tijdperk scheen te brengen, waarop de graaf, doelende op het nu zoo stille vertrek, van Franks jubelkamer had kunnen spreken; hij had leeren denken, en denken met de bitterste gedachten, met die van twijfel en schuld. De vervolging, waarvan men zijn vader aanklaagde, had in verwarde droomen zijn legerstede bezocht en een vorm aangenomen in bleeke, bloedige gedaanten, die uit gebroken oogen naar hem opzagen, of in een streng gelaat, zoo streng dat hij het nauwelijks herkende als zijn vaders gelaat, dat, ongeroerd door al die beden en tranen, de misdadigers gadesloeg die jammerend om genade smeekten. Want voor misdadigers had hij ze gehouden. De stem, die tegen Viale was opgegaan, mocht hen onschuldig genoemd hebben, de zoon had willen gelooven, dat zijn vader naar recht zoo zwaar strafte, dat de akelige kreten, die hij meende te hooren, ook inderdaad geen erbarmen verdienden. Die gedachte was immers reeds hard genoeg! zij herschiep al de schoone voorstellingen, die hij van 't leven gekoesterd had, in ijdele droombeelden, en deed hem voor den tijd huiveren, dat ook hij te midden dier wreede tooneelen zou staan.

Hoe droevig, hoe diep verdorven moest een wereld zijn, die zulke straffen noodig maakte! Hoe anders dan het spelend leeren, vroeger gekend, was dat geheime onderwijs geweest, dat hij in eenzame, verborgen schuilplaatsen van de Protestanten ontvangen had, naar wie hij door den Franschen vluchteling verwezen was, en dat hij alleen gezocht had om voor zijn eigen zacht, liefderijk hart zijn strengen, hatenden vader te kunnen rechtvaardigen. Hij zou hem, hoopte hij, van diens onschuld overtuigen, maar ach, het had hem geen rechtvaardiging gebracht. Eerst als een onzeker, onuitgesproken gevoel, dan bepaalder, eindelijk onafwijsbaar, was de overtuiging gekomen, dat het geen misdadigers waren, die hij vervolgen zag, dat de aanklacht tegen zijn vader waarheid bevatte, en met die erkenning was een doodelijke koude door zijn aderen gekropen, die de zonnige bloem van zijn jeugd voor altijd had doen bevriezen. Op zijn rein,

licht te treffen gemoed maakte de groote, verheven taal van het Evangelie een diepen indruk, versterkt door den heldenmoed in hen aanschouwd, die haar beleden. Zij hadden hem gemakkelijk overtuigd, en zoo al niet tot dat gemaakt wat hier een ketter placht te heeten, — het Calvinistische dogma was voor hem nooit meer dan een dood begrip geworden, — dan toch tot dat wat de oude naam Protestant zeide, een, die waarheid en vrijheid liefhad en daarom protesteerde tegen de kerk, die leugen en verdrukking in haar dienst nam. Zijn ontwikkeling gaf hem geen recht van oordeel over de strijdpunten der beide kerken, maar zijn hart wendde zich van dat wreede Katholicisme af, waar de beulsknecht een bondgenoot des priesters was, en sloot zich bij hén aan, tegen wie ook zijn vader zoo onverbiddelijk te velde trok, hoe zwaar de keus vallen, hoe grievend die gedachte voor den knaap ook wezen mocht, wiens gansche ziel met grenzenlooze liefde aan dien hardvochtigen vader hing. Hij had tot nog toe ieder denkbeeld met vroolijk vertrouwen geopenbaard, thans mocht hij niet langer openhartig zijn, en hij wist wat dat zeggen wilde. Het eerste, zelfs onbeduidende geheim is een keerpunt in de verhouding tusschen ouders en kinderen, en hier bedekte het al wat beiden heilig was, het scheidde hen in de uren, dat zij het meest waar, dat zij het best en ootmoedigst waren, in de uren van hun gebed. De graaf van Viale zag met zulk een angst op Edward, hij vermoedde niet dat ook in het hart van den knaap, aan wien hem in ieders oog een veel nauwere band verbond, het geloof zijner vijanden wortel had geschoten, dat deze jonge lippen hem niet langer tot deelgenoot maakten van 't geen onder de gouden lokken omging, op welke hij als loon voor zijn vervolging de hertogskroon hoopte te zetten.

Velen zouden Frank misschien om dit zwijgen veroordeeld en van lafhartigheid beticht hebben, ja onder de Protestanten hadden strenge stemmen dat reeds gedaan. Zij hadden hem voorgehouden dat hij zijn vader moest trachten te winnen, en hem zijn nalatigheid als onteerende vrees verweten, maar

zij dwaalden. De knaap was van dienzelfden dwependen opgewonden geest, waaruit martelaars gevormd worden, en zijn moed zou niet voor de gedachte aan smart en dood teruggeschrikt zijn, had hij daarmee zijn vader kunnen overtuigen; doch hij was een dier gevoelige naturen, die wel zelf lijden kunnen, maar niet hen die zij liefhebben doen lijden.

Laakt hen niet, die voor zachte tijden geborenen, die een streng lot niet harden kan, en wier bloem zijn ijzeren hand slechts aanraakt om ze te knakken; zij kunnen niet de sterke helden der vrijheid, de baanbrekers der gedachte worden, maar ze zijn haar beminnelijkste en beklagenswaardigste slachtoffers. Hun lippen kunnen de kreten der smart terugdringen, maar zij kunnen niet wonden. Ook Frank bezat de kracht niet, die het neen spreekt, waar een beminde gestalte knielend bidt, van de baan, die in haar oog ten verderve leidt, terug te keeren; hij kon niet zeggen: mijn woord is waarheid, ik zal het verkondigen zelfs waar het de harten, die mij liefhebben, als een dolk doorboort.

En dat woord zou immers ook vergeefs zijn. De onervaren knaap had dieper blik in het hart zijns vaders geslagen, dan een van hen die hem laakten; hij wist dat Viale niet veranderen kón. Hij erkende wat vele Protestanten over 't hoofd zagen, dat er ook voor den Katholiek een: »hier sta ik, God helpe mij! ik kan niet anders," geldt, en dat de graaf een geestdrijver, maar evenmin een beul was waar hij de ketters tot schavot of brandstapel veroordeelde, als zij die ze bestegen misdadigers waren. De liefde, die onverzwakt in zijn borst bleef wonen, maakte Franks oordeel zachter en daarom rechtvaardiger. Dat hij het gedrag van zijn vader moest afkeuren, had zijn genegenheid niet verminderd; het voegde slechts de aandoening van diep medelijden bij zijn gevoelens. Hij zag in den harden vervolger een dwalende, die, als ooit de hemelsche almacht zijn blindheid genezen mocht, met berouwvollen kommer op iedere daad van geweld zou terugblikken, en voor wien zijn bede dagelijks om dat licht smeekte, hetwelk alleen een hoogere hand in de duisternis kon werpen, die te zwaar op

Viale's oogen rustte, om te hopen dat hij ze zou opheffen. Onvermoeid had hij sinds maanden zijn gebed tot dien God gericht, wien verdoolde gemoederen weer als in de dagen der oudheid met bloedige offers meenden te moeten eeren, en met een hart, waarop elke dag van reikhalzend wachten een zwaarder druk legde, zag hij naar het antwoord van omhoog uit, dat eindelijk het zwaard der onverdraagzaamheid aan zijn vader ontwringen zou. Maar de hemel, dien hij zoo angstig aanriep, bleef stom; hij zond geen lichtstraal in Viale's blinde ziel, en de tijden werden steeds droever en donkerder. Het werd telkens moeielijker te hopen, en gedachten vol vertwijfeling grepen ook Frank aan. Zou de vervolging dan overwinnen? beschermde geen voorzienigheid meer de verdrukten? riep zij geen berouw meer in 't hart der verdrukkers wakker? Er was niemand die zijn vragen beantwoordde, niemand die zijn zinkendenmoed opbeurde; moest het vertrouwen, dat zoolang op een nooit verschenen uitkomst gerekend had, niet eindelijk zijn borst verlaten, waar nieuwe jammer, nieuw onrecht het eenige antwoord waren, dat zijn gebed scheen te mogen vinden?

Ja, er kwamen oogenblikken, dat het inderdaad van hem wilde wijken, oogenblikken waarin hij, zooals thans, het hoofd neerboog en geen kracht gevoelde om het weer hopend op te heffen. Iedere dag vergrootte het aantal dier daden, waarop zijn vader, als de waarheid hem opging, met schaamte zou moeten terugzien, iedere dag vermeerderde den jammer van zijn lijdend volk; zou het uur der verlossing dan nooit slaan? »O God, heb erbarmen met hen!" smeekte hij uit het diepst van zijn geprangd hart, en vuriger bede kon zelfs in die dagen van ellende nergens ten hemel stijgen, reiner en onbaatzuchtiger nergens voor de redding van anderen gesmeekt worden. Het kenschetste Frank dat hij nooit in zijn gebed een gedachte aan eigen smart mengde, dat het nooit in hem opkwam, hoe ook zijn kommer een recht op troost had. Waar hij heimelijk in de kerkers geweest was, om het goud, dat hij geven kon, in de handen van gevangenen te leggen, die mis-

schien daarmee hun vrijheid zouden koopen, om hun harde behandeling te verzachten of hun een tijding van geliefde betrekkingen te brengen, daar had hij nooit gedacht, dat hij zelf, zooals hij te midden dier tafereelen van een ellende, welke zijn vader scheen te veroordeelen, een troost bracht dien men niet waardeerde, wijl men hulp van hém eischte, terwijl hij zich machteloos gevoelde en toch de verwijten hoorde, die niet aan zijn onmacht geloofden, — dat hij zóó bijna nog dieper te beklagen viel dan menigeen dier gevangenen. Zij vergeleken zijn donzen legerstede bij het stroo in hun kerker, maar misschien vonden zij op hun harde rustplaats meer slaap dan Frank op zijn zacht bed; zij vergeleken hun moedige getuigenis bij zijn zwijgen, maar ook dat zwijgen had kracht noodig, niet de edelste, werkzaamste kracht misschien, doch zeker een, die slechts in harten geboren wordt, zoo vrij van elke aandoening door eigenbelang ingegeven.

Het was een sterk sprekend bewijs dier zelfverloochening, dat hij zelfs Edward nimmer in zijn vertrouwen genomen had. Hij begreep dat deze hem niet zou veroordeelen, maar ofschoon zijn ziel van verlangen naar een bekentenis brandde, waren haar woorden nooit op zijn lippen gerezen. Hij voelde hoe zwaar het viel zulk een geheim te bewaren, waar dagelijks vorschende oogen de oorzaak der schaduw, die het over zijn trekken wierp, zochten op te sporen, waar dagelijks een bezorgde stem haar: wat deert u? vroeg. Zou hij dus ook Edward daarmee beladen? zou hij ook hem den dwang opleggen, waaronder hij zelf leed? Misschien viel het zwijgen dezen nog moeielijker, misschien zou hij zich verraden; neen, hij wilde diens liefde niet op zoo zwaar een proef stellen. Dat plotselinge rood dat zijn wangen kleurde, dat beven waarmee hij tot zijn arbeid terugkeerde, als hij iemand hoorde naderen, terwijl zulke gedachten in hem omgingen, het had veel van schuldbewustzijn, maar het ontsprong uit een zuivere bron.

Ook nu meende hij stappen te vernemen, en naar de tafel gaande, borg hij met sidderende hand een opengeslagen boek onder eenige papieren en schriften, die het oog van Viale

beter zouden kunnen verdragen. Het was de bijbel, dien hij van den Protestantschen leeraar ontvangen had, en zoo vaak hij alleen was placht te lezen. Angstig luisterde hij, doch de voetstappen gingen voorbij en een oogenblik later hoorde hij den graaf het huis verlaten. Een zucht steeg uit zijn borst; o, waarom moest het hem een verlichting zijn, dat hij zijn vader niet behoefde te zien? Hij doorbladerde de schriften, waaronder hij zijn bijbel verborgen had, oude familiepapieren of geschiedkundige stukken, opgezocht als voorwendsel van bezigheid. Op één daarvan bleef zijn blik rusten. Het was een vroeger vaak met gloeiende wangen, met van ontroering fonkelende oogen gelezen stuk. »Beschrijving van des edelen heere Frans van Brederodes uitvaart en einde, zoo is geschied in den jare 1496. God hebbe zijne ziel!" stond er op. De laatste oogenblikken van Franks ongelukkigen voorvader werden hier door een schrijver herdacht, die met bitteren kommer den aanvoerder der partij, welke na honderdveertig jaren strijd in diens dood te gronde ging, een huldeblijk bood, dat het hart van zijn nakomeling dikwijls vol geestdrift had doen kloppen. Hij sloeg het op; de inhoud kwam hem vreemd voor; hadden de zinsneden vol hopelooze droefheid dan eerst nù beteekenis voor hem gekregen? »Vele," zoo luidde het, »zijn de smarten des menschen, vele waren ook de mijne, maar zij hardden mij, gelijk het ijzer gehard wordt, door de slagen, die er op vallen, tot de slag kwam, die mijn kracht gebroken heeft. Tranen moet de mensch vergieten, zij drenken zijn leven, gelijk de stroom het broze riet drenkt dat zijn beeld is; maar het leed kan komen als de vorst en het water in ons oog doen stollen, en niets groeit of bloeit meer op de velden, die hij bedekte, eer hun oogst gerijpt was. Er is een vorst over mijn leven gegaan, die het verwoest heeft." — Frank huiverde. hij greep zijn bijbel, maar ook die bracht hem geen troost. »Ik, de Heer uw God, ben een ijverig God, die de misdaad der vaderen bezoek aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde lid dergenen die mij haten," en het leven scheen die woorden als waarheid te staven. Ja, wel werden de

zonden der vaderen aan hun kroost gestraft, en hij was uit een huis, waarvan God zich had afgewend. Eene herinnering uit zijn kindsheid rees voor hem op. Hij zag zich weder op het eenzame buiten, waar hij zijn eerste jaren had doorgebracht, zooals de hooge boomen boven zijn hoofd ruischten en hij naar den blauwen hemel tuurde, zich verwonderend waarom de oude dienaar, die hem van den jonker-Fransen-oorlog verteld had, zoo medelijdend naar hem opzag, wanneer hij uitriep: »als ik groot ben, zal ik ook opstaan om Holland te bevrijden;" of waarom anderen zijn oogen te helder noemden, en zeiden dat de jonge plant, die zich zoo vroeg ontwikkelde, geen diepe wortels geschoten had. Hij moest toen lang gepeinsd hebben, want allengs verdween de geheele omgeving in een dichten nevel, en een gedaante, waaraan zijn verbeelding de trekken van zijn gevallen voorvader leende, sloeg hem weemoedig gade en scheen te spreken: »gij zijt uit een huis dat het ongeluk geteekend heeft; arme knaap, wie zal over u waken?" Wat verder geschied was, wist hij niet; hij herinnerde zich alleen het angstig gelaat van zijn vader, die hem in huis had gedragen en daar gezegd hoe lang hij bewusteloos gelegen had, maar de indruk dier verschijning was hem altoos bijgebleven, niet zoozeer als een schrikbeeld, dan wel als een geheimzinnig, wonderbaar iets, waarvan het ongemeene hem misschien een zekeren trots inboezemde. Eerst nu schenen die woorden hun dreigend karakter aan te nemen, en hij sprak: »geteekend, ja; met het teeken van ongeluk en schuld, wie wischt het weg? wie veegt het bloed af, waarmee het geschreven werd? Tot aan het derde en vierde lid" — hij hield op; was alleen de schuld bij machte zoo ver haar gift door de sappen van den gezonden stam te doen gaan? was het alleen de arm der straf, die zoo ver reikte? Vreeselijke, doodende spreuk, indien dat zoo wezen mocht uitgegaan van dien eenigen levendmakenden God, dien men liefde noemde! Neen, het kón niet wezen. De Heer had dat woord tot den mensch gericht als een waarschuwing om hem van de zonde terug te houden, hij had een verplet-

terende kracht van straf in haar neergelegd, opdat zij hem zou afschrikken waar hij haar lichtvaardig wilde begaan, maar grooter, oneindig grooter nog was de kracht der verzoening. Had God niet de steden, over welke het onrecht van duizenden zijn vergelding geroepen had, willen redden om de tien rechtvaardigen, die haar muren misschien besloten hielden? Het werk van den haat reikte ver, waar geen hand zich verzette, waar het oog rustig de giftstof zag indringen, maar niet waar de liefde zich verhief om zijn macht te breken; het booze kon niet meer voortwerken, waar het goede gewild werd; en het goede kón gewild worden, geen schuld van anderen vermocht het in eigen borst te verstikken. Uit den ban van het vreemde onrecht kon de ziel zich door eigen daden losmaken, en meer nog, zij kon vergeving voor die zonde verwerven; als een lichtstraal drong die gedachte in Franks gemoed. Tot in het derde en vierde geslacht reikte de arm der schuld, zou de liefde, die zich voor haar offerde, niet sterk genoeg zijn om voor even verre geslachten haar vrucht te dragen? Een denkbeeld, zooals de Christelijke verzoeningsleer, met haar voor den zondaar vergoten schuldeloos bloed, dat in een jonge, dwepende natuur wekken moest, verrees in Frank. De almacht, die de misdaad des vaders in het kind strafte, zou ook de boete van den zoon voor zijn vader aannemen; waar Viale de verdrukking oefende, daar zou haar wraak hem niet treffen, zoo een ander zich vrijwillig aan haar vergelding prijs gaf, en zulk een zoenoffer wilde hij zijn. »Laat mij voor de vrijheid van mijn volk mogen lijden, en vergeef mijn vader," smeekte hij; hoe die bede vervuld kon worden zonder dat Viale tegelijk ook zijn geheim ervaren moest, wist hij niet; maar als de stem eener openbaring, waaraan hij niet twijfelde, weerklonk in zijn binnenste de verzekering, dat zij verhoord zou worden.

Hij rees op, het was of een nieuw leven door zijn aderen stroomde, zijn oogen straalden helderder, en een uitdrukking van weer ontwakende hoop ging over zijn trekken; eenige seconden ontrukte die gedachte hem aan al het lijden der werkelijkheid.

Een ongewone drukte daarbuiten voerde zijn denkbeelden het eerst tot haar terug. Hij trad aan het venster en zag een sterke afdeeling Spaansche soldaten voorbijtrekken, terwijl ook in de andere straten, die hij kon overzien, de wachten aanmerkelijk vermeerderd schenen. Hij riep een dienaar en vroeg hem de oorzaak dier groote voorzorg. »Er zal vandaag een terechtstelling zijn en men is bang voor oproer," antwoordde deze.

»Een terechtstelling, van wien?"

»Van een ketterschen predikant, De la Tour geloof ik; hij heeft zóóveel aanhangers, dat de hertog nog bang moet zijn dat het volk hem bevrijden zal; daarom zijn de patrouilles versterkt. Wat wilt gij, jonker? gaat ge zien hoe het vonnis voltrokken wordt?"

Frank antwoordde niet; met haastigen tred verliet hij de kamer, en de bediende zag hem weldra den weg naar de groote markt inslaan, waar de terechtstellingen meestal plaats grepen.

»De appel valt niet ver van den stam," mompelde de man; »waarlijk, ik had niet gedacht, dat hij ook al belust op bloed was," en nieuwsgierig wat zijn jongen meester naar een tooneel dreef, waarvan zijn zachte aard hem scheen te moeten afschrikken, volgde hij langzaam diens schreden.

Frank was hem ver vooruit. De afstand tusschen zijn woning en de noodlottige plek waarheen hij snelde, anders zoo groot, scheen nu slechts weinige minuten te duren, want de angst gaf vleugelen aan zijn voeten. Hij moest den gevangene vóór zijn, en reeds hoorde hij de bel, die als de veroordeelde den kerker verliet weerklonk en luiden bleef tot hij de strafplaats bereikt had. Wat hij wilde? Er was geen tijd om een plan te maken, maar één vast voornemen stond in zijn ziel gegrift, ééne gedachte joeg hem voort, zoo snel dat niemand hem bijhield, het was de gedachte der redding. Neen, de man, wiens lippen hem voor 't eerst zijn nieuw geloof hadden leeren kennen, zou niet als een misdadiger vallen, mogelijk veroordeeld door zijn vader; dit bloed zou niet

over Viale's hoofd komen. Hij vernam een dof gegons van stemmen; de terechtstelling, het eenige schouwspel, dat Brussels straten nog bevolkte, had ook nu een dichte menigte op de been gebracht, en naarmate hij de droeve plaats naderde werd het gedrang grooter; slechts met moeite baande hij zich een weg tot de voorste rijen der toeschouwers. Thans had hij ze bereikt, hij stond voor het schavot. Godlof, nog kwam hij niet te laat, nog was het leeg. Hij wierp een angstigen blik op zijn omgeving en op het akelige werktuig des doods. Het verhief zich met zijn witte balken en den zandhoop, die huiveringwekkend in de heldere winterzon blonk, om straks door bloed te worden gekleurd, boven de menigte in de blauwe, klare lucht. Een wacht van Spaansche soldaten omringde het, terwijl de beul, op zijn veel gebruikte zware bijl leunend, bij de trappen van 't schavot met onverschillig gelaat het oogenblik verbeidde dat hij zijn taak zou volbrengen. Er werd druk gesproken, maar steeds op fluisterenden toon, zoodat de spionnen der inquisitie weinig gelegenheid hadden om verdachte uitingen over te brengen; een pijnlijke teleurstelling voor hen, waar het toch duidelijk was, dat zooveel verboden deelneming zich voor den veroordeelde lucht gaf. De regeering had wijs gedaan dat zij de patrouilles versterkte, die de stad in bedwang moesten houden, — er sprak iets uit de gezichten der menigte dat als het begin van een nieuw tijdperk, een door wanhoop tot verzet gedreven angst, uitzag, — doch zij had haar troepen te zeer verdeeld; als het volk werkelijk den gevangene zou willen bevrijden, dan was de macht, die het schavot dekte, niet bestand tegen zijn telkens aangroeiende scharen. Maar het volk was versaagd, en dat schavot sprak niet alleen van het Spaansche onrecht, het sprak ook van de straf, allen wachtend die er tegen opstonden. Bij den afschuw, die zich hier en daar uitte, werden toch woorden van vrees het meest vernomen. »Laten ze u niet zien; als zij merken, dat gij er om weent, zijn wij verloren," zeide een man in Franks nabijheid tot zijn vrouw, die haar zakdoek voor het gezicht hield, »tranen worden tegenwoordig bloed."

»Ik wenschte dat zij Spaansch bloed werden; als dat zoo ware, zou er spoedig geen levende Spanjaard meer in ons land zijn," antwoordde de vrouw; »zij hebben het meer verdiend dan de man Gods, die vandaag gerecht wordt."

»Stil, prijs geen ketter waar de inquisitie het oor open heeft," fluisterde een derde, »zij zal u niet sparen."

»Wien heeft ze ooit gespaard?" sprak een stoutmoediger burger; »weet gij, wie De la Tour aan zijn beulen heeft overgeleverd? een van die papen, die ik met eigen oogen om hulp bij hem heb zien bedelen, toen ze bang waren dat de beeldstormers ook in Gelderland zouden komen. Dat is de dank, dat hij hun kerken behouden heeft."

»Ja, en ze hebben hem naar Brussel gelokt door te doen alsof daar iemand was, die van hem wilde leeren," hernam de vrouw vol verontwaardiging; »hij wist zelf niet wat bedrog was, en daarom geloofde hij altoos aan anderen."

»Geloof aan de vlam die u bedreigt, dat zij niet branden, aan het water, terwijl het over u heenslaat, dat het u niet verdrinken, en geloof aan den paap, die van trouw en waarheid spreekt, dat hij u niet bedriegen zal," gaf de burger, die reeds vroeger zoo scherp gesproken had, ten antwoord. »Als honden kruipen zij voor u, waar ge strikken en kettingen hebt, maar om u te verscheuren als ze weten dat gij machteloos zijt. Hier kunt ge uw vrij woord alleen fluisterend spreken, en misschien zal ik er ook spoedig genoeg voor boeten dat ik het recht nog recht heb laten zijn; maar in Engeland, onder de van God gezegende koningin Elisabeth, daar knielen ze voor u in 't stof neer, dat ge hen slechts dulden en beschermen moogt, daar...." een gemompel van »stil, stil, hij komt," brak die hartstochtelijke aanklacht af, en de Spaansche soldaten dreven het volk terug om vrij baan voor den stoet te maken, die nu langzaam naderde.

Voorop gingen eenige soldaten, dan volgden een paar monniken en leden der wereldsche overheid, eindelijk kwam de veroordeelde. Zijn handen waren gebonden, en men roerde de trom, om elk woord dat hij tot de menigte zou spreken on-

verstaanbaar te maken. Hij was door het verblijf in den bedompten kerker, en de zware pijniging die hij bij het verhoor ondergaan had, zóo uitgeput, dat zijn schreden slechts met moeite vorderden; maar uit zijn oogen straalde nog datzelfde vuur van vroeger dagen, alleen reiner, als 't ware gelouterd. Het scheen of met de gedachte aan het afscheid van de aarde ook het aardsche geweken was; de bitterheid, die eertijds in zijn blik kon branden, als hij zijn vijanden gadesloeg, had voor een kalme, bijna medelijdende uitdrukking plaats gemaakt. »Wat doet ge mij dat ik klagen zou ?" had hij tot zijn rechters gesproken, »gij brengt mij slechts nader bij den God, dien ik altoos gezocht heb; maar dat wat gij u zelven doet, daarover klaagt; ziet toe op het bloed dat gij vergiet, want iedere droppel bloed rijst voor den troon des Almachtigen en schrijft in zijn rechtboek den naam des moordenaars, op wiens hoofd het zal neerkomen." Een afspiegeling van het gevoel, dat hem die woorden op de van pijn verbleekte lippen had gelegd, rustte nog op zijn gelaat; het gaf kracht aan zijn door de foltering verzwakt lichaam en vastheid aan zijn tred, terwijl hij de trappen van 't schavot besteeg. Een priester ging aan zijn zijde; men kon niet verstaan wat hij sprak; vermoedelijk beproefde hij nog eens een bekeering, want men zag dat de gevangene hem met een handgebaar terugwees; dan zwegen de trommels. De geestelijke las het oordeel, waarbij het heilige gerecht zijn slachtoffer aan den arm der wereldlijke macht opdroeg; als hij gedaan had, zou de muziek weer beginnen. opdat geen woord van verdediging den indruk van het vonnis zou kunnen verzwakken; reeds wenkte hij — maar die menschonteerende toon, die zelfs aan den dood geen laatste rede gunnen wilde, weerklonk ditmaal niet.

Onder de menigte ontstond plotseling een gedrang, men hoorde eenige verwarde kreten, en door de rij der soldaten heen drong een jeugdige gestalte naar het schavot, en een uide stem riep vol hartstochtelijke verontwaardiging: »schande over u, gij beulen, die het bloed van onschuldigen vergiet! vrije burgers, helpt, eer het te laat zal wezen!"

Een electrieke schok scheen door de tot nu toe werkelooze toeschouwers te gaan. Aller blikken vestigden zich op den vermetelen spreker, bijna nog een knaap, maar door de geestdrift in een enkel uur tot jongeling gerijpt; zijn oogen gloeiden van heiligen toorn, op wang en voorhoofd lag een donkere blos; als het beeld van lang beleedigd rechtsgevoel, dat eindelijk wraak begeerde, moest zijn verschijning op het gemartelde volk werken. Menige vuist balde zich, menige dreigende blik trof de Spaansche wachten. »Hij heeft gelijk, beulen en moordenaars zijn het, dood aan de vreemde tirannen!" klonken enkele kreten; de onversaagdsten drongen naar voren en een oogenblik scheen het alsof de stem, die gewaagd had der gehate dwingelandij in het openbaar haar lang verdiend brandmerk in te drukken, onder de menigte haar luide echo vinden zou.

Een oogenblik; niet langer.

Schoon, schoon als de engel der vrijheid wier vleugelslag hem omruischte, stond hij daar, de jongeling, die het gebogen hart der eens zoo vurige burgers tot zijn ouden gloed wilde opwekken. Een zonnestraal viel op zijn golvende lokken en het bezielde gelaat; woorden, die voor 't eerst weer van recht en moed dorsten spreken, kwamen van zijn lippen; het scheen geen uit hun midden, het scheen een bovenaardsche gedaante te zijn, die hun vijanden dorst trotseeren, en die ook hùn kracht gaf. Ja, hij zou hen niet tevergeefs roepen,

Reeds sloegen eenigen de hand aan 't werk. Verward en misschien aangegrepen door denzelfden indruk van bijgeloof die onder 't volk door dit plotseling verzet gewekt was, hadden de Spaansche soldaten het geheele tooneel zonder tegenstand aangezien, en ook nu was de menigte reeds begonnen de planken van het schavot te verbrijzelen, eer zij tot bezinning kwamen.

Vóór allen uit, het wapen dat hij een der wachten ontrukt had in de hand, en door den gloed van den hartstocht met de kracht van een man toegerust drong de jonge volksaanvoerder naar den gevangene. Hij bereikte hem, ontzet deinsde

de scherprechter terug, en een jubelkreet ging onder de toeschouwers op, zij zagen de koorden van den veroordeelde vallen; nog een bange pauze, dan herhaalde zich het gejuich. De wakkersten, die hun leider gevolgd waren, sloten den prediker in hun midden; zij baanden zich hun weg tot de menschenmassa, die achter de soldaten stond; daar onder de duizenden, in het gedrang, was geen grijpen, geen herkennen meer mogelijk. Kreten van aanvuring, blijdschap of woede weerklonken alom, maar boven die alle uit hoorde men de stem van hem die het werk der bevrijding volbracht had, hoorde men het woord; gered! op een toon, als loste zich de strijd, de smart en de wanhoop van een geheel leven in dien éénen zegetoon op.

Ja, de dood had zijn prooi verloren, maar zou hij geen andere vinden? Er kwam leven in de Spanjaarden, zij stelden zich te weer en hun hoofdman riep: »als wij den gevangene niet meer grijpen kunnen, slaat dan den oproerling die hem bevrijdt heeft neer, treft hem, om 't even hoe."

»Halt, om Godswil halt!" riep een stem daartusschen, »het is de jonge graaf van Viale;" de dienaar, die Frank gevolgd was, doch hem in het tumult niet had kunnen bereiken, wierp zich in doodsangst voor den hoofdman.

Viale, een zoon van den gunsteling des hertogs! met bliksemsnelheid doorliep dat woord de rijen der burgers. Zij weken verschrikt terug; waren het dan geen Spanjaarden, tegen wie ze hier streden? en hun leider zou de eenige zoon van Alva's grootsten vriend zijn? Zij hadden niet die fluisterend gesproken bede gehoord, waarmee Frank De la Tours banden geslaakt had: »vergeef mijn vader!" — de mogelijkheid, dat men hen met list tot verzet had willen lokken, schoot hun dreigend te binnen, en die onzekerheid doofde hun geestdrift. Eer zij zich weer vermannen konden, dreven de Spanjaarden hen terug, en het oogenblik, dat Brussel misschien van zijn tirannen had kunnen bevrijden, ging door een enkele aarzeling verloren.

Ook de Spaansche aanvoerder was intusschen verward. »Te-

rug, spaart hem," riep hij den zijnen toe; de verantwoordelijkheid van het bloed, dat een zoo machtig edelman als Viale kon wreken, wilde hij niet op zich nemen.

Maar zijn bevel klonk te laat.

De soldaten hadden alleen het eerste gebod van hun hoofdman gehoord, en zij hadden het opgevolgd, vóór de herroeping kwam. Een hellebaardsteek had Franks borst getroffen; op het schavot, dat Viale voor den ketter gebouwd had, zonk hij, een zoenoffer der vrijheid, neer. Stom en bleek zag de menigte het vreemde schouwspel aan. Verwondering, ontsteltenis en medelijden spraken uit de gezichten, maar ze zetten niet tot daden van weerstand aan. Terwijl de Spanjaarden bij 't hooren van den naam des gewonden hun daad beklaagden, maakte het volk van de eerste verwarring gebruik, om haastig weg te sluipen en zoo wellicht de dreigende straf te ontgaan.

Frank bemerkte het niet. Zijn hoofd rustte onbeweeglijk op den arm des dienaars, over zijn borst vloeide het bloed, een doodelijk bleek had den blos van daareven vervangen. Zelfs de Spanjaarden sloegen hem niet zonder deelneming gade; zijn jeugd, zijn schoonheid, nog treffender door die tint des doods die zoo weinig hopen liet, maakten hun verhard medelijden gaande, en de aanvoerder sprak met deernis: »arme jongen, ik hoop dat hij nog te redden valt, maar ik vrees dat hij met zijn eigen leven dat van dien ketter gekocht heeft. Al is 't voor een slechte zaak gevloeid, er zit heldenbloed in hem; menig man zou zich bedenken eer hij een gevangene uit de handen van het heilig gerecht ging bevrijden. — Wij moeten dien De la Tour opsporen, al vrees ik dat het vruchteloos zoeken zal wezen, de ketters zullen hem nu wel verborgen houden," riep hij zijn soldaten toe.

»Wat den beul beloofd is, dat vindt hij terug," antwoordde een der manschappen bijgeloovig.

Die voorspelling werd niet vervuld. Ofschoon het geen vreedzame dood was die zijn oogen sloot, maakte het zwaard van den scherprechter toch aan de sombere dagen van den Hugenoot geen onteerend einde; hij vond te midden der zijnen

en in open strijd het roemvolle besluit van een leven dat zoo duur gekocht was. Bij een der eerste gelukkige gevechten, die de hervormden voerden, sneuvelde de Fransche predikant, en het laatste woord dat op zijn lippen rustte was de naam van den jongeling, die hem tijd had geschonken om niet alleen de verdrukking maar ook den opstand van het volk, waarvoor hij gewerkt en geleden had, te mogen aanschouwen,

Arme Frank! het voorrecht, dat hij den vreemdeling met zijn bloed verworven had, zou het hem zelf niet ten deel vallen? Zou de vrees van den Spaanschen hoofdman bevestigd worden? Ja, de dood, de machtige, stille dood ging over dat jeugdige leven heen, maar 't was als weeklaagde hij dat de menschen hem, den eeuwigen rustbrenger, tot een straf wilden maken. Op al de smart in die duizende gemoederen, welke nog zoo even op de strafplaats in angstige spanning gesidderd hadden, zag hij neer, en zijn vleugelen over Frank uitbreidend fluisterde hij: »voor dat leed zal ik u bewaren, ik ben uw vriend, vrees mij niet als ik komen zal."

Er zijn stemmen wier toon alleen zij vernemen, die niet meer geheel aan de aarde behooren. Voor het meerendeel der omstanders scheen de jeugd van den gewonde het in hun oogen zoo schrikkelijke beeld des doods af te weren; zij gaven zich nog aan de hoop op zijn behoud over.

Terwijl de bediende, na het eerste voorloopige verband te hebben gelegd, haastig vooruitsnelde om Viale bericht te geven en alles in gereedheid voor Frank te brengen, droegen een paar mannen uit het volk dezen naar zijn woning. Zij staarden hem medelijdend aan en spraken enkele woorden van beklag, maar 't was toch nog meer verwondering dan mededoogen, die zich in hun gezegden verried.

»Dat die graaf van Viale zulk een ketterschen jongen had, zou ook niemand gedacht hebben," zeide de een, »nu, ik gun het hem."

»Ik ook, van harte."

Tijden van nood of groote onheilsplagen brengen gewoon-

lijk aan den dag, hoe iemand beoordeeld wordt; de hoogmoed van den edelman vond zijn straf in het zaad van ongevoeligheid, dat thans voor zijn smart rijpte.

»Ze zullen de zaak geheim willen houden, maar daar zal ik voor zorgen," klonk het vervolgens.

»Zoo, wil je aan de galg komen? geheimen van groote lui verbranden de tong die ze vertelt, placht mijn vader te zeggen, en de klepel slaat zich zelf maar tegen de klok als er geluid wordt; wat men gezwegen wil hebben, zwijg dat mee," antwoordde zijn kameraad, en om zijn eigen les in practijk te brengen, ging hij eenigen tijd zonder spreken voort.

In een der hoofdstraten klonk — een vreemde toon in die dagen — vroolijke muziek.

»Wat gebeurt daar?" vroeg de voorzichtigste der dragers.

»Dat is het huis van graaf Nivelde," hernam de ander; »hij trouwt vandaag."

»Hij was al dikwijls getrouwd," spotte de eerste.

»Ja, maar niet kerkelijk!" en beiden lachten.

»Wie is de bruid?"

»Een vreemde; ze was bij onze vrouwe Margareet; Linondi, geloof ik, heet ze," — een beweging van den gewonde brak hun gesprek af en deed hen sneller langs de versierde woning gaan. »Dat is een slecht voorteeken," mompelde de een; »op den eersten dag van het huwelijk moet men geen lijkstoet en geen zieke zien.

»Och, sterven kan men tegenwoordig toch genoeg; ze moesten maar geen muziek maken; er staan te veel open doodkisten in Brussel, en niemand weet of de zijne niet al getimmerd wordt," hernam zijn makker; intusschen we zijn er nu."

Zij hielden voor Viales huis stil. De graaf was nog niet terug, maar de bedienden waren vol schrik in de weer en brachten Frank naar zijn leger. Hij verried geen gevoel voor 't geen met hem gebeurde, slechts éêns richtte hij zich op en fluisterde: »dat bloed, ziet gij wel? het is uitgewischt," dan zonk hij weer

achterover en een blijde uitdrukking speelde over zijn gelaat,

Het was een gedachte die Viale later deed huiveren, dat hij op het eigen oogenblik, waarop men zijn zoon gewond wegdroeg, zich in de woning bevond, waaruit de muziek weerklonk, die zelfs onverschillige vreemden zoo pijnlijk trof, maar hij was mede onder de bezoekers, die hun hulde aan de jonggehuwden brachten. Nivelde was de beste steun zijner partij, sommigen meenden echter, dat hij hem tevens als mededinger vreesde en ontzag, en zoo had hij zich den dwang getroost, eenige minuten in de schitterende zalen door te brengen, waar de schoone Silvia, in al haar heerlijkheid troonde.

Los en sierlijk viel de gazen sluier langs haar donkere lokken neer; in iedere plooi van het witte met goud geborduurde gewaad fonkelden juweelen, en de pracht om haar heen paste bij dat bekoorlijke gelaat, welks oogen nog vuriger straalden dan de diamanten die het omschitterden. »De gelukkige!" fluisterde menigeen.

Was zij gelukkig? Haar gelaat zeide dat zij het was, en al die glans om haar heen herhaalde dat woord; maar toch, was zij gelukkig? Zag zij zich als koningin der schoonheid, het leven genietend in al die vreugde, welke weelde en bewondering er aan schenken kunnen? en bevredigde dat beeld haar?

Dan spraken de fonkelende diamanten en de vroolijke glimlach waarheid.

Of zag zij zich aan de zijde van een echtgenoot, op wien andere vrouwen meer recht hadden, dan zij? hem verachtend, maar hem sparend als een giftig insect, dat haar doodelijk wonden zou, waar zij het wilde vertrappen? zag zij zich bewonderd en aangebeden, maar nooit bemind, spelende met het hart van anderen, zooals zij met haar eigen hart gespeeld had?

Dan was alleen de gedaante, welke dien avond in haar vertrek op en neer ging, de ware Silvia, die vol angst aan de tijden dacht, dat zij niet meer schoon zou zijn, en wier oogen gedurende eenige minuten niets meer zagen van al de pracht.

die haar omringde, verduisterd als ze waren door de zilte druppels, die er in opwelden.

Niet alleen in de groote menschenwereld, waar hij, die van de plaats des doods komt, de bruiloftsmuziek kan hooren, — ook in ieder menschenleven liggen de traan en de glimlach dicht bij elkaar.

NEGENDE HOOFDSTUK.

> Men klaeght indien de kiele straudt,
> Maar niet wanneerse, rijck gelaen,
> Uyt den verbolgen Oceaan
> In een behouden haven landt.
> Men klaeght, indien de balsem stort,
> Om 't spillen van den dieren reuck,
> Maer niet, soo 't glas bekomt een breuck,
> Als 't edel nat geborgen wordt.
>
> VONDEL.

Ook langs de woning van Meerwoude was de droeve stoet gegaan, die Frank naar zijn vaders huis terugbracht. Geen blik had echter vandaar den gewonde getroffen; Reinout was uit en Helene's vertrek lag aan den anderen kant, daarenboven haar oog rustte zelden, wanneer zij alleen was, op de voorbijgangers. Zulke uren van vrijheid wilde zij niet aan anderen verliezen; het waren immers de eenige waarop zij haar denken niet naar wenschen in te richten had, die nooit in haar opkwamen, haar ijver niet aan plannen te wijden, waarvoor niets in haar hart klopte, en geen vraag op haar lippen rustte wier antwoord zij zonder belangstelling hoorde. Zij was dan weder een zelfstandig wezen, niet de zonder eigen wil of verlangen handelende vrouw, die alleen vroeg: wat heb ik als Meerwoude's echtgenoot te voelen, te spreken, te doen?

Zij was thans sedert eenige maanden gehuwd, en voelde zich niet vreemd meer in de ruime fraaie vertrekken harer

smaakvolle huizing, die bijna dagelijks met gasten gevuld was. Reinout werd als een persoon van invloed beschouwd, en zoo, verzuimden weinigen hun opwachting in de rijke zalen te maken, waar een ongedwongenheid heerschte, die in deze dagen een zeldzaamheid mocht heeten. Al de klachten die daarbuiten weerklonken, zij drongen niet door de met fluweel behangen wanden, en een volkomen veiligheid scheen op die weeke kussens te zetelen.

Niemand had het uitgesproken, maar ieder wist het, dat Meerwoude in deze tijden van angst niets te vreezen had. De hertog van Alva bleef altijd koel en terughoudend, doch velen zijner vleiers, als ze hier bijeen waren, gevoelden dat hun schertsende, onbezorgde gastheer voor zijn bedaardheid, ondanks alle koele blikken des hertogs, veel meer grond had, dan zij die, vandaag een vriendelijken glimlach van hem ontvangend, morgen reeds voor zijn bloedraad konden gedaagd worden. Reinouts vriendschap met Dalvilliers, de betrekking waarin hij tot velen der Geuzen had gestaan, zijn onverschilligheid voor den eeredienst der kerk, alles scheen op de bladen van het rechtboek, dat nu over het verleden der meesten opengging, geen teekens te hebben gezet. Hij ging wel niet meer met ketters om, — waar waren ook nog in Brussel kettersche edelen dan in de gevangenis? — maar het was een algemeen vermoeden, dat hij met velen der uitgewekenen in briefwisseling stond. Men had bij den hertog dien argwaan somtijds laten doorschemeren, zoo 't scheen echter zonder gevolg, en daar, hoe onbegrijpelijk ook, Reinouts gunst een aanbeveling bleek te zijn, vergaf men hem alle onzekerheid over de rol, die hij speelde, voor de eenige maar hoofdzakelijke zekerheid, dat zij een schild was, dat hem en misschien nog vele anderen tegen de vervolging kon dekken.

Zelfs Helene was niet met de plannen van haar echtgenoot bekend. Zij luisterde met aandacht, wanneer hij zich een enkele maal over de politieke aangelegenheden uitliet, doch zij trachtte niet verder door te dringen dan hij zelf haar den weg wees, en in dat gevoel was er geen klaarheid tusschen hen over zijn

vooruitzichten; zij zag alleen wat haar gasten zagen, dat zijn wensch naar invloed en gezag der bevrediging nabij was, en spande zich in om de vreugde, die hij voelen moest, zooals het der gade paste te deelen. Met een zeldzaam prijsgeven van eigen vermogens had zij zich bereid getoond, Reinout in zijn arbeid te helpen, zonder het doel te kennen, en geheel als een werktuig naar zijn wil te handelen. Zij schreef de brieven, die hij geschreven wenschte, zonder ooit naar de gevolgen, die er uit konden voortvloeien, te vragen; zij sprak de woorden, die hij gesproken wenschte, zonder ooit naar den indruk, die daaruit jegens haar kon gewekt worden, angstig onderzoek te doen, en de geheele inhoud van haar huwelijksleven scheen zich in het éène woord: onderwerping, te hebben opgelost.

Ook nu legde haar hand pas de pen neer van een dier volkomen doordachte en toch zoo zonder eigen denken geschreven brieven, zooals zij er reeds vele voor haar echtgenoot had opgesteld. Het was nog te vroeg voor het bezoek, dat zij hem beloofd had af te leggen, en zoo behoorde zij eenige oogenblikken aan zich zelf.

Er zijn gezichten, die met den loop der jaren winnen en later bevalliger zijn dan in hun eerste jeugd; daaronder was ook dat van Helene. Zooals zij thans, in haar rijk uitgangstoilet van grijze zijde, het hoofd op de fijngevormde hand rusten liet, waarover de lange, glanzige lokken heenvielen, was zij als jonge vrouw een aangenamer verschijning, dan zij ooit als meisje van achttien of twintig jaren geweest was. De ernst, die toen onnatuurlijk scheen, was nu door de sombere tijdsomstandigheden meer dan gewettigd, en het verkeer met de wereld wijzigde zijn vorm; de glimlach van het gezellige leven plooide nu die eens strakke lippen, en daarenboven maakte veel, wat vroeger stroef zou zijn genoemd, in de rijke edelvrouwe alleen den indruk van gepaste waardigheid. De trekken waren meer gevormd, en naarmate meer verschillende gevoelens er over heen gegaan waren, sterker bezield, terwijl diezelfde jaren niets ontnomen hadden aan de schoonheid van het welige goudbruine haar, aan den glans der heldere

oogen en de fraaie vormen der slanke gestalte. Zij was niet bepaald schoon, daarvoor miste zij aan den eenen kant strenge regelmatigheid en aan den anderen dat zacht lieflijke, dat in de plaats er van treden kan; maar het oordeel van Brussel, dat haar bevallig noemde, had toch geen ongelijk, en de soort van haar bevalligheid scheen die te zijn, die in haar koele en toch levendige uitdrukking het best bij haar echtgenoot paste.

Reinout bracht dit gevoelen nooit aan het wankelen. Hij had bij zijn huwelijk op geen uiterlijke omstandigheden gelet, en daar zijn gade alle eigenschappen scheen te bezitten, waarop men wist dat hij prijs stelde, nam men algemeen aan, dat hij zeer bevredigd moest zijn. Helene was een aangename studiegenoot, een bekwame en niets eischende hulp, een minzame en toch hooghartige gastvrouw, met wier huiselijke bezigheden zijn wenschen nooit in botsing kwamen, iemand met wie men, na al de nietige maatschappelijke gesprekken, elk alledaagsch onderwerp niet nog eens behoefde te herhalen, wat kon hij meer verlangen? Naar recht niets; wat was billijker dan aan te nemen, dat hij ook niet meer verlangde?

En toch, de blik waarmee hij, zonder dat Helene hem bemerkte binnengetreden, thans zijn gade aanzag, was niet de blik van iemand, die alle wenschen bevredigd ziet. Hij scheen, terwijl hij haar zoo onbespied waarnam, toch bijzonder levendig te voelen, dat het geen gelukkig en vooral dat het een zeer koud gelaat was, dat gelaat zijner echtgenoot, zooals het in zijn peinzende onbeweeglijkheid aan alles eer dan aan jonge, blijde huwelijksweken liet denken. Hij had zulk een aantal gezichten vol onrust gezien, dat hij zich eerst herinneren moest, hoe volkomen veilig hij was, om er niets vreemds in te vinden, dat Helene zoo kalm kon zijn.

Een beweging, die hij maakte, trok haar aandacht, zij zag op en wilde hem tegemoet gaan, maar hij voorkwam haar. »Ik moet u om verschooning vragen," zeide hij, zich naast haar neerzettend, »dat ik u nog niet begroet heb; wij arme diplomaten zijn de slaven onzer bezigheden, geen brief of bode vraagt ooit of hij ons gelegen komt."

Reinout wist, dat zij hem niet vragen zou welke zijn bezigheden geweest waren, en 't was ook in die zekerheid, dat hij er over sprak, want hij koesterde geen plan tot nadere mededeelingen. »Hebt gij nog bezoeken gehad?" vroeg hij na een onverschillig gesprek.

Helene noemde eenige namen, waaraan echter geen belang scheen verbonden te zijn, want Meerwoude hernam: »het is als kan men geen oogenblik in den zonneschijn zitten, zonder een zwerm van vliegen om zich heen te hebben. Mijn goede vrienden zeker; het was natuurlijk alles lof; ik kan 't mij voorstellen! Kom ik u niet wreed voor, dat ik de oorzaak van zooveel tijdverlies voor u ben?"

»De last is voor u grooter dan voor mij, het verwondert mij soms dat gij lust hebt hem te dragen."

»Wat kan ik anders doen? Als wij geen Arcadisch herdersleven à la Virgilius voeren willen, moeten wij ons wel met dat soort van individuën en met werkzaamheden, even belangrijk als zij, ophouden. Hebt gij reeds geschreven?"

»Ja, is de brief goed?" zij reikte hem het papier toe.

»Volkomen, zooals immer," antwoordde hij, den inhoud haastig doorloopend. »Welk een aangename hulp zijt gij; ik vrees maar, dat ik mij zal laten verleiden er een te ruim gebruik van te maken. Iedere deugd draagt den zwaren sleep van een ondeugd, zou een zwaarmoedige met recht kunnen zeggen; zult ge mij er aan herinneren, wanneer ik mij aan een dergelijk egoïsme schuldig maak?"

»O, het is mij lief, zoo ik u eenige hulp kan bewijzen," hernam Helene, en zijn gelaat gadeslaande vervolgde zij: »wilt gij niet een weinig rust nemen? gij zult moede zijn, ik kan den bediende zeggen, dat hij niemand meer toelate."

»Doe geen moeite, ik moet Eelco toch nog spreken, en kan hem die boodschap wel laten overbrengen. Wilt gij uitgaan?"

»Ja; gij wenschtet immers dat ik eenige bezoeken zou maken."

»Toch alleen wanneer dat met uw eigen inzicht overeenkwam; ik bid u, waan zulk een los gezegde van mij geen

Perzische wet. Gij zijt zoo nauwgezet in het verstaan mijner woorden, dat ik waarlijk niet meer achteloos in het uitspreken er van mag blijven."

Een uitdrukking van schrik kwam over haar trekken. Uit Meerwoudes toon sprak bij alle hoffelijkheid een zekere scherpte. »Dat zou mij leed doen, Reinout," antwoordde zij zacht; »ik zou moeten denken, dat ge mij voor onbereidwillig hieldt."

»Veeleer te bereidwillig, mijn beste; gij moogt geen eigen wenschen om mijnentwil opgeven."

»Ik meende niet, dat ik het deed; ik meende dat gij beter bekend zijt met de wereld dan ik, en het dus uw raad moest zijn, waarnaar ik handelde; ik dacht geen oogenblik aan bevelen of wetten."

»Goed, en denk ook nu niet, dat ik u een verwijt heb willen doen. Zeg mij, hadt gij plannen voor dezen avond?" zeide Reinout vriendelijk; het was immers waar, zij moest in een haar vreemde wereld zich naar zijn raad richten, en kon, als zij dien opvolgde, moeilijk van eigen wenschen spreken, het was dus een onredelijke ontstemming, die hij gekoesterd had. »Ik wilde uitgaan," vervolgde hij, ziende, dat zij na zijn woorden van daareven eenigszins aarzelde hoe den vorm van haar antwoord in te richten, dat niets te zeggen had dan een toestemming op de plannen, die hij reeds zou gemaakt hebben, »maar zoo gij een anderen wensch koestert, ik kan die afspraak gemakkelijk wijzigen."

Helene schudde het hoofd ontkennend. »Ik dank u, gij zijt volkomen vrij, het zou mij onaangenaam zijn, als ge u liet storen." Zij stond op; »ik zal mij moeten gereedmaken, wilt ge mij beloven, terwijl ik weg ben een weinig uit te rusten?"

»Zoolang ik tijd heb, ja; ik moet spoedig weer uit."

»En er is niets wat ik voor u doen kan?"

»Wilt ge zeggen, dat men mij Eelco zende en — gij hebt gelijk, ik ben toch moe — en last geven mij niet te storen?"

Zij knikte toestemmend. Hij zag haar slanke gestalte, zooals ze op het punt was afscheid te nemen, met eigenaardig gespannen blik aan. Wachtte hij, dat het hoofd met de lange

golvende lokken zich tot hem neer zou buigen en de blanke hand zich zorgend op zijn heet voorhoofd leggen zou?

Het was vreemd; Reinout had in het jonge meisje alle uiting van vrouwelijk gevoel trachten te verstikken, en toch zag hij haar aan alsof de gedaante, die ook werkelijk geen dier onverstandige gedachten koesterde, welke het woordenboek der liefde met duizenden op zich zelf niets beteekenende, en toch zoo veelzeggende benamingen verrijkt hebben, niet het beeld was dat hij had willen vormen. Kon het een gemis voor hem zijn, dat die armen zich nooit om hem heen sloegen, dat die lippen nooit op de zijne rustten?

Met zekere moeite bewaarde hij zijn gewonen toon en zeide, de deur voor haar openend: »ik moet wel zeggen tot morgen, het zal laat worden eer ik van avond thuis kom, en ik zal u dus niet meer vinden."

Zij reikte hem de hand en wenschte hem een aangenamen avond. »Ik zal u nog wel zien," sprak zij tegelijk, »gij weet ik ben gewoon laat op te blijven, en ik heb u nog eenige vragen te doen."

Als zij gezegd had: »ik vind het angstig u zoolang van mij af te weten, en kan niet slapen, terwijl gij misschien in gevaar zijt," zou zij als een zeer gewone vrouw gesproken, zij zou gezegd hebben wat duizenden, met of zonder reden, in deze dagen zeiden, en Reinout haatte nuttelooze zorg, die den man slechts tot lange geruststellingen dwong en de zaken niet beter maakte.

Waarom dan troffen hem haar woorden als de druppels van een kouden verkleumenden regen, en zocht hij, na de deur achter haar te hebben gesloten, zoo peinzend zijn eigen kamer op?

Hij dacht aan het gelaat zijner vrouw zooals hij het eens gezien had, vol teedere zorg, vol angstige belangstelling voor den man aan wiens geluk zij getwijfeld had, en dacht er aan, dat hij die man niet geweest was!

Het binnentreden van Eelco verstoorde zijn mijmering. De slimme Fries was zich zijn positie als vertrouwde bewust,

en wanneer hij dus tot een afzonderlijk onderhoud bij zijn meester ontboden werd, straalde een gepaste waardigheid van zijn trekken. Hij droeg een zorgvuldig gesloten pak in de hand en zeide: »alweer uit denzelfden hoek gewaaid. Wij worden iets gewichtigs."

Meerwoude wist vanwaar het pakket kwam, en daar zijn briefwisseling met de kettersche vluchtelingen niet zonder de hulp van handlangers kon plaats hebben, had hij zijn dienaar toevertrouwd, dat het een staatkundige onderhandeling was, die hij voerde; en Eelco, als hij de brieven, die aan een vreemd adres bezorgd werden, voor zijn meester afhaalde, voelde al het gewicht zijner persoonlijkheid, zonder welke een groote zaak niet zou kunnen volbracht worden. Hij had nooit een letter van den inhoud gelezen, maar hij koesterde toch, ofschoon zijn kennis veel van het bezit van een vat buskruit had, hetwelk hij niet zien en waarmee hij noch veel minder schieten mocht, een groot genoegen in deze geheime aangelegenheid.

Terwijl Reinout het zegel verbrak en de papieren doorvloog, bleef hij dan ook, op eenigen afstand wachtend, het gelaat van zijn heer met aandacht gadeslaan, niet omdat daar iets te zien was, want Meerwoude liet zijn gewaarwordingen niet blijken, maar omdat hij zich bewust was de overbrenger van tijdingen te zijn, die een hem onbekende en onzichtbare aandoening moest wekken. Het genot dezer stille beschouwing duurde intusschen voor ditmaal toch een weinig lang; hij kuchte dus eens, en toen dit teeken, dat even goed aan de werking der winterlucht als aan ongeduld kon worden toegeschreven, niet werkte, sprak hij: »uw Edelheid is zeker nog niet gereed om te lezen; als zij anders gereed was...."

»Wel, wat dan?"

»Ik. wilde maar zeggen, dat ik een goed profeet geweest ben. Waar denkt Uw Edelheid wel, dat ik gisteren een bezoek bracht? bij de ketters; en wie was daar ook? die lieveling van Viale, sinjeur Melville."

Reinout hield den blik op het papier gevestigd, maar wie zijn neergeslagen oogen had kunnen zien zou geweten hebben,

dat de letters, die daar stonden, volkomen onzichtbaar voor hem waren. »Bij de ketters?" vroeg hij; »houden de hervormden hier in Brussel nog bijeenkomsten?"

»Dat doen zij; een wonderlijk volk! dat laat zich om hals brengen voor het hooren van een preek! Waarlijk, als ze mij ål hun leeraars te zamen aan den voet van de galg zetten, ik laat er mij niet om hangen. Doch om van gisteren te spreken, ik kuierde dan zoowat tegen donker worden over de straat; daar tikt mij iemand op den schouder en zegt: kom broeder, het is de ure Gods. Nu, ik dacht, de man houdt me voor een ander, en wilde al zeggen: geen familie, en gaat de klok van onzen lieven Heer altijd goed? toen mij inviel, dat het wel grappig kon zijn eens te hooren wat hij wilde. Ik zuchtte dus en vroeg: is het reeds de tijd? Waarvan wist ik natuurlijk in 't minst niet, maar dat was ook niet noodig: hij wenkte mij en 't ging naar een oude spelonk, waar al een heele troep bijeen was en een man preekte, heel mooi naar zij vonden. Ik begreep nu, dat ik onder de ketters geraakt was, en toen ik zoo rondkijk, wie was daar? sinjeur Melvílle, en hij luisterde heel aandachtig. Ha, ha, heb ik het niet voorspeld? dacht ik bij mij zelf; wat zal de graaf van Viale een gezicht zetten!" Eelco liet een bedwongen gelach hooren.

»Hij kan toevallig daar geweest zijn, evenals gij," antwoordde Meerwoude.

»Neen, Uw Edelheid, hij luisterde, en als men bij vergissing komt, dan kijkt men, dat is een vast teeken; daarenboven, hij is al lang met ketters in de weer; ik weet dat hij sommigen geholpen heeft, en als hij niet zulk een gunsteling van den graaf, en de graaf niet zulk een gunsteling van hertog Alva was, dan wisten anderen dat ook."

Reinouts onverschillig gelaat deed op dit oogenblik aan een zeer fijn masker denken. »Waar is die plaats?" vroeg hij achteloos.

Eelco beschreef hem het oord. »Het zou mij niets verwonderen, als hij van avond weer daar was."

»Ik zou u raden geen eigen onderzoek in te stellen; als men u ontdekte mocht uw verontschuldiging, dat gij kwaamt uit nieuwsgierigheid, misschien geen geloof vinden, en de graaf van Viale kan zijn dienaars mogelijk uit zulke ongelegenheden redden, ik kan het niet."

De Fries boog; al geloofde hij niet aan de onmacht van zijn meester, hij begreep toch, dat het geraden zou zijn, diens waarschuwing in acht te nemen. »Ik zal mij wel buiten schot houden," antwoordde hij dus, en vervolgde op de papieren wijzend: »is de zaak in orde?"

»Ja, gij kunt gaan." De klank van eenig geld, dat met zijn hand in aanraking kwam, deed een zeer dienstvaardige vlugheid in Eelco's leden komen. Weldra verdween hij uit Reinouts gezicht, om met een snelle beweging bij den naasten wijnhandelaar aan te landen, waar hij in zwijgende bespiegeling over zijn eigen slimheid en onmisbaarheid — hij was altijd zeer stil wanneer hij dronk — een eenzame rust nam, tot hij zich zelf bezig vond, twee leege glazen tegen elkaar stootend, zijn gezondheid als nieuw benoemd edelman in te stellen, welke toast hem waarschuwde, dat het tijd was de glazen niet meer vol te schenken en naar huis te gaan.

Reinout was reeds vertrokken. Hij had den inhoud der brieven nog eens doorloopen; zij meldden hem een politieke overwinning, terwijl de andere tijding, die Eelco hem gebracht had, zijn persoonlijke gevoelens misschien nog sterker opwond. »Eindelijk dus," mompelde hij; »ja, nu zou het oogenblik gekomen zijn." Hij borg de gevaarlijke correspondentie, wier berichten geen Protestantsch hart met blijdschap vervullen konden, want zij spraken van zwakke, verdeelde krijgstochten, zorgvuldig in een geheime lade, en haalde eenige andere, voor hem niet minder gewichtige papieren daaruit te voorschijn. Iemand, die sedert lang bezig was verdeeldheid en onmacht te bewerken, moest in de tijdingen, die hem te kennen gaven dat zijn doel gelukte, niets droevigs zien, en ook niet in de taak waartoe die andere papieren hem riepen; maar voor een gemoed, minder vervuld met zulke denkbeelden, zou

zij zeker pijnlijk geweest zijn. Dat gemoed zou met deelneming de woorden van vertrouwende blindheid gelezen hebben, die de mededeelingen ingaf, welke Meerwoude spottend deden opmerken: »dwazen! ze zijn werkelijk in de val gegaan; den hertog bij Daelhem slag leveren, ja, beproeft het maar;" het zou voor de gedachte hebben gehuiverd, die zich aan de documenten verbond, welke hij bij zich stak. Dergelijke huivering echter kwam niet in Reinout op, en toen hij het huis verliet, scheen alle vermoeienis vergeten voor het nieuwe denkbeeld, dat zijn scheden haastig voorwaarts dreef.

Eelco had gelijk gehad; Edward was niet toevallig bij de kettersche prediking geweest. Het was een diepere behoefte, die hem tot haar bezoek noopte. Zijn hart werd sedert lang in bangen tweestrijd geslingerd, en het scheen alsof een overwinning in den strijd ternauwernood mogelijk was, zoo gelijk schenen de krachten, die er den kamp voerden. Hier zijn sinds lang opgekomen neiging tot de stellingen der nieuwe leer en tot het verdrukte vaderland, dáár zijn verplichting aan Viale, het gezag der traditie, al de machtige herinneringen zijner kindsheid, en de schroom, die zich steeds aan het denkbeeld van een besluit vastknoopt, dat de beste jaren deslevens, de jaren van jonkheid en ongebroken moed, tot een tijd van nuttelooze dwaling zal verklaren. In deze dagen, waarop de dood zoo snel trof, behoorde er vermetelheid toe het verleden een fout te noemen, want niemand wist of hij tijd zou hebben ze te herstellen. — Arme Edward! hij scheen eer een voorwerp van medelijden dan van dat ironisch behagen te moeten zijn, waarmee Reinout onder zijn snellen gang aan hem dacht.

De rustelooze strijd van zijn gemoed had ook zijn trekken geteekend. Meerwoude behoefte hem geen zonneschijn meer te benijden. Sinds dat oogenblik, waarop hij vernomen had dat de vrouw, die hij niet met de vurige maar onberaden neiging van den jongeling, neen, die hij met al de kracht van ernstige mannelijke liefde beminde, aan zijn vijand verbonden was, had de laatste schijn dier zon hem verlaten; hij

had gevoeld dat zijn leven geen zalige tijden meer hebben zou. Maar zalige tijden zijn zeldzaam; voor de meesten is het leven meer een taak dan een genot, en hij was niet blind genoeg om den plicht ook van hen, die het hoogste geluk niet meer voelen zullen, te miskennen. Met een onbevredigde liefde was het doel van een bestaan nog niet verloren, het middelpunt der gedachte lag niet daar, het lag .... — met vreeselijke klaarheid zag hij plotseling dat zijn bestaan geen middelpunt had. Hij was een wezen, geslingerd tusschen twee polen, aan anderen in het uiten zijner overtuiging gebonden, dat noch gelooven kon wat zij geloofden, noch als hun vijand kon optreden; een wezen voor hetwelk, sedert hij niet blindelings volgen kon, alleen de twijfel scheen overgebleven. De twijfel was de uiterste grens zijner onafhankelijkheid, nu het verzet hem ontzegd was.

Er was hardheid in die bekentenis geweest; hij had in zijn smart naar een vaste overtuiging gegrepen, zooals de Romein, wanneer hij gewond was, naar het purper greep om er zijn wonden in te verbergen, en had moeten vinden, dat hij geen overtuiging hebben mocht! Als hij geen Katholiek, geen vervolger zijn kon, dan moest onverschilligheid in zijn gemoed wonen, dat naar een geloof smachtte, hetwelk alleen balsem voor smarten, gelijk hij ze leed, in zich droeg; het moest zijn hoop zijn, de stem die hem toefluisterde, dat in de nieuwe leer, die zijn vaderland bevrijden zou, een kracht schuilde die hem kon steunen, te doen verstommen; hij moest wenschen, dat dit Protestantisme geen geloof in zijn borst vinden mocht, en hij had het gewenscht.

Met den ijver van iemand, die zich zelf vergeten wil, had hij zich in de bezigheden van zijn ambt geworpen, en daarin niet zoozeer afleiding als wel verdooving gezocht; maar zijn wangen mochten onder de inspanning, die hij van zijn kracht vorderde, verbleeken, zijn oogen dieper in hun holten zinken en zijn gezondheid ondermijnd worden, wat hij zocht, vond hij niet, kón hij niet vinden. Zijn hand mocht bezig zijn, de geest was afgetrokken en dacht voort, dacht te meer pijnigende

denkbeelden, naarmate de eenige stroom die zulke dorre zandwoestijnen van vruchteloos gepeins kon afbreken, de stroom van jong, gezond bloed, minder levendig door zijn aderen vloeide. En zoo het hem nog een enkele maal gelukte, zich tot den gehoorzamen slaaf van zijn taak te maken, — wát in de uren, dat hij vrij was? Geen geliefd wezen eischte zijn toewijding; hij was aan Viale, aan Frank gebonden, maar welk een noodlottigen invloed hij ook op hen zou kunnen oefenen, hun geluk te bevorderen scheen niet in zijn vermogen te liggen. Al de vreugd van hen die hij beminde was onafhankelijk van hem; hij had zelfs niet dien troost, dat zijn leed anderen gelukkiger maakte; en met huivering dacht hij hoe het batig slot van zijn leven geen ander wezen zou, dan dat hij bestaan had zonder iemand ongelukkig te maken. Het hoogste een ontkenning! o, waartoe dan bestaan?

Dat verlangen naar een verandering, van welken aard ook, dat in zijn onbepaaldheid zoo hopeloos is, kwam over hem; mochten de omstandigheden maar veranderen, wellicht zouden zij hem helpen; hij was zóo onzeker omtrent den weg dien hij moest inslaan, dat hij zelfs het blinde toeval tot leidsman wilde aannemen.

Hij had in 't begin de gevaarlijke aantrekkingskracht der Protestantsche predikingen trachten te vermijden, doch die onthouding eindelijk opgegeven; zijn eigen gedachten waren gevaarlijker dan vreemde woorden. Zoo bezocht hij de kettersche vergaderingen, en Eelco had met juistheid voorspeld dat hij dien avond bij de prediking zou tegenwoordig zijn.

Met een tred, minder opgewekt dan die waarmee Reinout kort geleden zijn woning had verlaten, ging hij door de straten. Hij bezocht ze zelden over dag; hij vreesde voor het zien van de slachtoffers der Spanjaarden; reeds het hooren van hun lot was immers zoo vreeselijk voor hem, die niet helpen kon. Het was goed voor zijn gevoel, dat men hem meest van gelijke gezindheid met Viale oordeelde; zoo vernam hij niet de verhalen, waarmee afschuw en doodsangst Alva's gruweldaden berichtten. En toch, reeds de aanblik dier doodsche stra-

ten, welk een akelig verhaal bevatte die. Edward herinnerde zich nog hoe vroolijk hij ze eens gezien had; welk een verandering had alles sedert ondergaan.

Twee mannen, in dichte mantels gehuld, kwamen druk fluisterend hem tegen. »Het is op aangifte van den graaf van Viale geschied," hoorde hij den een zeggen, »die bloedhond!" De jonge man beefde, hij had het gevoel als werd hem een slag gegeven, waartegen hij zich niet weren kon. »Godlof, de onzen hebben niet stilgezeten," sprak de ander; »Oranje zal na die wreedheden weer nieuwe vrijwilligers ontvangen; het zal hun niet gelukken ons, Nederlanders, te breken." Wat zij meer spraken, kon Edward niet verstaan. Waarom klopte het hart hem zoo onstuimig? waarom glinsterde zijn oog bij dat woord, dat de Nederlanders niet gebroken zouden worden, zoo vurig? Het gevoel dezer menschen mocht immers niet het zijne wezen. Met een diepen zucht wilde hij zijn weg vervolgen.

Op dit oogenblik trof een geluid zijn oor, en deed hem luisterend stilstaan. Het was een gezang, maar welk een gezang? Men zou het een akeligen smartkreet hebben kunnen noemen, had het niet zoo zacht, zoo dof geklonken als huiverde de stem voor haar eigen geluid, en waagde niet haar klacht lucht te geven. Want het was een klacht, ook al volgde een belofte van troost daarop. Hij vernam eenige woorden:

»De Spaanjaards zijn gekomen,
En zwaar drukt u de nacht,
Nu houd dan, alle vromen,
Gestadiglijk de wacht.
Nu weet van geen versagen,
Mijn volk, u steunt de Heer.
Hij hoort hen, die daar klagen;
De dag keert immer weer."

Het was een vrouwelijke stem, die zoo zong, en Edward hoorde haar, toen het lied geëindigd was, als in gedachten

prevelen: »en zwaar drukt de nacht; hoe lang, o Heer, hoe eindeloos lang.”

Hij trad naderbij. Een haveloos gekleede gedaante richtte zich van den grond op, en zag hem met groote, wilde oogen, maar zonder eenigen schrik aan. »Komt ge mij halen?” vroeg zij.

De jonge man schudde verwonderd het hoofd. »Waarheen, wat meent gij?”

Zij lachte. »Naar de gevangenis; daarheen gaan àllen, het is er vol tegenwoordig, maar vandaag worden weer eenigen onthoofd, dan komt er plaats. Het is niet goed, dat ze de menschen onthoofden. Ze moesten ze verbranden; er zal weldra geen ruimte meer in den grond zijn voor al de lijken.”

De vrouw was nog jong, en zij moest schoon geweest zijn, maar haar trekken waren zoo strak als had de hand des tijds ze doen versteenen. Zij wachtte niet op een antwoord, maar vervolgde snel: »ik was óok daar, de lucht was er kil, en de muren vochtig. Zij, die met mij waren, zeiden dat men er niet lang in ademen kon, maar ik haalde er adem, vele maanden lang. Het deerde mij ook niet, ik was sterk, en of de grond hard was, toch kon ik er slapen, maar mijn kind niet. Het schreide en schreide, nacht en dag door, ik kon het niet bedaren, het wilde lucht hebben, en die had ik niet.” Zij sloeg de handen ineen en wees naar boven: »lucht, lucht, dáár is zij; zoo groot, zoo onafzienbaar! En geen stukje daarvan mocht ik aan mijn kind geven, niet zóóveel als mijn hand omsluiten kan mocht het inademen, en hier sta ik, en overal is zij, overal behoort ze mij toe, — en mijn kind is dood!”

Het strakke, vermagerde gelaat opgeheven naar omhoog, die stem zoo vol diepe smart, het geheel nog zoo jong, en toch reeds gansch verwoest, stond zij daar als een vreeselijke aanklacht tegen het vloekbewind, dat haar zoo gemaakt had. En zoo waren velen in die dagen, te velen om door hen, die boek wilden houden van de schanddaden der tirannie door ze te verwenschen, geteld te worden!

Zij legde haar hand op den arm van haar huiverenden toehoorder, en vervolgde: »men liet mij vrij; ik wist niet wat ik deed, zeiden ze, en de ketters hadden mij er toe verleid, dat ik dat lied had gezongen, dat verboden was; o God, waarom straften zij mij dan, als ik het niet geweten had? Het was wreed, dat te zeggen en mij weg te jagen. Ik was graag in de gevangenis. Daar lag mijn kind begraven; mijn man hebben zij gedood, en ik weet niet waar hij ligt, maar het graf van mijn kind wist ik; zij hadden er mij moeten laten. Ik heb nu niets meer in de wereld, niets meer!"

»Arme vrouw!" fluisterde de jonge man bewogen, »kan ik u helpen?"

Er ging een vluchtige ontroering over haar trekken. Zij zag hem aan, en iets dat naar licht zweemde kwam in haar blik; zij schudde het hoofd en antwoordde: »God zal mij helpen, mij en allen die zijn als ik. Er worden zooveel tranen geschreid, dat alleen hij ze drogen kan; maar hij zal ons immers niet vergeten? Niet waar, er kan nu geen ongeluk meer over mij komen? ik moet dus gespaard zijn om gelukkiger dagen te zien. Het zal beter worden, gelooft gij niet?"

»Wij willen het hopen."

»Ja, de hemel is zoo hoog en zoo ver; het moet zeker lang duren, eer hij ons bidden hoort; en de nacht is zoo donker, maar het zal toch wel weer dag worden."

Zij liet de moede blikken over het sombere grijs der avondlucht gaan en keerde dan het bleeke berustende gelaat af. »Het is nog te vroeg," fluisterde zij zacht; »o God, tot hoelang zal het te vroeg zijn?"

Haar hoofd zonk op de borst, en zij scheen in een diepe mijmering te verzinken.

Ja, het was een vreeselijke tijd, dien de Nederlanden toen doorleefden! Als ooit de hoop scheen te moeten sterven, en de lippen elk woord te verleeren behalve dat der klacht; als ooit de tirannie met stalen vuist de ongedekte vrijheid scheen te moeten neervellen, dan was het hier. En toch bleef de hoop, neen de zekerheid, dat die vrijheid overwinnen zou

levendig in de borst der onderdrukten. Hun harten mochten in doodsangst kloppen, hun oogen vol tranen staan, zij voelden dat de tijd te groot was om door den wil van een dwingeland te worden verkracht; zij voelden dat het denkbeeld, waarvoor zij lijden moesten, te verheven was, om verstikt te worden in den stroom van hun bloed en hun tranen. Het volk, dat voor zich zelfs strijdt, kan onderdrukt worden, ook al is zijn kamp rechtvaardig; het volk, dat voor de gedachte der geheele menschheid strijdt, moet zegevieren! In elken tijd, waarin een nieuw, geweldig denkbeeld zich baan breekt, wordt de zeis, die het onkruid moet wegruimen, in de hand dier natie gegeven, wier arm ze het krachtigst zwaaien zal, en de arbeid moge zwaar wezen, hij moge het zweet doen vloeien, — en de zweetdruppels van een volk bestaan uit bloed, — volbracht wordt hij, want de zeis snijdt voort en het onkruid kan haar niet tegenhouden!

„Nu weet van geen versagen,
Mijn volk, u steunt de Heer;
Hij hoort hen, die daar klagen,
De dag keert immer weer."

Lang nog nadat zij reeds verstomd waren, vernam Edward die woorden, en het was of zij niet meer klagend en zwak weerklonken, neen, triomfeerend, profetisch was hun geluid. Op het oogenblik voelde hij, dat alle twijfel heenvlood; hij behoorde tot hen, die thans onderdrukt werden, maar wier lippen de vrijheid reeds prezen, die zij uit hun slavernij zagen verrijzen; hun gebed was het zijne, en de vloek, dien hij heimelijk uit den mond der weinige vervallen gedaanten hoorde opgaan, welke het nog waagden Alva oprecht te haten, het was ook zijn vloek. Ja, hij was even schuldig als deze menschen, zoo zij de vervolging verdienden; en zoo zij schuldeloos waren, gelijk hij wist dat ze waren, zou hij alleen zich die onrechtmatige vervolging laten welgevallen? Was het edel allen te laten lijden, omdat het verzet den enkele kwetsen kon?

Hij had thans de plaats, waar de vergaderingen der Protestanten gehouden werden, bereikt. Men liet hem zonder bezwaar

binnentreden; de kleine gemeenten, die op zulke afgelegen plekken bijeenkwamen, wisten dat zij den verrader niet van hun samenkomsten konden uitsluiten, en ofschoon zij het oord, waar die plaats grepen, geheim hielden, hadden zij het strenge onderzoek, in den beginne naar elk die er aan wilde deelnemen ingesteld, laten varen; zij oefenden het vertrouwen van den zwakke, die de trouweloosheid toch niet weren kan.

Het was een prediking zooals zij in die dagen meestal gehouden werd, een woord van bemoediging tot de versaagden, van hetwelk men niemand wilde uitsluiten, ook al mocht het in een oor vallen, dat alleen luisterde om wat het hooren zou op lippen te brengen, die dat troostwoord konden aangeven waar het als misdaad onderdrukt zou worden; en zoo sloeg niemand een onderzoekenden blik op Edward, terwijl hij zich onder het gehoor mengde.

En toch waren twee oogen op hem gevestigd, die niet van hem weken; het waren twee, niet onderzoekende, maar sedert zij hem hier zagen ingaan zeer levendig geworden oogen; er schitterde genoegen in hun blik, terwijl zij dien op den jongen man richtten, want zij zagen het doel eener lange waakzaamheid bereikt.

»Verlaat dit gebouw niet, ik heb u iets te zeggen," fluisterde een stem in Edwards oor, toen de menigte, in gebed verzonken, niet op haar geluid kon letten, en hij herkende met een gevoel van schrik, hem zelf onverklaarbaar, Meerwoudes stem.

Hij keerde zich haastig om, maar de edelman was niet te zien; eerst nadat de prediking afgeloopen was en de toehoorders zich verwijderd hadden, ontdekte hij hem in de schaduw der verhevenheid staande van welke de Protestantsche leeraar zooeven zijn troostende woorden gesproken had.

Of ze ook in Reinouts oor gevallen waren? De prediker had van menschen gesproken, wier lippen gedrenkt waren met bitterheid, en wier hand met een snijdend zwaard gewapend was; dacht hij aan dezulken? Hun doel zou nimmer bereikt worden, had het met blijde hoop geklonken; dacht hij aan

die profetie? Misschien niet; Edward echter dacht aan dit alles, nu hij zich van aangezicht tot aangezicht tegenover Helene's gemaal bevond, dien hij had willen vermijden, zooals men een vijand vermijdt, bij wiens aanblik de hand dreigen moet, en dien zij toch weet niet te mogen treffen. Reinout scheen dit plan gebillijkt te hebben, ook hij had een ontmoeting trachten te voorkomen; waartoe dan nu dit ongewenscht gesprek?

Met over elkander gekruiste armen tegen een der banken geleund, wachtte de jonge man Meerwoudes meedeelingen zwijgend af. Hij voelde, dat zijn hart klopte, als in het bewustzijn van naderend onheil, en zoo hield hij het oog op den grond geslagen, om zich niet door zijn onzekeren blik te verraden.

»Het is u wèl, hoop ik, wanneer wij hier spreken; een Protestantsche kerk is zeker het neutraalste gebied, waarop een Katholiek en een Atheïst elkander kunnen ontmoeten," begon Reinout: »ik zou u niet lastig vallen, want ik weet dat wij gedwongen zijn, het genoegen van elkaars gezelschap eenigszins twijfelachtig te vinden, doch een toeval heeft mij in het bezit van papieren gesteld, die meer voor u dan voor mij bestemd schijnen, en die ik niet aan een vreemde bezorging dorst overlaten."

Hij scheen een antwoord te wachten, maar daar Edward bleef zwijgen, ging hij voort: »men zeide mij, dat ik u hier te zoeken had, en ik zie men bedroog mij niet, zooals ik aan het verleden denkend wel vreezen moest; maar het is waar. deze ketterpredikingen worden door sommigen als prikkel voor hun afschuw tegen de ketters gebruikt."

Hij haalde eenige papieren te voorschijn, en bleef ze als aarzelend in de hand houden. De jonge man bemerkte het. »Zoo uw woorden van mijn geloof afhangen, beschouw mij dan als hen, die gij hier gezien hebt."

»Als een Protestant!" riep Meerwoude; »nu, ik heb menschelijke denkbeelden nooit voor den toetssteen der eeuwigheid aangezien, doch ik wil bekennen, dat die mededeeling zeer

verrassend is. Het had mij misschien verwonderd, den geloovigen Katholiek Edward Melville te zien veranderen, daarin echter had ik mij nog kunnen verplaatsen, — maar thans, met den naam dien gij dragen moet, met al de tradities van uw geslacht, thans u veranderd te zien, dat is meer dan ik wachtte. De partij der hervormden is wel goedgeloovig of wel zwak, dat zij zoo argeloos een bondgenoot aanneemt. Als ik in haar plaats stond, zou mij zulk een proseliet gevaarlijk schijnen."

Edward was zeer bleek geworden, hij streed klaarblijkelijk met den opkomenden hartstocht, en met de gedachte, dat Helene's echtgenoot niet de persoon mocht zijn, tegen wien hij zijn toorn uitte. »Dit is geen tijd," zeide hij, »waarop een overgang als de mijne het werk des verraders kan zijn, want het geluk is aan de zijde die hij verlaat. Doch gij spraakt van veranderingen buiten mij om, van tradities van mijn geslacht; wat meent gij?" en hij hief het gebogen hoofd op.

Reinout deed ditmaal geen moeite om zijn waar gevoel te verbergen; uit zijn oogen drong een blik van triomf, en langzaam ieder woord zijn nadruk gevend, vroeg hij: »weet de graaf van Viale niet, dat zijn naam een slechten klank heeft in kettersche ooren?"

Edward deinsde terug, en zijn vijand vervolgde hoonend: »of ben ik werkelijk de eerste, die het voorrecht heeft hem zijn aanzienlijke geboorte ter kennis te brengen?"

Het bloed steeg naar Edwards gelaat, hij tastte als bedwelmd om zich heen. »Mijn moeder was rein als de engelen, vergrijp u niet aan haar naam!" riep hij woest. Hoe deze tijding zijn eigen bestaan brak, dat alles viel weg voor het éene denkbeeld, dat ze het reine leven zijner moeder nog in het graf scheen te dooden.

Meerwoude had een ander gevolg zijner meededeeling verwacht. Snel antwoordde hij: »uw moeder treft geen schuld."

»En ik zou de zoon van..."

»Den graaf van Viale zijn? Ja, want zij was zijn eenig wettige gemalin, die hij door een listig bedrog omtrent de echtheid van hun huwelijk misleidde en er toe dreef, den

naam aan te nemen dien gij draagt, maar die nooit de uwe was."

Het duizelde Edward; met moeite stamelde hij: »het is onwaar, het kàn niet zijn, gij hebt geen bewijzen."

»Ik heb ze ; op elk ander tijdstip zou ik u zulk een twijfel aan mijn woord doen herroepen, maar ik zie, dat gij thans in geen toestand zijt, waarin men rekenschap van u zou kunnen vorderen. Bedaar echter, en gij zult niet over gebrek aan bewijzen te klagen hebben."

»Ik ben bedaard;" bevende lippen gaven dit antwoord, maar het bleeke gelaat van den jongen man droeg een uitdrukking van kalmte, die beangstigend was.

Reinout gaf hem de papieren, het blad uit het kerkboek, den brief van den pastoor en Eelco's getuigenis. »Indien ge mijn dienaar verlangt te spreken, zal ik hem tot uw beschikking stellen," zeide hij, en terugtredend liet hij Edward aan zijn lectuur over.

Deze las; hij zag niet de dorre woorden van het kerkformulier, hij las daar het verhaal van de smart zijner moeder, hij las de schande zijns vaders en zijn eigen vertwijfeling: maar hij sloeg de bladen om, als behelsden zij slechts de geschiedenis van een vreemde, en toen hij gedaan had, staarde zijn oog met strakken blik in de ledige ruimte en hij lachte,— een huiveringwekkend lachen. »Zoo leeg is alles; trouw, eer, liefde, àlles wezenlooze schimmen, ijdele klanken; niets is waar dan de leugen," zeide hij op een toon, die hard was als zijne woorden, en snerpend als de klank van glas, dat een ruwe hand vanéén doet springen. »En hij sprak als had geen schuld ooit zijn leven bezoedeld, als ware zijn hart rein — en ik heb hem geloofd," vervolgden zijn lippen, »ik was een dwaas, en hij . . ." De zoon sprak het veroordeelende woord niet uit, dat den vader voor immer brandmerken zou. De papieren ontzonken aan zijn hand, en in een gebroken half bedwongen snikken gaf zijn geprangd hart zich lucht.

Dat de bewijzen, die hij gelezen had, echt waren, daaraan kon hij niet twijfelen. Dat was Viale's schrift, al was 't ook een andere naam, die deze gelofte van eeuwige snood gebroken trouw bezegeld had; dat was de hand zijner moeder, en

nu ook begreep hij het geheele gedrag van den graaf. Hij begreep vele woorden, wier zinspelingen hem eens onduidelijk geweest waren. Het was de hardvochtige werkelijkheid; hij, die de verdediger van het Protestantisme wilde zijn, hij, de hervormde, was — Viales zoon.

Wel had Reinout wraak genomen! — Dat de edelman dit alles sinds lang geweten en met zijn mededeeling slechts gewacht had, tot het bericht er van een ongeneeslijke wond zou slaan, dat gevoelde Edward, ook zonder dat hij zich behoefde te herinneren, dat Meerwoude zijn doodvijand was; het tijdstip, waarop men hem deze openbaring gedaan had, zeide hem genoeg. Met een bedaardheid, die hij zelf niet begreep, stond hij op, en trad naar Reinout toe. Deze zag hem aan, en onwillekeurig voelde hij iets, dat naar schrik geleek, bij den aanblik van dat veranderde gelaat.

Die strakke trekken, die onnatuurlijke blik en die eigenaardig gespannen uitdrukking, het was of zij Edward geheel veranderden; dat was werkelijk de zoon van Viale, die daar, trotsch als zijn vader, rekenschap van de wreedheid aan hem gepleegd scheen te vorderen. Maar hij eischte geen verantwoording. Hij wilde niet toonen, dat hij het spel doorzag, hetwelk men met hem had gedreven; zijn toorn kon hem slechts aan den spot van zijn tegenstander prijsgeven, zijn smart slechts bewijzen dat Reinouts doel bereikt was. Op een toon, zoo kalm als van iemand die een onverschillige zaak afdoet, begon hij: »ik moet deze documenten als mijn eigendom beschouwen, heer van Meerwoude."

»Zij behooren u toe," antwoordde Reinout, en hij wist nauwelijks, of hij hoopte dat die bedaardheid schijn of waarheid zijn mocht; hij wist alleen dat dit strakke gelaat met die ernstige oogen hem pijnlijk was, en hij dien blik, die in de diepte van zijn gemoed scheen te kunnen lezen, niet vermocht te dragen. »Wat wilt gij doen?" vroeg hij; die sprakelooze kalmte ontstelde hem.

De jonge man lachte. »Heer van Meerwoude," zeide hij met bittere ironie, »toen ik hier kwam, geloofde ik aan waarheid

en deugd en menschenwaarde; gij hebt dat geloof bespot, en met recht; ik heb ze niet gevonden, ik ga ze thans zoeken, en als ik ze hier niet vind, wel, dan misschien elders."

»Gij wilt uw rechten niet doen gelden?" vroeg Reinout.

De oogen van Viale zagen hem uit Edwards bleek gelaat aan, en dat was Viales stem, die zoo ijskoud terugwijzend weerklonk: »wat ik doen wil zal de tijd u leeren; dit is, hoop ik, de laatste maal geweest, dat wij elkander gesproken hebben, ik althans zal zorgen, dat onze wegen zich niet weder kruisen." En met dezelfde hooghartige bedaardheid ging hij Reinout voorbij en liet dezen alleen.

Een oogenblik scheen het alsof de edelman verward, ja ontsteld was. Hij had op een botsing gerekend, gehoopt zelfs, maar deze koele geringschatting had hij niet voorzien. Zoo kon alleen een volkomen gevoelloosheid of de vreeselijkste wanhoop spreken. Een zweem van ontroering welde in hem op. Daar was iets in die oogen geweest, dat de eerste mogelijkheid uitsloot, en de tweede? hij had den jongen man, hij had vooral Viale in hem willen straffen, maar hij had hem niet tot vertwijfeling willen drijven. Hij had strijd gewild, en de vertwijfeling streed immers niet. Als Edward zich zelf van het leven beroofde, dan was daarin voor hem geen triomf. Viale bleef zijn ouden rang bekleeden en de jongeling, die om de eer zijns vaders te redden stierf, kon voor hen die alles wisten slechts een voorwerp van deelneming, voor hen die niets wisten een ongelukkige zijn. Dàt had hij niet gewild. Edward mocht leven, mocht gelukkig worden zelfs, mits er maar een daad was, die tusschen hem en Helene stond, die haar liefde doodde. Het graf zou dat nimmer doen; zij zou hem daarin slechts te meer liefhebben, zij zou hem beweenen, aan hem denken; — en de zachtere gevoelens, die een oogenblik in Reinouts borst ontwaakt waren, sluimerden weer in, veranderden in harde, wreede wenschen.

Hij bleef een oogenblik in twijfelend overleg. Zou hij Edward volgen? zou hij een poging doen om zijn voornemen te weten te komen, en hem van een wanhopigen stap terughouden?

Neen, daartoe had hij geen recht. De jonge man zou zich waarlijk niet door dezelfde hand, die hem gekwetst had, laten verbinden. Hij moest de zaak aan haar beloop overlaten; hij had den pijl afgedrukt, en moest wachten of die het doel trof, de richting was nu niet meer te veranderen; slechts ééne zekerheid was er, die niemand hem kon ontrooven, — al miste de pijl het doel, gewond had hij. En met dit denkbeeld verliet hij de plek, waar een geheel menschenleven verwoest was.

Werktuigelijk, zonder doel of plan, ging Edward voort. Zijn hoofd was woest, als een zee bruisten de gevoelens er door, en geen dier golven vond een reddend strand; zij spatten uiteen eer de oever eener vaste gedachte bereikt was. Een ketter Viale's zoon! zoo klonk het in zijn geest; altijd dezelfde toon, uitgesproken door een snijdend hoonende stem. Hij luisterde als verhaalde een vreemde hem de geheele wonderbare geschiedenis van zijn leven, en het kwam hem voor, dat hij slechts ééne taak te vervullen had, een ander woord voor de wreede kennis te vinden, die hem plotseling geschonken was. Maar dat juist kon hij niet vinden. In de donkere lucht boven hem stonden slechts die letters; in de steenen waaover zijn voet heenging waren zij gebeiteld; in de gevels der huizen had men ze geschreven, overal stond daar: een ketter Viale's zoon! »Almachtige God, een ander woord, een ander woord," stamelde hij, en hij wankelde als een slaapwandelaar.

Was het de verhooring van zijn gebed of was het een voortzetting van zijn wakenden droom? maar op dit oogenblik vernam hij een ander geluid. »Edward, wat deert u?" vroeg een welbekende stem, en voor hem stond zuster Klara, die zijn gelaat met ontzetting beschouwde. »In naam der heilige jonkvrouw, wat is u gebeurd?" vervolgde zij vol angst, zij voelde dat iets vreeselijks deze trekken zoo moest veranderd hebben.

Hij zag haar strak aan; »gij hebt het vertrouwen mijner moeder bezeten," zeide hij, »heeft zij u haar geheim gezegd?"

Het hart der non schroefde zich pijnlijk saam, zij antwoordde niet.

»Heeft zij u gezegd, dat de naam dien ik draag niet de

mijne is, heeft zij u dat gezegd, zuster Klara?" Hij wachtte even, en ging dan op woesten toon voort: »ja zij deed het, en gij liet mij gaan, gaan naar de woning mijns vaders; gij zweegt, en liet mij hopen en gelooven en liefhebben, en het geheim woonde in uw borst, dat u zeggen moest hoe ijdel al die hoop en liefde was. Mijn God, mijn God, waarom hebt gij niet gesproken?"

De non legde haar hand op zijn arm. »Kom met mij," fluisterde zij zacht, »bedaar; hier kan ik u niets verhalen."

Hij lachte en maakte zich ruw los. »Waarom niet? het is hier leeg genoeg; denkt gij, dat men zich nog op de straten waagt, waar men door de Spaansche beulen kan gezien en voor de rechtbank gesleept worden, waar Alva en mijn vader vonnissen? Alva en mijn vader! een heerlijk verbond, niet waar? de twee gehate namen vereend, tot één vloek vereend, dat bespaart woorden; o, de naam dien ik draag is hoog geëerd, men heeft hem duizend vervloekingen waard gevonden!"

»Neen Edward, uw vader had groote schuld, maar zoo gruwzaam is uw lot niet. Karel de Brénis...."

»Dat wás zijn naam. Hij heet thans graaf van Viale, de machtige graaf van Viale; is dat niet een hooge stamboom voor den onbekenden Edward Melville? Zuster Klara, zie mij niet zoo ontzet aan, het is immers een aanzienlijke naam, dien ik noem; en ze hebben hem mij gegeven, nu het te laat is, dat is billijk, zeer billijk, wij moeten allen ons deel dragen in deze tijden; waarom zou de ketter niet de zoon van een Viale zijn?"

»Gij spreekt in verwarring; om Godswil, wat meent gij?"

Hij zag haar doorborend aan. »Hebt gij dit niet geweten?"

»Ik zweer u, neen."

»Hebt gij niet geweten, dat het beter voor mij ware, als ik begraven lag, en nog beter, als ik deze valsche, ellendige wereld nimmer had gezien?"

»Edward, laster niet; o Heer! moet dit het einde zijn?" kreet de non.

»Hebt gij dat alles niet geweten? niet dat Viale mijn vader

is, en dat hij mij haten zal? want ik ben de vijand zijner leer; o weet het dan nu, en wensch dat ik hier gestorven voor u lag."

Hij verstomde; een hand legde zich plotseling op zijn schouder.

»Vind ik u eindelijk, jonker: gij moet dadelijk meekomen." Het was Viales dienaar, die met alle sporen van gejaagdheid op het gelaat voor hem stond.

»Wat wilt gij? wat is er gebeurd?" vroeg Edward.

»Graaf Frank is zwaar gewond en wil u zien."

Frank, het was de eenige naam waarmee het leven hem nog kon aantrekken, en hij hoorde dien in verband met een gedachte des doods. Moest dan alles hem ontzinken? moest hij aan de liefde, bij wier naam zijn hart in blijde aandoening trilde, alleen in woorden herinnerd worden, die schenen te zeggen dat hij ze verliezen zou? »Gewond, en er is gevaar?" stamelde hij.

»Ja jonker, ik geloof dat het slecht staat; gij moet terstond komen."

Er zijn oogenblikken waarop zelfs het gevoel van smart een weldaad is; ook Edward, ofschoon het een hevige schok was, die door zijn leden ging, had een gewaarwording dat de zwaarste last van hem was afgenomen, want hij voelde weer wat hij te dragen had; het was een wereld van angst, jammer en wanhoop, waarop hij staarde; maar hij kon haar beelden toch weer herkennen, zijn denken had weer een vast punt gevonden, waarop het zich richtte. De strakheid zijner blikken verdween, en terwijl hij zich aan den arm des dienaars, die hem meelijdend ondersteunde, vastklemde, fluisterde hij met een door tranen half verstikte stem: »bereid mij niet voor, zeg mij álles; hij is dood, Frank is dood."

»Neen jonker, gij zult hem nog levend zien, maar de wond is erg, en ik geloof niet dat er veel hoop is, ik wil 't ronduit zeggen; doch kom nu en houd u goed, 't kan nog beter worden."

Edward gehoorzaamde; met inspanning raapte hij zijn kracht bijeen, en liet den welmeenenden raadgever los, op wien hij tot nog toe krampachtig geleund had. »Frank, mijn broeder,"

sprak hij zacht voor zich heen; het was of àl de gevoelens van zijn hart zich in dat woord uitspraken.

Zuster Klara boog zich naar hem toe. »Denk, wat van uw zwijgen afhangt," zeide zij smeekend.

Hij antwoordde niet; al zijn gedachten waren op den gewonden broeder gericht. Met gejaagden tred snelde hij voort; zelfs de ontdekking, die zooeven alle gevoelens tot onnatuurlijke spanning had opgewonden, scheen nu ijdel naast dat éêne gevoel, dat zijn schreden voortdreef, naast zijn nameloozen angst en zijn nameloos verlangen.

De non zag hem smartelijk na, zij waagde het niet hem terug te houden. »De graaf van Viale!" fluisterde zij, »o God, tot welk een uitkomst moest die onzalige misdaad voeren." Haar stem stokte, het geheele verhaal van Edwards moeder kwam weer in haar ziel op, en de tweestrijd, die haar toen beheerscht had, tot zij den raad om te zwijgen gaf, stond levendig voor haar geest. Zij kon zich geen verwijt doen, maar de smart, die zij toen geleden had, doortrilde opnieuw en heviger hare borst. Dat vreeselijke, waaraan zij toen nauwelijks als mogelijkheid had durven denken, was waarheid geworden: de zoon had zijn vaders schuld ontdekt, en hoeveel schuldiger nog was hij, dan zij door het verhaal zijner verlaten vrouw geweten had! Hij was andermaal gehuwd, hij was de vader van een voor de wereld erkenden zoon, en zijn wettigen zoon had hij sinds jaren aan zijn zijde doen gaan, zonder herstelling van den misdaad, waaraan ieder noemen van Edwards naam hem herinneren moest, en dien hij van zijn rechtmatig eigendom beroofde, zoo vaak hij zelf hem er mee aansprak. — Maar hij had hem toch liefgehad! De zorg voor 's jongelings toekomst, die zuster Klara zeide dat hij diens afstamming geweten had, zeide haar ook dat hij liefde voor Edward moest gekoesterd hebben, en die gedachte gaf haar een straal van hoop. De jonge man zou bij al zijn verontwaardiging toch die genegenheid niet kunnen vergeten, ze zou zijn vergiffenis wekken, zou een band tusschen hem en den nieuw gevonden vader vlechten.

Met de kracht eener vrouw, wier leven sinds lang op liefde berustte, klemde zij zich aan die hoop vast. Ach, zij wist niet, terwijl zij met de haast van iemand, voor wie geen eigen gemoedsbeweging ooit de taak die zij voor anderen te vervullen had mocht verstoren, zich naar de zieke spoedde die zij verplegen moest, dat er gemoedsbewegingen zijn, tegen welke de liefde weinig vermag, en bovenal zij had dat woord niet vernomen, althans niet begrepen, waarin Edward de som zijner vertwijfeling uitsprak: een ketter Viales zoon.

Hij had thans het paleis van den graaf bereikt. De bediende had hem onderweg de bijzonderheden van Franks verwonding meegedeeld, in zoover hij die dorst meedeelen, want te zeggen dat zijn jonge meester bij de verdediging van een ketter gekwetst werd, was meer dan hij waagde uit te spreken. Zijn verhaal gaf weinig hoop. De arts had terstond verklaard, dat de wond bij een sterker natuur wel te heelen zou zijn, maar dat Franks teeder gestel geen uitzicht daarop bood. Toen de graaf dat vernomen had, en Frank in hevige koorts telkens Edwards naam riep, had hij bevolen den jongen man te roepen en zoodra hij kwam bij den kranke te laten; hij scheen hoop te koesteren, dat diens invloed de onrust van den gewonde bedaren zou.

»Ik geloof, dat mijn meester niet weten wil, hoe erg het staat," fluisterde de bediende, terwijl hij zacht de deur der kamer, waarin Frank lag, opende, »hij is weggegaan om met den arts te spreken; is het niet wonderlijk, jonker, hij heeft er geen traan om gelaten, en 't is toch zijn eenige zoon."

Edward zweeg; hij had moeite om geen kreet van pijn bij die woorden te slaken, die hem zoo levendig herinnerden, welk een bedrog Viale gepleegd had, maar hij bedwong zich. Stil sloot hij de deur en trad met onhoorbaren stap op de legerstede toe. Godlof, hij was alleen met Frank; toen hij bij het licht der flauwbrandende lamp de geliefde trekken beschouwde, deed geen ander gezicht hem het hoofd met afschuw en droefheid afwenden.

Een kalme slaap hield thans de blauwe oogen, naar wier

blik hij zoo verlangde, gesloten. De bange droomen, die Franks geest benauwd hadden, waren geweken; rustig ademde de gewonde borst, en fluisterden de lippen soms nog een enkel woord, het was geen smartkreet, die haar ontsnapte. De eerst pijnlijk saamgeklemde handen waren machteloos neergezonken, en de blonde lokken golfden niet meer in de woeste beweging der koortshitte om het gloeiende voorhoofd; haar gouden glans omgaf een marmerbleek, maar volkomen stil gelaat.

Hoe schoon waren die kalme trekken! Er was geen lijn, die bitterheid, hartstocht of rusteloosheid daarin geteekend hadden. De ernst en de geestdrift van een leeftijd, die niet de zijne was, hadden dit gemoed aangeraakt, maar alleen de gloed, niets van het verterende vuur dier vroeg verkregen jaren rustte op deze trekken. Nog hadden de gedachten, die achter dat blanke voorhoofd klopten, alleen naar omhoog gestreefd; geen enkele had zich in het stof verloren of in het duister gearbeid; en het gelaat, dat Edward met een mengeling van weemoed en liefde beschouwde, was zoo helder, omdat het slechts reine beelden kon weerkaatsen.

Een beweging van den gewonde stoorde hier de smartelijke denkbeelden, die het hart van den ongelukkigen jongen man vervulden, terwijl hij den broeder gadesloeg, dien hij zelfs stervend nimmer met dien naam zou mogen begroeten, en dien hij toch beminde met een liefde, grooter dan broederliefde pleegt te zijn. Langzaam sloeg Frank de schitterende oogen op. In hun blik glinsterde weder dat dwepende licht, dat Edward zoo vaak met een gevoel van angstige bevreemding gezien had, maar thans scheen het niet vreemd meer. Het was nu slechts als had de natuur geweten, hoe kort het leven zou wezen, dat op dit gelaat had gebloeid, en dat zij eer de tijd kwam, dus gegeven had wat hij nimmer brengen zou. Snel had zij de gedachten gewekt en tot volmaking gevoerd, die anders eerst op dezen leeftijd beginnen te ontluiken, want zij wist, dat zij de vrucht tot rijpheid brengen moest, eer de bloesem zich nog aan het oog had kunnen vertoonen. De vrucht was gerijpt, en — zij viel af.

»Edward," sprak Frank met zachte stem, »zijt gij alleen hier?"

»Ja."

»Het is goed; ik heb u iets te zeggen, dat niemand hooren mag. Nu ik sterven ga...."

»O Frank, Frank!"

»Stil, ween niet, men zou ons storen; luister rustig. Mijn vader weet niet hoe ik gewond ben, hij meent dat het in de opschudding geschiedde, zonder dat men het wilde. Zult gij maken, dat men hem in dien waan laat?"

»Ja Frank, ja."

»Dan is het goed." Hij boog zich dichter tot Edward. Fluisterend vervolgde hij: »Ik heb het u nooit gèzegd. Ik geloof aan de nieuwe leer."

Er heerschte een oogenblik van stilte; dan sloeg zich een arm vast om den hals van Frank en een ontroerde stem sprak: »en ùw geloof is het mijne."

Zij hielden elkaar een wijle omarmd. »O God, heb dank, zoo is er dan toch één hart, waaraan ik mij openbaren kan," riep Frank vurig, en drukte Edwards hand in de zijne, terwijl hij hem in afgebroken woorden het voorgevallene verhaalde, tot de uitputting hem belette voort te gaan. Na eenig wachten vervolgde hij: »ik mag het u thans vragen; zeg mij, is het een onrecht geweest, dat ik gezwegen heb?"

»Een onrecht?"

»Misschien had ik moeten spreken, moeten trachten mijn vader te winnen voor 'tgeen ik als waarheid liefhad, maar — ik wist immers, dat het vergeefs zou zijn. En dan, ik had hem zoo lief, ik had den moed niet om hem die smart aan te doen; als het verkeerd was, zoudt gij niet denken, dat mijn dood de schuld uitwischt?"

Die angstige vraag, hoe roerend klonk ze waar zooveel recht tot trots was. »O Frank, spreek niet van schuld," riep Edward.

»Ze zeiden mij, dat wij alle banden van liefde verbreken moesten, maar ik kon mijn hart niet losrukken van wie mij

dierbaar waren, en dan — ik heb menigmaal gedacht, Edward, dat wij het geloof toch nog niet gevonden hebben."

»Welk geloof?"

»Ik weet het niet; het is er niet en misschien zal het nooit komen; maar ik meen, dat er een geloof moet zijn, nog beter dan dat, hetwelk nu beleden wordt. Er is zulk een oneindige hemel boven ons, en er is geen geloof of het wil hem zoo klein maken, dat hij maar voor weinigen ruimte heeft. Misschien is het dwaling, maar ik denk dat de beste godsdienst de banden der liefde niet zou moeten verbreken, maar ze vaster knoopen; en dan zouden geloof en hoop en liefde niet langer gescheiden, ze zouden één zijn, en ik denk, dat het dan beter, dat het dan het best ware."

»Meent gij dat die tijden komen zullen?"

»Ik kan u niet zeggen of dat zijn zal, maar ik weet dat ik het nu hoop, en het is goed dat ik sterven mag eer die illusie verdwijnt. Ik geloof niet, Edward, dat ik voor dagen als deze bestemd was, en daarom denk ik, dat die tijd nog eens komen zal, dien ik in mijn droomen zag. Ik ben zeer gelukkig, maar het is mij als had ik veel langer geleefd; misschien heeft de toekomst wel geweten, dat ik haar nooit zien zou als zij zich vervuld had, en heb ik haar daarom in mijn gedachten gezien." Hij was gelukkig, zijn woorden spraken waarheid, zelfs nù was hij het. Wiens blik de trekken van Edward met dat heldere gelaat van den stervende vergeleek, hem scheen het, dat niet Frank te beklagen viel. De jongeling zelf gevoelde dat. Met die onbeschrijflijke innigheid, die zijn woorden tot muziek maakte, zeide hij: »o Edward, kon ik u helpen!"

Met moeite hief deze het neergebogen hoofd op. »Mij deert niets," sprak hij, maar de kracht der onwaarheid verliet hem; hij verborg het gelaat, en een woeste smartkreet deed zijn lippen beven, terwijl hij riep: »mocht ik met u sterven!"

Frank zag hem weemoedig aan. »Neen," zeide hij ernstig, »het zou onrecht zijn dat te wenschen. Ik ben nog zoo jong, er is aan mij niets verloren, maar gij zijt een man, gij kunt

iets zijn voor uw vaderland." Een herinnering aan het verleden scheen in hem op te komen; met droeve scherts vervolgde hij: »weet gij nog, wat gij zeidet toen het klimop verwelkt was? het is waar geweest." Hij richtte zich een weinig op en zijn oogen begonnen levendiger te schitteren: »het klimop kan sterven, maar de boom moet leven, en schaduw brengen aan de uitgedorde streek. Zoo ge mij ooit hebt liefgehad, hoor dan mijn laatste bede. Ik sterf en heb niets voor mijn land gedaan, het land dat mij toch zoo dierbaar was; ik kon het niets vergelden van al wat het mij gegeven heeft; betaal gij mijn schuld. Beloof mij, dat ik geen ondankbare schijnen zal."

»Ik beloof het u". Een diepe stilte volgde dat plechtig gegeven woord.

»Zie Edward," zeide Frank toen, »ik heb vroeger wel eens gewenscht lang op deze aarde te mogen blijven, ik wilde zoo gaarne leven; maar het is goed zoo, hier zijn wij allen toch slechts om te sterven, en de eeuwigheid heeft geen dood."

Heeft zij een leven? weerklonk het in Edwards borst, maar hij sprak de vraag niet uit; wat zij ook hebben mocht, zij gaf rust, en hij prees hém gelukkig, die haar zoo vroeg en zoo schuldeloos inging. Welk antwoord de eeuwigheid op de vragen over het hiernamaals geven zal, weten wij niet, maar op het leven is de dood het eenige antwoord, sprak de vertwijfeling in zijn gemoed. Hij zag zwijgend in dat schoone, stralende gelaat, dat zoo helder was als de zon; want de morgen van ieder leven is helder, en de avond — kan het zijn, zoo wij slechts gewild hebben. »Het is goed zoo," vervolgde Frank, »ik heb een oogenblik gemeend, dat het zeer donker werd en dat het kwade overwinnen zou, maar ik geloof niet meer aan de smart; het booze heeft reeds zoolang op aarde gewoond en de engelen toch nooit verdreven, het zal ook nu niet zegevieren, nu niet en nooit."

Neen, nooit! De lippen van stervenden zijn profetisch, en in de oogen van den jongeling schitterde een licht, dat niet op deze aarde ontstoken wordt. Het goede zal niet sterven,

Neen Frank, niet zoolang er wezens worden geboren als gij; niet, zoolang de mensch den hemel in zijn gemoed kan dragen, zal die hemel zich voor hem sluiten.

Ook Edward, mocht zijn hart al bloeden, erkende hoe goed dit einde was. Die oogen vol glans hadden zooveel schuld moeten zien, wèl hun, dat zij zich ten minste niet voor den aanblik van bedrog en leugen behoefden neer te slaan; wèl hun, dat zij die niet dáár zagen, waar zij eens het voorbeeld van trouw gezocht hadden. Frank ging heen en eerde den vader, die hem het bestaan geschonken had; het was beter dan te moeten blijven, om verachting, in de plaats van eerbied te doen treden. Het was geen gebed dat Edward ten hemel opzond — zijn ziel had de kracht tot bidden verloren — maar het was een gevoel van dank aan het lot, of hoe de macht heeten mocht die het menschelijke zijn bestuurde, dat zij Frank althans voor den slag spaarde, die hèm zoo vreeselijk getroffen had.

Op dit oogenblik trad Viale binnen. Hij richtte geen blik op Edward, en daardoor ontging hem de huivering, waarmee deze zich onwillekeurig afwendde. Al zijn aandacht was op Frank gevestigd. Hij trad naar hem toe en vatte de jeugdige hand, waarin nog slechts een zwakke polsslag klopte. De arts, die hem gevolgd was, wilde opnieuw de wond onderzoeken, maar Frank weerde zachtkens zijn aanraking af. »Het is toch te laat," zeide hij, »ik dank u voor alle hulp, maar laat mij nu rusten."

»Gij zult genezen, de wond kan heelen," riep Viale, zooals hij meende om den jongeling hoop in te boezemen, maar eigenlijk alleen om de vrees, die hem zelf vervulde, gerust te stellen.

Zijn zoon glimlachte: »ja, zij zal heelen, maar niet hier. Vader, hoop niet langer voor de aarde, hoop voor de eeuwigheid; die hoop is schooner, ze is onvergankelijk zooals het leven dat daar begint, oneindig en heerlijk."

De graaf zag zijn kind aan, en plotseling gevoelde hij, dat de leugen, die hen altijd gescheiden had, ook nu tusschen hen trad. Hij zag den dood over dat schoone, jonge gelaat gaan, en voelde dat de hand, die hij in de zijne hield, nooit den trot-

schen naam zou schrijven, waarop hij voor hem gehoopt, waarvoor hij gewerkt en gezondigd had; maar hij dacht niet aan den dood, hij dacht aan de onsterfelijkheid die hem volgen moest, en hoe hij de eeuwigheid voor het korte tijdelijke verkocht had, hoe hij niet hopen mocht, dat die heldere oogen daar ooit weer werden opgeslagen, want dan zagen zij wat hij altijd had moeten verbergen, dan zagen zij de waarheid. »O, God, het kan, het mág niet zijn; gij moogt niet sterven, Frank, mijn trots, mijn lieveling, dat is te hard!" riep hij vertwijfelend.

De met zoo woeste smart aangeroepene antwoordde niet, hij scheen niets te vernemen.

Viale wierp een blik van wilden angst op den zwijgenden arts. »Is het waar? moet ik hem verliezen?" vroeg hij met heesche stem.

Deze neigde het hoofd. »Ik vrees dat hier niets meer te doen valt," antwoordde hij.

De graaf uitte geen klacht, alleen zijn blik sprak de taal der wanhoop. — De dood, die een weerzien voor oogen heeft, is niet bitter; de dood, die aan een sterven voor altijd gelooft, is te dragen, want wij weten, dat ook onze smart wordt ter ruste gebracht; maar bij het afscheid aan een weerzien te gelooven, en dat weerzien te vreezen, dat is smart; dat was de wanhoop, die Viales hart bij het sterfbed van zijn zoon doorboorde.

Het bewustzijn had den jongeling geheel verlaten. Hij lag roerloos. De omstanders waren stil, zij waagden niet hem door eenig geluid storend aan de aarde te herinneren, die haar hand reeds van hem afgetrokken scheen te hebben.

Plotseling richtte hij zich op, zijn oogen openden zich en hij strekte de armen uit, als zag hij een gedaante, die hij wilde omvangen. »Dat is zij," fluisterde hij, »ziet gij haar wel? Dat is de vrijheid. Holland zal vrij worden, de strijd komt, zege, zege!" Hij zonk ineen, en toen men hem ophief en zijn gelaat naar het licht keerde, was alles voorbij.

Frank van Viale was uit de wereld, over welke de strijd komen zou, ingegaan tot die wereld, waar niet de strijd, waar alleen de zege is.

TIENDE HOOFDSTUK.

> O schöne Zeit, da neuer Kräfte
> Des Volkes Geist sich stolz bewusst,
> Des freien Lebens erste Säfte
> Durchströmen die erstarrte Brust:
> Da der Parteien wirr Getriebe
> Vor einem grossen Wort verschwand,
> Dem Wort der ewig reinsten Liebe,
> Dem heil'gen Laute: Vaterland.

Iedere voetstap gaat over een graf, iedere plek is een kerkhof, te droeviger omdat zijn gedenkteekenen vergaan zijn — die klacht heeft zich, jaar op jaar, in de borst van den denkenden mensch doen hooren, en zij zal er zich in altoos nieuwe vormen herhalen, tot de dood opgehouden heeft zijn recht van het leven te vorderen, tot de eeuwigheid beide verzoent. Waar wij terugdenken aan het verleden, daar zien wij de schaduw des doods er op rusten; waar wij vooruitjagen naar de toekomst, daar weten wij dat zijn nacht ze als laatste sluier bedekt; en dat korte oogenblik van het heden, het eenige dat aan het leven behoort, kan zijn vreugde het hart nog bekoren, dat den ernst dier gedachten niet lichtzinnig wegschertst? Ja, want in dien ernst rust een kiem van blijdschap; overal is de vergankelijkheid, maar overal is ook de terugkeer. Elke plek is een sterfbed, maar ook een wieg van nieuw leven, en die eeuwigheid in het tijdelijke, mag de hoop haar niet als waarborg beschouwen van een eeuwigheid, die geen tijd meer hebben zal? Menig huis moest de dood binnen-

treden, opdat de volle kracht van het leven er ontwaken zou.

Ook voor Edward ging het licht der erkenning eerst op, toen Franks oogen zich voor altijd sloten. Hij had nu niets meer te ontzien; met Frank, den laatste voor wien zijn hart nog in angstige liefde had geklopt, wiens lot hij voor smart bewaren wilde, was elke stem, die hem nog van het pad dat hij zou willen bewandelen terug mocht roepen, verstomd, en hij kon vrij over zijn bestaan beslissen. Hij was alleen, en de eenzaamheid die vóór hem lag sprak ernstig vragend: »wat wilt gij doen? waarmee mij vullen?" Waarmee? Liefde en geluk, het blijde bezit en de blijde hoop, zij waren heengegaan, en hij voelde dat zij nooit konden wederkeeren. Het oogenblik was voor hem gekomen, waarop de ziel die alles verloor, wat tot nog toe haar inhoud uitmaakte, met huivering op de leegte ziet er vol twijfel aan het lot vraagt: wat bleef nog over? Gelukkig, er is een leus voor het bestaan, dat zijn vreugde en zijn hoop moest begraven, ze luidt: arbeid. Een geheele wereld van strijd en zegepraal, van moeite en kracht spreekt uit dat ééne woord, een wereld, door geen ongeluk te vernietigen, want de werkzaamheid is eeuwig, — en haar taal vol eenvoudige waarheid weerklonk ook voor Edward. De arbeid bleef, en daarin zou hij zijn kracht terugvinden. Een stem in zijn binnenste had zich verheven, het was de stem van zijn vaderland, en ze scheen te vragen: »zullen mijn zonen alleen gevoel hebben voor hun eigen klein leed? zullen zij alleen hùn wond zien, niet die welke mijn verscheurde borst draagt en waaruit het bloed van duizenden vloeit? zullen zij aan de hand, die mij trof, haar zwaard niet ontrukken?" Door het geheele land ging in die dagen de machtige roeping, en ze vond ook in het diepst gebogen hart weerklank, en richtte het op tot nieuwe daden. Men droogde het oog bij den aanblik die het in zwakker tijden had doen weenen, want het zilte water der tranen heelde niet, het scherpte de wond, en men wilde redden, niet klagen.

Er schenen jaren over Edwards hoofd te zijn heengegaan, toen hij het na dien laatsten slag weder opbeurde, maar een

vast besluit stond op zijn verouderd, bleek gelaat te lezen. De man was ontwaakt in zijn borst, de man die al de schoone droomen van den jongeling in de groeve der vergetelheid wegborg, maar die zich niet neerzette om vertwijfelend daarbij te weenen; neen, die op den wijden akker der toekomst geen oogst meer voor zich groeien zag, en dus besloot voor anderen het veld te bouwen, voor anderen, die misschien rijke vrucht zouden inhalen. In elk edel hart heeft de eeuwigheid één woord geschreven, dat geen tijdelijke kommer kan uitwisschen, het woord: vaderland. Hij had het altijd bemind, doch thans eerst voelde hij de gansche kracht dier liefde, die dieper schijnt te wortelen, naarmate de bodem, waarin ze staat, ruwer en zonneloozer is; hij voelde haar steun, maar ook wat zij van hem vorderde. Het was zijn vaderland dat hem riep, en hij aarzelde niet meer.

De angstige bedenkingen, die blijven zoolang het leven nog al zijn recht op genot doet gelden, waren voor hem verstomd. Hij zag nu kalm op zijn verhouding tot Viale. De graaf had hem lief, hij wist het, en de eerste verontwaardiging had hem genoeg verlaten om die liefde met rechtvaardigheid te erkennen; maar tusschen hem en den man, die het hart zijner moeder gebroken, die hem zelf jarenlang bedrogen had, en nog bedroog, kon niet de band van vader en zoon bestaan. Viale had alles aan de eer van zijn naam opgeofferd, welnu, die naam zou rein blijven. Edward voelde, dat zijn geheele ziel tegen het denkbeeld zich verhief, als aanklager van zijn vader op te treden, doch tegenover den graaf van Viale bond hem ook geen plicht. Hij was niet de aanhanger van een partij die zijn vader bestreed, hij was de ouderlooze Protestant, die in de wereld alleen stond en nu het zwaard aangorde om zijn geloofsgenooten te helpen. Er was nog slechts één plicht dien hij gestand had te doen; het was zijn woord aan Frank: voor het vaderland te leven en — te sterven.

»Ja, te sterven," fluisterde het in zijn binnenste; »niet zoo schoon, zoo schuldeloos als gij gestorven zijt, maar toch voor

de vrijheid, voor de heilige zaak. Ik zal uw schuld betalen, mijn broeder."

Er was een zoete klank in dien naam, in al de herinneringen die zich daaraan verbonden. Zij waren broeders geweest, ook al had nooit de mond eens vaders hen zoo genoemd. Het was of Franks heldere gestalte zich voor Viales donkere, onherstelbare misdaad plaatste en het verwijt tot zwijgen bracht, dat zich bij het denkbeeld aan diens bedrog op Edwards lippen drong, terwijl hij haastig schreef: »Ik weet alles. Vraag niet hoe dit geheim tot mij gekomen is, want het zal een geheim blijven. Gij behoeft geen noodelooze vrees te koesteren: uw eigen gevoel zal u dat zeggen, als gij hoort welk een kloof ik vrijwillig tusschen ons heb gegraven. Ik ben Protestant." — Was het de vernietiging welke in deze woorden voor Viale lag opgesloten, die Edward aarzelen deed en hem de behoefte inboezemde, een enkele verzachting aan de wond toe te brengen die hij sloeg? ten minste, zijn hand beefde en hij hield een oogenblik op. Voor zijn geest traden al de uren van geluk, eens in deze woning gesmaakt, en de bede, door Frank voor den schuldigen vader uitgesproken, scheen sterker, scheen onweerstaanbaar te worden. Maar er trad nog een andere figuur uit het verleden te voorschijn; het was zijne moeder met het vóór den tijd vervallen krachten, haar zwijgend gedragen leed, haar eenzaam vroeg sterfbed; en hij schreef voort, koud en onverbiddelijk: »Het is bij de troepen der Geuzen, dat ik mij ga aansluiten. De papieren, die u konden bedreigen, zijn vernietigd, en zooals ik geheel mijn vorig leven thans der vergetelheid prijsgeef, zoo begraaf ik ook uw geheim." Hij sloot den brief en legde dien op zijn lessenaar. Daar zou Viale hem vinden. Hij kon den graaf te midden van zijn smart over Frank niet toespreken, nu elk woord een verwijt zou moeten zijn; het was beter zoo, zonder afscheid, zonder herinnering, alleen de daad die mòest gedaan worden.

En zoo wilde hij ook vertrekken. Geen gedachte aan hetgeen achter hem lag mocht hem vergezellen, alleen de toekomst zou in hem leven. De pistolen in zijn gordel en het

zwaard aan zijn zijde, zij waren het eenige, dat hij uit de woning medenam, die hij naar recht eenmaal als gebieder besturen moest. Den mond om te strijden in het hart en de wapens in de hand, zoo trokken er in die dagen honderden uit, en zoo verliet ook hij het paleis van Viale.

Zijn weg, om de poort te bereiken, bracht hem langs Meerwoudes woning. Onwillekeurig hieven zijn blikken zich naar omhoog, als zochten zij nog eens een bekende gestalte. Voor een der venster stond een sierlijk jong man, het was De Burge, en hij richtte ijverig het woord tot de dame, die tegenover hem gezeten was. Edward zag haar gelaat met hoffelijke opmerkzaamheid naar den spreker gekeerd; het was Helene, niet zooals hij haar gezien had, toen zij beiden nog zingen konden: het daghet in den Oosten, maar zooals men haar thans gewoonlijk zag, een minzame, welwillende gastvrouw. De klank van vele stemmen drong tot hem door; zij leefde thans in de wereld, zij was rijk, voornaam, misschien bevredigd, zeker niet meer aan het eenzame verleden denkend. »Zij heeft gedaan wat ook ik doen wil, zij heeft het begraven en vergeten," zeide hij langzaam, »moge zij gelukkig zijn!" En zoo ging hij voort; zijn hart was rustig; arbeid, klopte het, arbeid voor het vaderland, en hij ging dien verrichten!

Het was goed dat hij zoo dacht. Er zijn oogenblikken, waarop de mensch geheel aan zich zelf moet toebehooren; wanneer een besluit genomen werd, dat de ziel niet mag en niet kan opgeven, dan is het goed, zoo er ook geen stem weerklinkt, die het tracht te doen wankelen; maar zijn woorden deden Helene onrecht.

De vrouwe van Meerwoude mocht nu een gelaat van kalme tevredenheid vertoonen, als zij alleen was veranderden die trekken, en de eenzaamheid wist, dat Helene van Vredenborg het verleden niet vergeten had. Neen, het was een ijdele strijd dien zij daartegen voerde; mocht de rol die zij voor de wereld, voor haar echtgenoot, ja voor zich zelf te spelen had, een met berusting aanvaarde taak zijn, het was er geen, waarbij men de schoone dagen vergat toen het hart

nog waarheid spreken kon. Zoo Edward slechts een blik in haar binnenste had kunnen werpen, hij zou geweten hebben, dat zijn beeld even diep als vroeger in haar geest leefde. Zij had hem in haar huwelijk niet weder ontmoet, maar wie belette de gedachten zich met zijn lot bezig te houden en altijd weer naar dien korten gelukkigen tijd terug te keeren, waarop er nog niets tusschen hen lag?

Het was vreemd, zij stond thans met de schoone Italiaansche, wier hand haar levensbloem had ontbladerd, op een voet van vriendschap, en den man dien zij beminde mochten haar oogen nooit meer aanschouwen. Hoe weinig had zij dat vermoed bij het bezoek, waarbij zij de tegenwoordige gravin van Nivelde als Edwards verloofde in 't bezit van al haar wenschen gezien had; hoe ijdel zou haar toen de stem geklonken hebben, die haar gezegd had, dat er een tijd komen zou, waarop zij der bevallige vreemde niets meer te benijden had en toch zelf zoo bitter arm zou zijn!

Van Silva vernam zij het eerste bericht over Edward, hoe hij Brussel verlaten had en, naar men geloofde, in verbinding met de Geuzen stond. »Het is gelukkig voor Viale, dat hij zelf boven alle achterdocht verheven is, anders zouden die geruchten over zijn gunsteling nadeelig voor zijn positie kunnen worden," had zij er bijgevoegd, want de schoone Italiaansche deed nu in ernst aan politiek, en droeg de teederste echtelijke zorg om alle mededingers van haar gemaal te schaden.

Helene had niet veel geantwoord. Zij mocht den rebel niet beklagen, en zij kon hem niet veroordeelen; zwijgend begroef zij dus haar ontsteltenis in haar eigen hart. Zij wist, wat het nu zeggen wilde tot de Geuzen te behooren, want ofschoon zij in kringen verkeerde, die niet van de wreedheid des hertogs van Alva spraken, zij had toch genoeg van zijn macht gehoord om voor het lot zijner vijanden te sidderen, en Silvia's verhalen over de gestrengheid, waarmee men in 't vervolg iederen opstandeling zou straffen, waren niet geschikt om haar gerust te stellen. Voor 't eerst begroette zij met blijdschap de

stem van haar echtgenoot, wiens komst die mededeelingen afbrak.

Reinout moest iets van haar ontsteltenis bemerkt hebben. Hij was nauwelijks met haar alleen of hij vroeg: »is u iets onaangenaams overkomen, Helene?"

»De gravin Nivelde verhaalde mij veel van den treurigen toestand van ons land."

»Waarvoor zij niet het geringste voelt! Wees bedaard; als de hertog een paar beslissende overwinningen behaald heeft, zal alles weer tot rust komen; deze tijd is slechts een periode van overgang."

Haar scheen de tijd eindeloos. »Denkt gij, dat Alva overwinnen zal?"

»Zeker; die benden ongeoefend volk, die zich Geuzen noemen, zal hij gemakkelijk uit den weg ruimen, en...."

Zij voelde dat haar hart bijna hoorbaar klopte. »Gij gelooft niet dat de Geuzen kans hebben?" viel zij hem in de rede. Hij zag den angst op haar gelaat, maar de oorzaak er van giste hij niet. Dat zij de geruchten over Melville kende, kwam niet in hem op, en hij hoorde in haar vraag dus alleen de natuurlijke zorg der vrouw, die aan het lot dacht, dat de aanhangers van den hertog, waaronder haar echtgenoot gerekend werd, zou treffen, wanneer hun verbitterde vijanden zegevierden. Een oogenblik vleide hij zich met het denkbeeld dat die angst hém gold, dat hij dus bemind werd, en een nooit gekend gevoel doortrilde zijn borst. Hij legde zijn arm om haar heen, en zocht, alvorens haar gewaande vrees gerust te stellen, met heimelijk verlangen naar die uitdrukking van teederheid, die hij Edward eens had zien opwekken. Hij vond haar niet. Bleek en smartelijk waren de trekken, die zich naar hem ophieven, maar uit de oogen sprak meer verwondering over zijn vertrouwelijkheid dan de spanning der zorgende liefde. Zij onttrok zich niet aan zijn arm, maar zij zag met bevreemding, dat hij dien om haar heen sloeg, en snel als iemand, die een gift schonk, waar geen armoede vroeg, liet hij hem weder zinken. »Gij hebt niets te vreezen," zeide hij koel.

Helene was onder mannen opgevoed, en lafhartigheid was de eigenschap die zij geleerd had het meest te verachten. Met zekere hevigheid vroeg zij: »wanneer toonde ik u zulk een zwakheid, dat gij mij dien troost moet geven?"

»Naar uw gelaat te oordeelen was hij waarlijk niet onnoodig; ik vermoed dat de Amazonen een andere uitdrukking toonden. Nu, ze zijn ook niet meer in de mode; misschien dat zij met den oorlog er weer bovenop komen, maar nu vinden wij een kleine tint van vrees iets onmisbaars in een beminnelijke vrouw." — Als Reinout zijn ontstemming verbergen wilde, dan waren deze woorden niet goed gekozen, zij klonken te scherp; Helene had een gevoel als waren zij uit fijn, puntig staal geslepen. »Ik dacht dat dit een tijd was, waarop onze angst niet persoonlijk behoefde te zijn," hernam zij.

»Gij meent, dat ons volk bij den kamp veel te lijden zal hebben; waarom begon het ook dien onzinnigen opstand?"

»Het is hard zijn vrijheid te verliezen;" antwoordde Helene met een geheim zelfverwijt dat deze vrees niet haar grootste, haar eenige geweest was.

»Ik zie niet in dat men een grijsaard, die te zwak is om den haan over te halen, in 't bezit van een geweer laten moet, waarmee hij als man voortreffelijk kon schieten. Onze vrijheid zouden wij niet verloren bebben, als wij nog verdienden ze te bezitten, verondersteld altijd dat wij ze bezeten hebben, wat mij uit onze geschiedenis nog een weinig twijfelachtig voorkomt. Wij hadden vele kleine tirannen en hebben nu één oppermachtigen despoot; het verschil zal wel daarin bestaan, dat hertog Alva aan 't volk de som van zijn gezag in één groot getal en de vroegeren in vele geringe posten meedeelden. Ik bid u, laat die vaak overdreven ellende rusten; zij is een dier onvermijdelijke dingen, waarin men zich schikken moet, wijl men ze niet veranderen kan." Reinout maakte een beweging met de hand als wilde hij daarmee al die onvermijdelijke rampen van zich afschuiven, die de mensch zoo bewonderenswaardig weet te dragen als ze hem zelf niet tref-

fen, en Helene voelde dat het ijdel wezen zou eenige meerdere deelneming bij hem te willen opwekken. »Is reeds iets over de graven van Egmond en Hoorne bekend?" vroeg zij na een gedwongen zwijgen; »zouden zij veroordeeld worden?"

Reinout haalde de schouders op. »Ik hoop van neen, het zou een onsterfelijke domheid zijn. Egmond was zoo onschadelijk geworden als eenig hoveling zijn kan, en Hoorne had nooit meer geest dan een gedresseerde beer, dien men aan een gouden ring kan rondleiden; er zou geen grooter fout te maken zijn dan zulke menschen, die geen talent bezitten om de helden van een opstand te worden, tot zijn martelaars te verheffen."

Had de instemming van haar echtgenoot met het Spaansche bewind Helene pijnlijk aangedaan, de vorm van zijn blaam trof haar bijna nog scherper. Hoe kon hij de mogelijkheid, waaraan zijn geheele volk slechts met een huivering dorst denken, zoo koel uit het oogpunt eener politieke dwaling beschouwen? Het was haar alsof de vervreemding tusschen hen steeds aangroeide; zelfs daar waar hun oordeel samentrof, scheen het slechts er toe bij te dragen om het diepe verschil in hun denken te doen uitkomen.

Zij behoefde het gesprek niet voort te zetten, want een boodschap van Alva riep Reinout af, doch zijn koude, harde gedachten bleven haar bij en drukten met looden zwaarte op haar borst. Hoe ongevoelig was hij! er scheen een bestendige vorst in de lucht waarin hij ademde. Zij had dat sinds lang niet zoo levendig ontwaard als thans, terwijl zij snakte naar een enkel woord, dat haar niet gezegd had hoe eenzaam zij was. Al noemde zij het onrecht een vrees te koesteren die niet haar echtgenoot gold, zij had bijna behoefte aan een leed dat recht tot klagen had, en het kwam haar voor, als haatte zij de veiligheid die haar omgaf. Misschien zou het gevaar, zou de uiterlijke vereeniging van hun lot ook een innerlijke gemeenschap bewerkt hebben; en in het gebed, dat de meeste harten in Brussel om bevrijding van hun ellende slaakten, mengde zich thans haar gebed, dat alleen vroeg in hun nood te mogen deelen.

Het was zonderling, de kloof, die Helene tusschen zich en Reinout zag, werd bij hem door een gedachte gevuld, die meer overeenstemming met haar droeven wensch bezat, dan hij zelf zou willen bekennen. Niet dat de weinige sombere gestalten, die men in de straten van Brussel ontmoette, zijn afgunst wekten; niet dat hij wenschte in de plaats van den gevangene te staan, dien eenige soldaten wilden wegvoeren, terwijl een jonge vrouw hem snikkend in haar armen sloot; maar toch, hij zag dien gevangene, op wiens lippen de kus eener oneindige liefde brandde, met een blik aan die hem niet beklagenswaardig vond. Zijn veiligheid was hem lief; hij begeerde niet in den strijd van het volk te deelen, want hij hoopte niet op zijn overwinning; doch te kunnen denken, dat, mocht het gevaar komen, zùlk een gelaat hem zou aanzien, die gedachte had hij gaarne in de borst gekoesterd, waaruit een zucht drong toen zijn blik op de trekken rustte, die van een gevoel spraken, dat hij nimmer had kunnen opwekken. Hij was over zich zelf misnoegd. Waarom had hij den arm om zijn gade heengeslagen en gemeend dat haar oogen met een nieuwe uitdrukking naar hem zouden opzien? maar bovenal, waarom had zijn hart bij de gedachte, dat dit zou kúnnen zijn, sneller geklopt? Gij hebt nooit liefde gekend, had Helene hem eens gezegd; was dat woord niet langer waarheid? eischte hij meer dan zij hem bij hun verloving had toegezegd?

Zijn hoogmoed trachtte nog altijd aan dat denkbeeld vast te houden; hij dorst de bekentenis, die hij niet als minnaar, niet als bruidegom gedaan had, ook zelfs als echtgenoot niet doen. In zijn ziel woonde het duistere instinct, dat den egoïst de liefde zoo moeilijk maakt; hij hoorde de stem, die hem waarschuwend zeide, dat met het oogenblik, waarop hij ruiterlijk bekende lief te hebben, de grondslag zijner natuur ondermijnd was. Hij had dan het bestaan van een element toegegeven, dat niet in zijn wereldbeschouwing paste; hij had de rechten van menschelijke gevoelens te eerbiedigen, die heilig werden voor hem die er in deelde; hij stond niet meer

in de kracht daar, die niets heeft te ontzien. Zijn genegenheid zou hem weer aan een menschenwereld verbinden, die hij haten moest om haar te kunnen bestrijden. Er was te veel wrok in zijn hart geweest, om nog een edele liefde te kunnen koesteren; daarom waagde hij niet ze te verlangen, en toch — hij voelde dat dit leven zonder liefde ondragelijk was.

Er scheen nog slechts één uitweg, die zijn hoogmoed ongedeerd liet en tegelijk zijn wenschen bevredigen zou, het was de hoop, dat Helene tot hetzelfde inzicht mocht komen. Het warmer gevoel, dat in zijn borst ontwaakt was, zou een recht om zich te uiten verkrijgen, waar het alleen een antwoord op haar vraag scheen, waar zij het was van wie de bede om genegenheid uitging. Nog had hij haar ook den prijs niet geschonken, waarvoor zij zelfs het offer van haar liefde tot Edward niet te zwaar zou kunnen noemen; hij had gedurende drie jaar voor het Spaansche bewind gewerkt, maar Helene kende alleen zijn arbeid, thans zou zij spoedig ook het loon er van zien; de vrouwe van Meerwoude zou, als zij de edelsten onder dien trotschen Nederlandschen adel voor zich buigen zag, als haar wenschen een bevel werden voor hen die eens nauwelijks op haar gelet hadden, als de wierook der vergoding dagelijks tot haar opsteeg, erkennen wat zij haar echtgenoot verschuldigd was, en — al deze heerlijkheid zou hij haar verschaffen.

Terwijl hij nu zijn schreden naar het paleis van Alva richtte, scheen hem die hoop nog altoos niet ijdel; hij rekende op Helenes eerzucht, waar hij zich niet op haar hart dorst beroepen. Met de doode vrucht der grootheid meende hij de ziel te verzadigen, die hij van haar liefde beroofd had, en dat op het eigen oogenblik, dat al haar schijnpracht zijn eigen behoefte niet stillen kon.

Inderdaad; het lag meer aan de voorbeelden van anderen dan aan de vreugd die hij zelf gevoelde, dat hij Helene met het bezit van eer en macht meende te kunnen bevredigen. ›e ijverig hij dit ook zocht, heerschzucht in den waren zin ›'t woord was geen trek in zijn karakter, daarvoor waren

hem de menschen te onverschillig, te verachtelijk. Hij wilde regeeren, wijl het verkieslijker was over lagere wezens te bevelen dan hun te gehoorzamen, maar bij die opvatting van het gezag kon geen geestdrift in zijn borst ontwaken. Hij wierp een blik op de vele wachten die Alva's paleis omgaven; zelfs het geluk van den burger, veilig te zijn, viel vorsten slechts zelden ten deel, en de spreuk, welke hij in de republikeinsche gezindheid zijner jonge jaren zoo vaak bewonderend had opgezegd, rees ook nu op zijn lippen:

„Toen ik nog machtig was, ging bange vrees
Voor eigen dolk bestendig met mij voort."

Hij zag in den hertog het toppunt der macht bereikt, en toch, hoe weinig vermocht zelfs dit zeldzaam genoten gezag zijn eigenaar te beschermen. Toen hij, in de audiëntiezaal getreden, overal de gewapenden zag, die den hertog bij een onverhoedschen opstand moesten verdedigen, verwonderde hij zich een oogenblik bijna, wat ook hem naar zulk een lot verlangen deed; de eerbied echter waarmee men hem plaats maakte, de ijver waarmee men zich als zijn vriend zocht voor te doen, riepen hem dit spoedig in 't geheugen terug. Het streelde hem de man te zijn dien allen huldigden, minder uit hoogmoed, dan wel uit zekere fijngevoeligheid, die hem van knaap af elk minder hoffelijk woord scherp had doen opmerken; hij hechtte geen waarde aan vleierij, maar nu ieder blijk van geringschatting hem zoo diep kwetste, wenschte hij haar taal te hooren; zij kon hem niet misleiden, en toch — zij klonk aangenaam.

Zijn verlangen werd bevredigd. Terwijl zij, die, in het vertrouwen van Alva ingewijd, zijn rol kenden, hem als hun bondgenoot groetten, werd hij ook door hen, die heimelijk het bestuur van den hertog verafschuwden, met een voorkomendheid behandeld, die blijk gaf, dat men voor een later verzet nog altijd op zijn hulp rekende. De vrijheidsgezinden hadden hem een tijdlang verdacht, doch zijn gedrag jegens

Dalvilliers scheen die verdenking te vonnissen, en zoo vond hij bij beide partijen een gelijk vertoon van vriendschap en minzaamheid. Het was een groep van bijna onderdanige, in elk geval eerbiedige gezichten, waaruit Vargas hem kwam roepen met het bericht dat zijn Excellentie ditmaal geen gehoor verleenen zou, en alleen den heer van Meerwoude in zijn privaatvertrek wenschte te zien; het woord »wenschte", in stee van het gewone »beval", trof daarbij algemeen.

De kamer, die Reinout wachtte, was dezelfde waarin hij zijn eerste onderhoud met Alva gevoerd had, maar deze ontving hem thans geheel anders. Er was een zweem van vreugde op zijn gelaat, toen hij zeide: »gij hebt woord gehouden, de onderneming der oproerige edelen zal mislukken."

»Als geen wonder hen redt, ja" antwoordde Reinout kalm; »ik hoop van uwe Excellentie de erkenning te ontvangen, dat ik van mijn volmacht een goed gebruik heb gemaakt."

»Ik herroep de bezwaren die ik had; gij hebt met beleid en kennis gehandeld, ik zeg u dank." Die waardeering van vreemde diensten, hoe karig ook, was veel in 's hertogs mond, hij ging snel tot de eigenlijke zaken over: »hebt gij De Villiers' brieven?"

Reinout stelde hem een pakje ter hand, waarin ook eenige plannen waren van krijgskundigen aard. Alva beschouwde ze opmerkzaam: »zij kennen het terrein niet waarop zij willen handelen," zeide hij verachtelijk, en een der brieven doorloopend vervolgde hij: »die dwazen mogen wel zeggen, dat Oranje ze van een veldtocht zoekt af te houden; ze zijn blij dat gij hen ondersteunt; dat is den strik kussen waaraan men hangen zal. Die gedachte, om zich, als de aanslag op Roermond mislukt, op Daelhem terug te trekken, is natuurlijk van ù uitgegaan?"

»Ja, zij was zoo onkrijgskundig, dat ik mij kon voorstellen hoeveel bijval ze bij dat soort van troepen vinden zou."

»Zich terugtrekken in een onverschanst dorp! het plan is eenig," herhaalde de hertog; »die tweeduizend man van De Villiers zullen alweer niet helpen om een ketterrijk anders

dan in de hel te stichten. Als dit zoo mag voortgaan, zullen de rebellen den moed tot opstand wel verliezen."

»Het is althans te hopen, dat zij nooit leeren inzien, hoe een vereeniging onder den prins hun laatste kans wezen kon; zij zouden dan een gevaarlijke les uit die mislukte ondernemingen getrokken hebben," antwoordde Reinout; hij wilde geen al te zegevierende stemming in den landvoogd laten opkomen; een bewind, dat iederen vijand had overwonnen, voelde geen behoefte meer aan de dienaren, die het in den strijd konden bijstaan.

Hij bereikte zijn doel. Er ging een schaduw over Alva's gelaat; »dat zou een groot onheil zijn," prevelde hij, »en het is een mogelijkheid." Hij zag de papieren met vermeerderde aandacht door; »er is temidden in al dien onzin toch één verstandig punt," zeide hij peinzend: »daarin moet Oranje de hand hebben, zij houden te veel manschap in reserve, dat kan niet van hen zelf zijn uitgegaan. Ik begrijp wat de prins denkt; nu hij De Villiers niet kan terughouden, wil hij hem en zijn even wijze makkers ten minste niet zijn geheele leger toevertrouwen, hij heeft zeker daarom de andere opstandelingen gelast zich eerst bij hen te voegen als zij een sterkte veroverd hebben, en dat zal natuurlijk nooit gebeuren. De beste vangst is voor ons verloren."

»Ik twijfel of de prins zal worden gehoorzaamd."

»Gij hebt, naar ik uit deze brieven zie, vergeefsche pogingen gedaan om het te beletten."

»Ik geef mijn plan niet op; misschien kan ik persoonlijk meer invloed oefenen dan in papieren, die wellicht onder de oogen van den prins komen."

»Dat is mogelijk; gij zoudt naar het kamp der ketters kunnen gaan en daar zelf over hun krijgstochten waken; de afdeeling, die zij terughouden, zal tusschen Roermond en Kleef staan; hier —" de hertog greep een der brieven en teekende aan den achterkant met vlugge pen een soort van terreinkaart — »hier zou ik mijne Spanjaarden plaatsen; als gij de rebellen dus die zijwaartsche beweging kondt laten

maken, zouden zij tegelijk met De Villiers' benden in mijn handen vallen."

»De proef is te nemen."

»Wat u zelf betreft, — mocht men argwaan scheppen, dan kunt gij u, eer de uitslag der onderneming u verraadt, in mijn leger vervoegen."

»Ik vrees geen argwaan eer het voor hen te laat is, om de ontdekking, die zij maken zullen, op mij te wreken. Zijn zij eenmaal in uwe macht, dan zou ik een openlijke verklaring toch niet langer willen uitstellen; er is aan mijn rol te veel onaangenaams verbonden, om ze niet moede te worden."

Alva knikte; »ik begrijp dat, maar wees gerust, de aanklachten, die tegen u opgaan, zullen niet lang weerklinken. Doch nu uw verdere plannen?"

»Mij dunkt, zij behoeven geen uiteenzetting meer; wat ik nu in 't geheim doe zal ik dan openlijk doen, den koning dienen in het ambt dat ik van Zijn Majesteit hoop te ontvangen."

»En welk is dit ambt?"

Het was of de doordringende blik van den hertog de vermetele wenschen, die op Reinouts lippen rustten, reeds gelezen had, zoo scherp klonk zijn vraag, maar Meerwoude antwoordde bedaard: »stadhouder van Braband."

Een vale tint overtoog het gelaat van den landvoogd. »Dat is na de waardigheid van regent de eerste betrekking in deze gewesten."

»Ja; ze is onbezet."

Alva's oogen fonkelden. »Bescheidenheid," zeide hij met een korten lach, »is uw fout niet; weet gij, dat de prins van Oranje tevergeefs naar dit ambt heeft gedongen?"

»Dat is de oorzaak van mijn verzoek," drong zich op Meerwoudes lippen, maar hij antwoordde slechts: »daaruit bleek mij, dat de regeering het alleen in vertrouwde handen leggen wil, en vatte ik dus moed er aanspraak op te maken."

Beide mannen zagen elkander scherp in de oogen. Zij voelden ieder, hoe gevaarlijk de ander was, en toonden het, Alva door een dreigenden blik, Reinout door een glimlach.

»Schijnt de post van landvoogd u niet nog begeerlijker?" vroeg de hertog.

»Dat is Uwe Excellentie," gaf Meerwoude veelbeteekenend ten antwoord

Alva legde de hand op zijn schouder. »Gij ziet ver," sprak hij; »er is echter nog iets buiten de toekomst, waaraan gij denken moet, dat is het verleden. Herinnert het u geen lauwheid die aan verraad, geen uitdaging die aan overmoed grensde? Hebt gij de rol, die thans de Geuzen van u aanschouwen, nooit voor Spanje willen spelen? ik denk, dat de heer van Meerwoude zich wel vroeger ten gunste der regeering zou hebben uitgelaten, had hij niet nog andere plannen gekoesterd, die niet in haar belang waren."

De hertog sprak meer uit verbittering en zeker algemeen wantrouwen, dan uit kennis van zaken; dit deed Reinout volkomen bedaard blijven. Hooghartig hernam hij: »het willen, Uw Excellentie, is een zoo groot veld van vrijgelaten zonde, als het doen een beperkt gebied van straf is."

»En toch geloof ik, dat de heer van Meerwoude zich herinneren moest, dat in een land, waar de graven van Egmond en Hoorne, de bloedverwanten van Duitsche vorsten, in den kerker toeven, niets dan eigen voorzichtigheid over hem waken kan; dat in een land, waar de Katholieke kerk heerschen zal, hij een ongeloovige is."

»Doch geen afvallige. Ik denk, dat hertog Alva geen atheïst tot martelaar voor het Protestantisme zal maken, en dat hij weet hoe ieder, die thans op zijn last sterft, als zoodanig beschouwd wordt."

»Er zijn vele wegen, waarop de arm der straf den al te stoutmoedige bereiken kan."

»Ja; doch in landen, waar struikroovers zijn, draagt men een harnas," antwoordde Reinout nu eveneens scherp. »Zoo hertog Alva het oordeel der oproerige Nederlanders veracht, ik vermoed dat hij den prins van Eboli niet gaarne zou noodzaken een klacht tegen hem in te dienen, die misschien gegrond zou worden bevonden."

»Wat meent gij?"

»Dat ik in handen van dien prins een kopie der stukken heb neergelegd, door mij in dienst des konings gewisseld, met de bede ze in geval van mijn dood, mocht die heimelijk of openbaar door wapenen van Spaanschen kant bewerkt zijn, onder de oogen Zijner Majesteit te brengen. Zij zullen mij niet van verraad of ketterij beschuldigen, en een onderzoek doen instellen, dat den invloed van Ruy Gomez meer verhoogen zou, dan Uw Excellentie in 't belang van een ijzeren regeering der Nederlanden wenschelijk mocht oordeelen. Dat de prins van Eboli een goed uitvoerder van mijn testament wezen zal, waarborgt mij zijn vriendschap — voor hertog Alva."

De Spaansche landvoogd zweeg geruimen tijd, hij voelde het klemmende van Reinouts betoog, maar het kostte hem een zwaren strijd zijn machtelooze woede te onderdrukken. Hij zou gaarne zijn dolk in de borst van den man gestooten hebben, die daar zoo rustig zat, en eerst na een pauze, in welke zijn gedachten snel alle mogelijkheden van geweld doorliepen en ze alle verwerpen moesten, vond hij de zelfbeheersching om kalm te antwoorden: »gij hebt goede maatregelen genomen, heer van Meerwoude, maar in dit geval zonder noodzaak. Mijn gezegden moeten u harder geklonken hebben, dan ik bedoelde; men zal nooit aan Spaansche handen uw dood wijten. Wat ik wenschte was alleen u tegen een eerzucht te waarschuwen, die hooger vloog dan uw krachten reiken."

Reinout aarzelde even, maar den blik van haat ziende, dien de hertog bij al zijn schijnbare bedaardheid op hem wierp, begreep hij dat het tijdstip om waar te zijn gekomen was. Hij legde zijn hand op de papieren, die Alva doorloopen had, en sprak: »Uw Excellentie heeft mij een rol zien spelen, ik wil toonen dat ze mij niet verleerde open te zijn. Of het Spaansche bewind mij genegen is, weet ik niet, maar wel dat het reden heeft mijn zwijgen te wenschen. Voor dit zwijgen, voor de opoffering van eenige der beste jaren mijns levens.

voor zorgen, moeiten en gevaar, komt een prijs mij toe, die ze waardig beloont; dat is het ambt, waarvan ik sprak. Het staat aan u mij dat te onthouden, maar dan ook is onze betrekking verbroken, ik zal deze papieren vernietigen en in een onafhankelijk bestaan alleen den verloren tijd betreuren, aan een ondankbaar gouvernement geschonken. Ik wil, waar ik een vrij man kan zijn, niet dienen dan om te heerschen. Uw Excellentie geve mij de schriftelijke belofte, na afloop van dezen krijgstocht mij tot stadhouder van Braband te benoemen, of wij moeten scheiden."

Alva scheen de onverzettelijkheid van dit besluit in te zien, want hij trachtte het niet aan 't wankelen te brengen. Eenige oogenblikken staarde hij peinzend voor zich heen, dan greep hij een pen en schreef haastig een paar regels. Hij drukte zijn zegel op het blad en gaf het zijn bezoeker. »Ik wensch alleen te zijn, heer van Meerwoude," zeide hij op koelen maar hoffelijken toon.

Reinot boog. Het blad behelsde de belofte, die hij verlangd had. »Wanneer Uw Excellentie mij naar het leger der opstandelingen wil zien vertrekken, ik zal gereed zijn," sprak hij, en met een gelaat, dat hij te zorgvuldig in bedwang hield, om het een uitdrukking van zegepraal te laten toonen, verliet hij de kamer.

Zijn voorzichtigheid was ditmaal overbodig. Alva begreep zijn triomf, ook al zag hij daarvan geen uiterlijke sporen. Zou de Vlaamsche edelman hem dan toch te sluw zijn ? zou de verzekering, die hij Vargas gegeven had, dat hij Reinouts plannen beletten wilde, een ijdele grootspraak blijken ? wrevelig rees hij op en riep zijn vertrouweling. Ook den Spaanschen raadsman was er veel aan gelegen, een invloed, die zijn positie als gunsteling in gevaar bracht, te breken ; hij deelde in de uitbarsting van toorn, waarmee de landvoogd zijn bericht van het voor hem zoo vernederend geëindigde onderhoud sloot. »Ware het niet om den prins van Eboli, ik zou hem een dolkstoot instee van die belofte gegeven hebben," riep Alva hevig, »maar ik wil Ré y Gomez geen nieuwe

wapens tegen mij verschaffen; hij is toch al sterker dan voor het behoud van mijn gezag hier goed is."

»En Uwe Excellentie kan den heer van Meerwoude immers ook niet missen," herinnerde Vargas niet zonder spot.

»Gij wilt woorden, die ik vroeger sprak, tegen mij keeren," zeide de hertog; »ik herhaal ze, zij waren gerechtvaardigd. Al wensch ik van dezen man ontslagen te worden, ik zal hem slecht kunnen missen. Hij kan mij nog vele diensten bewijzen, en er zullen uren komen, waarop ik zijn gladde tong en zijn vlugge denkbeelden ontberen zal als iets wat geen ander mij teruggeven kan; hij staat hoog; stond hij lager, ik zou hem niet haten; maar ik weet ook — dat ge mij nooit welkomer wezen zult dan wanneer ge de tijding brengt, dat ik een uitstekenden dienaar verloren heb, die alleen de fout bezat, dat hij al te gaarne heerschte."

»Zonder geweld brengt men iemand moeilijk de wereld uit."

»Ja, en wij kunnen geen geweld oefenen." De hertog verzonk in gepeins; ook Vargas dacht zwijgend na, toen zijn oog op de papieren viel, die Reinout nu in 't bezit van den landvoogd gelaten had. »Zijn dat de stukken der ketters?" vroeg hij.

Alva knikte en schoof ze hem toe. Terwijl hij las, scheen het oordeel, dat zijn meester over Reinouts talent geveld had, ook zijn instemming te verwerven, want hij sprak onwillekeurig: sluw is hij, die Vlaming, de ketters moesten eens weten, hoe hij ze misleidt."

Snel hief de landvoogd het hoofd op, een plotseling licht scheen voor hem op te gaan. »Vargas, heb dank voor dat woord, ik weet wat wij doen moeten," sprak hij, en zich dan naar zijn dienaar buigend, fluisterde hij hem haastig iets in 't oor, dat een kreet van verwondering aan dezen ontlokte. »Zou dat mogelijk zijn?" vroeg hij twijfelend.

»Waarom niet? denkt gij dat de Geuzen veel omslag zullen maken? de bewijzen tegen hem zijn overtuigend."

»En hoe ze hun in handen spelen?"

»Door een ongelukkig toeval, dat wij nader zullen bespre-

ken," de hertog lachte op zijn gewone minachtende wijze, toen liet hij zijn stem tot het vroegere gefluister dalen, en beiden spraken eenigen tijd zoo zacht, als ware de persoon, over wiens lot zij beslisten, in hun onmiddellijke nabijheid geweest.

Het onderhoud duurde lang, doch de uitkomst er van scheen bevredigend. De Vargas juichte den hertog levendig toe, en ook deze zeide met zelfvoldoening: »het is naar mijn woord gehandeld, dat Spaansche handen geen deel aan zijn verderf zullen hebben. Met dezen brief' — hij nam het blad, waarop hij zijn aanduidingen gezet had, — »denk ik dat de ketters mij het werk wel zullen afnemen; een vriendelijke ontvangst zal hij in hun kamp er niet door vinden."

»Uwe Excellentie doet natuurlijk een streng onderzoek naar de daders instellen als..."

»De daad gepleegd is? voorzeker; het zijn ketters, ik moet ze dus toch veroordeelen," met een onderdrukten lach gingen beiden uiteen.

En op datzelfde oogenblik gleed ook over de trekken van den man, die aldus werd prijsgegeven, een zegevierende glimlach. Hij zag zich als toekomstig stadhouder van Braband op de plaats die Oranje vruchteloos had willen bekleeden, en hij zag zijn voet ook nog een trede hooger op de ladder van 't geluk klimmen; de titel: landvoogd der Nederlanden, klonk hem in het oor.

Schitterende droomen! Zouden ze ooit vervuld worden?

ELFDE HOOFDSTUK.

> O cold, cruel, miserable life, how long are your pains, how brief are your delights! What are joys but pretty children, that grow into regrets? What is happiness but a passing dream in which we seem to be asleep, and which we know only to have been when it is past?
>
> WINWOOD READE.

Het is ontelbare malen met weemoed of spot verkondigd, dat de kracht van den mensch gering is, en toch, als wij zien welke slagen noodig zijn eer het arme hart breekt, dan zouden wij hem sterk, te sterk bijna, willen noemen. Er zijn weinig levens waarvoor niet een oogenblik kwam, dat de ziel wenschte minder kracht te bezitten, en de lippen smeekten: mocht ik dit niet kunnen doorstaan.

Voor Viale was zulk een oogenblik met het lezen dier korte woorden gekomen, die hem zeiden dat zijn geheim ontdekt, dat hij verlaten en veroordeeld was. Hij wist toen dat de eerbied der wereld hem niet zou ontzinken, zijn zoon wilde hem niet verraden, maar die zoon was heengegaan in de uren, dat hij 't meest naar hem verlangde; in de uren dat hij 't meest behoefte voelde om vader te zijn, had elk vaderschap voor hem opgehouden, want hij bezat geen kind meer. Ja, de oogen, die dat vonnis moesten lezen, hij had ze gaarne voor altijd gesloten; hij had minder sterk willen zijn, nu zijn kracht hem alleen nog tot lijden in staat kon stellen.

De slagen van een langgevreesd ongeluk vallen zelden op

die punten, die men het meest trachtte te dekken, zij vinden de plaats waar zij treffen bijna altijd onbeschermd; ook Viale ondervond dit. Niet zijn aanzien was gebroken, maar in de zorg voor zijn naam had hij vergeten dat er een andere kwetsbare plek was, die geen eerbied der maatschappij kon beschermen, en dáár was hij zwaar gewond. Inderdaad, hij voelde nu eerst hoe lief Edward hem geworden, hoe onmisbaar hij hem was. De angstige gedachte aan den graaf van Viale, wiens waardigheid hij had op te houden, was geweken; misschien kon zich daarom de vader zooveel levendiger doen gevoelen; en welken troost bracht het dien, dat men den eersten met al het ontzag behandelde, aan Alva's gunsteling verschuldigd? Wat baatte het dat de Spaansche landvoogd zelf, alle geruchten die over Franks verwonding omliepen voorbijziende, hem een bezoek van deelneming had gebracht, en dat zelfs Edwards vertrek uit Brussel zijn welwillendheid niet had kunnen verminderen? Wat baatte het, dan een hooger titel dan hij nú droeg hem waarschijnlijk wachtte, dat men te Madrid zijn ijver roemde? er was geen titel op aarde, die de korte, met geen verwijt gemengde en toch zoo verwijtende woorden van zijn zoon kon uitwisschen, die den angel uit zijn hard kon wegnemen, welke er zich te dieper inboorde, naarmate hem de troost ontzegd was, die een uitspreken van zijn smart hem had kunnen schenken. Hij moest zwijgen, zwijgen terwijl de pijn daarbinnen knaagde en hem beschuldigend toefluisterde: »waar is uw verstooten miskende zoon? waarheen hebt gij hem gedreven? wee u! een ketter hebt gij van hem gemaakt." Dat woord was het bitterste; het sprak uit, dat Edward een verworpene was en — door hèm. Zooals hij rusteloos in de vertrekken zijner nu zoo stille woning heen en weer liep, scheen het of zijn gedachten slechts ééne vraag kenden, niet wat er gebeurd zou zijn indien hij anders gehandeld, indien hij zijn zoon erkend had, maar of hij anders had kúnnen handelen. Neen, na dat eene, onherroepelijke feit, dat over zijn gansche leven beslist had, was elke volgende daad een noodzakelijkheid geworden;

na zijn eerste schuld was iedere nieuwe zonde slechts het kind eener moeder geweest, die hij niet meer kon dooden.

Zijn eerste schuld! — hoe ver lag het tijdperk achter hem, waarop hij huiverend het dichte kleed had weggerukt, dat haar beeld nog voor zijn oogen verborgen hield. Waren er werkelijk jaren geweest, dat hij haar afzichtelijk gelaat niet in slapelooze nachten naast zijn legerstede verrijzen zag? Was hij werkelijk de vroolijke knaap geweest, op wiens beeldschoone trekken een teedere moeder zoo bewonderende blikken wierp? te bewonderend helaas, want zij zagen alleen de schoonheid van die blauwe oogen, dat hooge voorhoofd, die blozende vormen, niet die uitdrukking van trots en eigenzinnigheid, die soms plotseling datzelfde oog fonkelen, dat voorhoofd rimpelen en de wangen verbleeken deed. De kleine hand, die zich bij iederen toorn zoo krampachtig balde, zij kon ook, waar het gold een sterkeren te bestrijden, zoo dapper toeslaan, dat de blikken der moeder wel met behagen op den knaap moesten staren, die alleen van een drietal zonen was overgebleven. Twee waren in de oorlogen van Karel den Vijfde weggerukt, deze jongste zou den naam zijner vaderen voortplanten en in eere brengen. Velen kwamen zonder titel of fortuin aan het hof en werden er groot; waren het vermetele droomen, die de ouders voedden, wanneer zij den schoonen, krachtigen knaap daar roem en geluk zagen behalen? luisterde hij niet gretig naar de voorstellingen van zulk een toekomst? Helaas, maar al te gretig. Zij mochten bij de verontwaardiging glimlachen, waarmee hun kind het denkbeeld van de hand wees, als page in dienst van aanzienlijker edelen te gaan, en alleen van een zelfstandig optreden hooren wilde, er was te veel hoogmoed in die onafhankelijkheid; zij was niet vrijheidszin, zij was heerschzucht. De mond, die zich toornig vertrok als men van dienen sprak, hij kon het woord bevelen ijverig op de lippen nemen. Machtig, rijk, voornaam zijn, dat waren de droombeelden, die in het hoofd met de blonde haren woonden, waarop de hand van den vader zegenend rustte, toen het uur van afscheid kwam en de jongeling

zijn eerste stappen op den levensweg zou doen. Zijn hart was gerust over de toekomst van zijn zoon, en nog mocht hij het wezen; nog gaf ten minste geen booze geest die wenschen in. Waar de jonker de Brénis van macht, van eer en vermogen droomde, daar wilde hij ze op waardige wijze verwerven, niet met die middelen, waarmee het gebruik den graaf van Viale zoo grondig bekend zou maken.

Graaf van Viale, — er scheen weinig kans dat hij ooit dien titel dragen zou.

Toen hij in 't bezit van een onbekenden naam en een gering vermogen naar Utrecht kwam, vermoedde hij niet hoe schitterend zijn vooruitzichten waren; hij zou anders minder snel door het licht van de schoone oogen der jonge burgeres zijn verblind, die bestemd was met zoo lange smart haar kort geluk te betalen.

Viale had Johanna Rovéne oprecht bemind. Hij was bij al zijn eerzucht te zeer jongeling, om niet onder de macht van vrouwelijk schoon te staan, en hier zag hij het in al zijn volkomenheid. Het overwon alle berekening, die hem had kunnen terughouden, en de bewondering, waarmee Johanna tot hem opzag, vleide zijn ijdelheid sterk genoeg om voor 't oogenblik zijn hoogmoed op den achtergrond te doen treden. Met de onverzettelijkheid van een karakter, dat nooit geleerd had onvervulde wenschen te koesteren, rustte hij niet vóór het bekoorlijk voorwerp van zijn verlangen de zijne geworden was. Welke gevolgen dit huwelijk met een burgermeisje voor zijn toekomst moest hebben, had hij nauwelijks bedacht; de toekomst scheen op twintigjarigen leeftijd nog te lang, om in zijn plannen haar geheel reeds te omvatten.

Hij had haar gehuwd en haar bezit had hem waarlijk gelukkig doen zijn. De zaligheid eener eerste liefde is groot genoeg om ook een eerzuchtige natuur voor eenige maanden te bevredigen, en zoolang haar genot nog nieuw was, had het op hem denzelfden invloed geoefend, dien de parelende wijn heeft, als hij den geest opwindt en alle bezwaren leert vergeten. Maar gelijk de wijn, die een poos stond, zijn vuur ver-

liest, zoo had ook de verslappende gewoonte zijn gloeienden hartstocht bijna op hetzelfde oogenblik doen verflauwen, waarop die volkomen bevredigd was. Johanna was zeer schoon, maar ook de volmaaktste schoonheid is eindelijk gezien ; zij aanbad hem, maar ook de teederste aanbidding kan niet altijd nieuwe offers brengen, en daar zij hem alles gaf kon hij te beter opmaken, wat zij hem niet kon geven. Haar opvoeding was, zooals zuster Klara van haar vernomen had, stijf en ingetogen geweest; haar kennis van de wereld reikte niet verder dan de stad waarin zij geleefd had. Zij kende geen taal dan van haar land, en had nooit geleerd de luit te bespelen, die galearde te dansen of eenige uren aan de toilettafel door te brengen, welke kunsten aan de voorname dames eigen waren, al bezaten ze misschien geen degelijker kundigheden dan de Utrechtsche burgeres.

Wat Viale betrof, hij had er zich gemakkelijk in kunnen schikken een vrouw te hebben, die van staatkunde en geschiedenis niets wist, ja, hij zou zich in nog minder hebben geschikt dan Johanna hem bieden kon, ware hij niet zoo uitsluitend tot haar beperkt. Misschien had zijn hoogmoed, wanneer de blikken der wereld op hem hadden kunnen rusten, het zelfs niet aangenaam gevonden de bewondering met zijn vrouw te deelen, of te zien dat zij de aandacht trok door andere eigenschappen dan die, welke men niet in den man zoekt, schoonheid en lieftalligheid. Maar hij was alleen met haar, en moest al wat hij zocht in haar vinden. De gade, die eenige uren aangenaam vullen kon, bezat het vermogen niet hem den ganschen dag te boeien. Hij begon zijn eenzaamheid drukkend te voelen en waagde het niet ze te verbreken. Hij verlangde naar het leven in de wereld, en zag toch dat hij Johanna niet in dat leven brengen kon. De man, wiens loopbaan gemaakt was, mocht eischen, dat men de duizend kleinigheden, waarin zijn echtgenoot te kort kwam verschoonde, — de niet rijke, onbekende adellijke kon daarop geen aanspraak maken. Hoe beminnelijk het in de gravin van Egmond wezen mocht, wanneer zij het spinnewiel han-

teerde, de burgerlijke Johanna Rovéne kon er op rekenen, dat men spottend zou zeggen: die arme! zij heeft ook geen adellijk wapen te borduren.

De schaduwzijden van zijn echt begonnen hem duidelijk te worden en hij ondervond haar teleurstelling. Toch zou hij zijn lot zwijgend gedragen hebben, want hij zag geen kans zijn dwaling te herstellen, toen een ongedacht voorval alles verkeeren deed. Een verschiet, dat hem onder die aanzienlijke geslachten, welke hij steeds benijd had, zijn plaats beloofde, ging voor hem open; de onbekende jonker de Brénis zou een edelman van rang en gezag worden.

Hij ontving een brief van een bloedverwant, die zich tot nog toe nooit om hem bekommerd had, een brief, die hem van verwondering als versteend deed staan; en helaas, de verwondering van 't oogenblik was spoedig voorbij, maar de gevoelens van eer en recht in zijn borst, zij bleven er inderdaad door versteend.

»Mijn jongen," zoo luidde dat schrijven, hetwelk in den ruwen toon gesteld was, dien men hem als een kenmerk van den rijken maar onbeschaafden edelman had geschetst, »ik heb tot nog toe geen vinger naar u uitgestoken; het gaat mij echter nu als een ouden boom, die dor begint te worden en een stut noodig heeft. Daar ik dan geen eigen jongens heb, denk ik u mijn boel na te laten, want het is als mijn kapelaan zegt: op de laatste reis neemt men geen bagage mee. Kom dus hierheen, en als ge het mij naar den zin maakt, zoolang ik nog hier ben, zult ge mijn erfgenaam worden. Ik ben een oude, ruwe kerel, maar zoo ge u maar een beetje in mijn luimen voegt, zult ge het goed bij mij hebben. Onze lieve Heer is een streng boekhouder en ik vrees dat hij in mijn rekening veel kwade posten vinden zal; als ge mij dus helpen wilt de zaak zoowat te vereffenen, zal 't voor ons beiden goed zijn, voor u in deze wereld en voor mij misschien in de andere. Gij weet nu wat ik hebben moet; wilt gij komen, laat u dan niet te lang wachten; ik moet vóór mijn dood zien wie mijn goederen krijgt, want

zijt gij ze niet waard, dan zal ik een ander vinden; er zijn meer erfgenamen dan erfenissen. Mee te brengen hebt gij niets, ik zal voor alles zorgen; daarom koos ik een jongman als gij, die zijn vrijheid nog heeft en mij niet dadelijk een heel gezin op den hals stuurt. Ik moet u naar mijn eigen zin uithuwelijken; zijt gij dus dom genoeg geweest om, zonder dat ik er van hoorde, u een lastpost aan te schaffen, dan kunt ge blijven waar ge zijt, en wordt een ander wat ik u maken wilde, heer van mijn goed en graaf van Viale."

»Graaf van Viale," sprak de jonge man werktuigelijk, toen hij die verleidelijke belofte las, »machtig, rijk, gelukkig;" hij wierp het blad van zich af; — »en ik ben gehuwd," prevelde hij bitter.

In ieder leven is een punt waar zich twee wegen kruisen, en de onherroepelijke keus moet gedaan worden, langs welken weg men de toekomst tegemoet wil treden. Voor hem was dat punt thans gekomen.

Al wat zijn hart begeerde, het volle leven in de wereld, werd hem aangeboden, een pad, waarop de boom der belofte hem van alle kanten zijn vruchten bood, lachte hem toe, maar — tusschen hem en die loopbaan stond een waarschuwende gedaante: zijn echtgenoot. Hij kon niet met haar dien weg bewandelen, hij moest afstand doen van al wat hem schoon en verheven docht of — haar verloochenen.

Had hij haar nog met dien hartstocht bemind, die hem zijn huwelijk deed sluiten, hij zou een harden strijd gevoerd hebben, want zelfs dan zou de eerzucht zich tegen de liefde verzet hebben; hoeveel te meer nu hij reeds inzag, hoe onbeschrijfelijk leeg zijn bestaan door dien éénen onberaden stap geworden was. De band, die hem aan zijn gade hechtte, was reeds niet meer die van vrije keus, alleen het gevoel van plicht ketende hem nog aan haar. Maar de plicht is een sterke keten. Als men ziet hoe lichtvaardig gezondigd wordt, komt vaak de gedachte op, dat hij slechts een zwakke draad kan zijn; doch die zoo denkt vergeet, hoe met de zonde, die ntrof, alleen bewezen is dat ook de heiligste band ver-

broken kan worden, vergeet wat er noodig was om zoo ver te komen. Is de eerste fout begaan, de eerste scheur gemaakt, dan ja, dan wordt de band hoe langer hoe zwakker en eindelijk is hij geen band meer. Doch die eerste fout wordt niet gemakkelijk begaan; bij haar is de plicht nog een keten en strijdt het hart nog zwaar, want het moet zich afwenden van al wat het tot nog toe vereerde; het weet dat zijn oordeelen nu verkeeren moeten, want het begint andere eischen te stellen, eischen van verboden hulp en geheimhouding, het voelt dat een lang beraad aan de keus moet vooraf gaan, die een nieuw element in zijn denken zal brengen: de schaamte. Er gaat veel aan het oogenblik vooraf, dat de vrije blik zich neerslaat om zich nooit weer op te heffen. Een tijd komt dat het litteeken der schuld openlijk vertoond wordt; is er daarom geen wond geweest?

Nog kon Viale de oogen met een trots opslaan, die niet op schaamteloosheid berustte; nog zag hij het onrecht als onrecht in, en al het betere in zijn natuur verzette zich tegen het begaan er van. Hij huiverde om schuldig te worden, en toch, de prijs der schuld was zoo verlokkend. Het begin van iedere misdaad, te overdenken of zij mogelijk is, greep in Viale's hart plaats.

Zijn huwelijk was in den vreemde voltrokken, zonder groote zorg voor de waarborgen, die de wettigheid verzekerden; de getuigen waren een paar hem onbekende, door den priester daartoe aangezochte dorpelingen geweest, die de zaak waarschijnlijk niet begrepen hadden, en een bediende, op wien geld alles zou vermogen, of wien men er desnoods mee misleiden kon dat de verbinding slechts in schijn voltrokken was. Op den geestelijke alleen kwam het aan, en de geestelijke was zeer arm. Als hij voor goud toegankelijk was, als hij het blad, dat Viale's onbezonnen eed behelsde, uit zijn kerkboek nemen en vernietingen wilde, dan — met wegsleepende gemakkelijkheid schetste de verleiding het bereiken zijner wenschen.

Er is eene eigenaardige sophistiek, die alleen het misdrijf verzelt. Het is of de gronden voor een daad talrijker worden,

wanneer zij haar besten grond, de rechtvaardigheid, mist; want het is bij duistere plannen als met den blinde, het gevoel is voor álles scherper geworden behalve voor het licht.

Hoe meer Viale over de voordeelen der schuld nadacht, te geringer scheen hem die schuld. Was hij dan eigenlijk zoo misdadig, wanneer hij zich van de vrouw losmaakte, die geen kracht had hem te binden? Hij had haar het leven eenigen tijd doen genieten, zooals zij nooit had kunnen hopen te genieten; hij zou voor haar toekomst zorgen, zoodat zij en het kind, dat zij hem moest schenken, voor geen geldelijke verlegenheid behoefden te vreezen, daartoe zouden zijn nieuwe rijkdommen hem in staat stellen; wat was hierbij voor haar zoo te beklagen? De oneer, die op haar kleven zou? Zij was slechts een burgerlijke, en daarenboven, zij kon naar een plaats gaan waar men haar niet kende; zeker, zij had een veel gewetenloozer man kunnen treffen dan hij was. Zijn eenige fout bestond daarin dat hij te deugdzaam was geweest; hij had de bevallige burgerdochter nooit tot zijn gade moeten maken; maar mocht deze overdreven rechtschapenheid zijn geheele leven verwoesten? Zoo hij thans een band moest verbreken, dien ook zijns gelijken heilig noemden, het was omdat hij hem daar gelegd had, waar zij in vrijheid meenden te mogen genieten. Zij waren niet in verzoeking, hèm lokte alleen de hoogste prijs van die strenge baan, tot nog toe bewandeld; hun voorbeeld dekte hem en zou ieder verwijt afweren. Dat het niet de sterkste strijder is, dien een vreemd schild dekken moet, en dat zijn eigen lippen zijn daad veroordeelden door te bekennen, dat hij den last harer verantwoordelijkheid niet wilde dragen, was een te eenvoudige waarheid om ze door het waas van kunstmatigen leugen, dat hem reeds omgaf, nog te zien.

Hij werd meer en meer in die valstrikken verward. De rusteloosheid van een voortdurende innerlijke tweespalt maakte zich van hem meester. Hij kon zich zelf niet overwinnen, en gevoelde toch dat hij streed. Wanneer de geduldige, vragende ... zijner jonge vrouw op hem rustte, scheurde voor oogen-

blikken de bedriegelijke nevel vaneen, en hij wilde de macht der verleiding breken, maar de eenzaamheid verdichtte dien telkens opnieuw. Geslingerd tusschen neiging en plicht, tusschen geluk en eer, waren zijn dagen een kwelling die onlijdelijk scheen, en dat deze toestand zou ophouden, wanneer hij maar eens het besluit van afstand doen moedig genomen had, kwam niet in zijn gedachten op. De brief, waarin hij zijn gade verried, werd geschreven, en Viale vertrok naar zijn nieuw verblijf.

De stap was gedaan, en toch zou het onrecht zijn te zeggen dat hij alles reeds beslist waande. Als een uitkomst, die hem den weg opende welken hij zoo gaarne wilde inslaan, zonder hem geheel van het pad des rechts af te leiden, was de gedachte in hem verrezen, dat het mogelijk zoo zijn, Johanna na den dood van zijn bloedverwant, als hij in 't bezit van diens erfdeel was, te erkennen. Hij wilde zijn bedrog door bedrog goedmaken, of liever hij wilde zich overtuigen, dat hij zijn echtgenoot verraden en toch haar trouw blijven kon. Terwijl hij den priester omkocht om de wettelijke bewijzen van zijn huwelijk te vernietigen, en naar de plek ging waar hij niet gehuwd mocht zijn, wilde hij zich nog steeds wijsmaken, dat hij niets gedaan had om zijn echt te verbreken. Hij vertrok met de illusie dat hij nog altijd kon terugkeeren, hij zocht althans die illusie te koesteren, en wie kan bepalen, of dat niet waarlijk geloofd wordt, wat men van ganscher zielen gelooven wil?

In 't eerst hield hij ook in zijn nieuwen kring aan dat denkbeeld vast. Ofschoon zijn brieven koel waren en weinig verlangen uitdrukten naar weerzien, spraken zij toch nooit van een voortdurende scheiding. Zoolang hij kon, stelde hij zijn beslissing uit; en toen hij die eindelijk meedeelde, hadden zijn gedachten haar reeds zoo geruimen tijd als noodzakelijk erkend, dat het hem weinig moeite kostte, ze onder woorden te brengen.

Er zijn wezens, jonge, bekoorlijke schepseltjes, die in haar nabijheid ieder onweerstaanbaar betooveren, en die toch in de

verte weinig gemist worden. Haar beeld leeft meer in het oog dan in het hart. Ze zijn als bloemen; op de plek waar zij bloeien bewonderd en gezocht, maar vergeten zoodra de blik zich afwendt en nieuwe, even schoone ontdekt. Misschien zeggen de lippen nog eens: »wat een heerlijke bloem stond daar," en de hand strekt zich uit — om een andere te plukken. Viale had geen oog voor de innige liefde van zijn vrouw, voor haar opoffering en zorg; al wat geen schitterende verven droeg scheen hem kleurloos; alleen haar schoonheid had zijn blik tot haar getrokken, en met den afstand, die zich tusschen hen plaatste, zweeg de laatste stem, die in zijn borst nog ter gunste der arme Johanna sprak. Hij zag niets meer van haar bevalligheid, die hem had kunnen teruglokken, maar hij zag al de bezwaren die hem verwijderd moesten houden. Het waren groote bijna vorstelijke goederen, die hij zou erven, doch het bestuur van hun losbandigen meester had ze achteruit doen gaan en er zouden schatten noodig zijn om ze weer in bloeienden staat te brengen; een rijk huwelijk scheen voor den toekomstigen eigenaar dus onvermijdelijk. Wilde hij invloed verwerven, hoeveel hulp kon hem een aanzienlijke verbinding niet verleenen. Johanna bezat noch rijkdom noch geboorte, en de bloedverwant, van wiens gunst voor hem alles afhing, drong daarenboven op een ander huwelijk aan; hij moest toestemmen, want hij kon niet weigeren.

Toen de ongelukkige Johanna Rovéne de tijding ontving, die al haar levensheil verwoestte, dacht zij weinig, dat haar trouwelooze echtgenoot op hetzelfde oogenblik onder ruischende muziek zijn verloving met de aanzienlijke Agnete van Arnemuiden vierde.

En ook zij, de zoo zalige Agnete, zij vermoedde niet, dat de schoone, trotsche bruidegom, dien haar oogen vol liefde zochten, in datzelfde uur met zijn geest ver vandaar bij een eenzame verlatene vertoefde; want zoo verstokt was Viale nog niet, dat hij zonder huivering aan den indruk van zijn schrij-·n dacht. Neen, dat vreeselijk vermoeden woonde niet in hart der gelukkige, die weldra den lichten bruidssluier

dacht te dragen, die de hulde van geheel het Brusselsche hof verzaakte om haar hand aan den jongen edelman te reiken, dien zij op de eenzame goederen haars vaders, welke aan die van Viale's bloedverwant grensden, had leeren kennen, en voor wie de hemel op dat oogenblik geopend scheen. Arme Agnete! die hemel was spoedig gesloten. Het uur kwam, dat niet den bruidskrans op de golvende lokken der jonkvrouw van Arnemuiden drukte, maar over het van zijn tooi beroofde, door leed neergebogen hoofd van zuster Klara den sluier van het klooster wierp. Viale had Johanna liefgehad, zijn tweede verloving was alleen het werk van berekening geweest. De schoone Agnete gold voor rijk, hij zocht niets dan haar schatten, en waar hij liefdewoorden sprak, daar kwamen zij hem als een koopprijs voor dien hij onverschillig betaalde. Toen het hem bleek dat haar vermogen niet zoo groot was, als het gerucht hem had voorgespiegeld, brak hij een verbintenis af, die alleen belangzucht had aangegaan. Hij wilde goud huwen, een hart had hij niet meer te geven; daarom klopte het niet verwijtend, toen hij, terstond na den dood van zijn bloedverwant, een einde aan de verloving maakte. De verharding der misdaad was over hem gekomen. Hij was tot erfgenaam benoemd; het lot scheen niet voornemens hem de schuld te leeren verafschuwen door haar vruchten hem te onthouden. Geen schaamte of berouw, alleen vrees voor nasporingen bewoog hem een anderen naam te zoeken. Hij ging naar Duitschland, en de groote wereld, die vol verwondering vroeg wie de jonge man was die nu als graaf van Viale zou mogen optreden, vernam spoedig dat de gelukkige erfgenaam in den vreemde plotseling overleden was. Eenigen tijd daarna werd de groote erfenis door een anderen bloedverwant van den graaf opgeëischt, en niemand vermoedde dat de bezitter der papieren, die zijn recht staafden, dezelfde man was, dien men binnen den loop van weinige weken eerst benijd, toen beklaagd had. Viale, zooals hij zich thans noemde, wilde elk aandenken aan den jonker de Brénis uitwisschen; daarom bleef hij op reis en keerde eerst na verscheiden jaren

terug. Hij behoefde geen herkenning te vreezen. Niet de gebruinde kleur van zijn gelaat, niet de rimpels in zijn voorhoofd, die hem oud maakten eer zijn jeugd verstreken was, veranderden hem zoo geheel, het was de harde, ongenaakbare uitdrukking op zijn trekken, die het zelfs Johanna Rovéne moeielijk zou hebben gemaakt den schoonen geliefde met zijn helderen lach te herkennen, te gelooven dat dit de man was wiens blik zoo bewonderend op haar gerust had. De vrouw, die bij zijn komst op de graaflijke goederen aan zijn arm hing, had die uitdrukking van teederheid nooit gezien. Het was de in Frankrijk gehuwde gade, wier rijkdom hem tot het schitterende hofleven in staat stelde, dat hij nu voeren zou; een fraai gekleede pop, wier waarde in haar goud bestond. Hij schonk haar zijn titel, zijn genegenheid vroeg en verwierf zij niet. Het was een huwelijk uit de groote wereld; hij zag in zijn gade alleen de vrouw die hem een erfgenaam schenken moest, een zoon in wiens loopbaan zich zijn eerzucht verblijden kon. De eerste levendige aandoening van gevoel, die zijn hart na het afscheid van Johanna weer deed kloppen, toonde zich op zijn koud gelaat, toen die wensch vervuld werd. Met een kreet van zaligheid begroette hij zijn kind; nu zou zijn geluk volkomen worden, en met overmoedige vreugde zag hij om zich heen; niet dankend boog hij de knie, neen fier hief hij de oogen naar omhoog en zijn lippen jubelden; hij waande zich boven de macht der ontzettende schuld verheven, waarmee hij dit geluk had gekocht.

IJdele, nog in dat eigen uur bestrafte droom! Bij de wieg van Frank had hij geleerd, hoe die ééne schrede tusschen recht en onrecht ook smart en zaligheid gescheiden houdt. Zijn pasgeborene in de armen drukkend, had hij nogmaals al de verrukking gevoeld, die de menschelijke borst in haar heerlijkste uren doortrilt, maar bijna tegelijk had hij ook een stem gehoord, die hem zeide dat hier zijn laatste uur van geluk werd gesmaakt. Hij had die aandoening, welke hem later altijd bekroop als Franks heldere oogen hem aanzagen. toen voelen opkomen, en geweten dat ze hem nooit meer

verlaten zou. Zoolang hij in den vurig verlangden zoon slechts een stamhouder en erfgenaam tegemoet zag, zoolang had hij kunnen smeeken: mocht ik vader worden! doch toen de graaf van Viale zijn geslacht verzekerd zag, en naast den hoogmoed des edelmans ook de liefde zich deed gelden, toen had hij gevoeld, dat het bitter is met onreine lippen den eersten vaderkus te geven. Hij had vergeten, dat titel en rijkdom niet het eenige zijn wat ouders aan hun kind wenschen over te doen, dat zij ook hun denkbeelden en gevoelens in de jonge ziel willen storten, wier lichaam naar hun trekken gevormd is; en pas toen zijn hartstochtelijke verrukking al wat hij bezat ook aan zijn schoonen knaap geven wilde, toen had een vreeselijke herinnering hem gezegd, hoeveel er was, dat hij niet geven kon.

Zijn gedachten en voornemens mochten nooit in het hart wonen, naar welks kloppen hij teeder luisterde; de blauwe oogen, die hun eersten blik in de wereld sloegen, mochten nooit op de geschiedenis van zijn leven rusten, en dat natuurlijke gebed: »mocht mijn kind worden als ik, beter ja en wijzer, maar toch mijn kind!" — hij kon het nooit bidden. Op dat uur, waarin de man nog eens een rijkdom voelt, even groot als dien zijner eerste liefde, had hij zijn schuld leeren kennen en zich zelf veroordeelen. De bedwelmende drank der zonde openbaarde hem haar gift, nu hij uit den kelk der hoogste zaligheid zijn eerste berouw drinken moest. Een doodelijke angst greep hem aan; het was de vrees voor een ontdekking van zijn misdrijf door zijn eigen kind. Al de wenschen, die hij er voor gevormd had, schenen nu zooveel dreigende gevaren te worden. Waar hij den adeltrots van zijn zoon in gedachten aankweekte, daar hoorde hij een bange stem vragen: wat zal de jongeling, wiens hoogmoed het was een graaf van Viale te zijn, gevoelen, als hij ontdekt dat een onwettige verbintenis hem het leven gaf? Waar hij zich Frank in het bezit van alle ridderlijke deugden voorstelde, daar sprak diezelfde onverbiddelijke stem: te strenger zal hij zijn schuldigen vader rechten. De liefde was weder in zijn borst

ontwaakt, en daarmee ook de schaamte. Hij hechtte zich vurig aan den knaap, daarom sidderde hij voor diens verachting. Het was of de stem van zijn geweten hem uit Franks gelaat toesprak, en verkondigde dat God hem in dit kind straffen zou. Had zijn geloof hem niet van de misdaad kunnen terughouden, het nam een te strenger wraak. God, de onverbiddelijke rechter, deed hem sidderen; hij trachtte tevergeefs in de genoegens der aarde de schrikbeelden te vergeten, die voor hem verrezen, waar hij de oogen angstig ten hemel hief. De vermaken van het hof verblindden hem niet, de droomen der eerzucht duurden niet lang genoeg om zijn slaap te vullen. Hij greep naar een andere uitkomst. Waar hij den prijs zijner zonde niet opgeven wilde, daar beproefde hij Gods gestrengheid af te koopen. Hij werd een dier gevaarlijke dwepers, die de zwakheid van vroeger dagen slechts te strenger maakt, en die zich zoo gaarne voorstellen Gods zwaard te zijn, wijl zij vaak wonden toebrengen. De kerk bood hem alle voorrechten van heerschappij en onderwerping tegelijk aan. Zij gaf hem het recht in wereldsche zaken te heerschen, en beloonde hem voor zijn onderwerping in het geestelijke met de gansche bescherming, die haar uitgebreid gezag verleenen kon; uit haar absolutie putte hij de kracht die zijn zonden hem ontroofd hadden. Rome's aflaat wischte zijn schuld uit en liet hem in 't bezit van al haar voordeelen De hoogmoedige graaf zou geen genade hebben aangenomen, waar aardsche stemmen die aanboden, maar de kerk was een hemelsche instelling; zelfs zijn trots voelde zich hier niet vernederd, en wat nog door menschelijke handen, door de priesters harer leer ging, dat betaalde hij met zijn vurigen ijver. Rome bezat geen onverzoenlijker tegenstander der ketters dan Viale. Of hun geloof schadelijk was, bekommerde hem weinig, doch hun ongeloof aan de kerk wapende zijn arm met niet te verbidden wrok. In haar alleen was de macht der verzoening die zijn schuld vergeven kon, met den twijfel aan haar was hij reddeloos veroordeeld. Geen der ongelukkigen, die hij zoo meedoogenloos vervolgde, vermoedd

dat de graaf van Viale hem als een rechter beschouwde; geen dat hij in ieder, die de kracht van Rome's absolutie verwierp, een vijand zag, voor wiens oog hij, werd zijn geheim ooit ontdekt, als een misdadiger zou staan, en dien hij daarom haatte gelijk iedere schande haar getuigen haat. Hij trof niet alleen den ketter, hij trof den persoonlijken vijand, wiens ongeloof hem scheen te brandmerken.

En dit was nog niet het ergste. Diep op den bodem van zijn hart hadden zij nog een ander gevoel verwekt, een huiverend gevoel, dat hem deed ineenkrimpen, wanneer het in de zalen, waar hij over hen te recht zat, hem plotseling aangreep.

Hoe grooter het aantal der ketters werd, hoe grooter de kracht hunner gronden ieder schijnen moest, en als een ontzettende mogelijkheid kwam dan de gedachte in hem op, dat ze eens misschien ook hem konden overtuigen. De golven van het ongeloof stegen hooger en hooger; als zij ook over hém heensloegen en hem dwongen de rots der kerk los te laten, als ook hij twijfelen moest! — rechtvaardiger dan de stem eener afgekochte vergiffenis sprak de stem des oordeels in zijn geweten.

Het was een noodelooze vrees; zijn karakter, neigingen, smaak en kennis, alles moest hem in de armen der kerk houden; maar juist dat het schrikbeeld wat hem vervolgde zijn eigen schepping was, maakte het blijvend en ongeneeslijk. Uitwendige omstandigheden waren machteloos tegenover een angst, die uit zijn denken geboren werd. De eenzaamheid der schuld vormde zulke spooksels tot wezens van vleesch en bloed, en zijn eenzaamheid kon hij niet opheffen. Hij had zijn gade niet lief en de dood rukte haar zoo spoedig na Franks geboorte weg, dat de gemeenschappelijke zorg voor den knaap hun betrekking niet had kunnen verteederen. Zijn zoon, hoe innig bemind ook, was slechts een kind; vrienden bezat hij niet, want aan de eerste voorwaarde van vriendschap, oprechtheid, kon hij niet voldoen; hij was alleen in het schitterend paleis, dat hem in blijder dagen als schoonste luchtkasteel had voorgezweefd. O, hoe gaarne zou hij de toen verraden gene-

genheid opnieuw gesmaakt, hoe gaarne weder de omhelzing der vrouw gevoeld hebben, toen trouweloos van zijn borst gestooten. De gedachte aan Johanna, aan hun kind, dat zijn oogen nooit aanschouwd hadden en dat toch zijn leven zooveel gelukkiger zou kunnen maken, drong zich met smartelijk verlangen aan hem op. Welk een diepe liefde moest zij voor hem gekoesterd hebben, dat zij vrijwillig van alle onderzoek naar de rechtmatigheid van haar huwelijk had afgezien, om zijn naam niet te onteeren! — en hoe had hij die liefde beloond? Door haar met schande te bedekken, door haar aan de genade van den man over te laten, die eens tevergeefs naar haar genegenheid dong en die gelukkig edelmoediger bleek dan hij, de begunstigde en toch zoo trouwelooze medeminnaar. Hij wist dat zij in Melville's woning een schuilplaats gevonden had; diens brief was hem in handen gekomen, en in den beginne had zijn blijdschap over de veiligheid, waarvan hij zich door die letteren verzekerd zag, alle andere gevoelens verdrongen, maar met den loop der jaren hadden schaamte en smart die ontaarde vreugde verdreven. Hij zou haar gaarne als echtgenoot erkend hebben, hij zag vol bitterheid dat zijn rol voor de wereld hem ook deze late rechtvaardigheid verbood, en den graaf van Viale dwong niets van de misdaden te weten, die de lang gestorven jonker de Brénis begaan had. Het denkbeeld dat de mededinger, op wien hij zoo laag had neergezien, de beschermer was der gade die hij nog altijd beminde, van den zoon naar wien hij verlangde, dat denkbeeld werd nu zijn straf, en er waren uren dat de kwelling dier gedachte hem bijna tot een bekentenis dreef, maar zijn hoogmoed en zijn liefde voor Frank hielden hem altoos weer terug. Hij smachtte naar eenig bericht van zijn echtgenoot, naar den aanblik van zijn zoon, die naar hij wist Melville's naam droeg, doch hij deed nooit de minste nasporing, ja hij vermeed angstig elke gelegenheid, die hem eenig licht had kunnen geven. Hij wilde niet weten van welken aard hun toestand was, mogelijk zou die hulp vereischen, en hij kon immers geen hulp bewijzen.

Jaren waren zoo voorbijgegaan, jaren vol uiterlijken glans en innerlijk leed, toen het toeval hem plotseling tegemoet scheen te komen. Het voerde den jongeling, naar wien zijn hart trok en dien hij toch niet durfde opsporen, in zijn woning; hij zag zijn zoon, en onder omstandigheden, die hem vergunden zijn verzorger te worden, zonder dat hij zich als vader had te erkennen. Welk een weemoedige gelukzaligheid doortrilde zijn hart, terwijl hij in dat jonge, bloeiende gelaat voor 't eerst de trekken aanschouwde, waarvan hij zich in gedachten zoo vaak een beeld had trachten te ontwerpen; met welk een mengeling van zelfverwijt en trots noemde hij Edward waardig, graaf van Viale te zijn, dat wat hij hem nooit maken zou. De tijdingen van zijn ongelukkige gade; de gedachte dat het zijn kind was, waaraan hij een ondergeschikte plaats in zijn huis bood; dat koude: heer graaf, van de lippen die hem den vadernaam hadden moeten schenken; het waren zoovele pijnigingen, die zijn hart deden bloeden, maar toch, hij achtte zich gelukkig, met die smart het bezit van zijn zoon te koopen. De illusie, dat het lot, met zijn innerlijk berouw tevreden, daarvan geen uiterlijke blijken vorderen zou, en hem vergunnen zijn schuld in stilte goed te maken, boezemde hem een sinds lang niet meer gekenden moed in. Edwards licht te winnen genegenheid, zijn nooit ergdenkend karakter, zijn rechtzinnigheid, alles beloofde Viale het welslagen der plannen, die hij voor zijn geluk vormde, en die hem zooal niet zijn rechtmatig erfdeel, dan toch een aanzienlijke positie verzekerden. Voor het eerst na lange jaren dronken de lippen van den graaf weer met gretige teugen de verkwikking der hoop, en een blijde verwachting schonk weer licht aan zijn donker oog hij droomde — helaas, waartoe nog aan zijn droomen terugdenken, nu hij ontwaakt was?

Daar, in die weinige letters waarin Edward hem zeide dat hij alles wist, daar lagen immers die schoone verwachtingen vernield vóór hem, en zijn misdrijf, dat hij reeds verzoend waande, staarde hem weer met dien vernietigenden blik aan, waarmee het hem zoo dikwijls uit de oogen van hen, die hij

het meest beminde, had aangezien. Maar ditmaal sprak het niet alleen uit die blikken, uit aller oogen sprak het, overal las hij de woorden die hem vonnisden. Hij wist dat zijn geheim veilig was, en toch sidderde hij voor elken scherpen blik; moest die niet in zijn hart doordringen en daar zijn schande lezen? Een schuldige was hij sinds lang geweest, maar thans. hoe oneindig schuldiger nog dan ooit te voren. Hij had de ketters gerecht zonder genade te kennen, en zijn eigen zoon had hij aan de ketterij prijsgegeven. Al de dagen van het verleden, waarop Edward hem van zijn twijfel had gesproken, rezen weer voor zijn geest; hoevele schenen er niet te zijn, die hij ongebruikt had laten voorbijgaan. Hij had hem altijd in zijn Katholicisme trachten te versterken, maar waar zijn gezag als vriend en beschermer niet reikte, had daar de vader niet kunnen redden? mocht hij zich vergeven, het nooit te hebben beproefd? Neen, hij was schuldig aan den ondergang van zijn zoon; hij had niet alleen diens tijdelijk, ook diens eeuwig heil had hij verwoest.

Viale trachtte zich niet te verschoonen; er was in zijn gemoed een zelfverwijt zooals slechts een hopelooze wroeging het kan voortbrengen, en toch kwam het denkbeeld om zijn schuld ten minste nu nog, zooveel hij kon, te herstellen, geen enkele maal in hem op. Zijn huwelijk en daarmee Edwards rechten te erkennen, was een daad die hij geen oogenblik als mogelijk beschouwde. En tijdvak van ruim twintig jaren had hem den eerbied der menschen zóó tot een gewoonte gemaakt, dat de voorstelling om er afstand van te doen met de gedachte van zelfmoord gelijk stond. Terwijl zijn hart bij elk bericht van den tegenstand der ketters sidderde, terwijl hij zijn zoon verloren noemde, waar die in hun gelederen bleef, dacht hij er toch nimmer aan hem terug te roepen. Zijn hart mocht breken. zijn lippen zelfs den moed tot bidden verliezen, nu hij tegen den hemel, dien zij aanriepen, zoo zwaar gezondigd had, de wereld zag den graaf van Viale met datzelfde opgeheven hoofd. met diezelfde onverzettelijkheid zijn weg bewandelen, waarmee hem altijd op het pad der eerzucht had zien gaan.

den dichten sluier, die voor haar over zijn leven lag

uitgebreid, kon zij daarover geen verwondering voelen; er was slechts één persoon die verbaasd dat onveranderde gelaat gadesloeg, het was de man, die er zooveel toe bijgedragen had hem de smart te bereiden, wier sporen hij ook uitwendig had hopen te zien. Voor Reinout was deze kalmte een ongedachte teleurstelling. Hij had den gehaten vijand zoo gaarne vernederd, en de middelen, die hij er toe bezat, alleen daarom niet gebruikt, omdat hij gemeend had ze in een hand te geven, die den smaad nog grooter zou maken; met toorn zag hij thans de wraak, die zij hem hadden kunnen verschaffen, verloren. Viale bleef de gevierde edelman, de gunsteling van hertog Alva; hij bleef zijn meerdere, waar hij reeds gehoopt had verachtend op hem te kunnen neerzien. De teleurstelling was pijnlijk, en zij was niet de eenige. In Viales schande zou ook die van Edward liggen; wat hem 't meest ter harte ging, de overwinning op zijn mededinger, was nu onmogelijk gemaakt. Hij begreep diens overwegingen, hij begreep wat de ongelukkige jonge man bij de ketters zocht, hij wist dat hij den levende niet meer te vreezen had, maar hij vreesde den doode. Nooit hadden Helenes lippen den naam, dien zij liefhad, uitgesproken, maar toch wist hij dat Edwards beeld in haar ziel leefde, dat alleen het brandmerk der schuld het van den luister ontdoen kon, waarmee haar liefde het omgaf. Met tegenzin erkend, maar zoo erkend dat geen illusie het meer kon verdrijven, was hem het bewustzijn gekomen, dat de verandering, waarop hij gehoopt had, nooit zou plaats hebben, en hij rekende niet meer op dat lang verbeide oogenblik, dat hem de verklaring harer genegenheid zou schenken.

Zij ging naast hem, onderworpen en zorgend, de vrouw die hij geëischt had, maar haar blik werd niet inniger, haar toon niet warmer; ja Helene van Meerwoude, zij die zijn naam droeg, scheen hem verder te staan dan eens de jonkvrouw van Vredenborg. Zelfs de vertrouwlijkheid, die in het huis van haar vader tusschen hen geheerscht had, scheen gestorven, sedert hij haar zijn eigen huis zag deelen.

Het was een natuurlijk gevolg der omstandigheden, geen

onwil van haar kant. De belofte, bij haar huwelijk gedaan, stond vast in haar ziel gegrift, maar juist de vervulling en van belette het opkomen eener inniger verhouding. Zoolang Reinout haar een vreemde geweest was, had zij haar vrijheid tegenover hem bewaard, en mocht zij haar gedachten ook verbergen, niets dwong haar dat zwijgen in acht te nemen, zij kon hem vrij bekennen dat zij Edward liefhad. Nu echter was alles veranderd. Nu was hij haar echtgenoot en had aanspraak op al de gevoelens die in haar omgingen; zijn bijzijn was een dwang, waarvan zij zich niet meer ontslaan kon en die al haar denken ketende. Zij had in tegenwoordigheid van den haar vreemden edelman met hem bezig mogen zijn, dien haar hart beminde, in tegenwoordigheid van den gemaal was elke dier gedachten een misdaad; zij had den vreemde mogen bekennen, dat Edward haar dierbaar was, den gade mochten haar lippen nimmer zeggen, dat zij — een ander liefhad. Zij vreesde voor het verbreken hunner terughouding, omdat zij voelde geen vertrouwen te mogen schenken, en dat gevoel maakte haar belemmerder en stiller dan zij vóór hun huwelijk geweest was. Alle herinneringen, alles wat de bladzijden van haar leven met de taal der liefde en der smart beschreven had, gebood de plicht haar uit te wisschen; kon hij anders dan leege bladen vinden?

Inderdaad het was of dat zelfbedrog, waarmee beiden hun echt waren ingegaan, zich thans op hen wreekte. Beiden voelden hoe pijnlijk dit samenleven zonder gemeenschap was, en toch wisten zij het niet door beter te vervangen, want geen hunner wilde de bekentenis doen, die eindelijk de geheime oorzaak van hun onbevredigd bestaan zou openbaren, geen zeggen, dat zij hun huwelijk in naam van een gevoel hadden gesloten, nooit in waarheid gekoesterd. De kalme vriendschap, die in schijn hun bond bezegeld had, zij was op de lippen en niet in het hart geweest. Reinout had meer dan vriendschap gezocht bij de vrouw, die hij niet aan de borst durfde drukken, om niet te verraden, welke onstuimige aandoeningen haar deden kloppen, en Helenes huivering, toen hij haar ten

twelijk vroeg, was minder dan de weemoedige berusting, die
n echt, alleen door het verstand besloten, doet aangaan.
heime hartstocht en geheime afkeer hadden beide de taal
r onverschilligheid geleend, en daarmee waren zij schul-
g aan de onwaarheid geworden, die zich thans tusschen hen
atste, zoovaak oprechter woorden zich naar hun lippen
ongen.

Onwaarheid, vreeselijke gast in ieder huis, maar vooral in
echtelijke woning waaruit geen weggaan is, koud bedrie-
lijk zwijgen, zij plaatsten zich mede aan de tafel, waar Helene
genover haar gade zat; zij zagen haar aan uit den blik
jner oogen, zij spraken haar toe uit den glimlach van zijn
ond, die zoo gaarne den haren gezocht had, en zij raakten
aar in zijn koelen handdruk aan, waar hij de armen harts-
chtelijk om haar had willen heenslaan. Dikwijls, als zij
einouts verhalen scheen te volgen, was het haar als bestierf
et antwoord, dat zij geven wilde, op haar lippen, en midden
het gesprek weerklonk dan die nog onverklaarde uitroep
n haar broeder: »dát heeft hij gewild;" zij moest zich be-
wingen om niet luid te vragen: »wat beteekent die aanklacht?
eef mij rekenschap van dat gezegde, laat het mij niet meer
droomen, die ook bij dag niet wijken, vervolgen." Zij had
haar echt een zware verdenking meegebracht, en het bleeke
ooksel van dien argwaan rees tegen elke poging, die haar
der met Reinout wilde verbinden, scheidend op. Onzichtbaar
rzelde het haar in den kring der gasten, en voedde zich aan
n disch met honderd kleine, nauwelijks opgemerkte uitingen
n hen, die de verhouding tusschen Filips en haar echtge-
ot gekend hadden; het fluisterde haar in den diepen oot-
oed, waarmee zij nu plotseling zoovelen voor Meerwoude
igen zag, zijn vragen in 't oor en beschreef de brieven, die
j uit de kettersche standplaatsen ontving, met geheime, hem
roordeelende letters. Zij had die stukken nooit gelezen, maar
e kwam de aanhanger van hertog Alva de vertrouwde zijner
janden? hij moest één der twee partijen misleid hebben,
anneer beide hem als vriend beschouwden; en dat hij het

doen kon, gaf het niet een maar al te goed recht aan haar bange vermoedens? Wanneer hij anderen misleiden kon, waarom ook niet haar? In de eerste maanden, toen de droefheid over haar vaders verlies, de overgang van leefwijze en de nieuwheid harer maatschappelijke plichten, een groot deel van den tijd vulden, had zich die gedachte minder doen gelden, maar thans, nu de dag van heden reeds een gisteren bezat dat zijn inhoud verhaalde, nu ook de drukte reeds eentonig geworden was, kwamen die denkbeelden in al hun macht terug. Zij sidderde voor een antwoord, en kon toch nooit ophouden te vragen.

»Mijn argwaan is onrecht," hoe vaak had Helene zich dat voorgehouden, om altijd datzelfde antwoord van de stem in haar binnenste te ontvangen: »ik kan het oordeel dat tegen hem getuigt niet uit mijn geheugen bannen." Zij nam zich voor te spreken, maar telkens ontzonk haar de moed; zij kon hem toch niet vragen: zijt gij een misdadiger? en zij riep zich die woorden toe, om sterker te voelen hoe onmogelijk het was ze tot hem te richten; ja de eigen dag, die bestemd was haar lang bewaard stilzwijgen te breken, had ze van haar lippen vernomen.

Zij was van een bezoek bij Silvia teruggekeerd en had zich vermoeid in haar vertrek neergezet. Die gang moest oude herinneringen wakker maken, de tijd vóór haar huwelijk rees onder zijn indruk sterker dan anders in haar geheugen op; Edwards liefde, zijn verwijdering van haar, zooals Reinout die bevorderde, al wat in de laatste jaren geschied was, ging haar geest voorbij en opnieuw weerklonk het haar vervolgend woord: »dát heeft hij gewild."

Men bracht haar een briefje van den hertog van Aerschot; zij kende den trots der De la Croys en hun wrevel over de mesalliance van Reinouts moeder; hoe minzaam schreef men thans aan de vrouw van den invloedrijken diplomaat! Het moest een groote macht zijn, die hem zulk een gelijkstelling verschafte. En toch was hij ook de vriend hunner vijanden. Zij legde het papier haastig neer; werd zelfs de beker de

vleierij, dien anderen zoet noemden, haar tot een giftbeker? vond zij aanklacht zelfs in de woorden, die haar echtgenoot roemden? Het deed haar bijna leed, dat er geen bezoeken kwamen; elke stem was haar liever dan die van haar eigen argwaan; zij zag met zoekenden blik om zich heen, of er niets was dat haar opmerkzaamheid eischte en haar kloppend hoofd met andere gedachten vullen kon. Onder haar raam hoorde zij een gesprek; het was Eelco die, onbewust van de nabijheid zijner meesteres, een druk onderhoud met Silvia's kamenier had en juist bezig was een liefdesverklaring tot haar te richten, die Helene, ware haar stemming minder somber geweest, een glimlach zou hebben afgedwongen. Eelco had sinds kort een groote neiging voor Lucia — of voor 't geen zij zou meebrengen — opgevat; hij betuigde haar in een wonderlijk mengsel van Hollandsch en gebroken Italiaansch zijn teedere gezindheid, die echter weinig indruk scheen te maken, want de kamenier verklaarde ongeduldig dat zij terstond naar haar gebiedster terug moest.

»En wanneer zal het nu tusschen ons iets worden?" vroeg hij, haar met een blik van verrukking aanstarend, die door haar bekoorlijkheid verblind scheen, maar inderdaad den glans van haar gouden kruis en rozenkrans gold. »Ze moet heel wat verdienen," fluisterde hij in zijn moedertaal, om dan overluid in 't Italiaansch te vervolgen: »ach Lucia, ge kunt mij zoo gelukkig maken!" Hij zette een gezicht van vurige verliefdheid; daar het voorwerp zijner aanbidding echter ongeroerd bleef, zuchtte hij en vroeg: »gij hebt geen familie hier, niet waar Lucia?"

»Niemand."

»Ik dacht het wel," prevelde Eelco treurig berustend; »hoe jammer dat zij niet een broeder heeft!"

»Een broeder, — wat zou dat?" vroeg de kamenier, die hem gedeeltelijk scheen te verstaan, verwonderd.

»Mijn meester heeft invloed, ik zou hem kunnen aanbevelen en voorthelpen," vervolgde Eelco; »wat bij den heer gaat, gaat ook bij den knecht; er zijn wel meer, die ja gezegd heb-

ben om een ander, en al is het voorbeeld niet aanmoedigend ....'' — een geluid als de kreet van hevig lijden deed hem plotseling verstommen.

»Wat was dat?'' vroeg Lucia ontsteld.

»Ik hoor niets meer, misschien verbeelding;'' hij zag naar boven, doch daar zich niemand aan het raam vertoonde, ging hij kalmer voort: »Het moet zeker ergens anders geweest zijn.''

»Het klonk zoo akelig, ik ben er bang van.''

»Wij zullen van hier weggaan, en voor den schrik is 't beter dat gij niet alleen naar huis gaat, ik zal u brengen,'' antwoordde Eelco galant, terwijl hij der verschrikte kamenier zijn arm bood, die, in haar angst minder ongevoelig voor zijn teederheid, zich ook gewillig liet wegleiden. Met verliefden ijver om haar gunst in de weer, had hij spoedig de oorzaak van zijn ontsteltenis vergeten.

Het was Helene, welke dien angstigen kreet had geslaakt. Om een afleiding te vinden, was zij naar 't venster getreden, waar zij het wonderlijke paar kon zien, en luisterde verstrooid naar hun gesprek, toen het woord »broeder'' haar oor trof. De zin, waarin Eelco het gebruikte, was te vreemd om niet terstond haar aandacht te wekken, en bij de gedachten, die juist in haar omgingen, greep het haar met ontzetting aan. Zij bezat voor dat schijnbaar raadselachtige gezegde een verklaring, die het maar al te duidelijk maakte. Bevend, met het scherpe gehoor eener doodelijke spanning, boog zij zich vooruit om alle verdere woorden op te vangen; zouden ze haar vermoeden bevestigen? Helaas, zij maakten het tot meer dan een vermoeden. Zij vernam Lucia's vraag en die toespeling van Eelco, die zelfs niet meer twijfelachtig heeten kon; het was haar lot, dat zoo in den mond harer bedienden leefde; verpletterend kwam dit bewustzijn over haar fier, onderdrukt hart. Zij had nog genoeg zelfbeheersching om zich haastig van 't raam terug te trekken, opdat niemand haar ontsteld gelaat zou zien, maar den uitroep van pijn, die zich op haar lippen drong, kon zij niet terughouden. »Waarmee heb ik dit verdiend?'' steunde zij.

Op dit oogenblik ging de deur open en Reinout trad binnen. De huivering, waarmede zij bij het geluid van zijn stem ineenkromp, deed hem de hevige ontroering gewaar worden, die al haar trekken te kennen gaven, en hij scheen ook nog een ander gevoel te verstaan dat daaruit sprak, want hij vroeg op bijna scherpen toon: »is er iets bevreemdends in mijn komst, dat ze u zoo doet ontstellen? wat is de oorzaak van dien zonderlingen schrik?"

Had zij tijd gehad om zich van den ontvangen schok te herstellen, zij zou getracht hebben zich te bedwingen, door al wat haar reeds lang verloren geloof aan Reinouts onschuld kon steunen in zich wakker te roepen, maar thans kon ze slechts met een gebaar van vrees en huivering zich van hem afkeeren; zij beantwoordde zijn strenge vraag niet.

Het scheen of ook hij hun tot nog toe gevolgd stelsel van bemanteling niet meer kon voortzetten. »Helene," begon hij, »onze verhouding is van een aard, die niet blijvend mag zijn; het zal goed wezen zoo wij elkander eindelijk leeren verstaan; ik wil weten wat er tusschen ons is, dat mijn echtgenoot beven doet als ik haar nader."

Zijn toon was niet geschikt om een bekentenis te verlichten, maar de doodsangst voor dien tweestrijd tusschen argwaan en vertrouwen, waaronder zij geleden had, gaf haar een wanhopigen moed. Zij wilde het uiterste wagen, zij wilde zien wat een oprechtheid vermogen zou die alles uitsprak, en zoo antwoordde zij: »Reinout, God weet dat ik een goede vrouw voor u heb willen zijn, doch ik was minder sterk dan ik dacht; ik kon het niet overwinnen, dat gevoel in mijn hart, dat ons scheidde, hoe ik ook bad één met u te worden. Ik heb gezwegen, ik dorst het u niet bekennen, want ik vreesde u onrecht te doen, maar het is beter dat ik u alles zeg; als ik u zonder grond verdacht heb, vergeef mij dan te wille van al het leed dat die gedachten mij bereid hebben." Zij zag hem diep en vorschend in de oogen, en sprak met bevende stem: »toen gij mijn hand vroegt, geloofde ik dat vriendschap u

dien edelmoedigen vorm deed aannemen om mijn vader en Filips te redden; ik meende dat gij toen voor 't eerst hoordet wat mijn broeder gedaan had en ik dankte u; was dat alles spel? had ik u moeten aanklagen instee van danken? wist, verwachttet gij al wat mij toen zoo verpletterend trof? hadt gij het bewerkt? O Reinout, men noemt u Filips' verleider; zeg dat gij het niet geweest zijt, zeg dat gij geen schuld hebt, zeg mij slechts één, één enkel woord, en ik zal u gelooven, op mijn knieën zal ik u om vergeving voor dien argwaan smeeken."

Hij antwoordde niet, een doodelijk bleek had zijn gelaat overtogen. De bekentenis, waarop hij rekende, was haar liefde tot Edward; aan dit had hij nooit gedacht. Als zijn noodlot stond zij voor hem met die angstige vraag op de bevende lippen; hij kon geen uitstel eischen, hij moest spreken, en elk woord bestierf in zijn mond; stom, machteloos stond hij tegenover haar.

Ook zij verbleekte; »Reinout," sprak zij, »moet gij verstommen? zijt gij dan waarlijk schuldig? O, zeg neen, spreek, in naam van uw eer als man, dat ééne woord, en ik zal alles voor laster houden. Ik kan niet gelooven, dat gij zoo gehandeld hebt; indien het zoo ware...." — zij hield op, en zag hem aan met een blik, die door elk masker scheen te willen heendringen.

Hij voelde de beteekenis van dien blik. Hij kon in dit uur niet huichelen, want de sluwe, berekenende man, hij was machteloos bij het gezicht der vragende oogen zijner vrouw. »En indien het zoo ware....?" zeide hij eindelijk met moeite.

Helene deinsde terug. Zij had hem nooit bemind, en toch had zij op dit oogenblik haar leven willen laten, om hem zijn daad te hooren ontkennen, om te kunnen gelooven dat zij niet zóó bedrogen was. De smart had zij weten te verduren, maar dit was meer, dit was de vernedering, en haar moed begaf haar bij de gedachte hoe zij niets dan een speelbal in gewetenlooze handen had mogen zijn. Zij vergat de tegenwoordigheid van den bedrieger, zij zag alleen zijn bedrog, en in haar zetel neerstortend bedekte zij haar gelaat, terwijl een

krampachtig snikken haar borst bewoog. »Zoo hebt ge mij dan misleid!" — als een verpletterende aanklacht drongen die woorden tot haar echtgenoot. Een oogenblik stond deze roerloos. Hij zag op die bevende gestalte, die snikte zonder tranen te kunnen vinden, en zijn hart kromp ineen. »Helene," zeide hij zacht, »herstel u, hoor mij aan." Zij antwoordde niet, en de stilte gaf hem zijn bezinning terug. Met iets van den ouden toon van meesterschap in zijn stem vervolgde hij: »gij verstaat mij niet; zoo ik uw bezit hoog genoeg stelde, om er eenige nietige vooroordeelen aan op te offeren, zoo ik een lichtzinnigen verkwister niet terughield...."

»Zeg liever: zoo ik hem, een onervaren jongeling, in het kwaad sterkte."

»Welnu, gesteld ik bespoedigde een crisis die toch komen moest, om den tijd van uw onzekerheid te eindigen, om u te redden, Helene, welk verwijt kunt ge mij doen?"

Zij richtte de oogen op zijn gelaat; ze waren veranderd, het was als waren ze grooter en donkerder geworden, sinds zij in een nieuwe wereld gezien hadden, in de wereld van list en leugen. »Reinout," zeide zij, »hadt ge mij geen trouw, geen waarheid beloofd? mij niet van steun en hulp en vriendschap gesproken? en is niet kommer en misleiding mijn deel geworden? hebt ge mij niet eenzaam gemaakt? hebt gij geen vergift in mijn ziel gegoten, terwijl gij balsem beloofdet?"

»Eenzaam waart gij sedert lang, dat kon ik u niet maken; denk aan het verleden en vraag u zelf wat gij waart; heb ik u een geluk ontnomen?"

Hij sprak die wreede woorden zonder hun wreedheid volkomen in te zien, maar zijn hand drukte op al de wonden in haar hart en de pijn wapende haar tegen hem. »Wat ik was?" sprak zij langzaam, »een rampzalig wezen, ik weet het, maar" — en als een kreet van smart kwamen die woorden van haar lippen — »wie heeft mij zoo gemaakt? o Reinout, het ware beter zoo gij mij gedood hadt, dan mij zulk een leven te geven."

Reinout huiverde; was dat Helene? was dat inderdaad het door hem zelf gevormde beeld, dat tegen den beeldhouwer

opstond? Zulk een uitbarsting van gevoel had hij niet verwacht. Met gedwongen bedaardheid hernam hij: »Filips zoowel als gij zijt geworden, wat gij door uw natuur worden moest; zoo ik invloed op u had, was die mij vrijwillig verleend; in uw beider hart schuilden de grondstoffen, die u gemaakt hebben tot wat ge nu zijt."

Zij richtte zich hoog op. »Neen, Reinout, neen; mijn broeder was zwak en lichtzinnig, maar niet zoo verdorven, dat zijn hart nooit een gevoel van aarzeling, van verlangen naar het betere kende; hij vreesde uw oordeel, gij hadt zijne goede engel kunnen worden, waar ge zijn booze geest waart." Zij lachte huiveringwekkend; »van natuur spreekt gij, wat hebt ge mij voor natuur gelaten? was zij het die mij een hart in de borst legde, dat geen anderen wensch kent dan voor altijd stil te staan? neen, zij was het niet; zij wilde dat ik jong zou zijn en liefhebben en geluk smaken; uw wil vernietigde al haar gaven. Denk aan het verleden en vraag u, of ik zoo zou geworden zijn uit mij zelf; in de woestijn ware ik minder eenzaam geweest, dan gij mij gemaakt hebt."

»En de uwen, wat deden zij? hoe zorgde uw vader?"

»Hij gaf mij wat hem het dierbaarst was, zijn kennis; hij meende mij gelukkig te maken; maar gij kendet mij beter, gij gaaft hem gelijk, en wist dat hij dwaalde. O, ik versta thans alles; gij waart het die zijn lippen sloot, wanneer zij de vraag wilden doen die mij zou hebben gered, gij waart het die zijn oogen verblindde zoo vaak zij begonnen te zien; gij hadt reeds toen een doel, zooals gij het hadt toen ge mijn liefde verstoordet; gij waart het die mijn broeder schuldig en mij nameloos ellendig maakte."

»Ja Helene," zei Reinout langzaam; zijn lippen waren kleurloos en hij ademde zwaar, »ik handelde met een doel. Ik wist dat de kennis, die ik u gaf, u niet gelukkig maakte, want zij verstoorde de eenige bron waaruit voor den mensch geluk vloeit, het vermogen zich illusies te scheppen. Ik wist dit, maar" — zijn stem trilde onder het geweld van lang bedwongen hartstocht — »zoo ik u die illusies, zoo ik u den

schijn wegnam en u waarheid schonk, ik wilde u daarvoor alles geven wat ik bezit, macht en gezag bij de menschen, heerschappij waar zij dienen; zoo ik u hun liefde wegnam, ik wilde u liefde voor u zelf inboezemen, opdat gij uw meerderheid boven deze menschen zoudt kennen. Gij waart alléén; was ik anders? Als gij de smarten der eenzaamheid kent, zult gij dan streng zijn, wijl ik het eenige middel aangreep, dat ze kon doen ophouden?"

Zij antwoordde niet; de volkomen stelselmatigheid, waarmee hij toegaf gehandeld te hebben, deed haar verstommen. Hij vervolgde heftig: »ik moest iemand hebben, die mijn denken verstond; daartoe voedde ik u op; ik gaf u kennis en gedachten, opdat ge mij zoudt begrijpen en volgen, want ik wilde verstaan zijn; wilde, dat is het woord. Ik moets iets hebben dat mij dierbaar was, en gij alleen kondt dat zijn; u kon ik vormen, daarom wendde ik uw hart van de betrekkingen af, die u niet begrepen, daarom liet ik de liefde van hem die u niet verdiende, het genot dat de ijdelheid zoekt, niet tot u komen; mijn eigendom moest ge zijn. Helene, als ik u dan maakte wat gij thans zijt, heb ik ook recht op u; werp het kleine verleden weg en leef in de toekomst, die ik uwer waardig zal maken."

Hij wilde haar naderen, zij stiet hem met afschuw terug. »Uw recht is verbroken," riep zij, »uw aanspraak dood; er is niets zoo heilig waarop uw lippen zich beroepen kunnen, of gij hebt het bevlekt; trouw, liefde, al wat een gewijden naam draagt, het bestaat niet voor u. Moordenaar van mijn geluk, moordenaar van waarheid en eer, moge het lot u met dezelfde smart treffen, die ik door u geleden heb!"

Zij stond met opgeheven hand, met gloeiende trekken voor hem. Zij was schoon op dit oogenblik, in al den toorn der gekrenkte vrouw, schoon in de bezieling van den hartstocht, die haar bleek gelaat kleurde; er was nu leven op dat zoo lang versteende aangezicht, en vuur in die oogen, een vuur dat, terwijl het elke krans van vervulling zijner wenschen verteerde, hem voor 't eerst hun kracht deed kennen. Hij voelde

dat hij haar beminde, niet als den mannelijken geest, die hem begrijpen en volgen kon, neen als de vrouw, de fiere onbuigzame vrouw, wier haat zelf zijn liefde ontvlamde. De verachtende woorden, die den trotschen man anders zoo diep zouden hebben getroffen, krenkten hem niet; hij gevoelde geen toorn tegen haar, die hem vernederde, hij gevoelde niet dat die verwerping hém gold; hij zag slechts dat ze schoon was met die verachting om de lippen, dien gloed in de oogen en die dreigend opgerichte gestalte.

Er was een gewaarwording in zijn borst, alsof de geheele wereld voor hem in 't niet zonk, en zij alleen overbleef. »Helene, spaar mij," — hoe vreemd klonk die uitroep van zijn lippen — »neem uw woorden, neem die verwensching terug, niet om het recht dat ik op u heb, niet te wille van den band, die tusschen ons gelegd is, maar te wille van mijn liefde — want ik heb u lief Helene, ik heb u lief zooals ik nooit dacht te beminnen, ik heb u lief als mijn alles op aarde."

Er sprak een vreeselijke waarheid uit zijn stem, zelfs zij kon niet aan zijn hartstocht twijfelen, maar zijn woorden maakten geen deelneming in haar gaande. De liefde, op welke hij zich als een verklaring, een rechtvaardiging van al het leed haar aangedaan beroepen had, wekte alleen haar eigen, altoos bedwongen liefde in haar geheugen op; was genegenheid een verontschuldiging voor zelfzucht en misdaad, waarom dan zwijgen? De bittere smart die zij in 't onderdrukken van een gevoel, dat de plicht verbood, had gedragen, rees in haar hart op en verzette zich tegen dien zelfmoord te wille van hem, die het verbreken van veel heiliger plichten met het éene woord »ik heb u lief" uitgewischt en verzoend waande. Waarom zou zij nog langer voor een onwaardige lijden? een hardheid, die behoefte gevoelde om te kwetsen, kwam in haar op; zij had het wapen in de hand, dat haar eigen wonden wreken kon, en zij wilde die wraak genieten. De toorn gloeide niet meer in haar blik, maar de ijskoude, die als antwoord op zijn vurige bede uit haar oogen drong, was vernietigender 'an zelfs die vroegere gramschap, en vernietigend klonk ook

haar toon, terwijl zij nu sprak, met het bewustzijn sprak dat ieder harer woorden een dolksteek was: »ge wilt dat ik u sparen zal, Reinout? onmogelijk. Ge wilt dat een gesproken woord ongesproken worde? man van consequentie, hoe kunt gij dat verlangen? Denk aan uw eigen leerstelling, dat niets herroepen, niets herdaan kan worden, en verloochen ze niet bij de eerste proef. Gij hebt mij geleerd, dat medelijden belachelijk is, dat verzoening niet bestaan mag, — denk aan uw beginsel, en beschaam het niet. Wees sterk, wees uwer zelf waardig!"

Haar hoonende spot scheen Meerwoude zijn bezinning terug te geven. Hij richtte zich op, en in zijn trekken was geen spoor van hartstocht meer te lezen; een uitdrukking, die haar ontzette, rustte er op. Ja, zij had getroffen, diep getroffen; waarmee zou hij het vergelden? Er was een onheilspellende kalmte in zijn stem, toen hij langzaam begon: »gij hebt gelijk Helene, wij moeten niets ongedaan verlangen, want dat verlangen is vruchteloos. Onthoud dit, wanneer ge aan uw huwelijk denkt." Hij legde zijn hand op haar schouder; zij wilde terugwijken, maar zijn blik hield haar geboeid en deed het bloed in haar aderen stollen. Zij zag op dat verbleekte gelaat een vastberadenheid, die zij wist dat niets meer kon doen wankelen, en ieder woord klonk haar als een oordeel: »gij zijt mijn echtgenoot, al wat gij het uwe noemt behoort mij toe, uw hart niet. Ik heb geen macht daarover, en ik weet dat gij mij nimmer schenken zult wat ik niet eischen kan. Het zij zoo. Maar wat mijn eigendom is wil ik ook ten volle bezitten. Ik kan de teederheid der geliefde niet van u vorderen, maar de gehoorzaamheid der vrouw kan ik verlangen, en ik verlang ze. Van de vrouwe van Meerwoude verwacht ik, dat ze voortaan dit bedenken en haar rang handhaven zal." Hij maakte een koude, trotsche buiging en wendde zich om. Dat beroep op zijn eigen verleden was de diepste wond die zij hem had kunnen toebrengen, maar de pijn er van wilde hij haar nimmer doen aanschouwen.

Met vasten tred verliet hij de kamer.

Helene zag hem na; zij wilde roepen, tevergeefs; het was

of geen geluid meer op haar bestorven lippen komen wilde. Voor haar oogen flikkerde het en de grond scheen onder haar voeten te wankelen; met een doffen slag stortte ze bij haar zetel neer. »Mijn God, mijn God, help mij!" riep zij op woesten toon en hief de handen als tot een gebed omhoog.

Ja, wel had zij hulp noodig! De man, dien zij als haar echtgenoot moest eerbiedigen, was het voorwerp van haar diepsten afschuw geworden. Met doodsangst dacht zij er aan, dat gelaat met zijn onderdrukten hartstocht en zijn schijnbare ijskoude opnieuw te moeten zien, opnieuw de stem te hooren, die haar bekend had, dat het een berekening van jaren was, waardoor zij de ongelukkige van thans worden moest, en die toch het recht verlangde om in woorden van liefde tot haar te spreken. Zou zij dien aanblik, dat geluid moeten verdragen, dag aan dag, jaar aan jaar?

Zij wist dat geen uiting van genegenheid ooit meer over Reinouts lippen zou komen, maar zij wist ook, dat hij liever het rampzaligste leven zou verduren, dan een enkel deel van zijn rechten opgeven. Zij luisterde. Was dat zijn stap, die haar vertrek naderde? Neen, het geluid ging voorbij. Het moest zijn dat hij met iemand sprak, want zij hoorde stemmen die haastig en levendig klonken, zij kon geen woorden onderscheiden, maar het was Reinouts heldere toon, die in haar oor drong. Thans kwamen de schreden dichterbij. »Zadel mijn paard," sprak Meerwoude, »ik kan hedenavond niemand meer ontvangen;" en zich van den bediende afkeerend, opende hij de deur der kamer. »Zijt gij nog hier, Helene?" vroeg hij; de aanbrekende duisternis belette hem iets te onderscheiden.

Er volgde geen antwoord, en na een oogenblik wachtens verliet hij het vertrek zonder verder onderzoek. Zijn stap verloor zich en het werd weder stil.

Al dien tijd was de jonge vrouw in zwijgenden angst, de handen op het hart gedrukt, als wilde zij het beletten haar door zijn kloppen te verraden, luisterend blijven staan. Goddank, nu was zij opnieuw alleen; maar voor hoe lang?

En als uit het diepst harer ziel drongen zich plotseling de

woorden of liever de wanhoopskreet: »weg, weg van hier!"

Ja, weg moest zij; waarheen? zij wist het niet, maar weg van hier, naar eèn oord, waar zijn oog haar niet vinden, zijn arm haar niet bereiken kon.

Het was geen besluit, het was geen willen zelfs, het was een moeten. Zij moest van hier. Al had de wereld nergens meer ruimte gehad, hier kon zij niet blijven; hier was elk gevoel doodsangst en vertwijfeling, elke gedachte waanzin.

Met een beweging van wilde haast rees zij uit haar luisterende houding op. Zij zag naar buiten; het was zoo stil en donker, niemand zou haar zien. »Weg van hier, in de vrijheid," fluisterden haar lippen. Zij wierp een donkeren mantel om en verborg haar lokken onder zijn wijde kap. De sieraden, die Reinouts wensch haar had doen aanleggen, rukte zij met afschuw los; die zouden haar niet verzellen. Stil verliet zij de kamer. In het portaal stond Eelco en zag haar verwonderd aan. Zij trok den mantel nog dichter om zich heen en beval hem haar uit te laten.

»Moet iemand Mevrouw vergezellen?" vroeg hij twijfelend.

»Niemand; ik wil alleen zijn." Er was iets in haar toon, dat elk antwoord afsneed; zwijgend opende Eelco de deur, nog een oogenblik, het slot viel weder dicht en zij was, wat zij gewild had, alleen temidden der diepe stilte, die in de straten heerschte. Eenige stappen ging zij haastig voort, dan bleef zij plotseling staan; waar wilde zij eigenlijk heen? Verschillende wegen lagen voor haar, doch geen die in de armen van bevriende, helpende menschen zou leiden; op alle hield de doodsche eenzaamheid wacht. Zij rilde, het was niet guurder dan gewoonlijk, maar op haar verhit bloed werkte de koude lucht dubbel sterk. De angst der machtelooze vrouw kwam over haar, zij had veel geleden, maar weinig besloten, en hier moest een besluit genomen worden. »Waarheen, trotsche weerspannige?" scheen Reinout te vragen.

Voort, voort, nergens heen, slechts voort!

Zij snelde verder, zonder richting, zonder bestemming, verder slechts; iedere stap bracht haar van hem af, en dat was

hèt eenige. — Doch als zij niet meer verder kon? Zij gevoelde dat uitputting haar dreigde te bevangen, het was te veel geweest, de schok had haar overmand. — En als zij hier neerviel, en men vond haar en bracht haar terug naar het huis van haar echtgenoot! — Was dan nèrgens redding?

Het licht eener kleine lamp viel op haar pad. Ze brandde voor een der heiligenbeelden, die, op de hoeken van vele straten geplaatst, de geloovigen tot een gebed opriepen. »O, ware daar ook voor mij een heilige, die uitkomst geven kon," zuchtte zij, en bijna zonder het te weten vormden haar lippen een klank, vroeger vaak vernomen; »de heilige van Ilmenoude," spraken zij halfluid.

Ja, zuster Klara, zij was in Brussel; het hart, dat ieder vol liefde noemde, het klopte in dezelfde stad, het klopte in haar buurt, en als de juichtoon van den zeeman, die uit de golven des oceaans het reddende land ziet opdagen, klonk het in haar binnenste: »dáár, daarheen!"

Zij wendde haar schreden, zij wist waar het klooster stond, dat de non thans herbergde. Haar voet beefde, haar slapen klopten, maar de haven, de beschermende haven lag voor haar, en zij moest die bereiken.

Eindelijk zag zij het grijze, donkere gebouw voor zich. Zij klopte aan; het schemerde in duizenderlei kleuren voor haar oogen, en haar polsen sloegen. Zwaar leunde zij tegen den muur die haar beschermen zou. Daar werd de deur geopend, een gedaante vertoonde zich; Helene ontwaarde een zacht gelaat dat haar vragend aanzag. »Red mij, neem mij bij u op," fluisterde de jonge vrouw; zij zag nog de milde oogen der zuster een uitdrukking van ontsteld, bijna ongeloovig medelijden aannemen, zij zag haar de hand uitsteken, — en dan zag zij niets meer; bewusteloos lag zij in de armen van zuster Klara.

Dat was de veilige haven; het was de haven, die bij iederen storm in het bewogen leven open blijft, het was een warm, deelnemend menschenhart waartegen zij lag, en nu dat gevonden was, kon zij rusten, want alleen de verlatene is rusteloos.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Zu arm für Lust, für Schmerz zu schal und nied'rig,
Ein Trunk, nicht werth dass man sich d'ran berausche,
So, Leben, nannt' ich dich; du rächst dich jetzt.
Von allen Blüthen auch nicht Eine Frucht,
Aus der Gedanken unermess'nem Schatz
Nicht Einen Trost als — Tod!

Terwijl Helene haar nieuwe schuilplaats vond, wat was er in het hart van den man, dien zij ontvluchtte, omgegaan? Hij had het vertrek zoo kalm verlaten, had zijn gemoed den doorgestanen schok reeds overwonnen?

Inderdaad, hij was kalm. De verdooving, die op elke hevige pijn volgt, waartegen hoop noch vrees meer iets vermogen, gaf hem die bedaardheid waarmee hij, na de snijdende woorden zijner gade, was heengegaan. Een duister bewustzijn, dat hij niets meer te zeggen of te doen had en er nog tijd genoeg zou wezen om het onveranderlijke zijn recht te laten wedervaren, was over hem gekomen.

Zwijgend zette hij zich in zijn kamer neer. Het was er fraai en rijk, maar eenzaamheid zag hem uit dien rijkdom aan. Toen zijn blik over de marmeren groepen ging, die haar versierden, kwam het hem voor, dat alles om hem heen, als dat marmer was, schoon van vorm, maar koud, een koude die nimmer te verwarmen viel. Neen, nimmer! De oogen, die een nieuw licht op deze voorwerpen konden brengen, hadden hem met een uitdrukking aangezien, waarop geen blik van liefde meer volgen kon; en de lippen, die van liefde moesten spreken, hadden hem woorden gezegd, hard en kil als die steen.

O, dat hij Helene had kunnen haten! Het zou een bevrediging geweest zijn haar hoon met even snijdende ironie te beantwoorden, maar zulk een antwoord was hem ontzegd. Hij beminde haar, zelfs nù beminde hij haar, en ook de doodelijke beleediging, hem aangedaan, kon zijn wrok niet opwekken. Als in strijd met zijn eigen wil was de liefde in hem opgekomen; hij wist dat iedere poging om dien hartstocht te verstikken een windvlaag was, die de vlam slechts verlevendigen kon. Hij had haar lief ondanks, ja misschien nog meer door haar verachting, en daarom waren haar woorden de hevigste slag, die hem had kunnen treffen.

Er is iets in verachting, dat haar bitterder maakt dan zelfs den haat, ofschoon zij tot daden van veel minder vijandschap aanleiding geeft. Zij is het brandmerk onder de straffen, die het geschonden recht uitspreekt, zij is de eerloosheid. Te weten dat er een hart klopt, waarvan iedere slag zegt: »Ik veracht u,'' terwijl de stem in eigen binnenste erkent, dat het recht van oordeelen heeft, — zoolang nog één druppel mannelijk bloed de borst doorstroomt, zal haar gevoel tegen die vernedering opkomen. Dat de wereld dien geheimen toon niet vernemen kan, wat baat het? de ooren, waarin hij als rechtspraak moest klinken, hebben hem verstaan, en zij zullen hem blijven hooren, want de echo in eigen boezem herhaalt het geluid, dat den vrede daarin gedood heeft. Ook Reinout voelde, terwijl hij aan die verachtende woorden zijner vrouw dacht, hoe zijn geheele leven er door verwoest en gebroken was. Het scheen of, naarmate hij peinsde, zijn denkbeelden tot een net werden, waarin hij zich al vaster en vaster verstrikte. De scherpe tegenstelling tusschen zijn wenschen, zooals hij zich die eindelijk bekend had, en de werkelijkheid, zooals die onveranderlijk voor hem lag, was een dolk, die zijn borst had getroffen; hij zou nooit meer ademen dan in pijn, den adem van een gewonde.

Het kwam hem bijna voor alsof hij zichzelf in een spiegel zag en zijn kalm gelaat bewonderde, terwijl hij de boodschap aanhoorde, die Eelco hem bracht, Alva's wensch om hem ter-

stond te spreken. Hij gaf eenige bevelen en zelfs het heldere geluid zijner stem trof hem; hij dacht met minachting, hoe slecht een acteur Viale was, bij hèm vergeleken. Als moest hij zich op de proef stellen ging hij de kamer, waarin hij Helene verlaten had, weer binnen; hij wilde zien of het hem gelukken zou, haar met een bedaardheid, die van geen harde woorden wist, vaarwel te zeggen, en met tevredenheid hoorde hij geen zweem van gemoedsbeweging in zijn toon weerklinken. De smart was ten minste verborgen, en daarom zou zij dragelijk wezen.

Bijna als een kind, dat met een nieuw boek bezig is, rustten de oogen zijner fantasie op de taal van zijn gelaat, zooals hij met belangstelling naar Alva's wenken scheen te luisteren, eenige onverschillige woorden met Nivelde wisselde, en toen vroeg in den volgenden morgen de poort van Brussel uitreed, met die kalme uitdrukking, die geen andere gedachten dan de aangelegenheden zijner zending scheen te kennen.

En toch dacht hij weinig over de drijfveeren en doeleinden van zijn tocht. De open poort, die hem zoo willig doorliet, had zich plotseling voor hem moeten sluiten, het paard dat zoo gehoorzaam den teugel volgde moeten steigeren en terugschrikken, om hem op het gevaar, waarin hij zich begaf, opmerkzaam te maken. De hooge, nu niet meer door vroolijke gezichten verlevendigde huizen hadden hem niets verhaald wat hem weerhouden moest; zelfs de woning van Alva, die toch zooveel had gehoord wat hem op zijn weg moest doen omkeeren, was stom gebleven. Onbewegelijk staarde zij, toen hij na lange tot in den nacht gerekte beraadslaging haar verliet, in het bleeke, kille morgenlicht op hem neer, en zoo stom, zoo onbewegelijk was álles op zijn pad. Niets had een waarschuwing voor hem, zelfs de beide gevangenen die, toen hij de poort uitreed, er werden ingebracht, riepen hem niet toe: »rijd niet met opgeheven hoofd en rustigen blik voort, zie de waarheid, nog maar één stap verder en gij zijt een gevangene als wij." Er was zwijgen overal om hem heen.

Ook de Geus, die hem, buiten Brussel gekomen, een vrijen

doortocht gaf overal waar kettersche troepen stonden, had geen tong om den thans dikwijls gefluisterden raad: »hoed u!" te uiten. Hij zag den edelman met een eigenaardigen glimlach aan en wenschte hem een behouden terugkomst, maar zoo er ironie in zijn toon was, Reinout hoorde die niet.

Hij sloot zich, naar Alva's raad, bij de troepen aan die, op den uitslag van De Villier's onderneming wachtend, hun standplaats tusschen Kleef en Roermonde gekozen hadden, en trachtte hen de noodlottige beweging te doen maken, die hen in handen der Spanjaarden moest leveren. Met die plannen bezig zat hij in zijn tent en bemerkte het nauwelijks dat de gordijn zacht werd opgelicht. Eén der Geuzen stond voor hem. Het was geen der aanvoerders, en die vrijheid bevreemdde hem dus. »Wat wilt gij?" vroeg hij.

»U waarschuwen; gij zijt verloren zoo gij dezen avond nog hier gevonden wordt."

Reinout staarde hem verbaasd aan. »Kent ge mij?"

»Ik heb u bij Oosterweel gezien; gij gaaft mij een som geld om een der gesneuvelden te begraven. Toen ik hoorde in welk gevaar ge hier zijt, heb ik daaraan gedacht, en kom u waarschuwen; het is misschien de eenige goede daad, die gij begaan hebt, waarvoor men u zou willen redden."

Door Reinouts leden ging een huivering, hij antwoordde niet.

»Gij hebt ons aan de Spanjaarden willen verraden," vervolgde de man, »ik hoorde het in de tent van den aanvoerder, hij had er brieven over; nietwaar, dat is uw hand? ik nam dit heimelijk weg, opdat ge mij gelooven zoudt."

Meerwoude herkende het papier, het was die brief van De Villiers waarop Alva's aanteekeningen stonden. Voor zoover hij de zaak berekenen kon, moest het door een der Spaansche gunstelingen, die vol ijverzucht zijn invloed zagen, den hertog ontnomen en, om hem te verderven, aan den vijand gezonden zijn. Hij begreep, dat zijn waarschuwer gelijk had en hij in gevaar verkeerde. »Wil men mij gevangen nemen?" vroeg hij.

»En wat er op volgt; we hebben tegenwoordig geene lange ketenen, maar een sterken strik, ik heb er verraders genoeg aan gezien."

Een donkere gloed steeg in Reinouts wangen; moest hij dien schimp zwijgend verduren?

De man schreef zijn wisseling van kleur alleen aan vrees toe. »Wees gerust," zeide hij, »ze denken dat gij niets vermoedt, van avond willen zij u verrassen, vóór dien tijd kunt gij weg zijn. De Spanjolen staan niet ver van hier; als gij den nacht doorrijdt, kunt gij hen morgen middag bereiken kom mee, ik zal u wijzen waar gij blijven moet, tot het donker genoeg is om u uit de voeten te maken; uw paard heb ik er reeds gebracht."

Werktuigelijk volgde Reinout zijn helper. Zij gingen naar een buiten het kamp gelegen gehucht, waar vroeger de soldaten plachten te stallen. Meerwoude vond er zijn paard en eenig voedsel. »Gij moet nu doen wat gij zelf verkiest," zeide de Geus, »ik begeer niets meer te weten; gij kent de wegen en kunt allicht een goed eind vooruit hebben; zoo niet, 't is mij óók wel, ik heb u gewaarschuwd, voor 't overige kunt gij zelf zorgen."

Reinout greep naar zijn beurs, maar een afwijzende beweging hield hem tegen. »Dat is verradersgeld," sprak de man; »waarvoor ik u heb bijgestaan is een afgedane schuld." Hij verwijderde zich en liet Reinout alleen.

Zwijgend zag deze in 't rond. Hij begreep dat het goed was eenige rust te nemen vóór hij vertrok, en zette zich dus op het stroo dat den vloer bedekte neer. Het ruwe gebouw herinnerde hem aan de schuur te Oosterweel, en hij dacht plotseling hoeveel beter het geweest was als hij daar onder de dooden gelegen had. Hij stelde zich voor, met hoe andere denkbeelden Dalvilliers den dood gevoeld had dan hij doen kon, wanneer men hier hem vinden mocht, en die mogelijkheid joeg hem het bloed koud door de aderen. Als men hem hier vond? — neen, die Geus had gelijk, hij zou de Spanjaarden bereiken, en dan was hij buiten gevaar. »Zoo ik dit aan ù te danken heb, mijn vriendelijke Vargas, zult gij er

voor boeten," mompelde hij; de gedachte aan zijn wraak vormde een welkome afleiding voor zijn kwellende overpeinzingen. Eenige malen ging hij haastig, met gebalde vuist, op en neer, maar bedenkend hoe onnoodig hem dit vermoeien zou, zette hij zich weer en wachtte tot het donker werd. Toen verliet hij de schuur, beklom zijn paard en sloeg den bekenden weg in. Hij reed stapvoets, tot hij vermoeden kon dat het geluid der hoefslagen niet meer zou worden gehoord; toen zette hij het dier in draf. Aan de snelheid, waarmee hij nu voortkwam, was alles gelegen. Zoodra zijn vlucht bemerkt werd, zou men hem vervolgen; het was zaak zoo ver mogelijk voor te zijn. Zijn beste kans was, dat men hem waarschijnlijk niet op den openbaren weg, maar op een ander minder bezocht pad zou wanen en hem daar vervolgen. Hij liep gevaar, daarover maakte hij zich geen illusie, maar zijn toestand was nog niet hopeloos. Ongeveer twee uur reed hij voort zonder hindernissen te ontmoeten, toen liet hij zijn paard zachter gaan en maakte een plan voor zijn verderen tocht. De Geuzen zouden hem niet tot aan het kamp der Spanjaarden durven volgen; ze konden hun rit zonder gevaar niet verder uitstrekken dan tot een ouden lindeboom aan den viersprong, waar ook de weg, dien hij had ingeslagen, uitkwam.

Maar zou het hem mogelijk zijn dat reddende punt te bereiken? Hij vorderde minder snel dan hij gehoopt had, en een pijnlijke angst maakte zich van hem meester. Moesten dan al zijn plannen te gronde gaan? moest de ijverzucht van een Spaanschen gunsteling hem in zijn hoogste verwachtingen treffen? of had alleen een noodlottig toeval dien verraderlijken brief, waarom men hem vervolgde, in handen zijner vijanden gespeeld? Met ingehouden adem luisterde hij naar een geluid dat hij in de verte vernam. Konden het zijn vervolgers zijn? Het geluid naderde ras, het wáren de vervolgers. Hij klemde de tanden vast op elkaar en wierp een blik om zich heen. Het was donker, slechts de voorwerpen in zijn onmiddellijke nabijheid kon hij onderscheiden, die duisternis was in zijn

voordeel. In de dichte struiken, die van beide zijden den weg omzoomden, kon ze hem verbergen. Met snel beraad vormde hij zijn plan. Hij steeg af, leidde zijn paard voorzichtig door de struiken heen, maakte het vast en verschool zich dan op eenigen afstand tusschen het geboomte. Zijn scherp gehoor overtuigde hem, dat zijn vervolgers zich op het eigen pad bevonden, zooeven door hem verlaten. Zij naderden snel, nog eenige oogenblikken en zij hadden de plaats, waar hij was afgestegen, bereikt. Hij stond geen honderd pas van hen verwijderd, duidelijk hoorde hij het snuiven hunner paarden, die in wilde vaart voortsnelden. Stil, — hielden zij thans niet op? Zouden zij vermoeden? — dicht bij het struikgewas maakten zij halt. Hij kon de gestalten der ruiters bij den schijn hunner toortsen herkennen, doch deze verspreidden voor hun dragers slechts in de nabijheid licht; zij bemerkten hem niet. Twee klommen van hun paard en hielden hun fakkels bij den grond; hij begreep dat zij den indruk der hoeven zochten, maar de weg was zoo hard, dat hij geen verraad te vreezen had. Voorzichtig naderde hij nog eenige schreden, om binnen het bereik hunner stemmen te zijn.

»De verrader heeft het andere pad ingeslagen, ik zeide het wel," riep één; »hier is hij niet geweest, de weg verloopt in 't gras, de halmen zouden vertrapt moeten zijn als hij er over heen was gereden."

Reinout glimlachte; het geluk was hem dienstig geweest, hij voelde zijn hoop op het slagen der vlucht herleven.

Wij moeten het ànders beproeven," zeide een tweede stem, »het beste is ...." Reinout kon niet verstaan wat de spreker voorstelde, hij hoorde alleen de laatste woorden: »het is dag vóór hij er zijn kan; hij zal wel niet weten dat de wegen daar al samenloopen."

»Dat is ver van de linde."

»Eenige uren; ik weet ...." meer kon Meerwoude niet verstaan, maar hij wist genoeg. Zijn wang verbleekte en de pas verrezen hoop zonk weer in 't niet. De grond begon hier week te worden; al bereikte hij het kruispunt vóór zijn

vervolgers, ze moesten zijn spoor ontdekken, en dat ze alle kracht zouden inspannen, wist hij reeds.

Het kon hem weinig baten, dat hij ze hoorde wegrijden en een eind op den grooten weg teruggaan, om langs het andere pad, dat naar zij meenden door hem gekozen was, hun doel te bereiken. Wel kreeg hij daardoor een goed eind op hen voor, maar hij was nog te ver van de Spaansche voorposten af, om niet te vreezen, dat men hem zou inhalen. Haastig maakte hij zijn paard los en beklom het weder, de rust had het nieuwe kracht geschonken en hij vorderde snel, doch hij voelde dat het gevaar nog altijd vóór hem lag, dat zijn kansen gering waren, zoo er in 't geheel nog kans was. Reeds de lichamelijke vermoeienis van den tocht voorspelde hem geen gelukkigen uitslag; de mogelijkheid dat zijn krachten hem zouden begeven kwam dreigend in zijn gedachten op, en hij had nooit dat zoete vermogen om illusies te scheppen bezeten, dat op een redding hopen kon, waarvoor het verstand geen gronden aanwees; hij wist dat hij alleen op zich zelf rekenen kon en dat hij weinig vermocht. Toch wilde hij het uiterste beproeven. Zoolang de dood niet onverbiddelijk vóór hem stond, wilde hij aan het leven gelooven en voor het behoud er van strijden, want hij wenschte te leven. De man, die zoo dikwijls met de gedachte van zelfmoord gespeeld had, hij sidderde thans voor den dood; hij hield krampachtig aan het bestaan vast, dat hij zoo vaak had willen verkorten, en dat hem nu zooveel te kort scheen. Met een gevoel van zelfbespotting dacht hij aan de bewonderde verzen van zijn lievelingsdichter:

»Zoo al wat gij genoot u ijdel bleek
En 't leven u ten last werd, waarom nog
Het kwaad verlengd? Verhaast veel liever 't eind
Van 't vruchtloos aanzijn, van uw moeite en smart. —
Hoelang ge ook 't leven rekt, den tijd des doods
Verkort ge niet; hij duurt niet minder lang,
En 't faalt u aan de kracht iets af te dingen.
Leef zooveel eeuwen als ge zelfs maar wilt,

Toch blijft voor u de dood niet minder eeuwig.
Hij die vandaag den levensloop besluit,
En die vóór maanden of vóór jaren stierf,
Aan 't niet behooren beiden even lang."

Spraken die woorden geen waarheid ? Ze leerden de vrees voor den dood verachten, en toch vreesde hij dien. Wat had het verleden hem anders dan smart geschonken ? en toch verlangde hij naar den dag van morgen.

Het was niet de pijn van het sterven die hij vreesde, eens moest hij die toch verduren; het was geen angst voor wat na dit leven komen zou, want geen onsterfelijkheid opende zich voor hem met den dood; ja zelfs de sterkste band, die aan een droevig bestaan kan doen hechten, de hoop op een geluk in de nog ongeleefde toekomst, bond hem niet. Hij koesterde ze niet na het gesprek, waarin hij zijn gade had leeren kennen. Het eenige wezen op aarde, dat hem dierbaar was, had zich vol haat van hem afgekeerd en hij wist dat geen verzoening hen meer vereenigen kon. Hij had zich voor haar vernederd, hij had haar bekend, dat zijn geluk, zijn wenschen, álles in haar macht gegeven was, en zij had hem teruggestooten. Voortaan zou hij aan haar zijde gaan, koud en onverschillig als had hij nooit iets voor haar gevoeld, hoe ook de hartstocht in zijn borst gloeide; hun oogen zouden elkaar met ijzige kalmte ontmoeten, hoe ook zijn ziel naar een enkelen blik van liefde brandde; hij wist dat zijn bestaan niet dan een pijnlijke rol zou wezen, en toch — wilde hij leven. Ja, hij kon de gedachte verduren dat zij hem nooit zou beminnen maar zij zou hem niet verachten. Als hij nu stierf, begroef de dood al zijn vooruitzichten, niemand wist wat hem vervuld had, en hij behoorde der vergetelheid toe, die de duizenden begroef, in wier hoofd nooit één der denkbeelden was omgegaan, die hem tot grootheid hadden moeten voeren. Niets leefde van hem in Helene's herinnering dan de daad, die zij verachtte; zij zou op hem neerzien, en menschen, die zijn minderen geweest waren, zouden zich boven hem

verheffen; hij liet geen naam achter, waarvoor zelfs de haat zich moest buigen. Het leven had geen waarde, maar een eerloos sterven was vreeselijk.

Al deze denkbeelden gingen hem door het hoofd, terwijl hij zijn eenzamen rit vervolgde. Zonder ophouden reed hij door. Hij telde de uren niet meer; hij voelde slechts met iederen stap, dien hij voorwaarts deed, hoe ver het doel nog verwijderd was; en zoo ging het voort, tot de nachtelijke duisternis langzaam wegtrok.

De dag begon aan te breken. Reinout wist dat zijn laatste hoop verdween, nu die heldere tinten den grijzen hemel overtogen. »Gij stijgt op uit den nacht waarin ik zal ondergaan," sprak hij, toen de zonneschijf langzaam uit de kim verrees, en toch deed het hem goed den frisschen morgenwind te voelen, die zijn slapen omspeelde. Zijn uitputting was zoo groot, dat de behoefte aan rust alle andere gewaarwording verdrong.

Een klein grasveld, waardoor een smalle streep water zich heenwond, en dat eenige boomen beschaduwden, strekte zich voor hem uit. Hij bracht zijn paard, dat van vermoeienis hijgde, er heen, en deelde het brood, dat hij voor zijn vlucht had meegenomen, met het hongere dier. Het zou waarschijnlijk zijn laatste maaltijd wezen; hij wist het, en toch was de gedachte, hoe grof en onsmakelijk dit brood was, zijn hoofdgewaarwording. Hij gevoelde zich te flauw en te duizelig om verder te denken; machteloos wierp hij zich op de begroeide helling van een kleinen heuvel neer, die hem een vrijen blik over de streek verschafte.

Hoe weldadig werkte die rust, hoe frisch was het gras aan zijn voeten, en het ruischen der boomen, door wier takken de koelte speelde, hoe liefelijk klonk het in de diepe stilte rondom! Het terrein welfde zich in bevallige golvingen, en de opkomende zon teekende een gouden zoom om het landschap, dat elders nog den langzaam opgaanden sluier der nachtelijke nevels droeg. Was het niet, als noodigde de kalme natuur den rusteloozen mensch uit om deel te nemen aan haar vrede? Voor het eerst was in Reinouts borst een gevoel, dat haar taal verstond,

Hij sloot een oogenblik de moede oogen en zijn gebroken denkkracht ontwaakte weder. Maar het was geen weldadig ontwaken. Zijn gedachten verdreven de lieflijke rust die hier geheerscht had; het zachte grastapijt vóór hem scheen nu slechts op den voetstap der vervolgers te wachten, en de hemel zoo helder te worden, om hem te duidelijker hun gedaanten te doen kennen, wanneer die dreigend zouden naderen. Of het spoedig zou wezen? Een paar uren had hij mogelijk nog tijd. Een paar uren, — hoe lang scheen hem thans dat korte bezit. Een paar uren rust, hoe verkwikkend klonk dat woord in zijn doodelijke vermoeienis. En weder strekte hij zich uit en trachtte haar te vinden, doch weder stoorden hem zijn gedachten. Hij poogde ze af te schudden, maar ze drukten met looden wicht op zijn geest, en hij gaf den vergeefschen strijd er tegen op. Wat is uw bestaan geweest? vroegen zij spottend, en hij voelde nu dat het waar was, wat Dalvilliers gezegt had: het is een misplaatst leven, dat met een vraagteeken sluit. »Had ik nooit geleefd!" zuchtte hij met bitterheid.

Er sprak wrevel uit dat woord, maar geen zelfbeschuldiging. Hij gevoelde geen berouw. Hij zag dat de inzet verloren was, maar het kwam hem voor, dat hij niet anders had kunnen spelen. Inderdaad, hoe doelloos hij thans zijn geheele leven vond, toch dacht hij geen oogenblik dat het beter had kunnen besteed worden; hij deed zich geen verwijt, noch om zich zelf noch om anderen. Dat hij veel geluk verstoord had, trachtte hij niet te loochenen, want zijn menschenverachting sprak onverschillig: wat was dit geluk waard? even weinig als zij die het smaken. Hij zou nooit de hand tegen een schepping van Phidias hebben opgeheven, maar waarom die beelden uit ruwe klei, die hij om zich heen zag, niet verbrijzeld? waarom de menschen, die alleen tot werktuigen dienen konden, niet als werktuigen gebruikt? Neen, hij had geen berouw.

Maar een gevoel, nog bitterder dan berouw, welde in zijn borst op; dat was het bewustzijn van al wat hij had kunnen bezitten, van al het genot, dat hij nooit gesmaakt had en waarnaar hij zelfs nu nog smachtte, het genot eener liefde,

die zijn gedrag hem onherroepelijk had ontroofd. Terwijl hij aan dat koude, verachtende gelaat zijner vrouw dacht, dat hem onverbiddelijker dan zelfs zijn vijanden vervolgde, herriep hij als 't ware zijn verleden; hij klaagde zich van geen schuld aan, maar hij wenschte anders geweest te zijn, hij wenschte een oogenblik op diezelfde wezens te hebben geleken, die hij zoo diep verachtte, en bemind te zijn geweest als zij.

Het kwam hem voor dat hij minder ellendig zou wezen, had hij slechts berouw kunnen voelen. Juist de noodzakelijkheid, die hij in al zijn handelingen en oordeelen vond, maakte het mislukken zijner plannen zoo vreeselijk. Had hij ergens een fout, een breuk in de keten zijner berekening kunnen ontdekken, hij zou gebogen hebben, want hij had altijd gewild dat de mensch voor zijn dwalingen zou boeten. Maar hij zag nergens die dwaling, en zijn val scheen hem alleen het werk van omstandigheden, waartegen zijn beleid niets had kunnen doen. Hij, de wijze, de scherpziende, was door het onverstandige, blinde toeval overwonnen! »Het spooksel der misdaad en de schim van het berouw, dat zijn onze helsche kwellingen," was er gesproken, maar hij gevoelde een grooter kwelling; hij had willen bidden om zichzelf te kunnen aanklagen; alles was beter dan die leegte van een zielloos noodlot. Zijn oogen waren zoo heet en droog, dat tranen hem een weldaad hadden geschenen, al waren 't de tranen van het prangendste zelfverwijt.

Hij richtte zich op; misschien was ontkomen toch nog mogelijk; maar de krachten begaven hem, vermoeid zonk hij neer. Neen, zijn tijd was om, het einde was daar. Het einde! — welk een dood zouden zijn vijanden hem hebben toegedacht? Hij herinnerde zich een terechtstelling, waar de beul driemaal geslagen had. Waarom leerde de dichter, dat voor het leven van eeuwen en voor dat van éénen dag de dood zich steeds gelijk bleef, even onverbiddelijk, even kort? Menschen konden zeer langzaam sterven. Als de bijl niet sneed, de kogel het hart niet trof, hoelang moest de doodsstrijd dan niet duren? en weer vroeg hij zich, welk einde zijn vijanden voor hem bestemd hadden.

Hij glimlachte. Een soort van welbehagen greep hem aan, toen hij zich voorstelde, hoe zij er waarschijnlijk op rekenden hem te vernederen en te folteren, hoe ze aan zijn stervenssmart zich hoopten te vergasten, en hoe hij hun die vreugde benemen zou. Kon hij hun niet ontgaan, hij zou toch niet levend in hun handen vallen; zijn pistool was gereed, en het schot zou niet falen. Als het zijn moest, dan — en het moest zijn. Datzelfde geluid, reeds eens vernomen, drong opnieuw tot hem door. Het was nauwelijks hoorbaar, en hij wist dat het nog eenigen tijd zou duren, eer zij, die het voortbrachten, hem bereikt hadden, maar toch hij herkende dien onheilspellenden klank. Als tot afscheid zag hij om zich heen. In de verte klepte een klok, en hij sprak halfluid: »gij zult geen nieuw uur voor mij slaan. Hoe wonderlijk dat de minuten, die geen vervolg meer hadden, even rustig voortliepen als die, voor welke nog een ongetelde reeks in 't verschiet lag. Hij voelde zijn denkbeelden komen en gaan, een gaan zonder terugkeer; iedere gedachte, die hij nu dacht, zou hij nooit meer denken; was het daarom dat zij elkander zoo wild voortjaagden?

Een vreeselijke vertwijfeling, het lijden van een geheel menschenleven, saamgeperst in weinige oogenblikken, kwam over hem. Zijn plannen ijdel, Helene op de hoogte van zijn daden, hem verachtend en, door zijn dood vrijgemaakt, de hand aan Edward reikend, — hij stiet een kreet van wanhoop uit, en het bewustzijn van volkomen machteloosheid wond zich als een slang folterend om zijn hart. Hij sloeg het oog naar den helderen morgenhemel op; had hij maar een vloek kunnen uitspreken tegen het wezen, dat naar men zeide daar troonde, het had op dit oogenblik hem een weldaad geschenen; maar hij geloofde aan geen God, hij kon niemand aanklagen. Voor zich zag hij slechts den dood en daarna het niet; geen gebed voor zichzelf, geen kreet van haat, die zijn vijanden aan de wraak eener hoogere macht opdroeg, zou daar een luisterend oor vinden; er was nergens een God die zich over hem erbarmen, een Nemesis die hem wreken zou. Met het sterven hield voor hem alles op — en hij mòest sterven.

Hij greep zijn pistool. Het onvermijdelijke moest gedragen worden; dit bewustzijn gaf hem zijn kalmte terug. Het geluid der hoefslagen werd duidelijker; nog eenige minuten, en hij zou omringd zijn, de tijd was gekomen. Hij zette het wapen tegen de borst, zijn hand was vast en een trek van bijna uitdagenden hoogmoed teekende zich op zijn gelaat. Een beweging, een druk op het ijzer, dan mochten zijn vijanden komen, dan was alles voorbij, alles geweest.

Geweest, waarvoor? keerde die vraag nog eens terug? zou hij thans nog...? Als een bliksemstraal trof hem de gedachte, dat het groote en ware, waarvoor zijn hart eens geklopt had, om het in zijn leven te verloochenen, gelijk hij meende dat allen het verloochenden, niet dood kon zijn, zoolang het nog maar in ééne menschelijke borst zetelde. Dat hij zelf er voor gevoeld had, dat was een bewijs van het voortbestaan dier betere gevoelens, en al de edele daden van opoffering en liefde, die ook hij had zien volbrengen maar niet geteld, omdat zijn oogen alleen op de schuld en den leugen in het hart der menschen rustten, al de groote, heilige beginselen, die thans zijn volk bezielden, zij bouwden plotseling voor zijn oog den tempel van het ideaal, dat hij altoos had gezocht; zij toonden hem een heiligdom, dat het woord »eeuwigheid" in gouden letters droeg, en — ze toonden hem zijn eigen beeld, zooals hij dien tempel wilde vernielen. Hij had geen tijd om die gedachte ten einde te denken, maar zij greep hem als de ontdekking eener waarheid aan, die geheel zijn verleden tot dwaling en misdaad maakte en geen toekomst meer had om het vroegere uit te wisschen. Snel en schrikkelijk rees dat bewustzijn voor hem op; geen woord zou het meer op zijn lippen uitspreken, maar het schreef zich in zijn ziel; hij voelde als een brandmerk die veroordeelende letters er zich in afdrukken voelde — daar ging het schot af, en alles was voorbij.

Het licht, dat alleen uit den nacht des doods verrezen was ging ook weer in den dood onder.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Soft as the memory of buried love,
Pure as the prayer which childhood wafts above,
Was she.

BYRON.

Een diepe onmacht had Helene na de vreeselijke gemoedsbeweging, waarin zij bij zuster Klara hulp zocht, bevangen. Gedurende eenige oogenblikken meende de non dat het een levenlooze gestalte was, die zij in haar armen hield, zoo strak waren de trekken en zoo ijskoud de handen, die nog krampachtig het kleed harer beschermster omklemden. Zij maakte met zacht geweld de verstijfde vingers los, en ziende dat Helene geen gevoel toonde, liet zij haar behoedzaam op den bidstoel neerglijden, die voor een in 't ruime portaal geplaatst Mariabeeld stond, om dan verdere hulp te kunnen inroepen. Nog een wijle toefde zij; het gezicht dier doodsbleeke trekken, door het schijnsel der voor de Madonna brandende lamp verlicht, riep een onbeschrijflijk medelijden in haar wakker. Niets bewoog in het strakke gelaat, en toch sprak iedere lijn, spraken zelfs de stomme, halfgeopende lippen van vrees en van vlucht. Zuster Klara had haar niet gezien sinds zij Meerwoude's echtgenoot was; een enkele maal vóór dien tijd, bij haar aankomst te Brussel, had zij Vredenborg bezocht, maar de oude man, die haar nooit vergeven kon tegen zijn raad den sluier genomen te hebben, was koel en onverschillig geweest, terwijl de dochter, die zij alleen als kind had gekend, geen punt wist waaraan ze den ouden band weer zou kunnen vastmaken.

De geschiedenis van Helene's huwelijksleven lag dus buiten haar kring, maar dat enkele woord: red mij! waarmee de aanzienlijke vrouwe van Meerwoude tot haar, de onbekende kloosterlinge, gekomen was, zeide haar genoeg; de dochter van Vredenborg moest vreeselijk verlaten zijn, eer zij in een klooster haar toevlucht kon zoeken. »Arm kind," fluisterde de non op een toon, die Helene getroost zou hebben, had zij dat geluid vol deernis kunnen vernemen, maar het drong niet in den nacht door die haar omgaf. Zij hoorde noch dien toon, noch de vele vragende stemmen, die nu om haar heen begonnen te weerklinken; zij zag noch de verwonderde blikken der zusters, die nieuwsgierig kwamen toesnellen, noch die beide oogen vol liefde die zoo zorgend op haar rustten; voor haar was alles duisternis en zwijgen.

Het duurde lang eer dat donker week. Vele dagen en nachten zat de verpleegster, wier zachte hand haar verzorgde, in angstigen twijfel bij haar legerstede, zonder dat zij wist wie het was die in den zwaren strijd tusschen leven en dood over haar waakte. Wel was de gevoelloosheid der eerste uren voorbijgegaan, maar haar van koortsgloed brandende oogen bleven voor al wat haar omringde gesloten, en slechts de gedaanten harer verbeelding lokten soms een enkel afgebroken woord van haar lippen. De overspanning, door kommer, vrees, zelfbedwang en hartstocht teweeg gebracht, wreekte zich; een hevige ziekte greep haar aan.

Maar de kracht der jeugd overwon het gevaar. Het bewustzijn keerde terug, zij zag met de vragende uitdrukking van iemand, die uit een lange verdooving ontwaakt, in het rond en vroeg verwonderd: »waar ben ik?"

»Bij vrienden, die voor u willen zorgen," antwoordde zuster Klara.

»Vrienden?" op verbaasden, twijfelenden toon herhaalde Helene dat woord; haar blik rustte op de vreemde omgeving: »hoe kom ik hier?" vroeg zij, maar, als viel haar van zelf het antwoord in, kwam een angstige trek over haar gelaat. »Ik moet verder," zeide zij snel.

»Neen mijn kind, gij zijt in veiligheid."

Het was of de vrede in het geheele wezen der non zijn invloed op de kranke oefende, langzaam verdween die bange uitdrukking, zij liet het hoofd weer achterover zinken en vroeg: »zal men mij niet van hier weghalen?"

»Gij kunt blijven zoolang gij wilt."

Een glimlach van blijde rust omspeelde Helene's lippen; »dán is het goed," fluisterde zij, »zeer goed." Zij sprak niet verder en ook zuster Klara zweeg, met vreugde bemerkend hoe de eerste kalme slaap op de moede oogen der zieke daalde.

Van nu aan vorderde de herstelling ras. Eenige dagen van de rust, die met de verzekering harer verpleegster in het tot nog toe zoo angstige hart der jonge vrouw was ingekeerd, gaven haar kracht genoeg om haar leger te verlaten, en de eerste stralen der lentezon zagen haar wel bleek en vermoeid, maar toch genezen, in de kleine, vriendelijke kloosterkamer, die haar een toevlucht geboden had.

Het was een heldere, zachte dag. Een vroolijke lichtschijn drong het vertrek binnen, waar diepe stilte heerschte. De non had zich even verwijderd, Helene bevond zich met haar gedachten alleen. De eenvoudige inrichting, de vreedzame kalmte, alles vormde een bijna onnatuurlijk contrast met den rijkdom en de drukte, waarin zij de laatste maanden had doorgebracht. Geen stappen te hooren die haar deden opschrikken, geen gelaat te zien dat zelfbedwang eischte, welk een vreemd, zalig gevoel was het; zij durfde nauwelijks de volle gewaarwording er van genieten, zoo ongekend kwam het haar voor. Zij opende het venster en dronk in lange teugen de frissche lucht in; ook buiten in den lommerrijken tuin was alles stil, geen met angst vernomen stem riep haar naam; »vrij, vrij!" jubelde het in haar hart en op haar lippen. Maar die toon stierf plotseling weg, en een huivering ging door haar leden, de koude der werkelijkheid greep haar aan. Het was een droombeeld dat zij had begroet, zij was niet vrij, die stille, vreedzame wereld was niet de hare; in de zalen vol feestgewoel, waaraan zij met afschuw dacht, was haar plaats,

aan de zijde van den echtgenoot, die haar bedrogen had, maar onder wiens macht zij stond; hij zou haar terugroepen, en — zij moest gehoorzamen. Het was of de hemel zich verduisterde, de eenzaamheid verloor haar rust, en in een gevoel van hulpelooze ellende borst zij in tranen uit.

Op dit oogenblik legde zich een zachte hand op haar schouder. »Moet gij zóó het nieuwe leven begroeten ?" sprak zuster Klara, »zeg mij uw leed ; ik heb vele ongelukkigen gezien, die op geen uitkomst meer hoopten, en toch, — redding en troost zijn tot hen gekomen."

Het was of die innige toon Helene's lang teruggedrongen woorden ontboeide; snikkend, met halfgebroken stem, maar zonder iets te verbergen, bekende zij der non al wat geschied was, wat haar van Reinouts zijde had gedreven. Het was haar geheele ziel die zich in dat uur blootlegde; zuster Klara zag al haar liefde, haar strijd, haar afkeer en angst, zooals ze in die ééne bede zich oplosten: »laat mij niet tot hem terugkeeren!"

»Neen, mijn kind, met geweld zal niemand u van hier drijven ; zoo gij vrede hebt met uw daad, niemand zal dien storen," antwoordde zij ernstig, »maar" — zij vatte Helene's hand en zag haar diep in de oogen — »bezit gij zulk een vrede' keurt gij uw vlucht ook thans nog, kalmer geworden, goed ?"

»Ik kòn niet anders, ik kon het niet dragen; hij had mij gezien toen ik hulpeloos en verlaten was, hij wist dat hoop en geluk en liefde voor mij stierven als ik hem huwde, en de smart, die hij edelmoedig scheen te willen troosten, was zijn werk; hij die mij redden kon, wijl hij alles wist wat in mij omging, gebruikte zijn kennis tot mijn verderf; hij beklaagde mijn leed, toen ik de schuld van mijn broeder vernam" — een donker rood kleurde de wangen der jonge vrouw bij de gedachte aan haar vernedering — »en iedere traan dien ik vergoot, had hij te voren berekend, zag hij met blijdschap vloeien ; o zuster Klara, veroordeel mij niet, ik kòn niet anders."

»Wees bedaard, mijn kind, waarlijk, niet ik zal u veroordeelen; wat gij gedaan hebt, deedt gij in vertwijfeling, en i

begrijp uw wanhoop. Ik heb geweten wat het zeggen wil bedrogen te worden, ik richt u niet — maar ik kan u ook niet vrijspreken. Ik geloof dat gij niet wel gehandeld hebt, dat uw vlucht een daad van opstand tegen den plicht was, dien gij in uw huwelijk hadt erkend, al voel ik wat het u kosten moest dien te eerbiedigen. Dat was uw dwaling dat gij ooit dien plicht op u naamt; gij geloofdet een liefde te vergeten, die gij niet vergeten kondt, die...."

»Het was niet de gedachte mijner liefde die mij wegdreef, ik heb met geen gevoel van ontrouw aan Edward gedacht. Ik wist dat hij bij de Geuzen gegaan was, ik wist wat dat zeggen wilde – en ik heb gezwegen."

»Bij de ketters?" vroeg zuster Klara verbleekend, »en Viale...." zij verstomde; dát mocht zij niet uiten.

Helene had dien naam niet gehoord. »Ik wist in welk gevaar hij ging, hij die mij liever was dan mijn leven, voor wien ik het duizendmaal zou hebben opgeofferd; en terwijl ik dat wist, hebben mijn lippen geglimlacht, niemand heeft een traan in mijn oogen gezien, ik heb mijn eed gehouden, ik heb hem niet zoeken te redden, niet...." – een krampachtig snikken versmoorde haar stem.

De non voelde zich diep bewogen en tegelijk vreesde zij den invloed dier gemoedsbeweging op de pas herstelde. »Zoo God wil, zal hij nog niet verloren zijn," sprak zij bedarend.

»Gij kunt hem redden?"

»Ik wil het beproeven."

»Zuster Klara, gij vreest voor mijn liefde, waar ik gezworen heb die te onderdrukken; gij meent dat die gelofte verbroken werd; als hij gered is" – haar stem nam een plechtigen toon aan – »zal ik God danken voor zijn leven, doch hij zal dood blijven voor mij. Geen blik, geen woord zal de rechten van den man, wiens naam ik draag, krenken, dat zweer ik u; maar o straf mij er voor, doch dwing mij niet om terug te keeren, terug aan de zijde van hem...."

»Die uw echtgenoot is."

Helene sidderde; »door bedrog en list," antwoordde zij.

»Ook door liefde; een misdadige, zelfzuchtige liefde, maar toch een liefde die niet vergeten kan, en die u zachter stemmen zal, als gij denkt hoe zwaar het is haar op te geven. Hebt gij bedacht wat de man moest lijden, die u beminde, en terwijl hij u de zijne noemen mocht u toch nooit bezat? Gij hadt hem verklaard wat ge hem geven kondt, en hij noemde het genoeg, doch waar is hij die niet soms geloofde, dat hij doen kon wat hij toch niet vermocht? Kent gij geen gebroken eeden?"

Helene antwoordde niet, zij sloeg de oogen neer. »O zuster Klara," sprak zij eindelijk, »hoe kan ik met hem leven en zijn bedrog kennen? hoe kan ik zijn vrouw zijn, zooals de vrouw wezen moet, waar ik zijn misdaad heb gezien?"

»Zelfs waar hij haar smart bereidt, moeten de tranen eener vrouw op de misdrijven van haar echtgenoot vallen, om ze zooveel zij kan uit te wisschen. Er is in 't huwelijk nog een andere band dan de liefde, het geduld; er is nog een andere sluier dan die der bewondering over de fouten te werpen, die zij eens bedekt hield; er is onder het kleed der verschooning voor veel onrecht ruimte; wèl haar die het kan uitspreiden!"

»Ruimte voor verloren liefde, voor vernietigd levensgeluk," sprak Helene op doffen toon; tegenstrijdige gevoelens kampten in haar borst. Zij zweeg geruimen tijd. »Ik ben hard geweest," sprak ze dan, bijna in zich zelf, »ik meende dat de wraak mij voldoening zou geven, maar zij is als de heete wind der woestijn, alleen de wildernis kan hem verdragen; ik heb lafenis bij het vuur gezocht."

»En nu voelt ge zijn brand," zeide de non; »maar nog kunt gij hem blusschen, gij kunt — vèrgeven."

»Vergeven" — langzaam, aarzelend herhaalde Helene dat woord; de herinnering aan haar leed kwam er tegen op, een diepe zucht drong uit haar beklemde borst. »O God, moet de band, die mij aan hem bindt, dan onverbrekelijk zijn!"

»Mijn kind, geen band op aarde is onverbrekelijk, de hemel kan onze sterkste banden ieder oogenblik slaken, maar zoo gij thans hoordet dat hij u vrij had gemaakt, zoudt gij het

met vreugde vernemen? Zou er geen zelfverwijt in uw borst zijn, als hardheid en wrevel uw laatste gedachten waren? Helene, zoudt gij vrij willen zijn, met de herinnering van wrok en haat als eenig goed, dat gij uit het verleden in uw nieuw leven meebracht?"

Door de leden der jonge vrouw ging een huivering. »Neen, neen," zeide zij snel, om dan langzamer, bevend te vervolgen: »ik had geen recht hem te verlaten, doch ik kon niet anders; tóen niet; wat mij wegdreef was sterker dan ik, maar nu — o, wat moet ik doen?"

Zuster Klara antwoordde niet, zij wilde geen invloed in den zwaren strijd oefenen, die hier gestreden werd. Helene had het gelaat van haar afgekeerd, alleen het beven harer gestalte verried wat in haar binnenste omging. »Gij hebt recht, ik had aan zijn leed moeten denken," begon zij eindelijk; »hij had mij lief, hij kon mij niet anders verwerven, de verzoeking was hem te sterk, het had mij moeten verzachten. Ik heb hem verklaard dat de band tusschen ons verbroken was, maar mijn woorden zijn ijdel, mijn zwakke, menschelijke wil kan niet verbreken wat hier op aarde door geen menschen verbroken wordt. Ik wil trachten..." — zij hield op, het kostte haar veel dat besluit uit te spreken — »ik wil trachten mijn plicht zóó te vervullen als ik bij mijn huwelijk beloofde; wat hij mij gedaan heeft, ik kan het nooit vergeten, doch ik wil beproeven het minder hard te beoordeelen, ik wil...."

»Hem vergeven," voltooide zuster Klara.

»Ja." De bitterheid was verdwenen, een stem vol overwinning sprak dat woord en vervolgde snel: »niet waar, gij zult er mij niet om veroordeelen, als het mij zwaar valt die gelofte te houden? gij zult mij bijstaan, wanneer ik tot hem terug ben gekeerd?"

»Mijn kind, gij hebt dien bijstand niet noodig. Ik heb gewild dat uw hart een vrije vergeving schenken zou met al de plichten, die zij scheen op te leggen, maar de hemel heeft u dat offer bespaard. Gij zult nooit meer tot uw echtgenoot terugkeeren."

»Zuster Klara, hij is...."

»Dood," sprak de non plechtig.

Dood! — hoevele zonden, waarvoor het leven geen vergiffenis had, verbleekten voor dat woord; hoe felle verwijten verstomden voor dat groote, geheimzinnige zwijgen, dat rust op het graf; zelfs waar geen traan de oogen vult, die huiverend het beeld van dien onbekenden, machtigen vernietiger zien voorbijgaan, verliest de toorn zijn wapen, de smart haar prikkel. Al het onrecht, door de dooden gepleegd, schijnt alleen een leegte na te laten, waarop de groote tekortkomingen der levenden met zwarte teekens geschreven staan; hun harde woorden sterven weg, slechts de stem die nog over hun graf weerklinkt vindt een echo, en die echo brengt elke wreede, onrechtvaardige uiting, ooit tot hen gericht, in het oor terug, dat met te late huivering die taal verneemt. Het is of de gedachte, op 't oogenblik dat zij weggerukt werden met hen vervuld, zich voor altijd in 't geheugen prent; haar bitterheid wordt tot een eeuwigdurend zelfverwijt, haar verschooning tot een onwaardeerbaren, heiligen troost.

Ook Helene voelde nu de liefderijke wijsheid van zuster Klara, die haar een vergeving op de lippen had gelegd, eer zij de straf kende, wier hand Reinout te midden van al zijn ontwerpen had getroffen. Dat offer, dat zij den levende gedacht had te brengen, het rechtvaardigde haar voor den doode. Geen onmeedoogende strengheid klaagde haar nu aan van de lippen, die een welsprekendheid waartegen geen sterfelijke stem zich verheffen kan, die de machtige taal der eeuwigheid ontvangen hadden. Tranen, niet langer van wanhoop, neen, druppels, gelijk die waarmee de hemel het dorre land drenkt dat geen vrucht meer dragen kon, tranen die leven en wasdom brengen, vulden haar oogen. Zij greep de hand der non en zeide zacht: »ik dank u," — zuster Klara wist waarvoor.

Er heerschte een lange stilte. Dat met vertwijfeling als ..l beschouwde gebed om vrijheid, hier nog zoo kort geleden 'zakt, het was voor Helene te snel verhoord, om niet eer..lig, bijna ontzet, te zwijgen. Zij was vrij, maar de macht

die haar keten gebroken had, deed haar voelen hoe zij het recht had gemist, die met eigen hand te breken. In 't geen haar gegeven werd mengde zich de gedachte, dat zij het reeds genomen had, niet als snerpend zelfverwijt, want zij had het willen terugbrengen, maar als het bewustzijn dat die vrijheid nooit volkomen kon zijn, en dat een ernstige plicht haar uit het verleden in de toekomst verzelde. »Verhaal mij wat er gebeurd is," zeide zij eindelijk.

De non gehoorzaamde. Men had in 't klooster geen bijzonderheden over Meerwoude's dood vernomen, de geruchten daaromtrent waren zeer verschillend; hertog Alva had echter den schijn bewaard als beklaagde hij diens plotseling uiteinde, door der weduwe zijn bescherming te laten toezeggen. Helene's ziekte had het overbrengen dier boodschap belet; eerst toen zuster Klara haar nu, voor zoover zij zelf daarmee bekend was, van Reinouts lot bericht gaf, ontving zij die zelden gedane verzekering.

Een blos kleurde haar wang; »ik mag nu den beul van mijn land verafschuwen," zeide zij, »dat is de eenige vrijheid, die ik van Alva begeer."

»Gij moogt op dit oogenblik niets zeggen of denken, wat over uw toekomst beslissen zou," antwoordde de non; zij rees op en vervolgde: »de gang dien ik voorheb zal, zoo God wil, veel jammer tot zegen leiden. Vraag mij thans nog geen mededeeling, vertrouw alleen dat ik ook úw heil beoog; zoo ik kan zal het geluk, dat gij tot nog toe niet vinden mocht, u in een nieuw bestaan ten deel vallen." Zij scheen een verder gesprek te willen afsnijden, want eer Helene nog tijd tot een vraag kon vinden, had zij het vertrek verlaten; daardoor ontging haar de uitdrukking op het gelaat der jonge weduwe, die haar gezegd zou hebben, dat het geen paleis van geluk was, gebouwd op een grond van vroegere dwalingen, maar een leven van innerlijke verzoening, van werkzaam, liefhebbend berouw, dat haar als het beeld der toekomst voorzweefde.

Zuster Klara's gedachten toefden op dit oogenblik bij het

verleden. Zij ging naar haar cel en knielde er in vurig gebed neer. Haar eigen jeugd, de korte liefdedroom der jonkvrouw van Arnemuiden, rees nog eens voor haar geest op: de taak, die zij volbrengen wilde, schonk haar dien naam terug; het was de stem der herinnering aan dien snel vervlogen, zaligen tijd, waarmee zij op de plek moest spreken, voor wier bezoek zij thans om kracht smeekte. Ja, het hart, waarin zij een omkeer bewerken wilde, kon alleen door háár verzacht worden; zij alleen kon dat besluit, dat zijn onrecht zou goedmaken, van de lippen persen, wier misdadig zwijgen den zoon aan het verderf had overgeleverd. De stem, die den graaf van Viale aan de verbroken geloften van Karel de Brénis herinneren kon, zou misschien bij machte blijken hem de erkenning af te dwingen, die Edward redden zou. Zij vatte zijn aansluiting bij de ketters alleen als een daad van wanhoop op, zij begreep dat hij bij het vernemen van Viale's bedrog niet langer aan diens zijde had kunnen blijven, en om de eer des vaders niet te bevlekken, die scheiding van het geloof tusschen hen had geplaatst. Het was haar overtuiging dat hij volgen zou als men hem terugriep, en dat gevoel gaf haar moed tot den beslissenden gang, waarvan zij gewaagd had. Met die kalme vastheid, welke slechts het bewustzijn eener hoogere roeping haar kon leenen, begaf zij zich naar de woning van den man die eens haar geheele hart bezeten, die haar leven beheerscht en gebroken had, en bij wien zij thans voor den zoon kwam smeeken, aan wiens ongelukkige moeder zij in haar kortstondige vreugd zulk een diep en toch onwetend begaan onrecht gepleegd had.

Viale was met een paar leden van 's hertogs raad in zijn studeerkamer. Hij had de staatsaangelegenheden, waarin Alva hem zeer vleiend gekend had, afgehandeld, en de bezoekers maakten zich tot weggaan gereed, waarbij zij hun gastheer nog eens van de uitstekende gunst des hertogs verzekerden

»Ik denk, dit is de laatste maal, dat wij met den graaf van Viale raadplegen," sprak Vargas, een sterken nadruk op dat woord graaf leggend.

»Ja," voegde Nivelde er bij, »wij zullen u spoedig nog meer boven ons verheven zien dan nu reeds het geval is" — een geval, dat de lofredenaar heimelijk verwenschte, — »maar verdienste moet haar kroon dragen."

Het was jammer voor die vleiende woorden dat ze niet meer in de ooren van den Viale van vroeger tijd vielen; thans klonk dat spreken van beloonde verdiensten hem enkel als snijdende ironie; het bloed steeg naar zijn gelaat, en hij had al zijn geoefende zelfbeheersching noodig om een woord van hoffelijken dank te vinden. De eer, waarop Vargas en Nivelde gezinspeeld hadden, was hem niet onverschillig; wat het streven van jaren uitmaakte wordt niet plotseling met minachting weggeworpen, en de oorspronkelijke bestanddeelen van een karakter wijken voor een diep leed zoo min als de harde steen, door zware hamerslagen bewerkt, ophoudt steen te zijn; maar toch, ze hadden veel in hem gebroken, die slagen van het lot. Hij was zeer veranderd in de laatste weken van wanhoop en zelfverwijt; de hooge gestalte, al richtte hij ze in 't bijzijn van vreemden op, was gebogen, de trekken waren verouderd, de neergeslagen blik onzeker; hij was nog de graaf van Viale met al zijn wenschen van grootheid en aanzien, hij was nog zich zelf, en toch hoe ongelijk aan wat hij vroeger was. Nog wilde hij uit den beker der eer drinken, maar alleen vergetelheid, geen vreugde wachtte hij meer van zijn teugen.

Een bediende stoorde de mijmering, waarin hij na het afscheid zijner gasten vervallen was, met het bericht dat een geestelijke zuster zijn'gebieder dringend verlangde te spreken.

»Een geestelijke zuster?" de graaf zag verwonderd op, doch om 't even, elk bezoek was thans een afleiding; »laat haar komen," zeide hij haastig, en weinige oogenblikken later stond zuster Klara in het sombere vertrek, voor den man dien zij zoo hartstochtelijk bemind had en dien zij onder zoo droeve omstandigheden moest weerzien. Er is meestal iets weemoedigs in zulke ontmoetingen na jaren van scheiding; de gezichten zien elkaar terug en vinden niet meer de oude trekken,

het oog dat naar de afgebroken geschiedenis van een bestaan vorscht, eens nauw met het zijne verbonden, leest een vervolg, geheel anders dan zijn verwachtingen zich dat toen voorstelden, en het ziet uit den blik, dien het ontmoet, dezelfde gewaarwording spreken. Het beeld van dat verleden, dat in de herinnering bewaard bleef, zinkt plotseling ineen, de bloem en de kracht der jeugd zijn verdwenen, en helaas ook de hoop en de verwachtingen der jeugd. Zelfs het gelukkigste leven wordt zelden wat het eens hoopte te worden, en het voelt in die uren van weerzien een grievende teleurstelling. Hoe moest dan niet de vrouw voelen, voor wie hier alles van bedrogen illusie sprak, hier waar schuld en leed het eenige was, dat zuster Klara in de woning van hem ontving, wiens gelukkige echtgenoot Agnete van Arnemuiden eenmaal gehoopt had te worden.

»Gij hebt mij willen spreken, eerwaarde zuster," met die woorden begon Viale het gesprek.

De non sloeg haar sluier terug; een gevoel van diepe ontroering had zich bij het geluid der welbekende stem van haar meester gemaakt, maar op haar trekken was alleen stille ernst te lezen, en hun kalme schoonheid wekte bij den graaf geen gedachte op aan al het leed, dat hij eens er in gebracht had. Hij herkende haar niet, en toch met hèm vergeleken scheen zij nauwelijks veranderd. Met huivering bijna zag zij het werk, dat zijn hartstochten meer dan zijn jaren aan hem verricht hadden. O, toen zij, geloof hechtend aan het gerucht dat hij zelf verspreidde, hem als dood beweend had, kenden hare tranen den jammer nog niet, waarom zij vloeien moesten; nu eerst zag zij wat hier geleden was, las zij die geheele taal van smart en wroeging in de zware rimpels van het voorhoofd, in den pijnlijken trek om de lippen.

Haar stem beefde toen zij aanhief: »gij hebt voor korten tijd een zoon verloren, graaf van Viale."

De hier niet verwachte herinnering aan zijn leed scheen den ongelukkigen man diep te schokken. Hij bedekte zijn gelaat met de hand, als wilde hij zijn aandoening verbergen, en

sprak bijkans onverstaanbaar: »ja, een zeer geliefden, jeugdigen zoon."

Het kostte zuster Klara moeite voort te gaan; zij wist dat haar woorden hem veel smart zouden baren, en zag hoe diep hij reeds nu leed. Doch zij verzamelde al haar kracht en zeide: »ik moet wonden in uw hart aanraken, die ik weet dat diep en pijnlijk zijn, en het schijnt wreed dit nu te doen, waar pas een zoo groote beproeving u trof; ik voel dit, en toch, zoo er ooit een tijd kon wezen, waarin ik u met hoop naderde, waarin ik het liefst tot u kwam, dan is het deze. Graaf van Viale, gij treurt om een geliefden zoon; gij hebt aan een onherstelbaar verlies leeren voelen, wat dit gemis zeggen wil; o laat de smart uw raadsman zijn, waar het een nog te herstellen verlies geldt. Uw Frank wordt door geen rouw u teruggegeven, maar er is een eenzaamheid waarvoor de smart om hem u behoeden kan; het is om haar dat ik tot u kom, het is voor den van u gevluchten, maar nog levenden ...."

»Wat meent gij?" Viale viel haar met schrik in de rede, »van wien spreekt gij?"

»Van uw zoon, van Edward, den eenige die u gebleven is, en die u zal kunnen helpen de smart, waaronder gij gebogen gaat, te dragen."

»Mijn zoon! noemt reeds de wereld hem zoo?" riep de graaf op hevig ontroerden toon, »ik zeg u ...."

Het woord, misschien een verloochening, stierf op zijn lippen. Er zijn oogenblikken, waarop zelfs de minst ware mensch geen leugen meer vinden kan. Hij verborg het hoofd met doffe verslagenheid in de handen en prevelde: »gebrandmerkt."

»Neen, de wereld beschuldigt u niet," sprak zuster Klara haastig, »niemand kent het doel waarmee ik tot u kwam, zelfs uw zoon niet. Uw vrije wil, geen dwang van vreemden, zal hem zoo noemen. De eenige stem, die niet van uw eigen hart zal uitgaan, is geen aardsche stem, het is die van een doode, van Frank; in uw jammer zal hij voor den broeder spreken, die u troosten kan."

Viale zag haar niet aan, hij hield den blik op het wapenschild gericht, dat boven den ingang prijkte, en zeide op strakken toon: »Frank was een Viale, hij zou geen vlek op zijn wapen geduld hebben."

»Hij was edel en schuldeloos; o besmet niet wat heiliger is dan de kleuren van zijn schild, besmet niet zijn nagedachtenis door in haar naam een onrecht te doen, dat hem met schaamte zou vervullen; als hij op aarde geweten had, wat zijn oog thans ziet, daar waar klaarheid is over der menschen daden" — de graaf huiverde, hoeveel herinneringen wekte dat woord — »hij zou u gebeden hebben, zooals ik thans doe: herstel wat gij aan uw zoon onthieldt, geef hem den naam dien gij hem van zijn geboorte af schuldig waart; graaf van Viale, gij die een rechter voor anderen zijt, erken uw eigen misdrijf en doe wat plicht en eer u gebieden."

De gloed van gekrenkten trots fonkelde in de oogen van den aan slaafschen eerbied gewenden edelman. »Wat geeft u het recht om zoo te spreken?" riep hij heftig, »wie zijt gij?"

»Agnete van Arnemuiden."

Viale deinsde terug; hij staarde de gedaante, die met ontroerde stem dien naam uitsprak, verward aan en herhaalde werktuigelijk: »Agnete? Agnete van Arnemuiden?"

»Die eens verloofd was met Karel de Brénis."

»En die ik verliet! o God, ook gij hebt een klacht tegen mij in te brengen; daar is geen stem of ze getuigt tegen mij."

Hij sprak die woorden met doffe vertwijfeling, en strekte de hand uit als wilde hij haar aanklacht afweren. Een uitdrukking van weemoed kwam op het gelaat der non. Al de jaren van berustende liefde, die haar tot zulk een volkomen vergiffenis gevoerd hadden, stonden tegen het onrecht op, dat zijn gedachten haar schenen aan te doen. »Wees bedaard, graaf van Viale," zeide zij met waardigheid. »Karel de Brénis is gestorven, en de naam van Agnete van Arnemuiden werd voor de wereld afgelegd, toen dit kleed haar aan die wereld onttrok; laat de dooden rusten. Hun liefde en strijd zijn begraven — en ook hun schuld."

»O Agnete, gij waart schuldeloos, maar ik! wat nieuwe verwijtende herinnering hebt gij gewekt."

Zuster Klara sidderde, doch met denzelfden vastberaden en tegelijk zoo zachten ernst vervolgde zij: »ik moest den naam van Karel de Brénis noemen, opdat de graaf van Viale erkennen zou, dat ik een recht heb tot spreken; maar zoo waar die naam van de lippen der menschen verdwenen is, zoo waar is er in mijn hart nooit bitterheid bij zijn klank geweest. Ik heb dien naam daarvoor te innig liefgehad."

Men heeft de zachtheid onrechtvaardig genoemd, omdat zij de straf der misdaad uitwischt; voor Viale was deze zachtheid de vernederendste straf.

De non had zich inmiddels hersteld, zij ging kalmer voort: »Ik heb uw zoon gekend, vóór gij zelf hem kendet; ik wist dat zoo er een stem was die voor hem spreken mocht, het de mijne was; die gedachte heeft mij tot u gevoerd; maar o geloof mij, wat ik u ook kan doen, geen verwijt."

Nog waagde zijn oog het niet, de volkomen bevestiging dier woorden op haar gelaat te lezen; met moeite vroeg hij: »wie zeide u, dat ik gehuwd was toen ik u de gelofte — van een meineedige deed?" zijn stem beefde in de woestheid, waarmee hij die aanklacht uitsprak.

»De moeder van uw zoon, Johanna Rovéne."

»Gij kendet haar?"

»Ja Viale, zij is in mijne armen gestorven."

»En zij zeide u àlles?"

»Alles wat zij mij in 't aangezicht van den dood als een heilige biecht kon zeggen."

Zijn borst ademde zwaar: »en toch hebt gij kunnen vergeven?"

»Zoo van ganscher harte, als ik hoop dat God mij eenmaal vergeven zal."

Hij zag op, het was heilige waarheid die hij aanschouwde, en toen riep hij vol oneindige smart: »o wee mij! wat heb ik gedaan? hoe vreeselijk is mijn schuld!"

»Denk aan de toekomst, zij kan verzoenen."

»Verzoenen? wat kan ik thans nog doen?"

»Een vader zijn voor uw te laat erkenden zoon."

Hij kromp ineen. »Agnete, vraag mij alles maar dàt niet; ik kan het niet doen, ik mag — o God, dat is het bittere — ik mág het niet." Zijn stem scheen weg te zinken, nauwelijks hoorbaar sprak hij ten laatste: »mijn zoon is een afvallige."

»Hij is uw zoon, denk dat alleen en erken hem."

»Een ketter nooit."

»Gods hemel is voor állen open," antwoordde zuster Klara, en iets van het licht des hemels rustte op haar gelaat; »ik heb mijn geloof lief zooals iemand het lief kan hebben, maar er moet ook buiten de kerk heil te vinden zijn. Al die duizenden, die thans uit haar midden gaan, zijn geen verworpenen; zij zoeken God even vurig als wij, en zouden ze hem dan minder vinden? Neen, hij is met hen zooals hij met allen is, die in zijn geest leven; want hij wil gekend worden in het hart, niet in woorden, die lang vervlogen zijn als de stem onzer daden nog machtig spreekt. Voor het aangezicht van den Heer zijn er geen ketters; ook uw zoon is voor het oog van den Alziende een sterveling, die dwaalde, gelijk alle op de aarde geborenen, maar hij is geen van wien de liefde zich mag afkeeren, geen over wien de staf der veroordeeling gebroken is."

De graaf ging onrustig op en neer. »Ik had hem lief," begon hij eindelijk; »zoo ik hem niet zoon noemde, ik gaf hem al de liefde van een vader, en hoe vergold hij mij? Bij den vijand sloot hij zich aan, mijn genegenheid verzaakte hij, en den arm, waarop ik in mijn smart steunen wilde, heft hij tegen mij op. Hij wist dat mijn hart zou breken, als ik de zegepraal der rebellie beleven moest, en toch ging hij heen om voor haar te strijden. Neen, ik wil hem niet weerzien, ik wil eenzaam blijven; beter eenzaam dan met hèm, die wat mij het heiligst is wil te gronde richten."

»Hij zal niet terugkeeren, zoolang de vertwijfeling in zijn borst woont, maar gij kunt die wegnemen, gij kunt hem het vertrouwen, dat hij verloor, hergeven; leer hem weder aan de menschen, die haar dienen, gelooven, en zijn geloof aan de

kerk zal mede ontwaken. Toon hem, dat ook het gebed der Katholieken kracht tot daden van opoffering geeft, sterk als die van de nieuwe leer, die meent te mogen zeggen: gij zijt oud geworden, wijk thans voor mij, zooals men eens voor u geweken is. Viale, hij verliet u, omdat hij den vader niet in u mocht liefhebben, toon u als vader en hij zal terugkeeren."

»Ik kan niet, ik kàn niet!" riep de ongelukkige man hevig, en een gevoel van wanhoop greep de non bij het zien dier onverzettelijkheid aan. Sprak dan in zijn gemoed geen stem ter gunste van Edward? zag hij alleen diens dwaling? Viale begreep haar zwijgen. »Ik weet wat gij denkt," zeide hij weemoedig, »ik waarlijk heb geen recht om hard te zijn, ik die zooveel geluk gewetenloos verspeelde, zooveel liefde met ondank loonde. O Agnete, denk niet dat ik het vergeten heb; leed ik niet voor mijn schuld zoo zwaar als ooit iemand geleden heeft? en vergeet men de wond, wier litteeken het oog iederen dag pijnigt? Zie mij aan; is dát het gelaat van iemand, die niet weet wat zelfverwijt is? Neen, rampzaligheid nam mijn dagen in en wroeging mijn nachten. De zoon, voor wien ik gewerkt heb, mijn schoone, reine knaap, waar is hij thans? ach, ik moest hem vreezen, hij was te rein voor mij, en toch hoe trotsch was ik op hem, hoe hoopte, hoe leefde ik in zijn toekomst! Wat is er nu over van al die verwachtingen? Op het kerkhof rust mijn leven, de nacht van het graf dekt mijn licht. Ik ben gestraft, zwaar gestraft." Hij bedekte het gelaat en vervolgde heviger: »maar de schande wil ik niet dat over mij komen zal; men zal niet op mij wijzen, roepende: zie, daar gaat de man, die gezondigd heeft; ik wil als een eenzame leven en als een rampzalige sterven, maar geen vernederde wil ik zijn. Het was wreed van Edward; verwijten, opofferingen, alles had ik willen dragen; waarom liet hij mij tusschen oneer of liefde kiezen? waarom wil hij mij vernederen voor het oog der menschen?"

»Hij wilde het niet, hij heeft gezwegen."

»Hij ging tot mijn vijanden; voor den duursten prijs alleen schenkt hij mij zijn zwijgen. Ik kan hem niet erkennen, mijn

geslacht moet onbevlekt blijven" — hij trachtte zich nog eens aan zijn hoogmoed vast te klemmen, maar zijn ijdele steun ontzonk hem — »o God, ik heb hem te lief, ik kan hem niet in zijn verderf zien gaan, en ik kan hem niet redden," riep hij met bezwijkende stem.

Zuster Klara voelde haar hart in medelijden smelten. De trots, die alles aan het behoud van een aanzienlijken naam opoffert, moest haar, die zelfs geen eigen naam meer dragen mocht, met bevreemding treffen, maar zij zag het leed en vroeg in haar erbarmen niet naar de oorzaak. »Ja, gij kunt hem redden," hernam zij, »want hij kan door liefde gered worden, en uw hart heeft hem lief. Durf u slechts uiten. Vergeet den graaf van Viale en wees weder Karel de Brénis, de man die Johanna Rovéne beminde, en die een vader wil zijn voor haar zoon. Viale, zullen de lippen, welke het laatste woord van den mond opvingen, die uw belofte van eeuwige trouw beantwoordde, vruchteloos smeeken?"

Zij stond voor den machtigen edelman, aan wiens voeten zich honderden sidderend neerwierpen, de zwakke, eenzame vrouw, en het ongehoorde had plaats: Viale, de hoogmoedige Viale wien geen oog zich nog had zien vernederen, boog zich voor de grootheid in die eenvoudige gestalte, die ernstig vermanend voor hem stond. »Agnete," zeide hij, »welke engel Gods raakte uw gemoed aan, dat het niets kent van den geest des kwaads, die over de harten heengaat en ze koud en zelfzuchtig maakt? zeg mij zijn naam, opdat ik bidden moge, dat hij zijn hand op mijn hart legge en mij beter make, want ik voel thans mijn gansche ellende."

Haar oog zag hem met dien blik aan, die alle donkere afgronden der ziel scheen te peilen, maar niet om zich huiverend daarvan af te wenden, neen om zelfs in die duisternis licht te brengen, en zij sprak: »de engel, die mij bijstond, heet liefde, en zijn gebod vergiffenis."

Nog streed in de borst van den graaf de geest des kwaads tegen dien engel des lichts. Hij had zijn geheele leven aan moloch der eer ten offer gebracht, het viel hem zwaar

van de bezittingen afstand te doen, die voor zoo duren prijs waren gekocht. »Onteerd zijn in de oogen der menschen!" sprak hij, »o God, hoe zwaar is uw eisch."

»Herstel uw schuld, en men zal haar vergeten."

»Ten koste van naam en aanzien."

»Neen, Viale, alleen ten koste van uw hoogmoed. Ik weet, er zullen zijn, die zich van u afkeeren en u harde woorden toewerpen, maar velen zullen meer op uw berouw dan op uw misdaad zien; en al ware dit zoo niet, al zou de geheele wereld tegen u strijden, de vrede in uw binnenste is meer dan aller gunst. Denk aan het verleden; weer plaatst het lot u voor de twee wegen, waarvan de een liefde en de andere trots heet; zult gij weder de keus doen die u rampzalig maakte?"

»Nooit!" een kreet van afschuw perste dat woord uit zijn borst, en hij huiverde als zag hij inderdaad dat oogenblik, waarop hij zijn weg van schuld en eenzaamheid begonnen had, weer voor zich.

De non had gezegevierd. Die herinnering aan het verleden was sterker dan Viale's hoogmoed, en het hoofd met onderwerping buigend, sprak hij droevig, maar zonder aarzelen: »ja, Agnete, hij zal mijn zoon wezen, ik wil hem erkennen."

Oneindige blijdschap straalde van zuster Klara's gelaat. De man, dien zij eens zoo vurig had bemind, was bij al zijn dwalingen, al zijn zonden, toch niet die hopeloos verlorene, waartoe zijn doen hem scheen te maken; het vertrouwen harer liefde, dat zijn schuld nooit geheel had kunnen verstikken, was niet beschaamd. Tranen van zaligheid vulden haar oogen, terwijl zij met ontroerde stem fluisterde: »Mogen God en de heilige jonkvrouw u zegenen voor het offer, dat gij thans brengt."

De graaf zag haar aan, haar, wier geheele leven opoffering geweest was, en hij antwoordde bewogen: »ú moeten zij zegenen, want gij zijt het die mijn hart gewend hebt, dat het tegen zijn eigen voornemens gekeerd is en zijn kracht gebroken werd."

»Niet zijn kracht, zijn zwakheid.''

Kostte het den trotschen man moeite dat te beamen? Zijn gelaat teekende een bangen tweestrijd, maar dan sloeg hij de oogen, waarin zoolang het vuur van ijdele fierheid had gebrand, smeekend op en zijn toon klonk vol roerend verlangen: »Agnete, breng mij de liefde van mijn zoon, breng mij zijn vergiffenis en ik zal God voor dit uur danken.''

Zij hief de hand omhoog; iedere trek op dat stille, kalme aangezicht, schooner nu dan ooit in de dagen van haar bloeiende jeugd, sprak van belofte, van hoop en van troost.

De graaf zag dat beeld lang nog nadat zij verdwenen was, en zijn hoofd zonk op de borst neer. »Liefde,'' zeide hij zacht; dat woord was haar beeld en 't was zijn oordeel, maar daarnaast weerklonk met troostenden klank een andere toon, en die luidde: »vergiffenis.'' Het was een gebroken, maar het was een beter man, die op dat oogenblik in het eenzame vertrek neerknielde, en die korte bede uitsprak; het was een hart, waarin voor 't eerst weer een straal van hoop den nacht van werkeloos berouw en doffe vertwijfeling, die er op gerust had, afbrak, dat daar ootmoedig neerboog.

Geen der duizenden, die Viale's naam op de lippen namen, vermoedde iets van die verandering. Geen ook, die de slanke, vrouwelijke gestalte, welke zooeven zijn huis verlaten had, zag voorbijgaan, dacht dat hier een overwinning behaald was, zoo zwaar als ooit op het veld van eer te behalen viel, en dat achter dat eenvoudige kleed een hart klopte, grooter dan dat van menigeen, wiens naam de bewondering zijner tijdgenooten met eerbied noemde.

Niemand vermoedde dat, maar zoo een alziende engel van menschendaden boek houdt, dan schreef hij, op het oogenblik dat de non van Ilmenoude Viale verliet, een der schoonste bladzijden, en boven haar plaatste ook hij dat woord, dat de graaf gesproken had: liefde.

Wel ons, zoolang er nog bladen zijn, waarop dat woord staat, zoolang de liefde op aarde nog een hemel sticht!

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Von keinem Leid, wie schwer es sei,
Lass stimmen deine Seele trüber.
Und geht dein Leiden nicht vorbei,
So gehst du doch vorüber.
MORITZ HARTMANN.

Het was lente, een warme, heldere lente. De zon, die niet weet wat in den glans van haar licht geschiedt, die op de wieg en ook op het graf straalt, zij blonk aan den voorjaarshemel en vroeg niet, of er tranen waren in de oogen waarin haar gloed zich spiegelde. Het groen lachte en de bloemen knopten, het jaar had zich weder verjongd, het dacht niet aan de menschen, aan het geslacht, dat op de bloeiende velden woonde. Dat moest zich zelf helpen. Het moest voor zich zelf handelen, zou de voorjaarszon niet langer omwolkt worden door een akeligen, dichten rook, die uit de vlammende brandstapels opsteeg, en het licht niet langer flikkeren op de bijl, die schitterde in de hand van den scherprechter. Er was geen dag of ze werd opgeheven, die bijl; geen dag of de groenende lentegrond werd voor een nieuw graf omgewoeld; en nog, fluisterde men, had de onderdrukking haar hoogste punt niet bereikt, nog sidderde de dag van heden voor dien ergeren, die morgen kon komen.

Alva's graven mochten vol zijn, voller was zijn kerker, der levenden graf. De handen, die ontelbare malen den degen voor Spanje's koning getrokken hadden, schreven nu op de

wanden van donkere gevangenissen, en de stemmen, die hem hadden toegejuicht, vroegen somber of men het bloed, dat in die veldslagen gespaard was, op het schavot zou vergieten. Nog waren vele der dierbaarste levens alleen bedreigd, zouden ook zij vallen?

Of zou de bevrijding komen? zou de hulp niet te laat verschijnen? Want de onderdrukking had haar gebaard, de trotsche dochter die het onrecht harer moeder tracht uit te wisschen; zij had het verzet in het aanzijn geroepen. Niet meer van enkelen, van allen die hun vaderland beminden, en Gode zij dank! in alle tijden van nood zijn dat de meesten, ging de tegenstand uit. De leus der vrijheid liep van mond tot mond; niet meer stil en verborgen, neen luid en dreigend begon die kreet te klinken. Bij de benden der Geuzen, die hem het eerst hadden aangeheven, voegden zich dagelijks nieuwe aanhangers, en zij vormden uit de ruwe plunderaars strijders, uit de ongeregelde scharen geoefende legertroepen. De edelen, wien het gelukte Alva te ontkomen, wierpen zich tot aanvoerders op, en de gemeene man gehoorzaamde zonder morren, want hij koesterde ditmaal geen argwaan, dat zijn adellijke leider hem misbruiken zou. Daar was één haat, één daad, één nood, één brood, één God, één lot tusschen hen. en de landman, die bij zijn verbrande hut stond, greep als broeder de hand van den edelman, die op de puinhoopen van zijn plat geschoten kasteel een vloek tegen de Spaansche dwingelandij mompelde. Adellijke bedelaars had de Spanjaard hen genoemd, en zij waren het; hun goederen behoorden den vreemdeling, hun burchten waren vernield, hun rijkdommen verbeurd; alles behoorde den vijand. Maar ook hun haat behoorde hem. Zij hadden door hem alles verloren, zij wilden ook alles op hem wreken. Een dubbele kracht woonde in de borst van hen, wier ademtocht zelf de tirannie met haar vloek had beladen, het was de geestdrift voor een groot algemeen denkbeeld, en de gloed van wilde, persoonlijke wraakzucht. Geen herbergzame muren omsloten, geen veilig dak beschutte hen meer, hun namen waren gebrandmerkt en hun wapen-

borden gebroken, alleen de naakte grond van het vaderland was nog hun eigendom, en daarom ook rustte nooit het flikkerende staal in de toornig saamgeklemde vuist, die zich daarmee een nieuwen, een heldennaam verwerven zou.

Van alle kanten stroomden de troepen der opstandelingen, of liever, want dien naam verdienen zij, der bevrijders saam, en het was één doel, waarnaar zich allen richtten. De prins van Oranje naderde uit Duitschland, zijn broeders waren reeds op Nederlandsch gebied, en de vrijheid, die tot nog toe onzeker onder die verschillende korpsen had rondgezworven, wist nu waar haar legerkamp was, zij wist onder welken naam zij moest strijden. In gewone tijden is er tusschen het genie en de alledaagschheid nauwlijks een kloof zichtbaar, beide bewandelen hetzelfde pad, en of het genie tot de hoogste toppen zou kunnen opklimmen en in de wolken des hemels wandelen, wie vraagt daarnaar op den zandigen, rechten weg, dien het gaan moet, bedekt door het stof der aarde? Eerst wanneer het gevaar komt, wanneer het noodig is den berg te bestijgen en over den afgrond heen te springen, dan geldt het baanbrekende genie, en dan alleen wordt zijn diepte gepeild, die plotseling den geheelen stroom der middelmatigheid verzwelgt. Zoo was het ook hier. Er waren onder die edelen, die thans tegen Alva opstonden, velen, die nog voor korten tijd op den voet van gelijkheid met Oranje hadden gestaan, velen wier naam — althans in de ooren der meesten, want enkelen hooren het ruischen van de vleugelen des adelaars nog voor zij hem naar de zon zien opstijgen, — even goed geklonken had, en wier trots zich gewond voelde bij het woord onderwerping, wanneer die enkele scherpzienden het uitspraken. Zij waren er, en toch — nu het gevaar kwam, nu schenen al hun aanspraken, hun trots, ja zelfs hun namen vergeten voor dien naam, die op aller lippen zweefde, voor den grooten, onsterfelijken naam: Willem van Oranje. Men vroeg niet of hij de aanvoerder wórden zou, hij wás aanvoerder. Men vroeg niet meer of de glans, die van zijn roem zou uitgaan, te verdonkeren was, men stelde het zich tot hoogste eer, goed en bloed er voor

te wagen. Het was een van die weinige tijden, waarop de kleinheid zich zelf vergat en daardoor groot werd, want den onsterfelijke is het vergund zijn onsterfelijkheid mee te deelen, en veler namen, die er zich thans willig in schikten niet dan als volgelingen van den prins genoemd te worden, zij rusten nog op de dankbare lippen van het nageslacht, dat Oranje niet prijst, of het roemt ook zijn bondgenooten in den zwaren kamp.

Wel was het een zware strijd. Alva had nauwelijks de tijding vernomen, dat Lodewijk van Nassau het Nederlandsche gebied was binnengerukt, terwijl zijn broeder gereed stond hem te volgen, of hij maakte zijn toebereidselen om beiden te keer te gaan. Hij zond den graaf van Aremberg naar de bedreigde provinciën, om, mocht dit noodig blijken, later zelf met een sterker leger den krijgstocht te aanvaarden; voorloopig echter richtte hij zijn grootste zorg op het voorkomen van elke hulp, die de Protestanten Lodewijk mochten verleenen. Hij liet met de grootste omzichtigheid alle wegen en sluiphoeken der Geuzen bewaken, en wee den enkele, wee den kleineren benden, die in handen zijner troepen vielen. Een wisse dood wachtte hen, en gelukkig hij, wien de dood niet door hoon en marteling verzwaard werd. Het was onder duizend gevaren, onder bestendigen strijd en met bestendige list, dat die koene verbitterde scharen, welke dagelijks Nassau's klein leger versterkten, zich den weg tot hem moesten banen, om den kamp te beginnen, welks overwinning zij nooit zouden aanschouwen.

Het is een harde gedachte, dat de lauwer, dien de eeuwigheid hun reiken zou, niet door de hand van den tijd op het voorhoofd dier dappere mannen gedrukt werd, die thans de wanhopig schijnende worsteling begonnen. Geen van hen, die nu in den oorlog trokken, zou ooit den vrede zien; geen, die zijn volk een hoop oproerige slaven en zich zelf een muiteling hoorde noemen, galg en mutsaard waard, geen zou het uur beleven, waarop de republiek der vereenigde Nederlanden aan Spanje den vrede voorschreef, en zijn volk de eerste staat van

Europa, de koningin der zeeën was. De aarde moest te diep doorploegd worden, om hen die het zaad strooiden nog den oogsttijd te doen beleven.

Maar gelukkig, dat lot rustte nog in het duister; de hoop kon nog in het hart van hen kloppen, die uittrokken om Oranje bij te staan, en mochten velen in stilte de taak te zwaar noemen, om in den loop van een enkel kort menschenleven te worden volbracht, de meesten zagen met minder ware, en daarom minder ernstige gedachten in de toekomst. Het vuur van hun haat tegen de Spaansche dwingelandij brandde te fel, om niet te gelooven dat zijn vlam haar verteren moest.

»De kamp vangt aan en de strijdklaroen klinkt,
Op helm en op speren het zonlicht blinkt,
En heeft de tiran met het zwaard gezaaid,
Met het zwaard ook worde zijn oogst gemaaid.
Wij hebben gedragen der Spanjaarden druk,
Op gebogen schouders rust pijnlijk het juk.
Doch richt zich de man in zijn geestkracht omhoog,
Dan valt ook het juk, waaronder hij boog.
Wat in onrecht, in bloed en geweld is ontstaan,
In bloed en in straf zal zijn rijk vergaan."

Zoo gaven ze zich lucht, die gevoelens, bij wier klank het gevaar minder dreigend, de smart der wonden minder brandend scheen te worden.

Het was een kleine, goed bereden bende van Geuzen, die thans dit lied aanhief. Zij hadden zooeven een troep Spanjaarden, die hen opwachtte, verslagen, en gaven hun triomf in dien zang te kennen, want voor eenigen tijd ten minste was de weg nu weder vrij. Zij hadden schoongeveegd, en met overmoedige stoutheid hief de koene ruiter zich na zulk een overwinning in den zadel op, stak den met bloed bevlekten degen weder in de schee en deed zijn zegekreet weerklinken, onbezorgd of misschien weinige uren later de hand van den dood zijn lippen voor altijd zou sluiten. De dood werd in die

dagen niet zwaar getild, men gaf hem snel, en wist dat men hem snel kon ontvangen; de arm, die met krachtigen zwaai het wapen had opgeheven, om den in zijn macht gevallen Spanjaard neer te stooten, hij beefde niet bij de gedachte, dat eenzelfde lot weldra voor hem bereid kon liggen; het was krijgswet zoo; men verleende en ontving geen genade.

Aan het hoofd van den troep reden twee mannen, de aanvoerders der bende. Het waren een jonge door Alva verbannen edele en Edward Melville. Zij hadden eens als vijanden tegenover elkander gestaan, thans waren zij vrienden, want de eenheid van hun tegenwoordig doel had alle vroegere vete weggeruimd. Niet alleen een groote liefde, ook een groote haat draagt verzoenende kracht in zich, daar beide het kleine en nietige doen vergeten.

Het was eerst sedert kort, dat Edward zich bij de Geuzen gevoegd had, maar zijn naam onder hen was gevestigd. Waar een hachelijke post te verdedigen, een gevaarlijke strooptocht te ondernemen viel, daar was hij altoos gereed, want elk waagstuk scheen hem onweerstaanbaar te lokken. Hij was niet vroolijk of vol wilde opgewondenheid, men had nooit zijn stem in blijdschap hooren weerklinken, waar een voordeel behaald was; maar om het te behalen was hij altijd de eerste in het gevecht, de laatste die het wapen wegborg. Hij sprak weinig, ternauwernood dat hij in den algemeenen vloek tegen de gehate vijanden instemde, maar waar de daad, niet het woord moest spreken, daar was zijn taal meesleepend, meer dan ooit de vurigste rede. Men vergaf hem dus zijn zwijgen en erkende willig het gezag, dat zijn kalme onverschrokkenheid oefende. Ook op den tocht, dien de kleine schaar nu ondernam om Lodewijks kamp te bereiken, was hem bij stilzwijgende overeenkomst de helft van het kommando opgedragen, en na de grootendeels door zijn doorzicht behaalde overwinning kon hij nog meer op het vertrouwen van zijn soldaten rekenen, die, uit Zuid-Nederlanders bestaande, met al de onstuimigheid van hun landaard zich aan den oogenblik-

kelijken indruk van gelukkig ontkomen gevaar overgaven.

Edward zelf deelde ook nu hun gevoelens van opgewondenheid niet. Hij bleef met hetzelfde beleid al de kronkelingen van den eenzamen weg volgen, dien men uit voorzorg had ingeslagen, want de openbare wegen waren overal door krijgsvolk bezet, en hield even scherp iedere dichte struik, iedere heg waarachter zich een vijand kon verbergen, in het oog. Hij kende de streek; het was op Gelderschen bodem, dat men zich bevond. Al mochten het ook niet Ilmenoude's groenende lanen en heuvelachtige grond zijn, het was toch een soortgelijk landschap, dat hij voor zich zag, een, dat zijn voet op de wandelingen, waarin hij de provincie had leeren kennen, dikwijls had doorkruist, en op welks lommerrijke paden menige herinnering geschreven stond. Haar beelden drongen zich hem onwillekeurig op, terwijl hij zijn blik telkens onderzoekend heen en weer liet gaan, en zich daarbij aan de uitkomst herinnerde, op al de verwachtingen gevolgd, die hij eens in deze streken gekoesterd had.

De stem van zijn makker verdreef de schimmen, waarmee de eenzame weg zich vanzelf begon te bevolken, en waarvan ieder de gedaante eener teleurgestelde hoop of van een onbevredigd verlangen droeg. »Het grootste deel van onzen tocht hebben wij nu toch achter den rug,'' zeide deze, »en 't is goed ook, wij kunnen niet veel manschappen missen; ze jubelen alsof er geen nood was, maar als wij de Spanjaarden nog dikwijls ontmoeten, zal Nassau geen hulp meer aan ons hebben.''

»Wij zullen niet vallen, of hun lijken zullen naast de onze rusten, en als de vijand maar met ons sterft, zal het wél zijn; de dooden, die wij gemaakt hebben, zij zullen Nassau niet meer schaden,'' hernam Edward met zijn gewone bedaardheid; »doch ik geloof niet, dat wij vooreerst te vreezen hebben. Megen is te slecht van krijgsvolk voorzien om veel manschappen van de hoofdwegen te kunnen afstaan, en bij den naasten gevaarlijken post vinden wij kameraden om ons te helpen.''

Zijn metgezel sloeg hem nieuwsgierig gade. »Gij hebt eens zeker niet gedroomd, dat gij als onze bondgenoot hier door

zoudt trekken," zeide hij. »Megen was toen een beter vriend van u dan wij."

»Ja, ik droomde het niet. Misschien . . ." — die glimlach welke de lippen omspeelt, als de smart, die ze eens deed klagen, in berusting is overgegaan, een glimlach die, als de eerste matte zonnestraal op een landschap nog gedrenkt van zwaren regen, alleen in tranen spiegelt, vloog over Edwards gelaat — »misschien is dat gelukkig, wie weet of het anders wel tot werkelijkheid gebracht was. Ik heb zooveel luchtkasteelen gesticht, die nooit op vasten grond werden gebouwd, dat ik niet veel vertrouwen meer in mijn droomen stel; het zijn droomen gebleven!"

»En hebt gij niets meer van Viale gehoord, hoe uw afval door hem is opgenomen?"

»Niets meer."

»Meent ge, dat hij u aan uw lot zal overlaten? Ik had gedacht, dat hij, als de eerste ergernis maar voorbij was, nog eens beproeven zou u weer onder zijn gezag te brengen; goed, dat hij het niet gedaan heeft, wij kunnen niemand missen."

Edward onderdrukte het bittere gevoel, dat bij die losse woorden door zijn ziel ging. Hij was zoolang de gunsteling hunner vijanden geweest, dat hij inzag niet te mogen verwachten, dat zijn nieuwe partijgenooten hem geheel onvatbaar voor hun invloed zouden rekenen, en hij antwoordde dus zonder wrevel: »het heeft mij zooveel strijd gekost de brug tusschen mij en het verleden af te breken, dat ik die nimmer opnieuw zal slaan. Als men mij dus zulke voorstellen van onderwerping gedaan had, zou ik ze hebben afgewezen, doch men heeft geweten, dat het vergeefs zou zijn, en mijn vastheid nooit op de proef gesteld."

Er is soms een eigenaardige ironie in het lot. De man, dien men, toen hij niet dan twijfel en aarzeling kende, voor een vast Katholiek gehouden had, moest, nu zijn overtuiging nooit meer wankelen kon, zich tegen de onderstelling, dat hij lauw en weifelend zou worden, verdedigen. De vreemden, die in het gemoed evenals in de geschiedenis de tijdperken alleen

wanneer zij voorbij zijn goed kunnen leeren kennen, beoordeelden hem naar zijn verleden, sedert het besluit, waarmee voor hem de dagen van onzekerheid geëindigd waren, hun voor het eerst verraden had hoe hij moest geaarzeld en gestreden hebben.

Ook zijn nieuwe krijgsmakker voelde niet fijn genoeg om hem deze herinneringen te sparen, hij vervolgde: »nu gij zult de proef nog wel moeten doorstaan, Viale zal later wel zijn best bij u doen."

Later, — het was thans een vreemd woord. »Zoudt gij denken, dat ik nog zooveel tijd voor mij had?" vroeg Edward dan ook; »wie weet of ik den dag van morgen zal beleven? en gij wilt al beschikkingen maken voor dien van overmorgen; mij dunkt, wij hebben tegenwoordig geen verschiet."

»Het is waar; een akelige gedachte, zooals wij tegenwoordig met den dood leven."

Melville moest onwillekeurig aan Reinouts gezegde denken, dat de waarheid altijd treurig is, maar op dit oogenblik scheen zij hem niet droevig. Hij had zoo weinig gebruik meer van den tijd te maken, dat hij ook geen tijd meer vroeg. Eenige minuten reden beiden zwijgend voort; de herinnering aan Meerwoude had een nieuwen stroom van denkbeelden in Edward ontboeid. Hij wist dat de edelman gevallen was; de tijding van diens dood had nog eens al de gevoelens van zijn hart in beweging gebracht, maar het verleden, dat met Reinouts naam ook nu voor hem oprees, had met dit einde zijn wrok verloren. Het bericht van den dood zijns vijands had den laatsten hartstocht van hem weggenomen, die niet aan zijn vaderland gewijd was; hij kon nu met dien blik op het verleden terugzien, dien het oog alleen dan aanneemt, wanneer het op den strijd staart nadat de overwinning behaald is. Wat Helene's lot was, hij wist het niet; maar er was in zijn gemoed nooit een enkele gedachte opgekomen, die hem den dood van haar echtgenoot als een gebeurtenis deed beschouwen, welke hun betrekking veranderd had. Zij stond hem nog even ver als op dien avond, toen zij hem gezegd had dat zij Rei-

nouts bruid was, en hij haar gelaat met die vreemde, onbewogen uitdrukking zich naar hem had zien toekeeren, die hem sedert altijd was bijgebleven. Hij kon de gedaante, die hem aan lang vervlogen tijden, aan tijden toen zij hem bemind had, zou hebben herinnerd, de gedaante, die hem kon zeggen, dat zij het recht hadden elkander opnieuw te beminnen, niet meer aanschouwen; tusschen hen in had zich het beeld van dien somberen avond geplaatst.

Ook thans rees die gestalte een oogenblik voor zijn geest op, maar de waakzaamheid, die hun tocht vorderde, deed haar snel weder in nevels verdwijnen, en een tijdlang liep het gesprek alleen over vragen, die in verband met het eenzame terrein stonden. Edward had gelijk gehad, de vijand deed geen poging meer om hen te overvallen; de richting, door hen genomen, had hem verschalkt, en veilig bereikten zij, toen de avond viel, de plaats waar zij den nacht wilden doorbrengen, en waar eenige kameraden hen wachtten om den volgenden morgen gezamenlijk hun marsch voort te zetten. Het was een afgelegen, door zwaar geboomte ingesloten plek, waar ontelbare schuilhoeken in geval van nood veiligheid boden. Den Geuzen, die ieder pad in dergelijke streken kenden, gaf het alle voordeelen, die de Spanjaarden als zoovele hinderpalen in hun bewegingen stuitten; iedere droge greppel, iedere doortocht tusschen het ondoordringbaar schijnend struikgewas, iedere kronkeling der weinig bezochte wegen, iedere boomgroep waarachter men zich kon verbergen, ze waren de natuurlijke verschansingen der verdedigende partij, waartegen de aanvallende telkens storm moest loopen.

Het was een zoele avond. De wachtvuren waren ontstoken, de posten uitgezet en het meerendeel der bende strekte zich, van de inspanning des daags vermoeid, tot rusten uit. Ook Edward had zich op den grond, het harde bed dat altijd gereed was, neergevleid, maar geen slaap kwam in zijn oogen. De herinneringen, die deze streek en het gesprek met zijn makker hadden opgewekt, verdreven bij hem den sluimer, die zich weldra over zijn kameraden uitbreidde, en ofschoon hij

de voorwerpen om zich heen misschien evenmin zag als hun gesloten oogen deden, het waren droomen, alleen wakend gedroomd, die voor zijn peinzenden blik verrezen.

Of hij gehoopt had, dat Viale een poging zou doen om hem terug te roepen, een ijdele poging, maar toch een die van liefde in het hart des vaders sprak? Het gesprek met den jongen edelman had vele vragen in zijn gemoed wakker geroepen, waarop hij geen antwoord kon vinden. Was Viale in staat geweest, den raad te volgen, dien de lippen geven en de ziel meestal hoopt dat verwaarloosd zal worden? had hij den band vergeten, eens tusschen hen gelegd? Het was van Edward, toen hij zich bij de Geuzen voegde, geen leugen geweest, wanneer hij den wensch uitsprak, dat de graaf alle betrekking tusschen hen mocht vergeten; hij zelf wilde vergeten, en er zijn tijden, waarop de geest zich bereid voelt ook de herinnering van het liefste weg te werpen, als hij met dat offer maar een toestand kon koopen, vrij van de gedachten, die hem het denken zelf hebben doen verafschuwen. Langzamerhand echter was hij begonnen te voelen, dat zijn wensch Viale vernederde, dat de vervulling er van alleen kon plaats hebben, wanneer alle betere aandoeningen in diens borst gestorven waren, en hoewel hij nooit had uitgesproken, dat hij het tegendeel verlangde, klopte zijn hart toch pijnlijk, toen hij erkende, dat de graaf naar zijn woorden scheen te willen handelen. Bijna ieder leven heeft zulke oogenblikken, waarop de ziel voor een keuze staat, die zij niet weet te doen, de keus of zij een door haar verwekt leed of een koelheid wil zien, die toont dat de scheiding geen wonde sloeg; of zij liever de verantwoordelijkheid dragen wil, hen die haar liefhadden veel tranen te hebben gekost, of in het droge, kalme oog te lezen, dat het geen innige liefde was waarmee zij bemind werd. Hoe het lot ook in zulke gevallen beslist, het is bijna altijd een teleurstelling, die zich aan zijn uitspraak verbindt.

Edward, terwijl hij zoo de eenzame uren doorbracht, ondervond iets van dat gevoel, waarmee men, in angstige spanning aan een sterfbed gekomen, en half wanhopend of het troost-

woord, dat men spreken wil, ingang zal kunnen vinden in de snikkende borst, alleen kalme, door geen traan bevochtigde trekken ziet; een eigenaardige teleurstelling, waarvan weemoed, nog te ernstig om een tint van bittere ironie te kennen, den grondtoon vormt. Hij vorderde niets meer van het leven; hij had de rekening er van afgesloten zonder een verzoenend vaarwel van hen, die hij eens bemind had, daarin op te nemen; maar bij de woorden van zijn metgezel had hij toch gevoeld, dat zijn hoop een te kort geleden had, en dat hij op iets onvolkomens staarde, wanneer hij aan zijn leven dacht, op iets dat eindigen zou zonder een slot te hebben.

De jonge edelman, die in zijn buurt zoo rustig sliep, had weinig vermoed welke pijnlijke snaren zijn gesprek in Edwards borst deed trillen; hij was alleen nieuwsgierig geweest of deze volkomen los van Viale was, en zielkundige waarnemingen kosten misschien meer wreede proeven, dan ooit door natuurvorschers genomen zijn.

De omstandigheid, dat een gunsteling van den fanatieken graaf van Viale tot de ketters had kunnen overgaan, was zoo belangwekkend, dat zij alle vragen van verwondering rechtvaardigde, en de persoon, die dat gedaan had, moest er zich in schikken, te wille van zijn daad zich zelf te zien vergeten. Hij was als een gewonde, voor wien men medelijden gevoelt, maar over wiens kwetsuur men de hand toch telkens weer met nieuwsgierig onderzoek laat gaan, niet denkend of het een felle smart is, die zij verwekt; de wond heeft haar eigen gewicht en vaak een grooter dan hij die er aan lijdt; ook Edward had die pijnlijke les moeten leeren. Met een gewaarwording van half benijdend verlangen staarde hij den sluimerende aan, over wiens gelaat een blijde droom scheen te spelen; o, dat ook hij zoo rustig had kunnen slapen!

Op dit oogenblik tikte hem een hand op den schouder, en zag hij een der Geuzen, die zich hier bij hen gevoegd hadden, naast hem staan. De man wenkte hem en legde tegelijk zijn vinger waarschuwend op de lippen; zonder vragen gehoorzaamde Edward dus aan den geheimzinnigen wenk en volgde,

na zijn wapens te hebben gegrepen, zijn zwijgenden geleider.

»Is er onraad?" sprak hij eindelijk, toen beiden geheel buiten gehoor waren.

De Geus lachte. »Zooals men het noemen wil, hoofdman; er is iemand, die u wil spreken. Ga daar ginds naar het vuur; er is daar geen mensch in de buurt, behalve mijn kameraad, die niet luisteren zal omdat hij slaapt, en ik zelf die het niet doen zal omdat ik er op letten moet, of geen vijand komt. Ge kunt er uw hart voor haar uitstorten, en wilt ge het binnenhouden, mij ook goed."

»Dus is het een vrouw, die mij spreken wil?"

»En een nonnetje daarenboven; ja, ja, ik dacht niet, dat ik met dat zwarte goed nog iets te doen zou hebben, maar ze heeft mij eens opgepast, en dan ze had u iets gewichtigs te zeggen, en — al draait men ook allen raven den hals om, is er toevallig een nachtegaal onder, dan kan men wel eens een uitzondering maken, dus — dus deed ik als een gek, en gij kunt nu zien, wat gij wilt doen." De man deed klaarblijkelijk zijn best om een opwelling, die van oude gevoelens getuigde, op ruwe wijze weg te redeneeren en het feit te verbergen, dat een van die »Paapsche vrouwen" zijn hart had kunnen roeren; hij wendde zich snel om, haalde zijn schouders met gemaakten spot op en keerde dan naar zijn post terug, terwijl Edward naar de hem aangewezen plaats ging.

Een gedaante, niet in het welbekende gewaad gehuld, maar met de welbekende trekken, stond voor hem. De jonge man sloeg haar ontroerd gade. »Zuster Klara, gij hier? in welk gevaar hebt gij u begeven?" sprak hij angstig.

»Wees onbezorgd, ik heb brieven van den graaf van Viale, die mij vrijen doortocht in het leger der Spanjaarden verschaffen, en wat de uwen betreft, zoo draag ik het kleed niet dat hun oogen haten, zij zullen mij dus niet vervolgen. Het is om u dat ik gekomen ben, spreek niet over mij; God zij dank, dat ik u eindelijk gevonden heb, het duurde lang eer ik uw spoor kon ontdekken. Door gevangenen, die in handen der Spaanschen vielen, vernam ik in welke richting uw tocht

ging, en het nadere over den troep, waartoe gij behoordet. Ik kende den man, die u riep, ik had hem eens opgepast, en toen ik op zijn bende stootte, liet hij zich verbidden, en beloofde mij tot u te zullen voeren, hij wist waar gij u bevondt. Gij ziet, dat mij geen gevaar dreigt."

Edward staarde met aandoening in haar vermoeid en toch zoo helder gelaat. Zij droeg een eenvoudig, donker reisgewaad instee van haar ordekleed, maar het was dezelfde gedaante, die hij voor jaren had geroepen en wier beeld altijd aan zorgen en smarten scheen verbonden te zijn, doch altijd als troost. »O zuster Klara, ik kan u nooit genoeg danken," fluisterde hij.

»Mijn vriend, ik begeer geen dank; gij behoort tot een partij, tegen welke de gebeden mijner geloofsgenooten dagelijks opgaan, en ofschoon ik nooit vermocht den hemel om iets te bidden, dat als vloek zou neerdalen, ik kan niet vergeten, welk een scheiding er tusschen ons is, vóór ik u tot de mijnen zie terugkeeren."

»Vorder dàt niet, het kan nimmer geschieden."

»Ja, Edward, gij zult terugkeeren, maar niet als Edward Melville, — als de graaf van Viale, want het is in naam van uw vader, dat ik tot u kom."

»Hij wil mij als zoon erkennen."

»Ja." De non zag hem aan als om de teekens eener blijde aandoening op zijn trekken te lezen, maar hij keerde zich af en vroeg langzaam met denzelfden kalmen ernst: »vrijwillig? — gij moet mij die vraag vergeven, ik kan moeielijk meer aan iets dan smart en scheiding gelooven."

»Vrijwillig heeft hij het onrecht, u aangedaan, erkend; zijn eigen hart heeft hem de belofte ingegeven, die ik u kom herhalen; gij zult zijn rechtmatige zoon, gij zult graaf van Viale zijn, en hij zal u bij de regeering een pardon verschaffen; keer slechts terug en geef uw kettersche dwalingen op."

»En indien ik dat niet vermag, indien ze mijn vaste overtuiging zijn, die ik niet kan verloochenen?"

Er volgde een lange stilte. Zuster Klara was te zeer over-

tuigd geweest, dat alleen de wanhoop van het oogenblik Edward in de armen der ketters gedreven had, om aan déze mogelijkheid te denken, en zij ontstelde over de geringe uitwerking harer woorden, die geen toon van vreugde of ontroering aan zijn lippen konden ontlokken. Een poos bewaarde zij het zwijgen eener moedelooze teleurstelling.

De jonge man was de eerste, die sprak. »Ik wist dit," zeide hij, »voor den Geus waren uw woorden niet bestemd; welnu, hij zal ze niet verstaan hebben, hij kan u alleen danken, dat gij hem toondet, hoe de Katholiek een vader zou gevonden hebben."

Zijn toon klonk rustig, en toch, het was geen koelheid die deze rust ingaf. Hij had de tijding, dat Viale's vaderhart ontwaakt was, zoo dikwijls in zijn droomen met smartelijke blijdschap vernomen, en uit den sluimer opschrikkend zoo dikwijls met een zucht bemerkt, hoe het maar een droom geweest was, dat zij hem, nu hij haar in werkelijkheid vernam, niet onverschillig kon laten. Doch hij bespeurde iets van de gewaarwording, die vaak op het sluiten van een langgewenschte verzoening volgt; hij zag dat zij een nieuwe scheiding opende. Het eerste vaderwoord van Viale was in den strengen eisch des geloovigen gekleed, en daarom roerde het in de borst van zijn zoon geen dier snaren die het anders zou hebben doen trillen, en de Protestant in hem sprak de scheiding reeds uit, eer de zoon nog een gedachte van blijdschap voor de vereeniging had kunnen vinden.

Zuster Klara vernam alleen de woorden, zij kon niet op den bodem van het gevoel zien dat ze verklaarde, en verweet zich den godsdienstigen eisch, die zij zoo snel aan Viale's belofte had vastgeknoopt. »Vergeef mij, dat ik u krenkte, het was niet goed zoo te spreken, niet goed op den voorgrond te stellen wat...."

»Wat het zwaarste weegt; denkt gij dat ik niet weet, hoe men om den ketter te redden...."

»U als zoon erkennen wil? neen Edward, de graaf van Viale is een vurig Katholiek, en uw afval van de kerk moest

hem diep doen lijden, maar aan de liefde, die hij u biedt, heeft alleen de vader deel, en hij alleen roept u terug. Gij zult de voorrechten, die men u te lang onthouden heeft, genieten, gij zult in zijn rang deelen en de vertegenwoordiger van een roemrijk, machtig geslacht zijn; en meer dan dat, gij zult het hart van een vader vinden, die u liefheeft en goed wil maken wat hij misdreef. Het is zijn hoop dat gij tot het geloof, waarvan gij vervreemd werd, terug zult keeren, maar hij zal geen dwang op u trachten te oefenen. Alleen vrijheid en genegenheid zult gij ontmoeten, het leven heeft u zijn zorgen op smartelijke wijze doen gevoelen, maar gij zijt jong, gij zult vergeten; nu nog niet, misschien eerst na langen tijd, maar gij zult eindelijk den dag zien aanbreken waarop de vreugde u weer toelacht, gij zult bemind worden en zelf beminnen. O volg mij, scheur u van het verleden los, en neem het toekomstig geluk aan, geen ruw woord zal uw overtuiging kwetsen."

Edward had haar zwijgend aangehoord. Klonken zij niet verlokkend, die stemmen van het rijke leven, dat zij voor zijn geest deed opgaan? Zij had zijn gelaat niet kunnen onderscheiden, thans eerst wendde hij het naar haar toe, en zij zag diezelfde uitdrukking van kalmen ernst daarop, die het zoo vreemd, zoo verouderd deed schijnen. Ook zijn stem klonk weemoedig maar toch rustig als voorheen: »en ondanks die belofte kan ik u niet volgen. Neen, zuster Klara, ik zal nooit terugkeeren."

»Edward," zuchtte de non, »gij wilt zoo hard zijn voor den vader, die tot u komt met de bede om vergiffenis? uw moeder zou anders geweest zijn."

Hij glimlachte treurig. »Het is geen hardheid," zeide hij, »die in mijn borst woont. Denkt gij, dat ik zou willen leven met al mijn haat in de borst, terwijl ik mijn liefde begraven heb? Dat zou erger zijn dan de dood. Neen, toen ik wist dat mijn geluk en mijn hoop gestorven waren, dat ik niets meer te beminnen had, toen zijn ook de aanklacht en de toorn eweken; ik ben rustig geworden, maar daarom behoor ik

niet meer aan het leven en kan niet in de wereld terugkeeren.”

»Die gedachten zijn zelfmoord; zoo mag men het leven niet beschouwen.”

»Niet in andere tijden; thàns wel. Zie om u heen; gij zijt Katholiek, maar uw geloof is niet het geloof der kerk, die moordt en verdelgt; gij voelt voor de ongelukkigen wier bloed zij vergiet, gij zoudt hen willen redden, en zij kunnen gered worden, doch niet door hen die zelf aan het leven hangen; er moet een geslacht zijn, dat bereid is in den strijd tegen de tirannie te sterven, opdat zij, die daarna komen, in de vrijheid mogen leven.”

»Op u rusten andere plichten; o denk aan al het schoone, dat het leven u bieden kan.”

»Zijn er niet honderden, voor wie de toekomst vol geluk is, op wier bloeiende jeugd de hand der smart zich nog niet verouderend neerlei, en die toch hun geluk en hun jeugd willig ten offer brengen? en zou ik alleen achterblijven? neen, ik behoor aan mijn zaak, en mijn zaak is de dood, maar zij voert tot onsterfelijkheid; het zij zoo!” Er was te veel smart in zijn borst om met die volle geestdrift te spreken, die de harten van hen vervulde, wier eerste gevoel voor het denkbeeld klopte, dat thans veroverend door de wereld ging, maar daarvoor was het besluit, dat hij genomen had, ook te vast om te wankelen, wanneer die geestdrift mocht verkoelen. De non zag hem aan, en zij voelde hare hoop zinken. Er was op zijn trekken geen uitdrukking van woest fanatisme, er was niet die sombere, terugstootende uitdrukking op, die zij er de laatste maal gezien had; maar toch, zuster Klara die tóen den moed niet verloren had, zij stond nu moedeloos tegenover den jongen man, wiens gelaat zoo rustig, doch ook zoo volkomen onverzettelijk op haar neerzag. De hartstocht liet zich bedaren, de smart kon heelen, en de hand die het gebroken leven weer had opgericht, ze zou het ook op nieuwe banen voeren; maar wat was er thans nog te doen? Zij voelde dat de strijd was geëindigd en dat zij op geen zege meer

kon hopen, of een nieuwe kracht moest komen, die het bloed, dat nu zoo kalm onder de litteekens van gesloten wonden vloeide, weer in onstuimige gisting bracht.

»Edward," zeide zij, »is er geen stem wier klank mijn woorden den weg tot uw hart kan banen, nu ik helaas! dien niet vinden kan?"

Hij glimlachte weemoedig. »Zuster Klara," antwoordde hij, »zoo mijn besluit kon wankelen, geloof mij, dat gij het zoudt doen wankelen. Gij hebt tot mij gesproken in naam van al wat een echo in mijn hart kon wekken, in naam van het geluk, in naam der vergeving."

»Doch niet in naam der liefde. Edward, als zij mijn woorden kwam herhalen?"

De jonge man zag een oogenblik zwijgend in het flikkerende vuur. Hij wees op eenige verkoolde stukken hout, en zeide langzaam: »de gloed heeft ze verteerd, zullen ze opnieuw ontbranden, wanneer gij de vlam er bij brengt? Het is voorbij, ze zijn vergaan. Neen, zuster Klara, daar is geen stem, die machtiger zal zijn dan de uwe."

»Ook niet die van Helene van Vredenborg?"

Edwards gelaat kleurde zich met een vluchtig rood, maar hij antwoordde niet.

»Gij hebt haar lief," vervolgde de non, »en zij is vrij."

Wat in hem omging, wie kan het zeggen? De mensch noemt vaak zijn verleden reeds gestorven, terwijl het nog altijd voortleeft, en zelfs wanneer het werkelijk begraven werd in het kerkhof van zijn hart, waar is het graf, waarbij men niet aan zijn dooden denkt? Gingen ook aan Edwards geest de beelden van dat weleer voorbij?

Nog eens kwam een vluchtige hoop in zuster Klara's gemoed op. »Edward," zeide zij, »uw liefde wordt beantwoord, Helene heeft u lief."

Hij zag haar vragend aan. »Hebt gij haar gezien?" hernam hij snel.

»Ja, zij is hier."

Zijn gelaat teekende ontroering, maar de non wist niet, of

het vreugde of smart was, die deze aandoening teweegbracht. Hij antwoordde haastig: »kan ik haar dus zien?"

»Ja." Zuster Klara wilde gaan, maar hij hield haar tegen. »Laat mij u eerst iets zeggen," sprak hij zacht en ernstig; »wat ook geschieden mag, er is een gevoel in mijn borst, dat de loop der dingen nimmer veranderen zal; het is mijn dank voor u. Als ik niet handelen kan, gelijk gij vordert, denk niet dat mijn hart minder levendig voelt voor al de offers, die gij om mijnentwil gebracht hebt. Wilt gij mij beloven, dat niet te denken?" Zij boog het hoofd, en haar oog was vochtig, maar de lippen vonden geen antwoord meer. Hij vervolgde: »zeg aan den graaf van Viale" — zijn stem haperde, maar hij herstelde zich en sprak, al was het met moeite: — »zeg aan mijn vader, dat als er van mijn kant sprake mag zijn van vergiffenis ik hem die geschonken heb, en dat ik hem bid ook aan mij met zachtheid te denken, en te vergeven dat ik een weg bewandelde, waarop wij elkaar nimmer konden ontmoeten."

»O Edward, hebt gij geen teeken van liefde voor hem dan de woorden eener vreemde? zal hij die gevoelens gelooven, als hij ze niet uit ùw mond verneemt?" riep de non, wie het denken aan Viale weder kracht gaf. Hij trad ter zijde en schreef haastig iets op een blad papier, dat hij haar overhandigde. »Geef dit aan mijn vader, en hij zal niet twijfelen. Zeg hem, dat ik nu weet, hoeveel langer de liefde duurt dan alle bitterheid; mijn bittere herinneringen zijn gestorven, maar de herinnering aan zijn liefde woont nog in mijn borst. Zeg hem dit, en nu, — vaarwel!"

De hand van den jeugdigen Protestant en die der Katholieke zuster sloegen zich vast ineen. Zij voelden ieder levendig voor hun kerk en die beide kerken bestreden elkaar vol haat, maar er is nooit een strijd geweest, of de liefde in het hart der vijanden voorspelde reeds de dagen, waarop een vrede zou gesloten worden. Ook hun handslag voorspelde dat er een tijd komen zou, waarop het nu zoo verdeelde Nederlandsche volk zich zou herinneren, dat het zonen van één land

waren die, elkander bestrijdend, den vreemdeling tot heerscher maakten, en de woorden zouden klinken: wij zijn Nederlanders, laat ons broeders zijn!

Die tijd zou komen, maar hij was nog ver af. Het was nu nog slechts tot een afscheid, dat de geloovigen der twee partijen elkaar de hand konden drukken, en Edward wist dit, terwijl hij met een gevoel van diepe aandoening het vaarwel uitsprak, dat ook een vaarwel aan de laatste herinnering van het geloof zijner jonkheid was. »Voorbij!" sprak de stem in zijn binnenste.

Op dit oogenblik hoorde hij een zachten tred. Hij zag op, en zag — Helene!

De non trok zich snel terug. »Wij zien elkander weder," fluisterde zij, en haar blik rustte met smeekenden aandrang op de eenige, wier stem zij welsprekend genoeg waande, om zijn vast besluit nog te schokken. »Het leven en de liefde roepen u," sprak zij nog eens; toen waren beiden alleen.

Zij stonden tegenover elkaar. Een onbeschrijflijk gevoel doortrilde hun borst, maar geen hunner sprak. Hij vroeg niet hoe zij hier gekomen was; er zijn oogenblikken waarop het gevoel van afstand en ruimte ons verlaat; de vragen van het tijdelijke waren voor hem verdwenen, want hij droeg de eeuwigheid in zijn borst.

Ook zij bleef in 't eerst sprakeloos. — Een diepe ontroering teekende zich op haar gelaat, zij dacht aan het uur waarop zij hem voor het laatst had gezien, en aan al de stormen, die over hen heen hadden moeten gaan, om dit oogenblik van weerzien mogelijk te maken. Het was als lazen beiden in elkanders blik wat geen woorden hun konden zeggen. Edward las in haar oogen de taal der liefde die, nu niet langer verborgen, met haar volle innigheid sprak, maar het was een liefde die niets meer eischte, en hij gevoelde dat zij niet kwam om zuster Klara's woorden te herhalen.

»Heb dank, Helene," sprak hij eindelijk; »ik weet, gij zijt gekomen om afscheid te nemen, heb dank voor die laatste, die beste gift, die het leven mij geschonken heeft, heb dank voor uw liefde."

Ja, zij had de stomme taal van zijn blik verstaan. Het woord, op welks invloed de non zoo vurig hoopte, zou niet van haar lippen dringen. Zij wist, dat de zaak, die hem riep, heilig voor hem was, en zij hield hem niet terug; haar hart boog voor de macht, aan wier stem hij gehoorzaamde. De fouten van het verleden waren geboet, vóór hen lag het leven met de volle belofte van geluk; zij hadden slechts te volgen, en toch wisten zij beiden, dat dit hun weerzien slechts was om afscheid te nemen en dat het een afseheid wezen zou — voor altijd.

De gebeurtenissen van het verleden kunnen in haar invloed op uitwendige omstandigheden voorbij zijn, maar in ons hart zelf hebben ze haar zaad gestrooid, en dat moet opgaan en kan niet verstikt worden. Op de velden, waar eens de smart heeft gestaan, blijven vele stoppels achter, en de vreugde kan er niet meer groeien.

Ook Edward en Helene gevoelden, dat men geen nieuw huis op puinhoopen bouwt. Zij hadden zich door menschelijke hand laten scheiden, zij mochten thans niet weigeren aan de scheiding te gehoorzamen, die een hooger gebod dan menschelijke dwaling, dan trots en verkeerdheid hun oplegde.

»Gij handelt zooals ik wist dat het zijn moest," antwoordde zij. »Ja, Edward, ik ben gekomen om u een vaarwel te brengen, dat u zeggen zou, wat ik in die smartelijke ure, toen wij elkaar voor het laatst zagen, niet zeggen mocht, al voelde ik het toen ook, gelijk ik het altijd gevoeld heb;" — haar stem stokte, zij dacht er aan hoeveel beter het geweest ware als zij gesproken had, en er was een licht beven in haar stem, toen zij voortging: »ik scheen koud en onverschillig op dat uur, het was omdat ik wenschte zoo te zijn, maar o, ik was het niet, ik kon niet vergeten hoe lief ik u had."

Een gevoel van zelfverwijt kwam in hem op. »Helene, hoe heb ik u miskend!" sprak hij treurig.

»Niet gij alleen, wij beiden; maar toch wij hebben elkander gevonden, laat ons de scheiding vergeten en alleen aan het weerzien denken; onze oogenblikken zijn weinige." — Ondanks

de vastheid van haar besluit ging een zucht over haar lippen; het viel haar toch zwaar zich zoo geheel in de sterkte van haar overtuiging te verliezen.

Edward hoorde dien zucht. Geen aarzelen voor hem zelf, maar een twijfel of zijn onwrikbaarheid gerechtvaardigd was greep hem aan. »Helene," riep hij, »handel ik verkeerd? zeg mij dat ik u niet alléén mag laten, en ik wil blijven, uw oordeel beslisse; is de stem, die mij roept, een ijdele klank? Mijn geliefde, is het onrecht, zoo ik haar volg?"

Zij had haar kalmte hernomen. »Neen Edward, neen," antwoordde zij vast, »de stem die u roept is heilig, en gij moogt, gij moet haar volgen. Waan niet, dat ik het anders zou willen, dat ik doof kon worden voor het woord van ons verleden, hetwelk mij zegt, dat er iets tusschen ons is, wat nooit dáár mag zijn, waar geluk zou kunnen wonen. Ik zelf heb dit gekozen, maar ach, mijn hart is zwak, vergeef mij zoo het een oogenblik faalde."

»O, Helene, dat het juist die kracht is, die ik van u vorderen moet!" Het was hem aan te zien, hoe zwaar het hem viel, niets dan die woorden van beklag te hebben voor haar, die hij het innigst beminde, en toch, hij kon niet zeggen: handel anders, opdat deze smart aan u voorbijga. Het was waar, er stond iets tusschen hen. De weduwe van Reinout van Meerwoude kon niet meer de gelukkige gade van zijn doodvijand worden; hun handen mochten zich alleen tot afscheid in elkander leggen, wilden zij niet de schim van den doode zien, die dreigend voor hen oprees.

»Waarheen wilt gij gaan?" vroeg hij eindelijk.

»Mijn broeder is in Duitschland en roept mij tot zich; er is, zegt hij, veel in hem veranderd, ik zal voor het eerst in waarheid in hem vinden wat hij vroeger slechts in naam was. Wij hebben veel geleden en ervaren, wellicht voert het ons tot een beter leven. Ik wil het beproeven."

Er was diepe weemoed in haar toon, maar geen hopelooze berusting. Hij voelde dat er een moed en een kracht in haar waren, die haar zouden steunen. »En zuster Klara?" vroeg hij.

»Zij blijft in Brussel, haar hart hangt aan de oude herinneringen, en haar land is haar dierbaar; zij kan van hier niet scheiden."

»Zult gij het kunnen doen?"

»Ik weet, het zal mij zwaar vallen, maar toch het is beter. Het is zoet in zijn vaderland te blijven, ook al heeft men er geleden, wanneer men, als zij, denken mag aan ieder uur, dat men er doorleefde, maar ik — er is veel dat ik vergeten moet, voor dwaling en — schuld."

Een geluid als het signaal van een trompet klonk plotseling in de verte. Als een schok doordrong beiden die toon. Zij wisten wat hij beteekende. »Zoo snel reeds?" fluisterde Helene, en haar hart voelde nog eens zich pijnlijk samentrekken.

De troepen maakten zich gereed; zij moesten scheiden.

Het roode, flikkerende licht der wachtvuren viel helder op hun gelaat, en voor 't laatst ontmoette zich hun blik, een lange, diepe blik.

Maar zij zagen elkander niet, zooals zij daar stonden, met de litteekens van smart en zorg, die blijvende sporen van hun verdwenen leed; niet zooals zij waren; neen zooals zij hadden kunnen, hadden moeten zijn. Het verleden rees voor hen op en spon een andere toekomst, het legde hun handen ineen, niet tot een eeuwig afscheid, neen, tot een eeuwige vereeniging; het fluisterde: zijt gelukkig in uwe liefde! en zij waren gelukkig, er was zonneschijn om hen heen; zij zagen — de toekomst, die zij zich zelf hadden kunnen opbouwen, en toen eerst zagen zij het heden, en het gevoel van geheel hun verstoord leven kwam in hen op.

»Hoe gelukkig hadden wij kunnen zijn!" als in een droom sprak Edward die woorden. Het was een vonnis over zijn eigen daden; de wroeging van het zelfverwijt was voorbij en hij beoordeelde zich kalm als een vreemde, doch in die kalmte lag de diepte van zijn leed uitgesproken, want de weg tot haar gaat alleen door oneindige smart.

Helene zag op, haar gelaat was helder en er zweefde een

glimlach op hare lippen, geen lach van vreugde, weemoed of bitterheid, neen van iets, dat al die gevoelens gekend maar ze alle overwonnen had, de glimlach van den vrede. Zij sprak op zachten toon: »het leven van velen is een dwaling, wij hebben ze ten minste erkend. Zooals ik hen gezien heb, in al het leed dat zij zich berokkenen, met al hun noodeloozen strijd, komt het mij voor, alsof de erkenning dat wij dwaalden, dat wij het betere gekund hadden, en als wij nog konden het zouden doen, een prijs is, groot genoeg om er dien strijd voor over te hebben." Haar oogen schitterden. »Ja Edward, zooals ik u thans liefheb, zooals ik u thans vaarwel zeg, en aan al de jaren denk, die aan dit oogenblik vooraf gingen, geloof ik niet, dat het te duur gekocht is. Wij hebben in nacht gewandeld, en nu het licht opgaat zien wij de puinhoopen van al wat wij vernield hebben, maar het is licht geworden en wij zullen geen nieuwe verwoesting op onzen weg aanrichten. Edward, laten wij zonder wrok scheiden, zonder wrok tegen de dooden of tegen ons zelf; onze tranen zijn druppels geweest in den grooten stroom van jammer, die ons land bedekt en die het vruchtbaar moet maken om weer nieuw geluk te dragen. Het is altijd zoo geweest en zal altijd zoo blijven: alleen uit den nacht gaat de zon op."

Zij zweeg, en toen hij haar gelaat zag, zoo kalm en stil, en toch zoo vol liefde, het gelaat dat altijd de ster geweest was, die hem op zijn pad voorlichtte, toen voelde hij dat zij waarheid sprak, en dat dit oogenblik niet te duur was gekocht. »Ja Helene," zeide hij, »ons leven was een dwaling, maar niet geheel; uw beeld heeft mij op den weg der waarheid geleid, want nu weet ik, dat gij mij dierbaar waart, zelfs toen mijn gemoed zich nog met de liefde misleidde, die mij bedriegen moest omdat ik mij zelf bedroog. Ik weet, dat ik u altijd heb liefgehad, en dat de nacht des doods ons niet scheiden zal, zooals de nacht der misleiding ons niet gescheiden heeft. Helene, de eeuwigheid geeft u aan mij, en het is met haar stem, dat ik het woord mijner liefde tot u spreek!"

Er kon lengte van tijd geweest zijn, maar wat had ze hun

meer kunnen zeggen dan dit woord? welk gevoel was er nog, hooger en in zeker opzicht ook gelukkiger, dan wat nu hun hart doortrilde? Neen, zij kónden scheiden. Er was in die korte bekentenis alles gezegt, wat de liefde zeggen kon, en haar blik was een antwoord, een stomme belofte, die geen woorden meer noodig had, zelfs geen vaarwel, want ja, dit uur had voor hen opgehouden een afscheid te zijn!

Hij drukte haar aan zijn borst en hun lippen raakten elkaar een oogenblik aan met dien kus, dien de liefde geeft, als al haar hartstocht geweken is, en alleen haar diepe innigheid nog bleef; toen maakte zij zich los— en de duisternis onttrok haar aan zijn blikken.

Hij zag haar verdwijnen, maar hij voelde geen smart meer. Er was een licht voor hem opgegaan, dat nooit meer zou worden uitgedoofd, en toen haar slanke gestalte zich in de verte verloor, voelde hij wel dat alle geluk der wereld hem verliet, maar al haar leed was ook geweken, en hij zag het boek van zijn leven voor zich openliggen, onbeschreven als in het begin, want de woorden die er eens op hadden gestaan waren uitgewischt, en geen nieuwe bladzijde zou meer volgen.

Op dit oogenblik klonk een tweede trompetsignaal, het teeken dat de marsch zou beginnen. Hij richtte zich snel uit zijn peinzende houding op, en greep naar zijn wapens.

Toen hij zich omwendde, bemerkte hij in het oosten de eerste zonnestrepen; een glimlach omzweefde zijn lippen. »Dus tóch!" zeide hij; de morgen op de heuvels van Ilmenoude, vele jaren geleden, kwam hem voor den geest. »Voorwaarts, naar Heiligerlee," die kreet klonk hem tegemoet, en de kleine troep zette zich in beweging.

Het ging naar Heiligerlee, naar den kant vanwaar de dag kwam!

Een korte tijd was verloopen. — Op het wapen der Viale's scheen de zon met gouden glans, maar zij verlichtte geen gravenkroon meer. De trotsche droom, dien zijn eerzucht ge-

koesterd had, was vervuld, uit den armen jonker de Brénis was een hertog van Viale geworden. Er heerschte geen feestdrukte in het prachtige paleis, dat belette de rouw om den jeugdigen erfgenaam, die heengegaan was eer zijn blonde lokken de hertoglijke kroon hadden kunnen dragen, maar ontelbare belangstellenden hadden zich in de zalen verdrongen, om hun deelnemende blijdschap over de eer te betuigen, die den eigenaar was te beurt gevallen.

Viale had hun bezoek aangenomen; hij was te zeer man van de wereld om een maatschappelijken vorm te verwaarloozen, en zijn lippen hadden de woorden van erkentelijkheid gesproken, voegzaam bij zoo groot een gunst. Alles had aan den uiterlijken schijn beantwoord, en dat er geen levendiger vreugd in zijn oog schitterde, men kon het den vader vergeven, die bij zijn hoogen titel als vanzelf er aan herinnerd werd, dat hij geen zoon meer had om dien op een nieuw bloeiend geslacht over te brengen. Men schreef hem geen warmte van gevoel toe, waar het niet zijn haat of zijn eerzucht gold, maar dat er voor Frank genoeg liefde in zijn hart geweest was, om zelfs den triomf van zijn hoogmoed te verdonkeren, dat geloofden ook zij, die het meest over zijn koelheid riepen, en die overtuiging verminderde den nijd, die elke grootheid verzelt, en die zich alleen laat verzoenen wanneer hij denken kan, dat het ongeluk de grootheid belet zich zelf volkomen te voelen.

Nu was Viale weder alleen. De maatschappelijke dwang had opgehouden, en hij behoorde aan zijn gedachten. Zeker, zijn gemoed was vol smart om de heldere, jonge gestalte, die zijn oog nooit meer zou aanschouwen, om den zoon, bij wiens wieg hij de laatste zoete druppels uit dien beker der schuld gedronken had, waarin hij van toen af alleen bitterheid vond; maar toch zijn hoofdgedachten behoorden niet aan Frank. Frank was veilig, was gelukkiger dan hij het ooit op aarde wezen zou; Viale had in den laatsten tijd te veel geleden om niet de woning van het geluk elders te zoeken, en hij kon hem niet terugwenschen, hem voor wien hij den hemel ge-

opend zag, waarin men niet leed, en — niet zondigde. Zijn trots had diep moeten vernederd worden om te erkennen, dat hij met al zijn schatten en titels het hart van zijn kind misschien nooit bevredigd had, en dat de hemel beter was dan al de goederen om welke hij er tegen misdreef.

Maar zijn andere zoon, de zoon die nog leefde, die nog lijden kon, waar was die thans? Nog had zuster Klara geen bericht gezonden, en hij ging onrustig heen en weer en overdacht alle mogelijkheden, zooals hij dag aan dag gedaan had, en overdacht wat hij voelen zou, als zijn zoon hem eens niet vergaf. Tot dat punt kon zijn denken gaan, verder niet. Wat daarachter lag was een wijde huiveringwekkende leegte, een oneindige ruimte waarin zijn geest zich niet dorst verliezen. Hij voelde alleen dat zij was als de dood, het onbepaalde, waarin men zich niet vooruit kon indenken.

Hij had boden uitgezonden om de non tegemoet te gaan; het kon zijn, dat zij hindernissen op haar weg had gevonden en door de troepen krijgsvolk opgehouden was, die van alle kanten uitrukten. Zij moesten heden terugkeeren, had hij berekend; heden moest hij tijding ontvangen. Wat zou haar inhoud zijn? Zou zij hem melden, dat Edward wilde terugkomen, dat hij alles vergaf, of — en de eindelooze ruimte, waarin Viale niet wilde doordringen, lag weer voor hem.

Een zacht kloppen aan de deur stoorde zijn mijmering. Zij werd geopend en een man, nog in reiskostuum, trad binnen. Hij droeg een klein pakket in de hand.

»Wat is dat? hebt gij de zuster gezien?" vroeg Viale in ademlooze spanning.

»Ja, Uw Edelheid, en zij heeft mij dit meegegeven;" hij wees op het pakket.

»En verder? verder niets?"

»Neen, maar er zijn slechte berichten van den oorlog, de Geuzen hebben een groote overwinning behaald; ik weet het van een die afgezonden is om den hertog van Alva spoorslags de tijding te brengen; er moeten veel gesneuvelden zijn."

Viale zag den man een oogenblik aan, hij zag dat deze meer wist, en toen wist ook hij alles. »Wat heeft men u gezegd?" vroeg hij.

»Genadige heer, men zeide, dat jonker Edward" —

»Bij de troepen der Geuzen was, ik weet het."

»Dat hij zeer dapper gevochten had, en dat — dat hij — gevallen was."

De vader had het gevoeld, eer de woorden nog uitgesproken waren. Zijn zoon was dood. Hij wenkte den bediende zich te verwijderen, en dan brak hij het pakket open, terwijl meer dan doodsangst zijn hand bevleugelde.

Er was een brief van zuster Klara, het verhaal van haar laatste onderhoud met Edward, op haar zachte, verschoonende wijze gedaan met al den troost dien zij geven kon, en daarbij een andere brief, waarvan hij het schrift zoo wel kende.

Hij nam het papier. Het bevatte slechts weinige woorden, maar zij waren veelzeggend.

»Liefde en vergiffenis," en daaronder met vaste hand: »vaarwel voor hier, niet voor eeuwig. Edward."

Dat was alles.

Dat was het weinige wat een leven kon zeggen dat wenschte te sterven, dat was het vele wat een geloof kon zeggen dat de onsterfelijkheid voor zich zag. Een vaarwel, doch in het vertrouwen van een weerzien.

Zwijgend boog Viale het hoofd. De uitkomst, waarop hij gehoopt had, was niet bereikt; hij zou den zoon, dien een te late erkenning zoo noemde, nooit aan de borst drukken, hij zou nooit den steun van den jeugdigen arm genieten, welks kracht hij gewacht had dat hem schragen zou, nu zijn oude steun hem ontvallen was, en toch — er sprak nauwelijks een teleurstelling in het hart van den nu voor altijd eenzamen man.

Het was of de doode, die met het woord van liefde op de lippen gestorven was, al de valsche, pijnlijke klanken van het leven zoo harmonisch oploste, dat de mond zelfs geen klacht meer vinden kon, om die harmonie storend af te breken. Het is de onverbiddelijke wet van geschonden recht, dat de schuld

van het verleden nooit de moeder eener reine toekomst kan zijn; was dit einde, dat beiden verzoende, niet schooner dan een bestaan, dat geen herinnering aan het verleden mocht hebben, om te kunnen leven in de toekomst, en dat geen toekomst had, omdat die in zijn verleden rustte, waaraan het niet denken mocht?

Ja, het was goed, het was beter zoo.

Vergeving en liefde, in die twee woorden lost zich het geheele leven op. In de liefde die het goede doet, in de vergeving die het kwaad, welks gevolgen niet weg te nemen zijn, tot verzoening leidt.

En terwijl deze gedachten door het hoofd van den man gingen, die beide zoo rijkelijk ondervonden had, klonken daarbuiten luide, juichende kreten. Een dichte menigte had zich voor het huis verzameld, en begroette den machtigen gunsteling van hun tirannieken meester met zijn nieuwen titel. »Leve de hertog van Viale!" klonk het.

Hoorde ook hij die kreten, die hem er aan herinnerden, dat de wensch, welks vervulling te zien eenmaal zijn liefste gedachte was geweest, zich had verwezenlijkt? Een uitdrukking van die ironie, waarmee een groot leed soms zich zelf bespotten kan, vloog over zijn bleeke trekken. »Gij zijt een rechtvaardige God," sprak hij naar omhoog ziende, »onze dwaze, zondige wenschen bezigt gij als straf, en vervult ze opdat wij het nietige van al onze gedroomde grootheid erkennen."

Zijn oogen, die nooit tranen geweend hadden, werden vochtig.

Niemand heeft die heete druppels gezien; voor den blik der menschenwereld was de hertog van Viale op dit oogenblik een hooggeëerd man, en hij behoefde niet te vreezen dat men op zijn nieuw wapenschild de vlek van het verleden zou zien; alleen de zonnestralen, die zacht het vertrek binnenspeelden, wisten van de tranen te vertellen, die uit de zoolang verblinde oogen stroomden, wisten dat het licht geworden was!

En diezelfde zon scheen ook op het kalme gelaat van zijn dooden zoon. Statig en schoon rees zij uit de nevels op, en bestraalde het slagveld van Heiligerlee, een beeld van de zaak,

die daar haar eerste zegepraal bevochten had. Uit nevels, uit den nacht der onderdrukking was zij verrezen, en verkondigde luid dat de tirannie niet zegevieren en de nacht niet blijven zou.

Had Edward in zijn laatste oogenblikken daaraan gedacht? had hij zijn land in de grootheid gezien, waarvan deze dag het eerste morgenrood was?

Men zegt, dat stervenden een blik in die toekomst werpen, die hun niet meer behoort. Had hij het gedaan, wèl hem! want die toekomst was glorie. Maar één ding behoefde de dood hem niet te leeren, zijn leven had hem dat geopenbaard: er is iets hooger nog dan geluk of liefde; het is — Vrijheid!

EINDE.

